

Monitor Beleidsmaatregelen 2015

Studiekeuze, studiegedrag en leengedrag in
relatie tot beleidsmaatregelen in het hoger
onderwijs, 2006-2015

Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap

Anja van den Broek
Froukje Wartenbergh
Joyce Bendig-Jacobs
Carlijn Braam
Jessica Nooij

Inhoud

Managementsamenvatting	1
1 Inleiding	11
1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs	11
1.2 Strategische Agenda Hoger Onderwijs	12
1.3 Collegegeldsystematiek tweede studies	13
1.4 Wet studievoorschot hoger onderwijs	14
1.5 Wet Kwaliteit in verscheidenheid	17
1.6 Bindend studieadvies	20
1.7 Prestatieafspraken	21
1.8 Vraagstelling	23
1.9 Bronnen en doelgroepen	25
1.10 Leeswijzer	27
2 Doorstroom en onderwijsdeelname	29
2.1 Inleiding en vraagstelling	29
2.2 Data en definities	29
2.3 Doorstroom van havo, mbo en vwo naar hoger onderwijs	33
2.4 Nieuwe instroom in de bachelor	37
2.5 Samenstelling van de nieuwe instroom in de bachelor	38
2.6 Woonsituatie, sociale achtergrond en functiebeperking	47
2.7 Theologische opleidingen	50
2.8 Samenvatting	51
3 Masterdeelname	55
3.1 Inleiding en vraagstelling	55
3.2 Data en definities	55
3.3 Instroom in de master	57
3.4 Doorstroom van bachelor naar master	60
3.5 Samenvatting	64
4 Studiekeuze	67
4.1 Inleiding en vraagstelling	67
4.2 Data en definities	67
4.3 Aanmelding	71
4.4 Keuze en binding	72
4.5 Studiekeuzebronnen	73
4.6 Studiekeuzemotieven	74
4.7 Studiekeuzecheck	75
4.8 Aansluiting met de vooropleiding	77
4.9 Samenvatting	78
5 Studieuitval	81
5.1 Inleiding en vraagstelling	81
5.2 Data en definities	81
5.3 Omvang van uitval en switch	85
5.4 Uitval/switch naar vooropleiding	88
5.5 Uitval/switch naar achtergrondkenmerken	91
5.6 Relatie tussen BSA-norm en uitval	94
5.7 Redenen van studieuitval	95

5.8	Studiekeuzeproces en -uitval	96
5.9	Samenvatting	99
6	Een tweede studie	101
6.1	Inleiding en vraagstelling	101
6.2	Data en definities	102
6.3	Een tweede studie	103
6.4	Instellingscollegegeld	107
6.5	Motivering van de hoogte van het instellingscollegegeld	110
6.6	Samenvatting	111
7	Studievoortgang, studiegedrag, kwaliteit en excellentie	115
7.1	Inleiding en vraagstelling	115
7.2	Data en definities	115
7.3	Studieachterstand	119
7.4	Rendementen	120
7.5	Studievoortgang	121
7.6	Inzet en motivatie	124
7.7	Tijdbesteding	126
7.8	Betaald werk	128
7.9	Kwaliteit van de opleiding	132
7.10	Ambitieuze studenten	135
7.11	Profileringsfonds	139
7.12	Samenvatting	140
8	Leengedrag en leenmotieven	145
8.1	Inleiding en vraagstelling	145
8.2	Data en definities	145
8.3	Gebruik studiefinanciering	149
8.4	Studievoorschot	149
8.5	Aanvullende beurs	151
8.6	Leengedrag	152
8.7	Leenbedragen per maand	157
8.8	Lenen en werken	160
8.9	Motieven om wel of niet te lenen	161
8.10	De financiële situatie van studenten	163
8.11	Samenvatting	165
9	Deelname aan het hoger onderwijs en studieloopbanen	169
9.1	Inleiding en vraagstelling	169
9.2	Hogeronderwijsdeelname	169
9.3	Studiesucces	172
9.4	Samenvatting	173
10	Motieven van mbo-gediplomeerden om niet door te stromen naar het hbo	175
10.1	Inleiding en vraagstelling	175
10.2	Belangrijkste reden om af te zien van doorstroom	176
10.3	De rol van financiën	176
10.4	Werken en baankans	178
10.5	Het nemen van een tussenjaar	178
10.6	Samenvatting	178
	Overzicht van tabellen en figuren	179

Managementsamenvatting

Deze vierde Monitor Beleidsmaatregelen volgt de ontwikkelingen in het hoger onderwijs. Aan de hand van een groot aantal indicatoren wordt gemeten of er veranderingen plaatsvinden in het hoger onderwijs in de onderwijsdeelname, het keuzegedrag, het studiegedrag, het leengedrag en de financiële positie van studenten en toekomstige studenten in het hoger onderwijs. De monitor heeft als doel om eventuele gevolgen van beleidsmaatregelen en regelgeving die van kracht zijn sinds 2010 of nog worden ingevoerd, in kaart te brengen. Hierbij dient de lezer zich te realiseren dat het niet gaat om causale effecten, maar om mogelijke gedragsveranderingen die kunnen voortvloeien uit de maatregelen. Voor een deel zijn deze maatregelen van dermate recente datum of nog in zo'n experimenteel stadium dat het niet reëel is al veranderingen te verwachten; voor een deel kunnen de maatregelen leiden tot anticiperend gedrag van studenten of instellingen, kunnen gevolgen tijdelijk van aard zijn of soms pas over een aantal jaren zichtbaar zijn.

De analyses in de monitor sluiten aan bij recente ontwikkelingen in het hogeronderwijsveld. Het gaat hierbij om beleidsterreinen die onder andere betrekking hebben op de invoering van de Wet studievoorschot, de Wet versterking besturing, de Wet kwaliteit in verscheidenheid en de prestatieafspraken met hogeronderwijsinstellingen. De monitoring van de invoering van het studievoorschot is een belangrijk onderdeel van dit onderzoek. De onderzoekers benadrukken dat het hier gaat om de eerste resultaten van instroom, doorstroom en het gebruik van studiefinanciering in een jaar dat, naast invoering van het studievoorschot, ook andere maatregelen een belangrijke rol spelen in de onderwijsdeelname (zoals bijvoorbeeld de verscherpte toelatingseisen voor de pabo).

De laatste tien jaren is in diverse publicaties geconcludeerd dat het Nederlandse hoger onderwijs te weinig toekomstbestendig is: de uitval is te hoog, de rendementen zijn te laag en er is te weinig ruimte voor uitdaging aan excellente studenten. Het systeem was te weinig flexibel om tegemoet te komen aan de gevarieerde vraag van studenten en behoeften en eisen op de arbeidsmarkt. De maatregelen die zijn genomen, staan allemaal in het teken van het verhogen van de kwaliteit, het bevorderen van studiesucces en het versterken van de bijdragen van het hoger onderwijs aan de Nederlandse economie. Maatregelen richten zich zowel op studenten als op onderwijsinstellingen. Van studenten wordt een grotere verantwoordelijkheid verwacht voor hun eigen studiesucces. Een adequate studiekeuzeoriëntatie en een goede en weloverwogen studiekeuze zijn een eerste garantie voor studiesucces. De oriëntatie op de toekomstige studie vangt reeds aan in het toeleverend onderwijs: middelbaar beroepsonderwijs, havo of vwo. Met de invoering van het studievoorschot wordt meer dan ooit een beroep gedaan op de financiële verantwoordelijkheid van studenten en het vinden van de juiste balans tussen studie, lenen en werken. Door de overheid worden middelen vrijgemaakt en instellingen worden uitgedaagd om de kwaliteit van het onderwijs en die van docenten te verbeteren. De Reviewcommissie Hoger Onderwijs monitort in hoeverre instellingen de ambities, vastgelegd in de Prestatieafspraken, realiseren.

Deze samenvatting bevat alleen hoofdconclusies (voor details wordt verwezen naar desbetreffende hoofdstukken) langs vijf belangrijke aandachtsvelden:

- (1) onderwijsdeelname en toegankelijkheid van het hoger onderwijs;
- (2) gebruik van studiefinanciering, leengedrag en de financiële situatie van studenten;
- (3) studiekeuzeoriëntatie en keuzegedrag van nieuwe studenten;
- (4) omvang en oorzaken van studieuitval;
- (5) studievoortgang en studiegedrag.

De resultaten zijn ontleend aan het 1Cijfer Hoger Onderwijs (1cHO, 2006-2007 t/m 2015-2016), studiefinancieringsbestanden (DUO, 2006-2007 t/m 2015-2016, met daarin ook de gegevens uit de periode september t/m december 2015, na invoering van het studievoorschot), de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (2010-2011 t/m 2014-2015), de Nationale Studentenenquête (2010-2011 tot en met 2014-2015), de Startmonitor Hoger Onderwijs (2009-2010 t/m 2015-2016), de VSNU en de Vereniging Hogescholen, en websites van instellingen. Het onderzoek is uitgevoerd in het najaar van 2015 en het voorjaar van 2016 door onderzoekers van ResearchNed uit Nijmegen.

Onderwijsdeelname en de toegankelijkheid

De directe doorstroom van mbo, havo en vwo naar het hoger onderwijs is tussen 2014 en 2015 gedaald van 71 naar 64 procent. Deze daling volgt na een stijging van de directe doorstroom en een daling van de studenten die een tussenjaar namen in 2013 en 2014. Deze ontwikkeling lijkt overeen te stemmen met het boeggolfeffect dat bij de totstandkoming van de Wet Studievoorschot werd verwacht en dat onder meer in publicaties van de Vereniging Hogescholen (VH) en de VSNU over de instroomcijfers 2015 is beschreven. Daarom is de doorstroom ook vergeleken met die van 2012. Daaruit blijkt dat de doorstroom vanuit havo en vwo in 2015 redelijk op het niveau is van 2012; de doorstroom vanuit het mbo ligt nog steeds lager. Een verdiepend onderzoek naar de redenen van mbo-gediplomeerden om af te zien van doorstroom naar het hbo wijst uit dat voor een op de drie gediplomeerden financiën in het algemeen en aversie tegen lenen en het maken van schulden in het bijzonder een belangrijke rol speelden. Dit geldt evenzeer voor het diplomacohort van 2013-2014 als voor het diplomacohort van 2014-2015; de invoering van de Wet studievoorschot lijkt hierin niet tot veranderingen te hebben geleid. De eerste resultaten wijzen bovendien uit dat van dit cohort zeventien procent een tussenjaar neemt (van het diplomacohort van een jaar eerder is dit ruim 4%). De consequenties van de invoering van het studievoorschot voor de doorstroom kunnen volgend jaar preciezer worden vastgesteld als definitief duidelijk is hoeveel scholieren en mbo-gediplomeerden een tussenjaar hebben genomen.

De nieuwe instroom van studenten in het hoger onderwijs is tussen 2014 en 2015 flink gedaald. Hiervoor is, in tegenstelling tot de cijfers die de VSNU en de VH presenteerden, alleen gekeken naar studenten die voor het eerst zijn gestart in het hoger onderwijs. Switchers tussen hbo en wo alsook de februari-instroom zijn buiten beschouwing gelaten. De instroomdaling manifesteert zich vooral in het hbo, waar ook het effect speelt van de daling van de pabo-instroom als gevolg van de verscherpte toelatingseisen (in de voltijd pabo nam de instroom met een derde af). Dat alles zorgt in 2015 voor een afname van de instroom van nieuwe studenten van 6,8 procent: een daling in het hbo van ruim negen procent en een kleine stijging in de wo-bachelor van ruim één procent (dit laatste mede als gevolg van een toename van instroom uit het buitenland).

Ook een vergelijking met de instroomaantallen van 2012 laat zien dat de daling in de hbo-bachelor in 2015 nog steeds op zes procent uitkomt. Corrigeren we dat voor het ‘pabo-verlies’, dan blijft er in de hbo-bachelor nog steeds een daling over van acht procent (ten opzichte van 2014) en vijf procent (ten opzichte van 2012). Daarentegen lijkt in het hoger onderwijs het aantal nieuwe studenten dat instroomt in het kader van leven-lang-leren (deeltijd of ouder dan 30) een opleving door te maken. Toekomstige metingen moeten uitwijzen hoe de directe en de indirecte instroom in het hoger onderwijs zich zullen ontwikkelen.

Er is geen indicatie dat de doorstroom en de instroom van niet-westers allochtonen in de bachelor achterblijft bij die van autochtone studenten of dat gekozen wordt voor ‘gemakkelijke’ studies. Integendeel: steeds meer bètagekwalificeerden uit het toeleverend onderwijs kiezen een bachelor in het bètadomein. Wel wijzen eerste cijfers uit dat de toegankelijkheid afgenomen is voor eerste generatie studenten (studenten van wie beide ouders geen hoger onderwijs genoten hebben) en voor studenten met een functiebeperking. De onderwijsdeelname van deze groepen blijft het laatste jaar iets achter. Het percentage studenten met een aanvullende beurs daalde met twee procentpunten. Uit een analyse van OCW en CBS blijkt dat jongeren uit hogere inkomensgroepen een grotere kans hebben op deelname aan het hoger onderwijs. Hoewel dit nadrukkelijk te maken heeft met een ongelijke deelname aan vooropleidingen, zijn ook binnen dezelfde vooropleiding de kansen niet gelijk. De kans op studiesucces is voor hogere inkomensgroepen groter; het risico op uitval is kleiner. Uit andere onderzoeken komt deze ongelijke deelname ook naar voren, doch wordt niet bevestigd dat de onderwijsdeelname van jongeren met ouders uit lage inkomensgroepen tussen 2014 en 2015 is veranderd. Het betreft hier voorlopige conclusies; pas op het moment dat het aantal nieuwe studenten na één tussenjaar bekend is, kan een definitieve uitspraak worden gedaan. Hierbij moet opgemerkt worden dat er al langer een trend is, waarbij een dalend aandeel mbo4-gediplomeerden naar het ho doorstroomt. Achtergronden daarvan verdienen nader onderzoek.

De instroom in de master in het wo is gestegen; in het hbo is er een geringe daling. Er is geen indicatie dat studenten meerjarige masters of researchmasters mijden. Ook in 2015 stijgt de instroom. Redenen om af te zien van een meerjarige master zijn gebrek aan aanbod, desinteresse of de wens snel de arbeidsmarkt te betreden. Financiële motieven om niet te kiezen voor een meerjarige master spelen in mindere mate een rol; wel gelden ze vaker voor eerste generatie studenten (18%) dan voor studenten van wie een van de ouders een ho-diploma heeft (13%). Bezien vanuit de bachelor diplomacohorten is er in 2015 een geringe daling (1 à 2 procentpunten) in de directe doorstroom naar een master. Ook voor deze groep geldt dat definitieve uitspraken gedaan kunnen worden nadat ook de uitgestelde doorstroom bekend is. In de doorstroom van bachelor naar master blijft het bètapotentieel steeds beter in tact. En er zijn geen verschillen in doorstroom naar de master of instroom in de master tussen niet-westers allochtone studenten en autochtone studenten.

Ongeveer drie procent doet een tweede studie, doorgaans volgtijdelijk. De laatste drie jaren is dit percentage stabiel, na bijna een halvering van het aantal studenten in een tweede studie in de periode 2009-2013 toen de collegegeldsystematiek voor de tweede studie is gewijzigd. Overigens is naar schatting ruim 30 procent van alle studenten die een tweede bachelor of master doen, te typeren als een schakelstudent. In 2015 gaat het om naar schatting 6.000 schakelstudenten. Het percentage dat de tweede studie doet in de sector zorg of onderwijs en de eerste studie in een andere sector heeft gedaan en daarmee wettelijk collegegeld betaalt, is sindsdien, en ook het laatste jaar, licht toegenomen.

De hoogte van het instellingscollegegeld wordt door hogescholen en universiteiten goed gecommuniceerd. Gemiddeld bedraagt het instellingscollegegeld in het hoger onderwijs ruim € 9.000 (voltijdopleidingen). De onderlinge verschillen zijn groot. Waar men voor een tweede hbo-bachelor of hbo-master ruim € 7.000 betaalt, bedraagt het tarief voor een wo-bachelor gemiddeld € 8.700 en voor een wo-master gemiddeld € 11.800 (met behoorlijke uitschieters naar boven). De minister heeft toegezien op een *transparante motivering* van de hoogte van het instellingscollegegeld. Op de website van 28 van de 37 hogescholen en van alle dertien reguliere universiteiten is inmiddels een dergelijke motivering opgenomen.

Studiefinanciering, leengedrag en de financiële situatie van studenten

In dit rapport zijn ook de studiefinancieringskenmerken meegenomen van studenten die vallen onder het studievoorschot. De lezer dient zich bewust te zijn van het feit dat alleen de maanden september tot en met december 2015 voor analyse beschikbaar waren. Dit beeld kan dus nog wijzigen als in de volgende monitor het volledige studiejaar 2015-2016 meegenomen wordt. Er zijn grofweg drie groepen studenten die onder het nieuwe stelsel vallen: de nieuwe studenten in het hoger onderwijs, vertraagde bachelors in het wo (voor hen hield de basisbeurs na drie jaar op) en studenten die in 2015 voor het eerst gestart zijn in een master.

Negentien procent van alle in 2015 ingeschreven studenten hebben recht op een studievoorschot (16% in het hbo en 24% in het wo). Van alle *nieuwe eerstejaars* heeft 81 procent in het hbo en 79 procent in het wo studievoorschot. Van alle *vertraagde wo-bachelors* (die langer dan vier jaar studeren in de bachelor) heeft 45 procent studievoorschot (ruim 23.000 studenten); een kwart van alle vertraagde wo-studenten bevindt zich in de leenfase van het oude stelsel. Van de masters valt twee procent in het hbo en negen procent in het wo onder het studievoorschot.

Het aantal studenten met een lening (ten opzichte van alle ingeschreven studenten) is sinds 2006 toegenomen. De toename was het grootst tussen 2014 en 2015, waarin het aandeel leners steeg van 38 naar 43 procent in het hbo en van 43 naar 50 procent in het wo. Onder het studievoorschot wordt in 2015 ongeveer € 100 per maand meer geleend dan door studenten in de nominale fase (studenten met een basisbeurs). Ten opzichte van de nominale studeerders in 2014 is het verschil € 155 per maand, een bedrag dat, gemiddeld genomen, compenserend is voor de weggefallen basisbeurs. De toename van het aantal studenten met een lening wordt vooral veroorzaakt doordat meer eerstejaarsstudenten zijn gaan lenen. In het wo lenen meer studenten dan in het hbo en iets meer vrouwen dan mannen maken gebruik van de leenfaciliteiten. In 2015 is er voor het eerst ook weer een stijging waar te nemen van het percentage studenten dat het maximale bedrag leent (of ten minste 90% daarvan). De twee belangrijkste redenen om niet te lenen hebben vooral te maken met het feit dat men voldoende ouderbijdrage ontvangt of werkt. Daarnaast hebben zes van de tien studenten die niet lenen principiële bezwaren tegen lenen. Studenten die wel lenen, doen dit vooral omdat ze voldoende vertrouwen hebben in de hoogte van het toekomstige inkomen en de leenvoorwaarden gunstig vinden. Naarmate studenten verder in hun studie komen, worden ze zich steeds meer bewust van hun studieschuld en weten ze beter hoe hoog het schuldbedrag is.

Ongeveer de helft van degenen die in 2014-2015 eerstejaars waren, verwacht de studie te voltooien zonder een studieschuld. Dit geldt ook voor de ouderejaars in de hbo-bachelor. Van alle wo-masters denkt nog ruim 30 procent geen studieschuld te zullen hebben; twintig procent van de wo-masters verwacht aan het eind van de studie een schuld te hebben van minimaal € 20.000. In het hbo verwacht dertien à veertien procent aan het eind van de opleiding een dergelijke schuld te hebben. Van alle studenten geeft dertien procent aan dat zij financiële moeilijkheden ervaren; drie jaar geleden was dat nog zeventien procent. Studenten met lager opgeleide ouders ervaren vaker financiële moeilijkheden dan studenten met hoger opgeleide ouders. Daarnaast ervaren studenten met een lening juist vaker financiële problemen en studenten die werken juist minder vaak: hierbij is de (negatieve) impact van lenen het grootst. Toch is er de laatste jaren onder deze groep een afname te zien van degenen die problemen ervaren, wellicht door een grotere acceptatie van studieleningen.

Studiekeuzeoriëntatie en studiekeuze

Nagenoeg alle studenten hebben zich aangemeld vóór 1 mei. De nieuwe generatie studenten die haar intrede maakt in het hoger onderwijs, oriënteerde zich weer beter op de studiekeuze dan de generaties ervoor. De afgelopen jaren was er een continue stijging van het aandeel studenten dat aangeeft een weloverwogen studiekeuze te hebben gemaakt, zowel in het hbo als in het wo. Dit geldt vooral ook voor de nieuwe studenten met een mbo- en vwo-achtergrond. Ook de binding die de studenten ervaren met de gekozen opleiding is de laatste jaren sterk verbeterd. Toch blijft aandacht voor het studiekeuzeproces onverminderd van belang, temeer omdat er een relatie is tussen de oriëntatie op de studiekeuze en de kans op uitval. Zo komt ook het laatste jaar weer uit de cijfers naar voren dat de allochtone studenten en mannelijke studenten wat minder weloverwogen te werk gaan als het gaat om de studiekeuze.

Sinds 2013 wordt een aantal bronnen aanmerkelijk meer benut door studenten bij hun studiekeuze dan in de jaren ervoor. In 2015 is beduidend meer gebruikgemaakt van Studie in Cijfers en Studiekeuze123 en zijn ook meer algemene open dagen bezocht. Ook is meer dan voorheen ingezet op voorlichting vanuit het voortgezet onderwijs. Zes van de tien eerstejaarsstudenten waren (zeer) tevreden over de studiekeuzeinformatie die zij ontvingen van hogescholen en universiteiten; over de voorlichting door voortgezet onderwijs/mbo waren vier van de tien studenten (zeer) te spreken. Informatie vanuit de overheid en DUO werd positief gewaardeerd door een kwart van de nieuwe eerstejaars.

Nog steeds zijn de inhoud van de opleiding en de overtuiging dat de studie aansluit bij de capaciteiten, de belangrijkste redenen om voor een studie te kiezen. Voor ongeveer een kwart van de studenten zijn baankansen van belang bij de studiekeuze, bij mannen meer dan bij vrouwen; de invloed van baankansen op de studiekeuze neemt sinds vorig jaar iets af.

Al met al constateren we dat studenten steeds bewuster een studie kiezen. Sinds 2014 bieden instellingen studenten een studiekeuzeadvies, de studiekeuzecheck, die studenten meer bewust moet maken van hun studiekeuze. Deze studiekeuzecheck, die tot doel heeft na te gaan of er een 'match' is tussen de student en de opleiding, kan in verschillende vormen worden aangeboden. Melden studenten zich vóór 1 mei aan, dan is de uitkomst van de studiekeuzecheck een advies; voor studenten die zich na 1 mei aanmelden, kan dit advies bindend zijn. De adviezen kunnen gebaseerd zijn op een (online) vragenlijst, een gesprek of een combinatie daarvan. De studiekeuzecheck is bij instellingen nog volop in ontwikkeling.

Via verschillende onderzoeken (Studentenmonitor, Startmonitor) wordt de invoering ervan gevolgd. Uit de eerste resultaten is een beeld te destilleren over de effectiviteit ervan naar de mening van studenten. Zo wordt in de Studentenmonitor gevraagd naar de ervaringen van studenten met de studiekeuzecheck. Hoewel de studiekeuzecheck het vaakst voorkomt in de vorm van een vragenlijst (in 62% van de gevallen) vinden studenten dit het minst effectieve middel: zes van de tien studenten twijfelen over de effectiviteit ervan. Anders is het als het gaat om vormen waarbij de student direct contact heeft met de instelling (zoals proefstuderen of een persoonlijk gesprek). Het betreft hier instrumenten die kostbaarder zijn en ook minder vaak worden aangeboden, doch door studenten positiever beoordeeld worden. Driekwart van de studenten ontving op basis van de studiekeuzecheck een positief advies. Bij een op de tien studenten was er twijfel of een negatief advies. De overige studenten ontvingen geen advies. Studenten met een positief advies ervaren een betere binding met de opleiding; toch vindt ook het merendeel van de studenten met een twijfel/negatief advies dat ze wel goed op hun plek zitten.

De ervaren aansluiting tussen vooropleiding en hoger onderwijs is het beste voor studenten met een vwo-achtergrond: twee derde van hen is zeer tevreden over de aansluiting. Voor hbo-studenten met een vwo-achtergrond is het oordeel over de aansluiting sinds vorig jaar verbeterd. Het oordeel van hbo-studenten met mbo of havo blijft hierbij achter; van hen ervaart respectievelijk ruim 40 procent en ruim 50 procent een goede aansluiting. Ook bij deze twee groepen is er door de jaren heen een lichte verbetering te zien.

De omvang en de oorzaken van studieuitval

In deze monitor is de uitval en switch gedefinieerd als *alle nieuwe eerstejaarsstudenten die zich in het tweede jaar niet meer herinschrijven voor dezelfde opleiding aan dezelfde instelling* en hiermee dus terugkomen op hun oorspronkelijke studiekeuze. Deze groep bevat drie typen uitvallers: degenen die na één jaar het hoger onderwijs verlaten, studenten die wisselen van opleiding binnen dezelfde hogeschool of universiteit en studenten die in het tweede jaar kiezen voor een andere instelling. Deze drie groepen samen worden in deze rapportage 'uitval/switch' genoemd. Deze uitval/switch daalt sinds studiejaar 2013-2014. Van het instroomcohort 2014-2015 is de uitval in het eerste jaar 32 procent (lager dan ooit in de afgelopen jaren). In het wo is de uitval lager (24%) dan in het hbo (36%) en is de daling ook eerder ingezet dan in het hbo. Van alle *studenten die uitvallen of switchen*, verdwijnt 24 procent (hbo) en 13 procent (wo) na één jaar uit het hoger onderwijs. Dit zien we het vaakst bij degenen met een mbo-vooropleiding: van *alle instroom* uit het mbo verdwijnt 22 procent na één jaar weer uit het hoger onderwijs.

Op basis van een aantal analyses zijn de belangrijkste kenmerken van studenten die uitvallen of switchen in kaart gebracht. Hieruit komt onder andere naar voren dat de uitval/switch onder de vwo-hbo instroom het laatste jaar licht is gestegen (tegelijkertijd is bij de andere vooropleidingsgroepen de uitval gedaald). De uitval/switch onder studenten met een mbo-achtergrond is na een behoorlijke stijging in de afgelopen jaren het laatste jaar voor het eerst gedaald naar 39 procent (een jaar eerder was dit nog 43 procent) en komt hiermee in de buurt van de uitval van havisten (36%). Overigens is de mbo-uitval/switch het hoogst bij hbo-studenten met een mbo-economie achtergrond.

Kenmerken voor de uitval van studenten met een vwo-achtergrond uit het wo, zijn de lagere eindexamencijfers dan degenen die hun studie voortzetten. Nog steeds is de uitval onder vrouwelijke studenten lager dan onder mannelijke studenten; bovendien daalt de uitval onder vrouwen sneller waardoor het verschil tussen mannen en vrouwen is toegenomen. De uitval onder bètastudenten is lager dan onder studenten uit andere opleidingen. Daarnaast blijkt uit de resultaten dat studenten met ouders die lager opgeleid zijn, met ouders uit de lagere inkomensgroepen (afgeleid van het al dan niet hebben van een aanvullende beurs) en studenten met een functiebeperking iets vaker uitvallen.

De ervaren binding met de opleiding en het al dan niet maken van een bewuste keuze, twee indicatoren die zijn gemeten bij de start van de studie, zijn in verband gebracht met het al dan niet voortzetten van de gekozen opleiding in het tweede jaar. Hier is een duidelijke samenhang geconstateerd. Het percentage studenten dat een bewuste studiekeuze maakte, is hoger bij degenen die niet uitvallen dan bij studenten die wel uitvallen of switchen; dit geldt ook voor de ervaren binding.

In dit onderzoek is ook gekeken naar de redenen van uitval, de aard van de studiekeuzemotieven en de wijze waarop studenten zich hebben georiënteerd op hun studie in relatie tot de uitval of switch. In de jaren vóór 2014 was een verkeerde studiekeuze de belangrijkste reden voor uitval of switch. Dit jaar voert voor het eerst het niet uitkomen van verwachtingen de lijst van uitvalredenen aan. Een verkeerde studiekeuze als reden van eerstejaars om met hun studie te stoppen, neemt ten opzichte van eerdere jaren af. Met name in het hbo geven steeds minder studenten aan dat een verkeerde studiekeuze ten grondslag heeft gelegen aan het besluit de studie te staken. Dat een verkeerde studiekeuze steeds minder vaak ten grondslag ligt aan uitval/switch zien we ook terug in het stijgende percentage studenten dat aangeeft bewust voor een studie te kiezen.

Studenten worden met de studiekeuzecheck bij hun studiekeuze steeds vaker actief gestimuleerd door de onderwijsinstellingen. Een brede en persoonlijke oriëntatie op de studiekeuze biedt de beste garanties voor studiesucces. Onpersoonlijke activiteiten als het raadplegen van websites, foldermateriaal of het bezoeken van algemene dagen *alleen* is niet voldoende. Het is raadzaam om in de fase van studiekeuzeoriëntatie intensieve voorlichtingsdagen te bezoeken of deel te nemen aan activiteiten als proefstuderen, samen met een goede voorlichting vanuit het toeleverend onderwijs.

Uit nadere analyses blijkt dat ook studiekeuzemotieven die ten grondslag lagen aan de oorspronkelijke opleidingskeuze een rol spelen in het al dan niet voortzetten van de studie. Een keuze uit interesse verkleint de kans op uitval. Daarentegen lopen studenten die bij hun keuze een groter belang hechten aan een hoog salaris juist een hoger risico om uit te vallen. Het is aanbevelingswaardig studenten hier in hun oriëntatiefase op te wijzen.

Studievoortgang en studiegedrag

De resultaten ten aanzien van studievoortgang en studiegedrag zijn grotendeel gebaseerd op de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (jaren 2010-2011 t/m 2014-2015) en op de Nationale Studentenenquête (2009-2010 t/m 2014-2015). De hier beschreven uitkomsten hebben betrekking op de jaren vóór invoering van het studievoorschot. Uitzondering hierop zijn de rendementen in het wo; deze zijn bijgewerkt tot en met de situatie in het studiejaar 2015-2016. Alle beschreven resultaten hebben betrekking op voltijd bachelorstudenten.

Dertien procent van de eerstejaarsstudenten heeft naar eigen zeggen een studieachterstand tegenover bijna 40 procent van de ouderejaars. Het percentage ouderejaars met een achterstand is in het wo groter dan in het hbo en is de afgelopen jaren relatief stabiel gebleven. Dit geldt ook voor de achterstand van eerstejaars. Ongeveer de helft van de eerstejaars wordt actief aangesproken op deze achterstand tegenover 35 procent van de ouderejaars in het hbo en 20 procent van de ouderejaars in het wo. De rendementen in het wo ontwikkelen zich positief: in 2015 is er ten opzichte van 2014 opnieuw sprake van een stijging. Dit kan te maken hebben met een versnelde doorstroom van derdejaars bachelors naar de master in 2015 en een versnelde doorstroom van bachelor naar master in 2014 (behoud basisbeurs) als gevolg van de (beoogde) invoering van het studievoorschot. De rendementen in het hbo zijn gedaald, met name die van studenten met een mbo-achtergrond: bachelorrendementen in het hbo zijn het hoogst voor studenten met een vwo-achtergrond en het laagst voor havisten.

De studievoortgang is in het wo iets beter (91%) dan in het hbo. In het wo is er het laatste jaar een lichte afname; in het hbo een stijging naar 89 procent. De studievoortgang van studenten met een functiebeperking blijft iets achter evenals die van allochtone studenten in het hbo. Een terugkerend aandachtspunt is ook het achterblijvend studietempo van havisten in het hbo. Vrouwen gaan sneller door hun studie heen dan mannen, vooral in het wo. Ongeveer 40 procent van de studenten zet zich meer dan gemiddeld in voor hun studie. Er zijn nauwelijks wijzigingen in de tijd. Vrouwen zetten zich beter in dan mannen. Driekwart van de studenten voelt zich gemotiveerd; deze motivatie van studenten is de laatste jaren onveranderd gebleven.

De tijdbesteding van studenten is samengesteld uit het aantal contacturen en uren zelfstudie per week. Hbo-studenten besteden 33 uur per week aan de studie; wo-studenten 31,5. Dit is iets lager dan een jaar eerder en heeft met name te maken met een lichte daling van het aantal uren dat men besteedt aan zelfstudie; het aantal contacturen is gelijk gebleven. Het aantal contacturen per week is gemiddeld ruim boven de norm van twaalf uur: in het hbo heeft men gemiddeld negentien contacturen; in het wo zestien. Het aantal contacturen onder eerstejaars is in 2015 ongeveer op het niveau van het studiejaar 2010-2011. Het betreft hier overigens contacturen die studenten volgen. In totaal heeft 85 procent van de eerstejaars in het hbo en 75 procent van de eerstejaars in het wo meer dan twaalf contacturen.

Het percentage studenten met een baan is stabiel gebleven: in het hbo 75 procent en in het wo 69 procent. In het hbo werken studenten gemiddeld meer uren per week dan in het wo. Vrouwen werken minder uren dan mannen, bèta's minder dan niet-bèta's en autochtone studenten minder dan allochtone studenten. Meer dan zestien uur werken per week heeft een negatieve invloed op de studievoortgang. Werkt men minder dan tien uur per week, dan gaat dit volgens zeven procent van de studenten ten koste van de studieresultaten; werkt men tussen de tien en zestien uur per week dan zegt zestien procent dat dit ten koste gaat van studieresultaten; bij een baan van meer dan zestien uur heeft dit volgens 28 procent een negatieve invloed op de resultaten. Het kunnen doen van extra uitgaven (70%) en levensonderhoud (53%) en het opdoen van werkervaring (53%) zijn de belangrijkste redenen waarom studenten een betaalde baan hebben. Het komend jaar zal gemeten worden of studenten die vallen onder het studievoorschot meer aandacht besteden aan de balans tussen studeren, werken en lenen.

De opleiding als geheel wordt steeds positiever beoordeeld, het laatste jaar steeg het aandeel tevreden studenten met drie procentpunten. In 2014-2015 is 73 procent van de hbo-studenten en 84 procent van de wo-studenten tevreden of uitermate tevreden over de opleiding. Het oordeel over docenten stijgt heel licht, maar is nog iets lager dan drie jaar geleden. Ook het oordeel over de studiebegeleiding blijft langzaam stijgen.

Tot slot

De resultaten die zijn beschreven in de monitor zijn deels gebaseerd op de stand van zaken in 2015 en deels op het jaar vóór invoering van het studievoorschot. Het geeft hiermee een breed beeld van de ontwikkelingen in het hoger onderwijs, maar is nog niet volledig als het gaat om de invoering van de Wet studievoorschot. Dit was niet mogelijk, omdat niet meer dan de eerste vier maanden na invoering van de wet konden worden meegenomen. Er kon bijvoorbeeld nog niet gemeten worden hoe zaken als tijdbesteding, leengedrag, het nemen van een tussenjaar en de uitval zich zullen ontwikkelen.

Aanhoudende aandacht voor de toegankelijkheid van het onderwijs is de belangrijkste aanbeveling uit dit onderzoek. We denken hierbij aan studenten met een functiebeperking en eerste generatie studenten. Ook allochtone studenten laten soms een afwijkend studiepatroon zien. Daarnaast blijven de aansluiting van het hoger onderwijs op het voorliggende onderwijs, de studievoortgang en het studiesucces aandachtspunten. In dat verband zijn er belangrijke positieve ontwikkelingen geconstateerd: een daling van de uitval en een steeds bewustere studiekeuze die studenten maken. De volgende versie van de monitor zal uitwijzen in hoeverre deze trends zich voortzetten.

1 Inleiding

1.1 Beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs

In de brief van juli 2015 heeft de minister van OCW de Tweede Kamer geïnformeerd over de inhoud en de wijze van uitvoering van de monitoring van de Wet studievoorschot hoger onderwijs. Hiermee wordt onder andere uitvoering aan de volgende moties en toezeggingen:

- de door het lid Klaver c.s. ingediende motie (Kamerstuk 34 035, nr. 35) voor tussentijdse monitoring met actieve betrokkenheid van onderwijsinstellingen en studentenbonden;
- de door het lid Van Meenen c.s. ingediende motie (Kamerstuk 34 035, nr. 46) om studenten een rol te geven in het vaststellen van de opzet en wijze van uitvoering van de monitoring;
- de door het lid Slob c.s. ingediende motie (Kamerstuk 33 410, nr. 20) om het parlement te informeren over de gevolgen van de studiefinancieringsmaatregelen;
- de toezegging op een vraag van het lid Bruijn over het betrekken van de Eerste Kamer in het monitorproces, in het bijzonder met betrekking tot de extracurriculaire activiteiten en de uitval;
- de toezegging op een vraag van het lid Ganzevoort over monitoring van kwalitatieve aspecten en het informeren van de Eerste Kamer over mijn reactie op de hierboven genoemde moties van de Tweede Kamer en
- de toezegging op een vraag van het lid Sent over het naast lage inkomens ook meenemen van middeninkomens in de monitoring.

Verder is in het parlementaire debat aan de orde geweest dat aandacht moet worden besteed aan het studiegedrag en de wijze waarop studenten hun studie financieren. Bij toegankelijkheid wordt onder meer melding gemaakt van doorstroom vanuit het toeleverend onderwijs (mbo en vo) naar bekostigde en niet-bekostigde bachelors (incl. Associate degrees), de doorstroom van bachelor naar master, de keuze voor langere studiepaden (waar onder meerjarige masters) en theologische ambtsopleidingen, studieuitval in het eerste jaar, veranderingen in studiegedrag, internationalisering, tijdsbesteding aan studie, werk en extracurriculaire activiteiten, de financiering van de studie en het gebruik van studieleningen, gebruik van het profileringsfonds en de woonsituatie van studenten en keuzes die hieraan te grondslag liggen. De monitor bevat een combinatie van kwantitatieve ontwikkelingen (gebaseerd op administraties) en van kwalitatieve aspecten zoals gedragingen en motieven (gebaseerd op steekproefonderzoeken) en gaat in zowel op de situatie in het hoger onderwijs in het algemeen als op de omstandigheden van specifieke doelgroepen (studenten met ouders uit lagere en middeninkomensgroepen, eerste generatie studenten en bij studenten met een functiebeperking). In de monitor worden langjarige trends weergegeven. Op deze wijze is het mogelijk om incidentele en structurele gevolgen van beleidsmaatregelen van elkaar te onderscheiden.

1 Brief van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Vergaderjaar 2014-2015. Kamerstuk 24724 nr. 139; gepubliceerd op 7 juli 2015.

Sinds 2011 worden de gevolgen van verschillende beleidsmaatregelen in het hoger onderwijs in de Monitor beleidsmaatregelen gevolgd. Drie eerdere rapportages in dit kader zijn in 2013 en 2014 gepubliceerd. Voorliggende rapportage is de vierde op rij. In de monitor worden ontwikkelingen ten aanzien van de kwaliteit en toegankelijkheid van het hoger onderwijs beschreven waarbij de beleidsmaatregelen als uitgangspunt zijn genomen. Er worden geen strikt causale verbanden vastgesteld. Dit omdat regelingen overlappen in het effect dat ze beogen, waardoor niet met zekerheid te bepalen is welke regeling nu verantwoordelijk is voor welk deel van het effect. Deze monitor richt zich in de kern op de volgende maatregelen:

- invoering van de Wet studievoorschot;
- collegegeldsystematiek tweede studies uit de Wet versterking besturing inclusief uitzonderingen;
- Wet Kwaliteit in verscheidenheid;
- bindend studieadvies;
- prestatieafspraken met hogeronderwijsinstellingen.

In de paragrafen 1.3 t/m 1.7 worden deze maatregelen toegelicht.

1.2 Strategische Agenda Hoger Onderwijs

In de Strategische Agenda Hoger Onderwijs 2015 - 2025² is vastgelegd wat de toekomstige ambities voor het hoger onderwijs in Nederland zijn. Dit gebeurt aan de hand van drie centrale thema's: onderwijs van wereldformaat; toegankelijkheid, talentontwikkeling en diversiteit, en verbinding met de samenleving. Met budget dat vrijkomt door de invoering van het studievoorschot investeert de overheid de komende jaren in verbetering van de kwaliteit van het hoger onderwijs. Via *maatwerk* moet het hoger onderwijs meer aansluiten bij de toegenomen diversiteit, ambities en talenten van studenten. Dit wordt bijvoorbeeld gefaciliteerd door het kleinschaliger en intensiever maken van het onderwijs, het creëren van meer kansen voor studenten om een periode in het buitenland te studeren of daar onderzoek te doen en het aanbieden van meer online onderwijs en gratis onderwijsmateriaal.

Om het hoger onderwijs toegankelijk te maken voor iedereen is meer differentiatie nodig, zowel in onderwijsaanbod als didactische onderwijsconcepten. Zo komt er extra budget voor talentprogramma's, een betere samenwerking tussen scholen in de regio en meer aandacht voor aansluiting op de arbeidsmarkt. Ook wordt deeltijdonderwijs makkelijker (o.a. met het levenlanglerenkrediet voor werkenden). Voor een betere aansluiting op de arbeidsmarkt wordt gezorgd door meer aandacht voor ondernemerschapsonderwijs, meer ruimte voor universiteiten en hogescholen om hun opleidingsaanbod uit te breiden en een goede voorlichting voor studenten over arbeidsmarktperspectief. Verder wil de overheid een actiever alumnibeleid, meer stages in het wetenschappelijk onderwijs en een betere weerspiegeling van de maatschappij binnen universiteiten en hogescholen (meer docenten met een niet-westerse achtergrond en meer vrouwen in hogere posities).

2 De waarde(n) van weten. Strategische Agenda Hoger Onderwijs en Onderzoek 2015-2025 (juli 2015). Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie Hoger Onderwijs & Studiefinanciering.

De Onderwijsraad heeft op verzoek van de minister advies uitgebracht over de Strategische agenda. De raad deelt de ambities van de minister om het hoger onderwijs te verbeteren en meer toekomstbestendig te maken³. Het centraal stellen van kwaliteit, doorstroming en aansluiting binnen het onderwijs vindt steun bij de raad, evenals het voornemen om in de overheidssturing op het hoger onderwijs meer uit te gaan van vertrouwen en minder van controle. Wel plaatst de raad enige kanttekeningen bij de agenda en doet enkele aanbevelingen. Zo pleit de raad voor een bredere aanpak bij de besteding van middelen en meer aandacht voor spanningen tussen maatwerk en massaliteit, tussen individualisering en uniforme opleidingsstandaarden, tussen regionale inbedding en mondiale concurrentie, en tussen vorming en kennisoverdracht.

1.3 Collegegeldsystematiek tweede studies

De bekostiging van tweede graden is per 1 januari 2011 komen te vervallen met de invoering van de Wet versterking besturing. Deze wet beperkt voor studenten die na 1 september 1991 aan een studie in het hoger onderwijs zijn begonnen de aanspraak op het wettelijk collegegeld tot één bachelor- en één masteropleiding⁴. Voor studenten die een tweede studie in de sectoren onderwijs en gezondheidszorg volgen en daar nog geen diploma in behaald hebben (sectoren waarvoor de overheid speciale zorg draagt en waar bovendien arbeidsmarkttekorten in de toekomst te verwachten zijn) is bij de invoering van de wet daarop direct een uitzondering gemaakt: hiervoor geldt ook het wettelijk collegegeld. Studenten die een tweede studie buiten deze twee sectoren volgen, dienen volgens deze wet daarvoor instellingscollegegeld in plaats van wettelijk collegegeld te betalen. Het instellingscollegegeld heeft minimaal de hoogte van het wettelijk collegegeld en kent geen maximum. Instellingen mogen de hoogte zelf bepalen.

Met een subsidieregeling is ervoor gezorgd dat de maatregel gefaseerd kon worden ingevoerd⁵. Concreet hield dit in dat voor de studenten die in de eerste drie studiejaar waarin de nieuwe maatregel van kracht werd (2010-2011, 2011-2012 en 2012-2013) een tweede studie volgden en aan bepaalde voorwaarden voldeden⁶, het instellingscollegegeld in hoogte gelijkgesteld werd aan het wettelijk collegegeld. Om instellingen te compenseren voor het extra geld dat ze anders vanuit het zelf te bepalen instellingscollegegeld konden ontvangen, werd aan de instellingen een subsidie verstrekt. Deze overgangsregeling gold tot 1 januari 2014.

Per 1 september 2014 is de subsidieregeling structureel in de wet verankerd zodat excellente studenten en extra gemotiveerde studenten financieel tegemoet worden gekomen⁷. Dit wetsartikel bepaalt dat studenten die voor het afronden van hun eerste studie een tweede (of derde of volgende) studie beginnen wettelijk collegegeld betalen. De voorwaarden die daarop in de subsidieregeling van toepassing waren (zie voetnoot 5), zijn komen te vervallen. Als voorwaarde geldt wel dat de tweede (en derde of volgende) studie onafgebroken gevolgd moet worden.

3 <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/2015/advies-strategische-agenda-hoger-onderwijs-en-onderzoek-2015-2025/item7299>

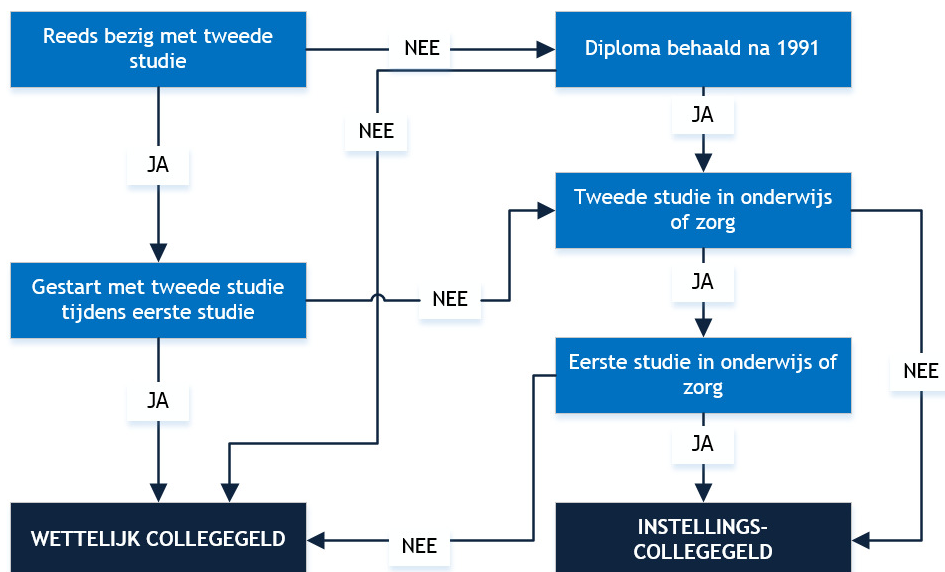
4 Stb. 2010, nr. 119.

5 Stcrt. 2010, nr. 20735.

6 Studenten moesten 1) onafgebroken voor de tweede opleiding ingeschreven zijn geweest met ingang van de maand voorafgaand aan het behalen van de eerste graad, en 2) de tweede graad ten minste zes maanden ná de eerste graad behalen.

7 Stb. 2014, nr. 96.

Onderstaand schema geeft een overzicht van de regels ten aanzien van een tweede studie.

Figuur 1.1: Stroomschema collegegeld tweede studies

1.4 Wet studievoorschot hoger onderwijs

Op 20 januari 2015 is de Wet studievoorschot hoger onderwijs door het parlement aanvaard. Deze bevat een groot aantal maatregelen met als doel om de kwaliteit van het hoger onderwijs te verhogen en de toegankelijkheid ervan te behouden. Door wijzigingen in de studiefinanciering wordt een belangrijk deel van het budget voor levensonderhoud aan studenten (basisbeurs) verschoven naar investeringen in de kwaliteit van het hoger onderwijs. Onderstaande maatregelen zijn reeds ingevoerd c.q. worden ingevoerd in (de loop van) 2017⁸.

Vanaf 1 september 2015

- Voor studenten in het hoger onderwijs is de basisbeurs afgeschaft. Nieuwe bachelor- of masterstudenten kunnen het bedrag lenen bij DUO (vanaf 2016 maximaal € 862,50 per maand, daarnaast kunnen studenten lenen voor het collegegeld: maximaal € 162,58 per maand; bij instellingscollegegeld maximaal € 812,90 per maand⁹). Het verschil tussen uitwonend en thuiswonend is opgeheven: alle studenten krijgen hetzelfde budget. De aanvullende beurs is met ongeveer € 110 verhoogd. Met de afschaffing van de basisbeurs is ook de bijverdiengrens komen te vervallen.
- Studenten die door medische omstandigheden of functiebeperking studievertraging oplopen, houden recht op een jaar extra studiefinanciering (lening). Als de opleiding binnen tien jaar met succes wordt afgerond (diploma) krijgen zij een kwijtschelding van maximaal € 1.200.
- Studenten die tussen studiejaar 2015/16 en 2018/19 voor het eerst in het hoger onderwijs gaan studeren, krijgen een voucher van €2.000 voor bij- en nascholing voor vijf tot tien jaar na het behalen van het diploma.

⁸ <https://duo.nl/particulier/studievoorschot/maatregelen.jsp>.

⁹ <https://www.duo.nl/particulier/studievoorschot>.

Vanaf 1 januari 2016

- Meer tijd om af te lossen: de verplichte aflofsfase is met ingang van 1 januari 2016 van vijftien jaar naar 35 jaar gegaan. Wie minder verdient dan het minimumloon hoeft niet af te lossen. Bovendien hoeft maandelijks nooit meer dan vier procent van het extra inkomen boven het minimumloon terugbetaald te worden. Dit was maximaal twaalf procent.
- Vereenvoudigde procedure bij inkomensdaling (van belang voor de berekening van de aanvullende beurs en voor de berekening van de minimumbedragen voor de terugbetaling van studieleningen): enige voorwaarde is dat het inkomen met ten minste vijftien procent is gedaald.
- De toeslag voor studenten met kinderen en een partner zonder of met weinig inkomen (partnertoeslag) is komen te vervallen. Dit wordt via de sociale zekerheid ondervangen.
- Achteraf studiefinanciering aanvragen of verhogen en met terugwerkende kracht laten uitbetalen is nu mogelijk.

Vanaf 1 januari 2017

- Mbo'ers die jonger zijn dan 18 kunnen een studentenreisproduct krijgen.

Vanaf 1 augustus 2017

- Iedereen tot 55 jaar kan geld lenen voor een studie. Dit wordt ook wel het 'levenlangleren-krediet' genoemd. Voor het mbo gaat deze maatregel in vanaf 1 augustus 2017, voor hbo en universiteit vanaf 1 september 2017.

Vanaf 1 september 2017

- Ook studenten (hbo of universiteit) die jónger zijn dan 18, krijgen voortaan studiefinanciering vanaf het moment dat ze staan ingeschreven. Nu is dit nog vanaf het 1e kwartaal na inschrijving.

Het fundament van de Wet studievoorschot is het schrappen van de basisbeurs. In plaats daarvan wordt een leenfaciliteit geboden: het studievoorschot. Deze lening heeft een maximale terugbetaaltermijn van 35 jaar, in tegenstelling tot vijftien jaar bij het oude stelsel. Daarnaast kent de lening een voordelige rente en studenten hoeven nooit meer dan vier procent van hun meerinkomen in te zetten voor aflossing¹⁰. De aanvullende beurs blijft bestaan voor studenten wier ouders niet voldoende kunnen bijdragen aan de studie en is verhoogd met ruim €100,-. De ov-kaart blijft ook bestaan en wordt bovendien toegekend aan mbo'ers onder de achttien jaar.

¹⁰ Het meerinkomen is het inkomen dat uitstijgt boven de draagkrachtvrije voet (met de Wet studievoorschot verhoogd naar 100% van het wettelijk minimumloon).

Een nieuw onderdeel van het studiefinancieringsstelsel is het levenlanglerenkrediet. Dit is een leenmogelijkheid voor mensen in de leeftijd van 30 tot 55 voor bij-, na- of omscholing. De regering hoopt met deze maatregel de groep werkende mensen te motiveren om zich te blijven scholen. De leenvoorziening is in grote lijnen hetzelfde als het studievoorschot, met als belangrijkste verschil dat de terugbetalingstermijn vijftien jaar is¹¹. Een levenlangleren is voor het kabinet de komende jaren een speerpunt vanwege de grote behoefte aan bij-, om- en opscholing van de beroepsbevolking door de globalisering, robotisering en technologische ontwikkelingen¹².

In het kader van een levenlangleren is door ResearchNed onderzoek gedaan naar de behoefte van verschillende groepen studenten (deeltijdstudenten, studenten ouder dan 30 jaar en studenten die een tweede studie willen doen) aan de studievoorschotfaciliteit¹³. Uit het onderzoek komt naar voren dat er weliswaar een groep studenten is die aangeeft dat ze geholpen zouden zijn met een studievoorschotfaciliteit, maar dat het niet beschikbaar zijn van deze faciliteit slechts voor een kleine groep studenten een barrière vormt om (nogmaals) te gaan studeren. De invoering van een leenfaciliteit voor levensonderhoud in aanvulling op het levenlanglerenkrediet zal waarschijnlijk niet leiden tot een substantiële toename van de onderwijsdeelname. De stijging die er zal zijn, is naar verwachting groter voor mensen die al hoger opgeleid zijn (2,6%) dan voor mensen zonder ho-opleiding (1,4%). Uit het onderzoek blijkt verder dat voor het volgen van een (tweede) studie op latere leeftijd flexibiliteit van het aangeboden onderwijs en maatwerk van belang zijn: bijna 90 procent noemt flexibiliteit van de opleiding een belangrijke voorwaarde voor het volgen van een studie. Slechts 15 procent geeft aan behoefte te hebben aan de mogelijkheid te lenen voor de kosten van levensonderhoud. Het aanbieden van het levenlanglerenkrediet, zoals vanaf collegejaar 2017/2018 het geval zal zijn, blijkt voor studenten belangrijker te zijn dan het daarnaast beschikbaar stellen van een studievoorschotfaciliteit.

Op basis van deze uitkomsten en afwegende dat een eventuele uitbreiding van de studievoorschotfaciliteit met kosten gepaard gaat¹⁴, concluderen de ministers van OCW en SZW dat het momenteel het meest opportuun is om in te zetten op de reeds aangekondigde maatregelen op het gebied van flexibilisering en de studievoorschotfaciliteit niet uit te breiden. Zowel (potentiële) studenten als de koepel- en studentenorganisaties geven duidelijk aan dat de behoefte hieraan het grootst is.

11 Wijziging van onder meer de Wet studiefinanciering 2000. Memorie van toelichting. Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2014-2015, 34 035, nr. 4.

12 Kamerbrief over voortgang Leven Lang Leren (Voortgangsrapportage Leven Lang Leren 2015) d.d. 26 oktober 2015.

13 Broek, A. van den, Kurver, B., Tholen, R. & Hees, M. van (2015). Uitbreiding studievoorschot naar nieuwe doelgroepen. Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.

14 De relevante kosten zijn geraamd op ca. € 50 miljoen per jaar (structureel vanaf 2038). Daarnaast zijn er uitvoeringskosten ter hoogte van circa € 1 miljoen per jaar (in 2017 € 1 miljoen extra ten behoeve van het inrichten van processen en systemen). Per jaar wordt er volgens de raming circa € 238 miljoen extra geleend, voornamelijk door mensen die ook zonder deze faciliteit zouden zijn gaan studeren.

1.5 Wet Kwaliteit in verscheidenheid

In 2013 is de Wet Kwaliteit in verscheidenheid hoger onderwijs van kracht geworden. Speerpunten hierin zijn het verbeteren van de studiekeuze en de aansluiting tussen de onderwijssectoren en (daarmee) het tegengaan van studieuitval, het verbeteren van de doorstroom en daarnaast het bevorderen van excellentie in het hoger onderwijs en van de differentiatie in het onderwijsaanbod. Hiermee wil het kabinet bereiken dat hogescholen en universiteiten hun opleidingsaanbod beter afstemmen op de veranderende behoeften en wensen van studenten en de arbeidsmarkt en dat hogescholen en universiteiten zich specialiseren¹⁵. De volgende maatregelen zijn inmiddels ingevoerd:

- *Betere herkenbaarheid opleidingen.* Hogescholen en universiteiten moeten beter herkenbare namen voor hun opleidingen gebruiken. Er wordt voor gezorgd dat vergelijkbare opleidingen dezelfde soort naam krijgen.
- *3-jarig hbo voor vwo'ers.* Hbo-opleidingen mogen driejarige opleidingen voor vwo'ers inrichten. Zo wordt het hbo voor hen aantrekkelijker.
- *Bredere bachelorstudies.* Universiteiten en hogescholen kunnen bestaande opleidingen samenvoegen. Doel is om zo een brede bachelor te maken. Binnen die brede bachelor kunnen studenten dan hun eigen route of accent kiezen. Hierdoor hoeven studenten minder snel van studie te wisselen. Opleidingen mogen binnen 5 jaar terug naar de oude, smallere opleidingen als zij dat willen.
- *Associate degree definitief invoeren.* Het Associate-degreeprogramma is een kortere hbo-studie die sterk gericht is op de arbeidsmarkt. De overheid voert dit programma definitief in. Doel is om doorstuderen aantrekkelijker te maken. Vooral mbo-4 studenten en mensen met een aantal jaren werkervaring vergroten met de Associate degree hun kansen op de arbeidsmarkt.
- *Aanpassing titels hbo.* Afgestudeerde hbo'ers mogen de titel Bachelor of Master voeren. Aan deze titels mogen zij 'of Laws', 'of Business Administration' of 'of Nursing' toevoegen. De toevoeging hangt af van hun opleiding. Vanaf 1 januari 2014 mogen afgestudeerde hbo'ers ook de toevoeging 'of Arts' en 'of Science' voeren. Zo zijn de titels beter herkenbaar op de (internationale) arbeidsmarkt.
- *Hoger collegegeld excellente opleidingen.* De wet maakt het mogelijk dat opleidingen die door de NVAO excellent zijn bevonden, een hoger collegegeld mogen vragen (maximaal 5 keer het wettelijk collegegeld). Dit mag niet zomaar; de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) moet hier toestemming voor geven. De minister zal dit niet eerder doen dan wanneer er duidelijkheid is over het studievoorschot.
- *Vervroeging aanmelddatum naar 1 mei.* Aspirant-studenten die zich uiterlijk op 1 mei aanmelden, hebben recht op studiekeuzeadvies en hebben toelatingsrecht. Aspirant-studenten die zich na 1 mei aanmelden hebben geen recht op een studiekeuzeadvies en verliezen ook hun toelatingsrecht. Zij zijn 'toelaatbaar': de instelling bepaalt onder welke voorwaarden zij toegelaten of geweigerd worden.

15 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoger-onderwijs/inhoud/aanbod-opleidingen-hoger-onderwijs>.

- *Beperking hoogte collegegeld voor schakelprogramma's.* Voor studenten die een schakelprogramma of premaster volgen (met name voor hbo-bachelors die doorstromen naar een wo-master of wo-bachelors die doorstromen naar een niet-verwante master) geldt een andere regeling. Deze studenten betalen geen collegegeld, maar een vergoeding. Deze is met ingang van september 2014 gemaximeerd¹⁶. Dat betekent dat voor een schakelprogramma van 30 EC maximaal de helft van het bedrag aan wettelijk collegegeld gevraagd mag worden; voor programma's van meer dan 30 EC en minder dan 60 EC mag de instelling een vergoeding vragen van maximaal een proportioneel deel van twee maal het wettelijk collegegeld. Boven de 60 EC gaat het om maximaal twee keer het wettelijke collegegeld. Dat houdt in dat voor een schakeltraject van maximaal één jaar een vergoeding van maximaal anderhalf maal het wettelijk collegegeld gevraagd kan worden. Schakelprogramma's kunnen in meerdere vormen worden aangeboden: als onderdeel van een hbo- of wo-bachelor of als zelfstandig programma. In alle gevallen geldt het wettelijk maximum voor de vergoeding¹⁷.
- *Nadere vooropleidingseisen voor mbo'ers.* Mbo'ers hebben niet langer toelatingsrecht tot een crcho-onderdeel dat niet aansluit bij het mbo-domein dat zij hebben gevolgd. Hogescholen hebben vanaf studiejaar 2015-2016 de bevoegdheid om extra toelatingseisen te stellen aan sommige mbo-opleidingen (uitgewerkt in de Regeling aanmelding en toelating hoger onderwijs).
- *Aanvullende eisen.* Aanvullende eisen mogen worden gesteld bovenop de vooropleidingseisen en de nadere vooropleidingseisen, namelijk in geval van: opleidingen waarvoor op grond van het beroepsprofiel of de organisatie en inrichting van het onderwijs specifieke eisen mogen worden gesteld; opleidingen met kleinschalig, residentieel onderwijs en opleidingen met een numerus fixus. Aanvullende eisen bestonden al voor bijvoorbeeld University Colleges en kunstopleidingen. Deze ruimte is uitgebreid: individuele opleidingen mogen dit nu ook doen zonder dat dit landelijk afgestemd moet zijn.
- *Loting.* De mogelijkheid voor centrale loting wordt afgeschaft. Onlangs is bepaald dat vanaf studiejaar 2017-2018 geen centrale loting meer wordt toegepast. Opleidingen mogen dan zelf studenten selecteren voor een betere match tussen student en de opleiding.
- *Doorstroom hbo-propedeuse.* Studenten met een hbo-propedeuse en zonder vwo-diploma krijgen geen toelatingsrecht meer tot een universitaire opleiding. Universiteiten mogen vanaf studiejaar 2013-2014 toelatingseisen stellen. Het gaat er niet om de doorstroom te beperken, maar om nadere eisen te kunnen stellen en daarmee de uitval in het wo te verminderen.
- *Selectieve toelating tot masters.* Voor doorstroommasters is vanaf 2014 selectie mogelijk, waarbij wel voor alle bachelor-afgestudeerden een mogelijkheid moet bestaan om een masteropleiding te volgen. Studenten moeten hierdoor een meer bewuste keuze maken voor een master. Naar verwachting beginnen in 2015 de eerste universiteiten met selectie in een beperkt aantal masters.
- *Toelatingseisen pabo.* Met ingang van 2015 zijn er aanvullende toelatingseisen voor de pabo die betrekking hebben op basisschoolvakken. Indien een student niet voldoet aan deze eisen dient hij of zij een aanvullende toets te maken.

16 WHW-artikel 7.57i. Ondersteuning ter bevordering van goede doorstroming van hoger beroepsonderwijs naar een masteropleiding in het wetenschappelijk onderwijs.

17 Als een schakelprogramma na een hbo-bachelor als onderdeel van een wo-bachelor wordt gevolgd, wordt dit als tweede studie geregistreerd. In het systeem van 1Cijfer Hoger Onderwijs (1CHO) kunnen de schakelstudenten niet apart onderscheiden worden.

De Wet Kwaliteit in verscheidenheid is er vooral op gericht de juiste student op de juiste plaats te krijgen. Met name de vervroeging van de aanmelddatum en de daarmee samenhangende rechten voor student en instelling hebben inmiddels tot aanzienlijke extra inspanningen geleid bij de hogescholen en universiteiten. Er is een grote diversiteit van arrangementen die instellingen aanbieden of opleggen aan aspirant-studenten. Deze diversiteit bestaat niet alleen tussen instellingen, maar ook binnen instellingen tussen opleidingen. Het kan daarbij bijvoorbeeld gaan om assessments, individuele gesprekken, groepsgesprekken, extra voorlichting, proeflessen en/of matchingsdagen. De activiteiten vinden zowel op afstand plaats (online, schriftelijk) als op de instellingslocatie en zijn zowel verplicht als facultatief.

Alle instellingen bieden vanaf 2014 de studenten een studiekeuzeadvies. Deze adviezen kunnen gebaseerd zijn op een (online) vragenlijst, een gesprek of een combinatie daarvan. Ook kan proefstuderen inclusief een toets over het geleerde leiden tot een advies. Dit wordt de studiekeuzecheck genoemd. De inhoud van de adviezen verschilt eveneens; veel instellingen doen een uitspraak over de ‘match’ tussen student en opleiding (goed/twijfel/geen match), maar andere beperken zich tot een uitspraak over alleen de oriëntatie op de studiekeuze (voldoende/onvoldoende). Een negatief advies (geen match, onvoldoende georiënteerd) kan leiden tot een advies voor vervolgactie - al dan niet binnen het instellingsarrangement aan keuzeactiviteiten - of doorverwijzing, maar ook dit is niet altijd het geval. Voor studenten die zich uiterlijk 1 mei aanmelden is het advies niet bindend; ook bij een negatief advies kunnen zij zich voor de opleiding inschrijven.

Studenten die zich na 1 mei aanmelden zijn toelaatbaar, maar hebben geen recht op inschrijving. Hun toegang tot de opleiding hangt in de meeste gevallen af van het studiekeuzeadvies, dat in dat geval wel bindend kan zijn. In december 2015 is in de Tweede Kamer een motie aangenomen¹⁸ om zo snel mogelijk een onderzoek te starten naar de effectiviteit van de verschillende vormen van studiekeuzecheck en matchingsprocedures. Dit omdat de ‘studenten een groot belang hebben bij een stevig matchingsprogramma, zodat zij een realistische en weloverwogen keuze voor een passende studie kunnen maken’ en ‘dat de uitvoering van studiekeuzechecks tussen instellingen sterk verschilt, maar uit voorlopige resultaten blijkt dat de aanpak van de Universiteit Utrecht zijn vruchten lijkt af te werpen’.

Met het Besluit experiment promotieonderwijs hoopt de regering meer *talent aan te trekken* door ruimte te bieden voor een verder gedifferentieerd promotiestelsel¹⁹. In dit experiment ontvangen promotiestudenten een beurs uit het profileringsfonds en volgen als derde cyclus van de academische opleiding een promotieonderwijstraject. Nagegaan wordt of een promotieonderwijstraject, waarin het recht van de promotiestudent op onderwijs ook centraal staat en waardoor zijn kansen op de arbeidsmarkt naar verwachting worden vergroot, kan bijdragen aan het opleiden van voldoende promovendi voor de toekomst.

18 Nr. 517 gewijzigde motie van het lid Rog ter vervanging van die gedrukt onder nr. 50. Voorgesteld 17 december 2015.

19 Staatsblad 2016, 3. Inwerkingtreding van het besluit is 9 januari 2016, einddatum 1 sept. 2024.

1.6 Bindend studieadvies

Een bindend studieadvies (BSA) is een beslissing van de universiteit of hogeschool over de voortgang van de opleiding. De student krijgt een studieadvies aan het einde van het eerste studiejaar. Wanneer dit advies negatief is, moeten studenten stoppen met de opleiding. Doorgaans is een studieadvies negatief als er te weinig studiepunten zijn behaald (gemiddeld genomen ligt de grens van minimaal te behalen studiepunten rond de 45 EC). De regels en het minimaal te behalen aantal studiepunten staan omschreven in de onderwijs- en examenregeling (OER) van elke opleiding. Of een instelling een BSA hanteert, mag de instelling zelf bepalen. Als het wordt ingevoerd, dient de instelling zich wel aan enkele regels te houden die in de wet zijn vastgelegd²⁰:

- bieden van voldoende mogelijkheden om een goede studievoortgang te waarborgen;
- na het eerste semester van slechte studievoortgang een waarschuwing afgeven;
- rekening houden met persoonlijke omstandigheden zoals bijvoorbeeld een handicap of familieomstandigheden;
- studenten in de gelegenheid stellen gehoord te worden.

In studiejaar 2013-2014 is een experiment gestart ter uitbreiding van het bindend studieadvies, eindigend op 31 augustus 2019. Het experiment houdt een pakket van maatregelen in dat instellingen in staat stelt het huidige BSA uit te breiden en heeft als doel een ambitieuze studiecultuur te creëren en het studierendement te verbeteren. Instellingen die deelnemen aan dit experiment dienden aan te geven voor welke opleidingen de nieuwe regels ingaan, waarbij unieke opleidingen niet zijn toegestaan en maximaal tien procent van alle studenten in het Nederlandse hoger onderwijs deelneemt aan het experiment. Het pakket behelst de volgende maatregelen:

- studenten mogen in het gehele eerste jaar afgewezen worden voor een opleiding wanneer de student geen enkel tentamen heeft afgelegd;
- studieadvies na het propedeutisch examen: instellingen mogen een BSA invoeren in het tweede jaar en mogen de geldigheidsduur van de tentamens inperken.

Drie universiteiten en twee hogescholen nemen deel aan dit experiment. Het University College Amsterdam (UvA/VU), Universiteit Leiden (met uitzondering van de unieke opleidingen) en de Gerrit Rietveld Academie zijn in het studiejaar 2013-2014 gestart met het experiment. In het studiejaar 2014-2015 heeft de Hogeschool van Amsterdam zich daarbij gevoegd met één opleiding. In totaal vallen zo'n 15.000 studenten onder de werking van dit experiment (2,3% van de totale studentenpopulatie in Nederland). De instellingen dienen zich ook tijdens het experiment te houden aan de hierboven beschreven verzachtende omstandigheden. Hoe men het BSA in het tweede jaar exact inricht, mag de instelling zelf bepalen binnen de randvoorwaarden die in de regeling zijn vastgelegd.

In juni 2015 heeft een meerderheid van de Tweede Kamer een motie aangenomen waarin wordt verzocht na afloop van het experiment in 2018 het bindend studieadvies in latere jaren niet wettelijk mogelijk te maken.

20 WHW, Artikel 7.8b. Studieadvies propedeutische fase.

1.7 Prestatieafspraken

In 2012 zijn met alle bekostigde instellingen in het hoger onderwijs prestatieafspraken gemaakt. Deze vloeien voort uit de hoofdlijnenakkoorden met de koepelorganisaties. De afspraken hebben betrekking op verbetering van de onderwijskwaliteit en het studiesucces, verdergaande differentiatie van het onderwijs, voortgaande profilering en zwaartepuntvorming in het onderzoek en meer aandacht voor kennisvalorisatie. Op de volgende indicatoren zijn concrete ambities geformuleerd:

- kwaliteit/excellentie: studentenoordeel over de opleiding in het algemeen (oordeel uit de Nationale Studentenenquête), NVAO-oordelen (Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie) of deelname van studenten aan excellentietrajecten;
- studiesucces: uitval, switch en bachelorrendement (alle drie uit het 1cHO);
- opleidingsniveau van docenten (hbo: aandeel master/PhD, wo: aandeel met BKO);
- onderwijsintensiteit (aandeel opleidingen met minder dan 12 contacturen);
- indirecte kosten (hbo: ratio OP/OOP en wo: overhead conform benchmarkmethodiek).

Door de Landelijke Studenten Vakbond (LSVb) en het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO)²¹ is onder medezeggenschapsraden een (vervolg)onderzoek verricht naar de effecten van de prestatieafspraken. Raden blijken vaak niet te weten of ontwikkelingen op instellingen samenhangen met de prestatieafspraken en zijn bij de stukken voor de midtermreview weinig betrokken. Ook als het gaat om de profilering van hun instelling en de link tussen onderwijs en onderzoek (Centres of Expertise) zijn de raden niet altijd op de hoogte. Op andere punten is het effect van de prestatieafspraken duidelijker merkbaar voor de raden (o.a. excellentie, docentkwaliteit, studiesucces), maar het blijft belangrijk dat de meerwaarde van deze maatregelen ook in de praktijk wordt aangetoond.

Op het gebied van studiesucces zijn zeer veel activiteiten zichtbaar; door het gebruik van matching, de verhoging van het BSA en het gebruik van tussentoetsen neemt het bachelorrendement toe. Daarmee is wel de (studie)druk op studenten flink toegenomen. De minister is van mening dat ISO en LSVb in hun rapportage terecht wijzen op het belang van betrokkenheid van studenten en medezeggenschap. Ze hecht veel belang aan een goede betrokkenheid van studenten en docenten en een transparante cultuur²². Verder benoemt zij (nogmaals) het trilemma waarmee de hogescholen zich geconfronteerd zien: de opgave om het eindniveau van de bachelor te verhogen en meer studenten naar dat eindniveau te leiden, terwijl tegelijkertijd de kwaliteit van instroom van studenten nog onvoldoende is. De minister heeft begrip voor de hogescholen die, als zij met dit spanningsveld te maken hebben, prioriteit geven aan verhoging van het niveau en daarmee voor kwaliteit boven kwantiteit kiezen. ISO en LSVb geven in hun rapportage een vergelijkbaar signaal af. Zij waarschuwen voor het risico van perverse prikkels wanneer het accent door de instellingen te veel wordt gelegd op het behalen van de kwantitatieve doelstellingen.

21 Landelijke Studenten Vakbond (LSVb) & Interstedelijk Studenten Overleg (ISO) (2014). De effecten van de prestatieafspraken. Een vervolg onderzoek naar de effecten van de prestatieafspraken in het hoger onderwijs.

22 Kamerbrief over Prestatieafspraken ho: stelselrapportage 2014 en eindbeoordeling d.d. 21 april 2015.

De reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek stelt jaarlijks een rapportage op over de voortgang van het proces van profilering in het hoger onderwijs en onderzoek op stelselniveau. In vervolg op de eerste stelselrapportage uit januari 2014 heeft de reviewcommissie in het najaar van 2014 een midtermreview uitgevoerd die als input heeft gediend voor de tweede stelselrapportage²³. In deze midtermreview is door de commissie gekeken naar de voortgang die individuele instellingen hebben geboekt bij het realiseren van hun plannen gericht op profilering en zwaartepuntvorming. Daarnaast is gekeken naar de voortgang van de Centres of Expertise en hoe instellingen bezig zijn met onderwijskwaliteit en studiesucces. De commissie constateert dat de hogescholen en universiteiten consequent en nadrukkelijk werken aan de implementatie van de afgesproken plannen²⁴. Er wordt actief ingespeeld op verschillende doelgroepen in het hoger onderwijs met een grote diversiteit aan onderwijstrajecten. Daarnaast maken instellingen scherpe keuzes met betrekking tot zwaartepuntvorming in hun onderwijs en onderzoeks aanbod. De internationale concurrentiepositie speelt daarbij een belangrijke rol maar in toenemende mate ook de regionale verankering. Ook is duidelijk geworden dat de afspraken bijdragen aan een betere verbinding tussen nationaal beleid en strategische keuzes van de instellingen.

De prestatieafspraken helpen de instellingen bij het vormgeven van de strategie en bij interne discussies over profilering en onderwijskwaliteit. Ook bij de inrichting en herordening van het onderzoeks- en onderwijsaanbod zijn de profileringsthema's, die per instelling zijn gekozen, leidend.

Bij universiteiten is er aandacht voor excellentietrajecten en verbreding van bacheloropleidingen. Hogescholen zetten in op nieuwe hbo-masteropleidingen, Associate-degreeprogramma's en zij werken veel samen met ROC's om de doorstroom mbo-hbo te verbeteren.

Ook over de Centres of Expertise, samenwerkingsverbanden tussen hogescholen en het bedrijfsleven, is de reviewcommissie positief. In 2016 zal de Reviewcommissie beoordelen of de instellingen hun doelen met betrekking tot profilering, onderwijskwaliteit en studiesucces hebben gehaald²⁵.

Al met al constateert de commissie dat de prestatieafspraken een nieuwe impuls hebben gegeven aan de profilering van het hoger onderwijs en onderzoek, en de ontwikkeling van de Centres of expertise in het hbo. Het positieve advies van de commissie is voor alle instellingen overgenomen door de minister, waarmee de instellingen hun budget voor profilering voor 2015 en 2016 behielden²⁶.

23 Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek (2015). Stelselrapportage 2014. Tweede jaarlijkse monitorrappport over de voortgang van het proces van profilering en kwaliteitsverbetering in het hoger onderwijs en onderzoek. Den Haag: Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek.

24 Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek. Aanbiedingsbrief adviezen midtermreview 2014 d.d. 3 november 2014.

25 Universiteiten en hogescholen maken werk van profilering. Persbericht Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek d.d. 19 december 2014.

26 Kamerbrief over Midtermreview prestatieafspraken hoger onderwijs d.d. 23 december 2014.

1.8 Vraagstelling

In dit onderzoek is een groot aantal onderzoeksvragen geformuleerd die in de verschillende hoofdstukken worden beantwoord. De analyses zijn uitgevoerd op meerdere bronnen. In onderstaand overzicht zijn alle vragen opgenomen inclusief de verwijzing naar de hoofdstukken:

Hoofdstuk 2: Doorstroom en onderwijsdeelname

- 2_1 In hoeverre blijft de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?
- 2_2 Verandert de groep studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?
- 2_3 Verandert de instroom in de bachelor?
- 2_4 Verandert de instroom in de sectoren?
- 2_5 Verandert de instroom in Associate degrees?
- 2_6 Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, vooropleiding en sociaaleconomische status?
- 2_7 Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten?
- 2_8 Vermijden studenten 'moeilijke' studies?
- 2_9 Verandert de instroom in theologische bachelors?

Hoofdstuk 3: Masterdeelname

- 3_1 Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?
- 3_2 Verandert de instroom in meerjarige masters?
- 3_3 Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master?

Hoofdstuk 4: Studiekeuze

- 4_1 Verandert het aantal opleidingen waarvoor studenten zich (voor)aanmelden en wat is de reden van het doen van meer (voor)aanmeldingen?
- 4_2 Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en een goede match ervaart met de opleiding?
- 4_3 Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?
- 4_4 Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten?
- 4_5 Kiezen studenten vaker een studie met een betere baankans?
- 4_6 Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, konden zij zich vinden in het advies en heeft dit bijgedragen aan een goede studiekeuze?
- 4_7 In hoeverre is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?

Hoofdstuk 5: Studieuitval

- 5_1 Verandert de switch en uitval in het eerste jaar ho?
- 5_2 Verandert het aandeel switchers en uitvallers onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond?
- 5_3 Verandert het aandeel switchers in bètastudies dat na switchen opnieuw voor een bètastudie kiest?
- 5_4 Is er een relatie tussen de BSA-norm en uitval?
- 5_5 Verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een BSA?
- 5_6 Verandert het aandeel switchers en uitvallers dat aangeeft dat een verkeerde studiekeuze de reden is?

5_7 Zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en die niet uitvallen?

Hoofdstuk 6: Een tweede studie

6_1 Verandert het aandeel studenten dat kiest voor een tweede studie (gelijktijdig c.q. volgtijdelijk)?

6_2 Welk type student volgt een tweede studie?

6_3 Hoe hoog zijn de instellingscollegegelden voor de tweede studie en zijn deze in voldoende mate gemotiveerd?

Hoofdstuk 7: Studievoortgang, studiegedrag, kwaliteit en excellentie

7_1 Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt?

7_2 Hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?

7_3 Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen?

7_4 Verbetert de studievoortgang van studenten?

7_5 Verbetert de inzet van studenten?

7_6 Verbetert de motivatie van studenten?

7_7 Verbetert de tijdbesteding van studenten aan hun studie?

7_8 Hoe ontwikkelt zich de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?

7_9 Welk deel van de eerstejaarsstudenten heeft minder dan twaalf contacturen?

7_10 Verandert het aandeel werkende studenten?

7_11 Verandert het aantal gewerkte uren?

7_12 Is werken naast de studie van invloed op de resultaten?

7_13 Waarom werken eerstejaars naast de studie?

7_14 Verbetert de kwaliteit van de opleiding naar de mening van de studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?

7_15 Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring?

7_16 Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met studie-ervaring in het buitenland?

7_17 Verandert het aandeel ambitieuze studenten?

7_18 Verandert de deelname aan excellentietrajecten (het aantal studenten in honoursprogramma's)?

7_19 In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?

7_20 In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

Hoofdstuk 8: Leengedrag en leenmotieven

- 8_1 Wat is de omvang van de groep studenten die valt onder het studievoorschot?
- 8_2 Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?
- 8_3 In hoeverre verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?
- 8_4 Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?
- 8_5 Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?
- 8_6 Verandert de financiële situatie van studenten?

Hoofdstuk 9: Deelname aan het hoger onderwijs en studieloopbanen

- 9_1 In hoeverre hangen doorstroom, onderwijsdeelname en studiesucces samen met de inkomenspositie van de ouders?

Hoofdstuk 10: Motieven van mbo-gediplomeerden om niet door te stromen naar het hbo

- 10_1 Welke motieven geven mbo-studenten aan om niet door te stromen naar het hbo, en in hoeverre verschillen deze voor en na de invoering van het studievoorschot?

1.9 Bronnen en doelgroepen

In dit onderzoek is, indien mogelijk, gebruikgemaakt van registers danwel aansluiting gezocht bij bestaande onderzoeken. In deze paragraaf worden deze bronnen kort beschreven. In de afzonderlijke hoofdstukken wordt steeds nader ingegaan op definities en selecties die voor de analyses zijn gemaakt.

Het *1Cijfer Hoger Onderwijs* (1cHO) is een (geanonimiseerd) register van inschrijvingen in het hoger onderwijs dat benut kan worden voor het genereren van beleidsinformatie. De ho-instellingen verstrekken informatie over inschrijvingen van studenten aan het CRIHO (Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs), beheerd door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). DUO registreert deze gegevens en vult deze aan met informatie afkomstig uit het GBA. De gegevens worden tevens benut voor het verstrekken van beleidsinformatie, door middel van het 1cHO. Het 1cHO is een extract uit het Centraal Register Inschrijving Hoger Onderwijs (CRIHO), dat alle ho-inschrijvingen bevat. In deze bestanden staan alle inschrijvingen en examens van studenten in het bekostigd hoger onderwijs (hogescholen en universiteiten).

Het 1cHO is verrijkt met *studiefinancieringsrecords* van de studenten. Deze zijn beschikbaar gesteld door DUO Groningen en bevatten per record per jaar en per maand de bedragen voor basisbeurs, aanvullende beurs en lening alsook woonsituatie en ov-gebruik. Deze gegevens zijn geconsolideerd en geaggregeerd en vervolgens toegevoegd aan de inschrijfgegevens uit het 1cHO. De onderzoeksvragen die betrekking hebben op het leengedrag van de studenten zijn met behulp hiervan beantwoord. De bestanden van de jaren 2006-2015 zijn gebruikt.

De *Studentenmonitor Hoger Onderwijs* (zie ook www.studentenmonitor.nl) is in 2000 door het ministerie van OCW geïntroduceerd met het doel om door een bundeling van de tot op dat moment relevante studentonderzoeken, meer systematisch en periodiek de ontwikkelingen op de sociaal-economische dimensie van studeren in het hoger onderwijs in kaart te brengen en te volgen, met behulp van kengetallen en bevraging van doelgroepen.

Het monitorsysteem heeft vooral een signaleringsfunctie bij de ontwikkeling van beleid en genereert informatie op de momenten dat dit volgens de beleidscyclus nodig is. In de Studentenmonitor staan sinds 2000 studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven centraal. Dit alles vooral gerelateerd aan de sociaal-economische status van studenten.

De *Startmonitor Hoger Onderwijs* is een initiatief van ResearchNed. Het is een landelijk onderzoek dat nieuwe studenten in het hoger onderwijs volgt vanaf hun entree in hbo of wo tot aan het einde van het eerste studiejaar. De Startmonitor onderzoekt de verschillen tussen aanmeldingen en inschrijvingen, brengt het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeproces in kaart, inventariseert hoe studenten 'landen' in hun opleiding en vraagt studenten of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. Aan het eind van het jaar kunnen deze gegevens gerelateerd worden aan de keuze die studenten maken; of zij met hun opleiding zijn gestopt of de initieel gekozen studie continueren.

Om de kwaliteit van het onderwijs en de tevredenheid van studenten in kaart te brengen, is gebruikgemaakt van gegevens uit de *Nationale Studentenenquête* (NSE). De Nationale Studenten Enquête (NSE) is een grootschalig landelijk onderzoek waarin jaarlijks bijna alle studenten in het hoger onderwijs worden uitgenodigd om hun mening te geven over hun opleiding. Alle NVAO-geaccrediteerde opleidingen aan hogescholen en universiteiten in Nederland kunnen participeren aan dit onderzoek. Deze objectieve informatie over opleidingen en instellingen draagt bij aan de kwaliteit en transparantie van het hoger onderwijs. De oordelen worden gebruikt als informatiebron voor studiekeuzers en door instellingen om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Eén op de drie studenten in Nederland doet mee aan dit onderzoek.

In de analyses is steeds een onderscheid gemaakt naar *doelgroepen*. Soms zijn dat doelgroepen van het beleid (bijvoorbeeld bètastudenten, studenten met een functiebeperking). Soms zijn het doelgroepen die ook centraal staan in de Studentenmonitor en op basis waarvan de toegankelijkheid van het onderwijs bestudeerd wordt. De resultaten zijn allereerst berekend voor het hele hoger onderwijs en zijn steeds uitgesplitst voor hbo en wo. Voor zover er de beschikking is over achtergrondkenmerken is bij alle resultaten gekeken of er verschillen zijn tussen typen studenten. Hierbij is onder andere onderscheid gemaakt naar:

- opleidingssector (croho-onderdeel);
- eerstejaars en ouderejaars;
- bachelor en master;
- mannen en vrouwen;
- studenten die belemmerd worden door een functiebeperking;
- allochtone studenten;
- sociaal-economische status van studenten (indeling in drie SES-groepen);
- vooropleiding (mbo, havo, vwo);
- bètastudenten (indeling in cluster 1/2 vs. overige opleidingen op basis van de definities van het Platform Bèta Techniek).

De *sociaal-economische status* van studenten is berekend op basis van een factorscore met de indicatoren opleiding ouders, beroep ouders (ingedeeld naar type beroep en vereiste scholing voor beroep) en inkomen ouders én de eigen inschatting van de student van hun sociaal-economische status. De (factor)score die hier uitkomt is onderverdeeld in drie gelijke groepen: lage SES (=sociaal-economische status), gemiddelde SES en hoge SES. Daarnaast is in sommige analyses uitsluitend gekeken naar het opleidingsniveau van de ouders en is een onderscheid gemaakt tussen studenten met ouders die een opleiding in het hoger onderwijs hebben gevolgd (tweede generatie ho) en studenten met ouders die geen ho-opleiding hebben (eerste generatie ho). In de tekst is aangegeven welke indicator het betreft.

1.10 Leeswijzer

De hiervoor genoemde vragen worden thematisch beantwoord in de hoofdstukken die volgen.

Hoofdstuk 2 gaat in op de doorstroom en onderwijsdeelname in de bachelor. Doorstroom vanuit het toeleverend onderwijs (havo, vwo en mbo). Bij de instroom is de totale instroom in het hoger onderwijs het vertrekpunt van de analyses en is gekeken naar ontwikkelingen in deelname op basis van studentkenmerken. Speciale aandacht is geschonken aan de bètawinst of het bètaverlies in deze doorstroom en deelname. In *hoofdstuk 3* staat de doorstroom van bachelor naar master centraal en wordt onder andere aandacht besteed aan de instroom in meerjarige masters en aan motieven van studenten die ten grondslag liggen aan keuzes die zij maken.

Hoofdstuk 4 behandelt het studiekeuzeproces. Dit gebeurt op basis van de Studentenmonitor en de Startmonitor Hoger Onderwijs. De start in het hoger onderwijs wordt nader belicht met speciale aandacht voor de mate waarin studenten hebben nagedacht over hun studiekeuze, studiekeuzemotieven, het gebruik van studiekeuzeinformatie en de ervaren match tussen student en studie. Ook de eerste ervaringen met studiekeuzecheck komen hierin aan de orde.

De studieuitval en studieswitch komen aan de orde in *hoofdstuk 5*. Het gaat hier om studenten die aan het eind van het eerste jaar besluiten niet verder te gaan aan de opleiding én instelling die zij initieel hebben gekozen. Naast de omvang van deze uitval wordt aandacht besteed aan de relatie tussen uitval en studiekeuzeoriëntatie en de redenen van studieuitval.

In *hoofdstuk 6* wordt een analyse gedaan van het aantal studenten dat kiest voor een *tweede bachelor* of een *tweede master* en gaan we in op de hoogte en de verantwoording van het instellingscollegegeld.

Hoofdstuk 7 besteedt aandacht aan op de studievoortgang, het studiegedrag, rendementen, de kwaliteit van opleidingen en excellentie. Dit hoofdstuk is grotendeels gebaseerd op de Studentenmonitor.

In *hoofdstuk 8* staan studiefinancieringskenmerken centraal met bijzondere aandacht voor het leengedrag van studenten. De eerste drie maanden van het jaar waarin het studievoorschot is ingevoerd (de maanden september tot en met december 2015) zijn in deze analyses meegenomen. Tevens wordt ingegaan op de hoogte van de bedragen, de financiële situatie van studenten, de relatie tussen lenen en werken en de leenmotieven.

In alle hoofdstukken is zoveel als mogelijk de focus gelegd op de ontwikkeling in de tijd. Alle hoofdstukken sluiten af met een samenvatting waarin de onderzoeksvragen worden beantwoord. Aan het begin van het rapport is eveneens een integraal conclusiehoofdstuk opgenomen.

Tot slot zijn in *hoofdstuk 9* een aantal analyses opgenomen die door OCW in samenwerking met het CBS zijn uitgevoerd. Het betreft hier een analyse van deelnamepatronen en studieloopbanen in het hoger onderwijs in relatie tot het ouderlijk inkomen en andere studentkenmerken

2 Doorstroom en onderwijsdeelname

2.1 Inleiding en vraagstelling

Met de invoering van de hiervoor genoemde beleidsmaatregelen zijn of worden er stappen ondernomen ter verbetering van de kwaliteit en toegankelijkheid van het hoger onderwijs. De invoering van verscherpte doorstroombmogelijkheden en verbetering van studiekeuzeoriëntatie kunnen consequenties hebben voor het moment waarop studenten de stap naar het hoger onderwijs zetten en de keuzes die zij hierin maken. Daarnaast kan ook de invoering van het studievoorschot mogelijk (tijdelijk) invloed hebben op keuzes die (potentiële) studenten maken of hebben gemaakt. In dit hoofdstuk kijken we allereerst naar de doorstroom van mbo-, havo- en vwo-gediplomeerden naar het hoger onderwijs en gaan we na of het aandeel gediplomeerden dat kiest voor het hoger onderwijs verandert. Hierna besteden we aandacht aan de totale eerstejaarsinstroom in de bachelor en de veranderingen die zich voordoen in de samenstelling van de totale instroompopulatie. Ook komt de instroom in de Associate degrees (Ad's) aan de orde. Deze analyses zijn verricht op basis van het 1cho 2015, doorstroombbestanden van DUO, de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (2011-2014) en de Startmonitor Hoger Onderwijs 2009-2015. Bij de presentatie is ervoor gekozen om de instroomgegevens te presenteren vanaf studiejaar 2006 en de doorstroomgegevens vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (instroom jaar 2007-2008 in het geval van directe doorstroom). De volgende vragen worden in dit hoofdstuk beantwoord:

- 2_1 In hoeverre blijft de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?
- 2_2 Verandert de groep studenten dat één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?
- 2_3 Verandert de instroom in de bachelor?
- 2_4 Verandert de instroom in de sectoren?
- 2_5 Verandert de instroom in Associate degrees?
- 2_6 Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, vooropleiding en sociaaleconomische status?
- 2_7 Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten?
- 2_8 Vermijden studenten 'moeilijke' studies?

2.2 Data en definities

Voor de analyse van de doorstroom van havo en vwo naar het hoger onderwijs is gebruikgemaakt van doorstroombbestanden die zijn geleverd door DUO. De basis hiervan vormen alle gediplomeerden in het reguliere voortgezet onderwijs vanaf 2007. Het eindexamenjaar 2007 staat voor het schooljaar 2007-2008; het instroomjaar 2007 staat voor het studiejaar 2007-2008. Bijvoorbeeld: scholieren die in mei 2008 eindexamen deden (eindexamenjaar 2007-2008) en in augustus 2008 zijn ingestroomd in het hoger onderwijs (studiejaar 2008-2009) zijn gekarakteriseerd als 'directe doorstroom'. Studenten die één of meer tussenjaren namen, noemen we 'indirecte' doorstroom. Tezamen met degenen die niet doorstromen, vormt dit de totale populatie gediplomeerden in een bepaald eindexamenjaar. Voor het mbo zijn de gediplomeerden in mbo-4 voltijd bol meegenomen.

De analyse van de bachelorinstroom en de instroom in Associate degrees is grotendeels gedaan op basis van het 1CHO. Voor de definities van de instroomcohorten is aangesloten bij de definities die gehanteerd worden bij de prestatieafspraken. Dit houdt in dat de februari-instroom van alle jaren buiten beschouwing is gelaten²⁷. De volgende cohortdefinities zijn gebruikt:

- ten aanzien van het soort inschrijving in het hoger onderwijs zijn alleen de hoofdschrijvingen meegenomen (in het hbo de code 1; in het wo de code 1 of A);
- type hoger onderwijs is bachelor;
- het eerste jaar in het hoger onderwijs is gelijk aan het inschrijvingsjaar: dit houdt in dat de februari-instroom buiten beschouwing is gelaten;
- de hoogste vooropleiding van de student is gelijk aan de hoogste vooropleiding vóór het ho: dat betekent dat de student nog geen enkel diploma in het hoger onderwijs heeft behaald en dus een echte eerstejaars ho is;
- Associate degrees zijn achterwege gelaten (de ontwikkeling van de aantallen Associate degrees is in aparte figuren weergegeven).

Voor de instroom in Associate degrees is een selectie gemaakt van de opleidingscodes groter dan 80000 en lager dan 81000 met een hoofdschrijving die voldoen aan de voorwaarde eerstejaars hoger onderwijs ('=1'). Hiermee wordt alle eerstejaars instroom in een associate degree meegenomen van degenen die voor het eerst in het hoger onderwijs instromen. In de figuren is steeds aangegeven of de figuur betrekking heeft op voltijdstudenten of op alle studenten.

Voor de indeling in bètastudies en overige studies is gebruikgemaakt van de indeling die het Platform Bèta Techniek hanteert. Het Platform Bèta Techniek heeft de opleidingen per instelling in het hoger onderwijs ingedeeld in vijf clusters, waarvan de eerste twee clusters (*) gelden als bètastudies, te weten:

- bèta natuur & techniek (*);
- studies met een bètagehalte >50% (*);
- lerarenopleiding bèta;
- studies met een bètagehalte <50%;
- overig hoger onderwijs.

Deze indeling is door de onderzoekers up-to-date gebracht voor het studiejaar 2015-2016. De bèta-indeling is per instelling per opleiding uitgevoerd. Indien de koppeling op dit niveau niet voorhanden was, is op opleidingsniveau gekoppeld. De typering van bèta en niet-bèta voor het toeleverend onderwijs is gedaan op basis van de profielen (havo-vwo) en de domeincodes (mbo). De volgende codes zijn als bèta aangemerkt:

- alle profielen en combinatieprofielen in havo en vwo met ng of nt;
- mbo hoofdgroep afbouw, hout en onderhoud;

27 Dit verklaart verschillen in aantal in vergelijking met de analyses van de Vereniging Hogescholen en de VSNU. De VH neemt de februari-instroom mee en hanteert de definitie 'jaar 1 type ho binnen soort ho'. Bij de in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers wordt elke student in het hoger onderwijs slechts één keer meegeteld, namelijk bij de hoofdschrijving in het hoger onderwijs. Daarnaast is voor elk jaar de februari-instroom buiten beschouwing gelaten. Het optellen van de februari-instroom van 2015 bij de instroomaantallen van 2015-2016 zou in het kader van de maatregelen een diffuus beeld geven, omdat een deel van deze groep is ingestroomd onder het oude studiefinancieringssysteem en een deel onder het studievoorschot valt.

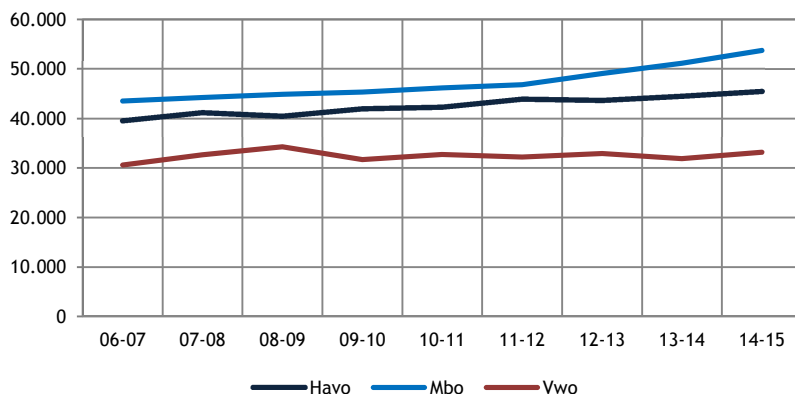
- mbo hoofdgroep ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek;
- mbo hoofdgroep bouw en infra;
- mbo hoofdgroep media en vormgeving;
- mbo hoofdgroep mobiliteit en voertuigen;
- mbo hoofdgroep techniek en procesindustrie;
- mbo hoofdgroep transport, scheepvaart en logistiek.

Voor de vaststelling van buitenlandse studenten is gebruikgemaakt van de definities van VSNU/CBS. De buitenlandse studenten zijn studenten met een vooropleiding in de categorie 'overig' of in de categorie 'onbekend' en een niet-Nederlandse nationaliteit.

Er is in de DUO-bestanden geen informatie beschikbaar over de sociaaleconomische status van studenten. Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen over dit thema is gebruikgemaakt van de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (2014-2015) en de Startmonitor Hoger Onderwijs (2009-2015).

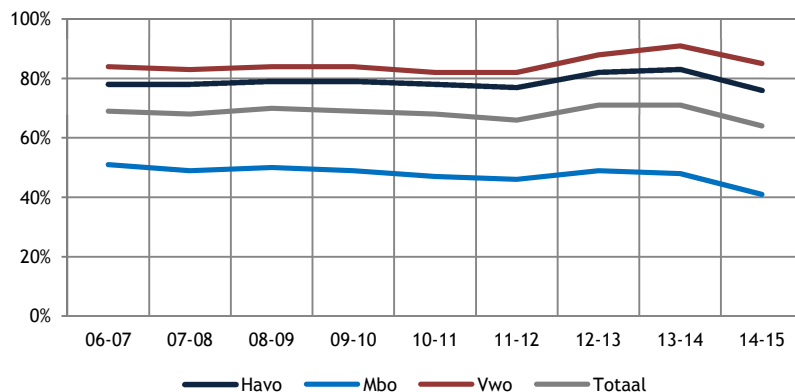
2.3 Doorstroom van havo, mbo en vwo naar hoger onderwijs

Onderstaande figuur toont de omvang van de diplomacohorten waarop de analyses zijn gebaseerd. In totaal bestaat de potentiële groep die in 2014-2015 examen deed en instroomgerechtigd is in het hoger onderwijs in 2015-2016 uit 132.366 gediplomeerden. Met name het aantal gediplomeerden in 2014-2015 in mbo-4 voltijd bol is ten opzichte van het jaar ervoor gestegen met ongeveer 2.500 (een stijging van 5%). Het aantal vwo-ge-diplomeerden steeg met vier procent. De stijging in het havo was minder groot (2%).

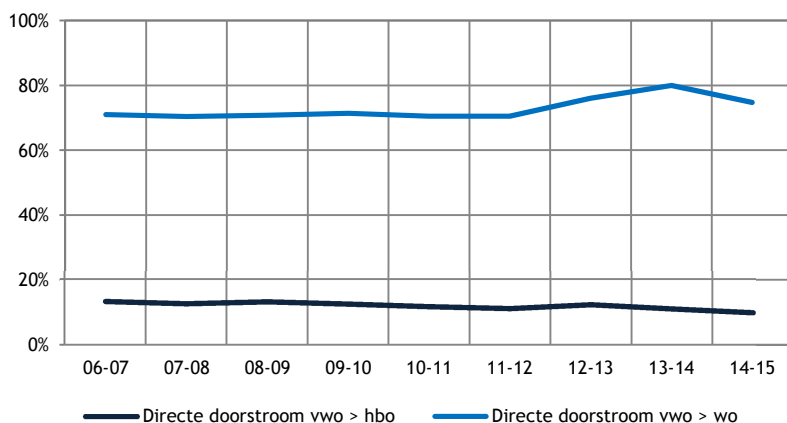
Figuur 2.1: Omvang diplomacohorten havo/vwo/mbo (aantallen) vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)

De directe toestroom van deze groepen naar het hoger onderwijs is in 2015 gedaald van 71 procent naar 64 procent, een daling van zeven procentpunten. Deze daling is zichtbaar bij alle vooropleidingen. Deze cijfers vragen om een nuancering. Zoals zichtbaar in onderstaande figuur komt deze daling na een grote stijging in het jaar daarvoor, het laatste jaar waarin het oude studiefinancieringsstelsel nog van kracht was en uit veel analyses bleek dat het percentage studenten dat een tussenjaar nam sterk was afgenomen. In het instroomjaar ervoor was deze trend al in gang gezet. We kunnen concluderen dat de doorstroom in 2015 twee procentpunten onder het niveau van drie jaar geleden ligt. Dit wordt vooral veroorzaakt doordat de directe doorstroom uit het mbo in 2015 vijf procentpunten lager is dan in 2012. De doorstroom vanuit havo is in 2015 nagenoeg op het niveau van 2012; vanuit vwo iets daarboven. Volgende metingen moeten meer duidelijkheid geven over het effect van de invoering van het studievoorschot.

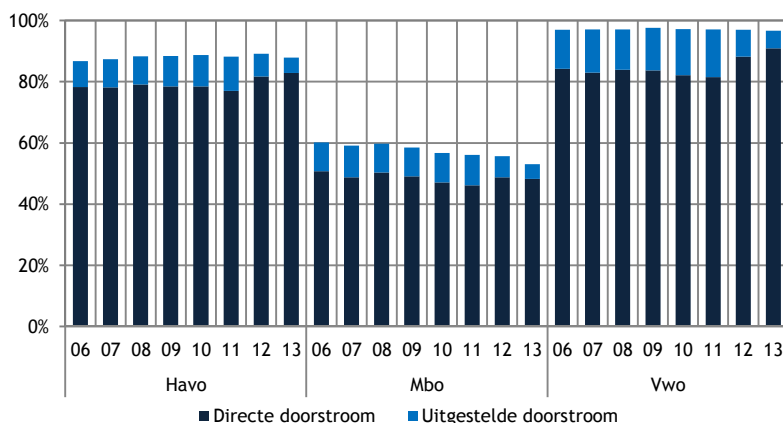
Figuur 2.2: Directe doorstroom vanuit havo/vwo/mbo naar het ho t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)

In onderstaande figuur is onderscheid gemaakt tussen vwo-gediplomeerden die doorstromen naar het hbo en naar het wo. De doorstroom naar het hbo blijft grotendeels stabiel (een kleine daling van 11% naar 10%). Het beleid om vwo-studenten te interesseren voor (verkorte) hbo-opleidingen levert tot op heden geen extra instroom op. De doorstroom van vwo-gediplomeerden uit het schooljaar 2014-2015 naar het wo in 2015-2016 is gedaald sinds het jaar ervoor, maar ligt vergeleken met de eindexamencohorten van twee jaar eerder nog boven het niveau van de doorstroom van eindexamencohort 2011-2012.

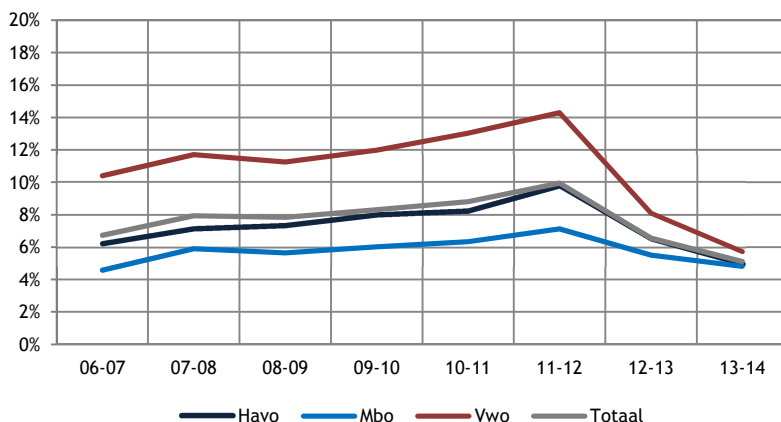
Figuur 2.3: Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)

Dat een deel van de daling van de directe doorstroom samenging met een grote daling van de indirecte doorstroom, is te zien in de figuur hier onder. Met name de uitgestelde doorstroom van vwo-gediplomeerden is in de laatste drie jaren meer dan gehalveerd (van 16% naar 9% naar 6%). Voor mbo en havo is er ook een grote daling: van tien à elf procent naar vijf procent. Omdat het mogelijk is dat de indirecte doorstroom voor het eindexamencohort 2014-2015 op het niveau zal zijn van twee jaar eerder, kunnen de definitieve consequenties van de beleidsmaatregelen voor de doorstroom pas volgend jaar worden vastgesteld.

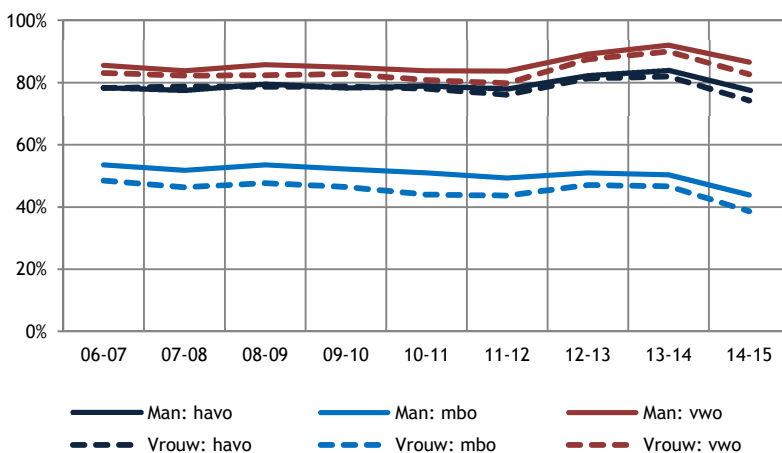
Figuur 2.4: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct en uitgesteld zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)

Ter illustratie wordt in onderstaande figuur de trend weergegeven van het aandeel studenten dat na één tussenjaar is doorgestroomd naar het hoger onderwijs. Tussen 2006-2007 (instroom sept. 2007) en 2011-2012 (instroom sept. 2012) was er sprake van een toename (3 ppnt.) van studenten die instroomden na één tussenjaar. Hierna is de doorstroom na één jaar gedaald van tien procent (diplomacohort 2011-2012) naar zeven procent (diplomacohort 2012-2013) naar vijf procent (diplomacohort 2013-2014). De verschuiving van de verhouding tussen indirecte en directe instroom wordt ook wel een boeggolfeffect genoemd, waarmee bedoeld wordt op het anticiperend effect van de beoogde invoering van het studievoorschot.

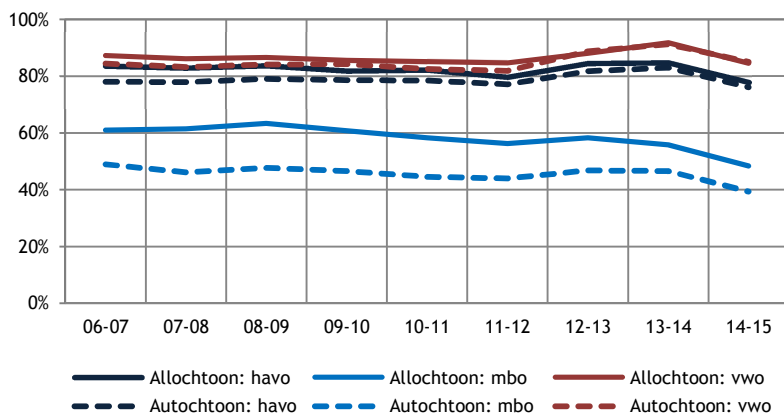
Figuur 2.5: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die na één jaar zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs eindexamenjaar t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)

De doorstroomproporties van mannen en vrouwen verschillen niet veel. Vrouwen stromen iets minder vaak rechtstreeks door dan mannen (voor havisten is het verschil 3 ppnt., voor vwo-geplomeerden 4 ppnt. en voor gediplomeerden uit mbo-4 5 ppnt.).

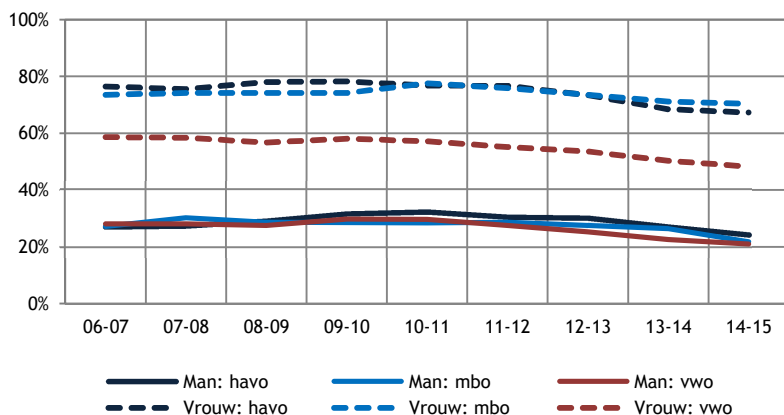
Figuur 2.6: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)

Onderstaande figuur toont de *directe doorstroom* van niet-westers allochtone gediplomeerden en van autochtone gediplomeerden²⁸. In de doorstroom van vwo of havo naar ho is er geen verschil tussen autochtone en allochtone gediplomeerden. Dit verschil was in de doorstroom van havo naar hbo in het verleden wel aanwezig (toen stroomden iets meer allochtone studenten dan autochtone studenten direct door). Uit het mbo stromen meer allochtone dan autochtone gediplomeerden direct door naar het hoger onderwijs. De daling sinds 2012-2013 van de doorstroom van allochtone gediplomeerden in het mbo is groter (10 ppnt.) dan die van autochtone gediplomeerden (7 ppnt.).

Figuur 2.7: Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs: autochtoon vs. niet-westers allochtoon t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)

In hoeverre gediplomeerden met een bètaprofiel ook een bètastudie kiezen, is weergegeven in deze grafiek. Hierin is duidelijk zichtbaar dat het bètaverlies bij mannelijke studiekeizers veel minder groot is dan bij vrouwen. Daarnaast is er een afname van het bètaverlies waar te nemen (i.e. een toename van bètawinst). Deze bètawinst is het grootst voor vrouwen met een vwo-diploma. Sinds 2006 is het bètaverlies gedaald van 59 procent naar 48 procent.

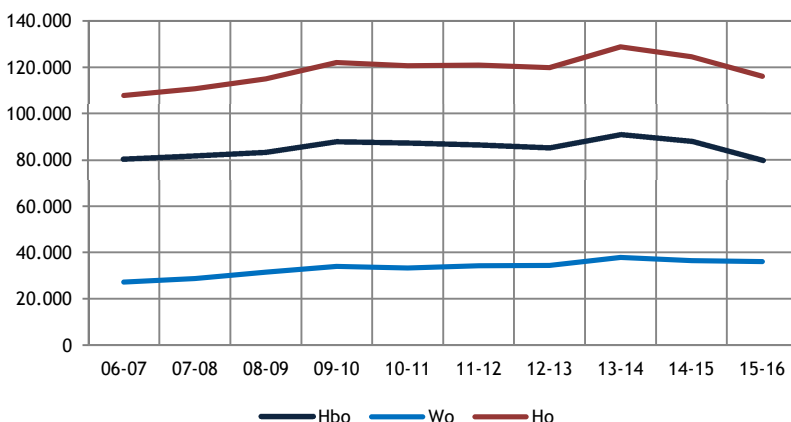

Figuur 2.8: Bètaverlies: gediplomeerden met bètaprofiel die NIET kiezen voor een bètastudie (directe doorstroom) naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden met bètaprofiel die naar het ho gaan (bron: DUO stroomdata)

²⁸ De westers-allochtone gediplomeerden zijn achterwege gelaten in deze figuur.

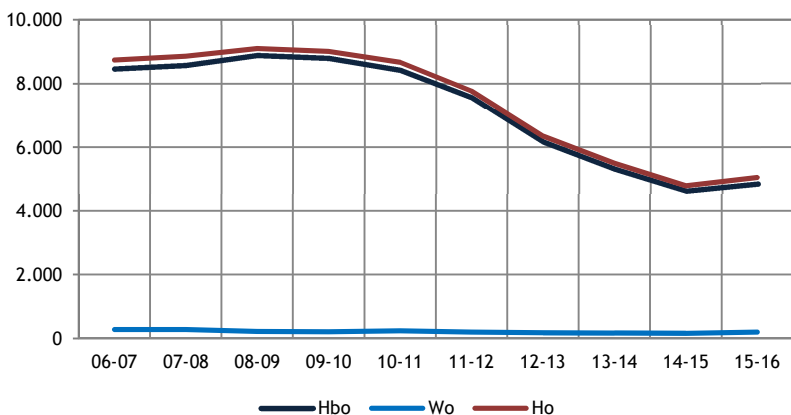
2.4 Nieuwe instroom in de bachelor

De instroom van studenten die voor het eerst een bachelorstudie gaan volgen daalt in het hbo en stabiliseert in het wo. In totaal ruim 116.000 studenten startten in 2015-2016 voor het eerst een studie in het hoger onderwijs. Hiervan studeert negen procent aan een duale opleiding of een deeltijdopleiding (11% in het hbo en 1% in het wo). In het hbo is de daling van het aantal studenten 9,2 procent; in het wo 1,1 procent, een totale daling van het aantal *nieuwe* ho-studenten van 6,8 procent. Vergelijken we deze aantallen met de situatie van 2012-2013 (vóór de grote daling van het aantal studenten dat een tussenjaar nam), dan is in 2015 in het wo het aantal nieuwe ho-studenten bijna 1.700 hoger (een toename van ongeveer 5%); in het hbo is het aantal ruim 5.400 studenten lager dan in 2012-2013 (een afname van 6%).

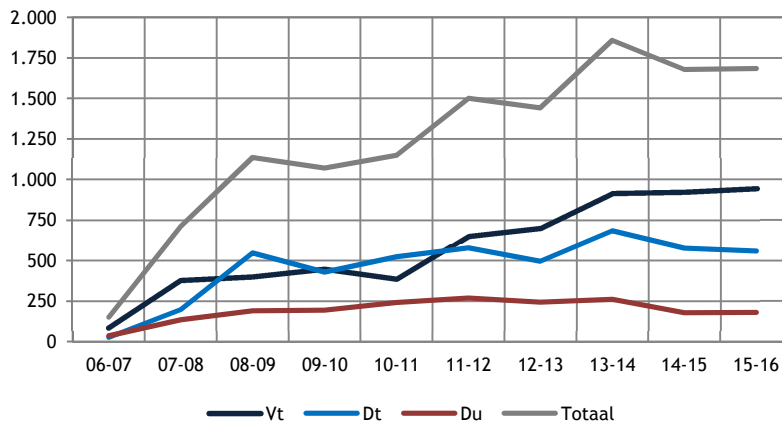
Figuur 2.9: Instroom in de bachelor (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en dual, exclusief Associate degrees) (bron: 1cHO 2006-2015)

In het kader van levenlangleren (lll) richt men zich doorgaans op de groep studerende die op latere leeftijd starten met een studie (ouder dan 30 jaar) of een deeltijdstudie volgen. De instroom van lll-studenten is sterk gedaald sinds 2009. In het hbo betreft het in 2015 ongeveer 4.850 (in 2008 ca. 8.450) studenten; in het wo 195 (in 2008 waren dit er 273). In 2015 is er een kleine opleving van de lll-groep (een stijging t.o.v. 2014 van 5%).

Figuur 2.10: Instroom (absolute aantallen) in deeltijdopleidingen en/of studenten ouder dan 30 (excl. februari-instroom; alleen hoofdschrijvingen ho) (bron: 1cHO 2006-2015)

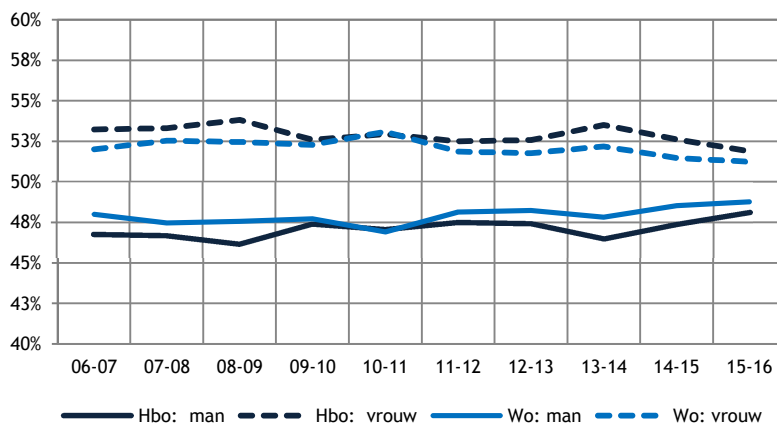
Het aantal Associate degree-studenten (die in het betreffend jaar voor het eerst een opleiding startten in het hbo) maakte een gestage stijging door. Het laatste jaar is er sprake van een stabilisatie van circa 1.700 studenten. Van alle Associate degrees volgt 56 procent de opleiding voltijds; 33 procent doet de associate degree in deeltijd; elf procent volgt een duale variant.

Figuur 2.11: Instroom in Associate degrees (absolute aantallen) opleidingsvorm (betreft alleen nieuwe instroom in het hoger onderwijs, incl. februari-instroom) (bron: 1cHO 2006-2015)

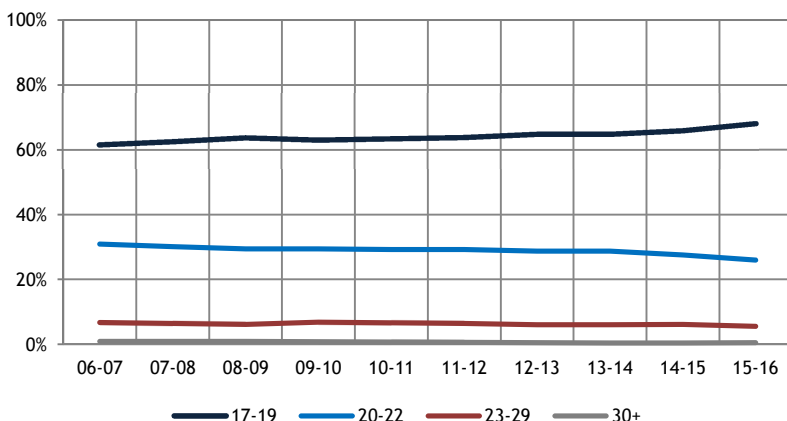
2.5 Samenstelling van de nieuwe instroom in de bachelor

De man-vrouwverhouding in het hoger onderwijs is in 2015 in het hbo 48 versus 52 procent en in het wo 49 versus 51 procent. Hiermee is de man-vrouwverhouding relatief in balans.

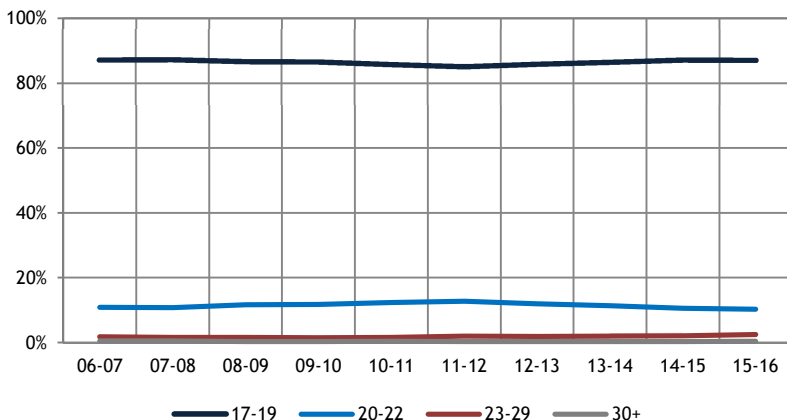
Figuur 2.12: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2015)

De leeftijdssamenstelling van de nieuwe voltijd eerstejaars in het hbo verandert in de loop der tijd iets: de studenten in het hbo zijn in 2015 gemiddeld iets jonger dan in 2006 (gemiddeld op 1 oktober 19,34 jaar in 2006 en 19,06 jaar in 2015). Het beeld is verder redelijk stabiel. Studenten met een havo-vooropleiding die starten in het hbo zijn gemiddeld 17,8 jaar oud; vanuit het mbo maakt men de overstap naar het hbo op een gemiddelde leeftijd van 20,6 jaar.

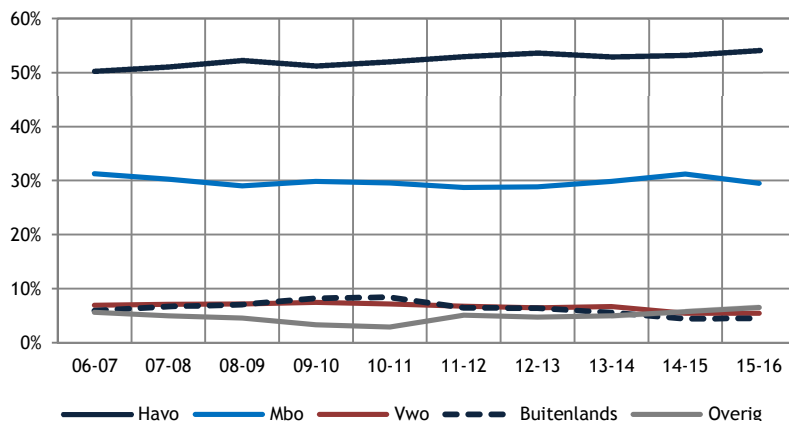
Figuur 2.13: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2015)

In het wo is de gemiddelde leeftijd van de startende voltijdstudent iets lager dan in het hbo: gemiddeld 18,7 jaar. Dit beeld is over de jaren heen constant.

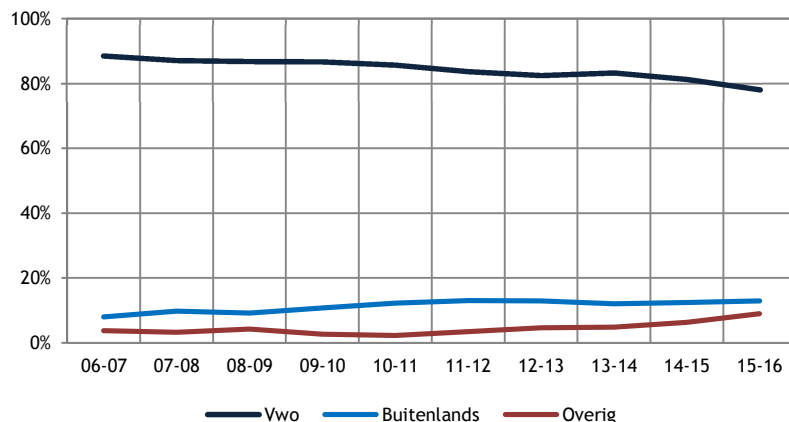
Figuur 2.14: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2015)

Ruim de helft van de instroom in het hbo is afkomstig van het havo, 30 procent van het mbo en vijf procent van het vwo. Als we de totale hbo voltijd instroom splitsen naar vooropleiding dan is het aantal havisten door de jaren heen licht toegenomen en het aantal nieuwe studenten met vwo en mbo licht afgenomen. Verschillen met vorig jaar zijn klein: een relatieve toename van havo-gediplomeerden van 1 procentpunt en een afname van mbo- en vwo gediplomeerden met beide 1 procentpunt. In de categorie ‘overig’ vallen alle studenten met een colloquium doctum of beschikking én alle studenten waarvan de vooropleiding onbekend is. Dit aandeel ligt sinds 2011 tussen vijf en zeven procent.

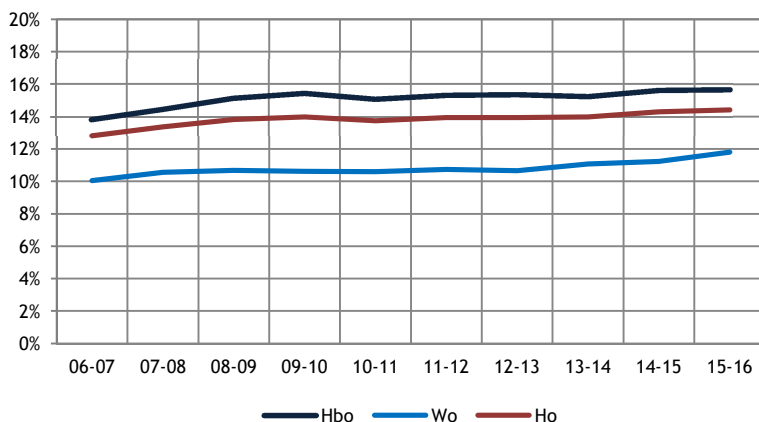
Figuur 2.15: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2015)

Het aandeel vwo-gediplomeerden in het wo is sinds 2006 gedaald van 88 naar 78 procent. Deze daling heeft te maken met een toenemende instroom van buitenlandse studenten (een stijging sinds 2006 van 8% naar 13%). Daarnaast zien we een stijging van de toestroom van studenten in de categorie ‘overig’. Het betreft hier met name colloquia en beschikkingen en degenen waarvan de vooropleiding onbekend is.

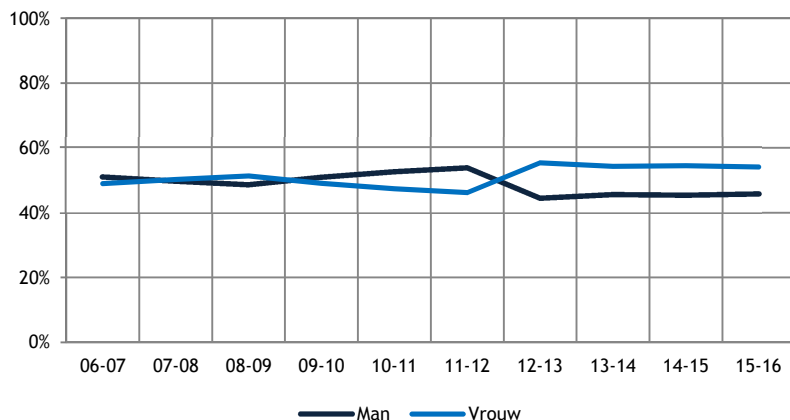
Figuur 2.16: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2015)

Onderstaande figuur toont het aandeel niet-westers allochtone studenten in de nieuwe voltijd bachelorinstroom. Sinds 2006 is dit percentage in het hoger onderwijs licht gestegen met bijna twee procentpunten van dertien naar ruim veertien procent. Ook in het laatste jaar is het percentage niet-westers allochtone studenten stabiel gebleven (hbo) en licht gestegen (met 0,6%) in het wo.

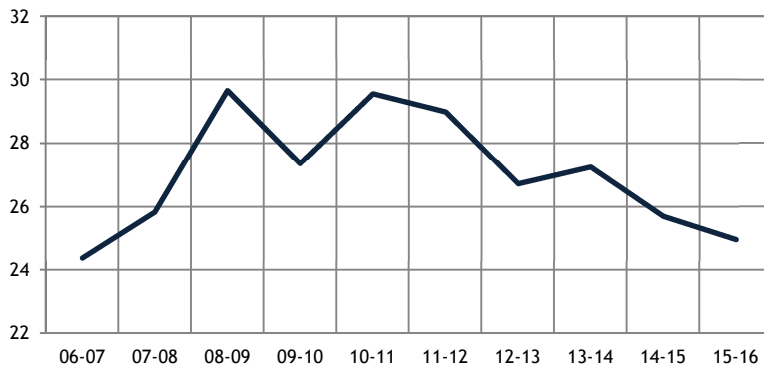
Figuur 2.17: Percentage niet-westers allochtonen in nieuwe voltijd bachelorinstroom (bron: 1cHO 2006-2015)

Zoals eerder aangegeven, heeft de instroom in Associate degrees steeds een stijgende lijn vertoond. De relatieve deelname aan Associate degrees van mannen is in 2011 gedaald; die van vrouwen is in dat zelfde jaar gestegen. In 2015 is de verhouding 46 versus 54 procent (in 2006 was dit 50/50). De instroom bij de vrouwen manifesteerde zich met name door een instroomstijging in de ad's Officemanagement, Accountancy, Pedagogisch Educatief Medewerker en Facilitair Eventmanagement

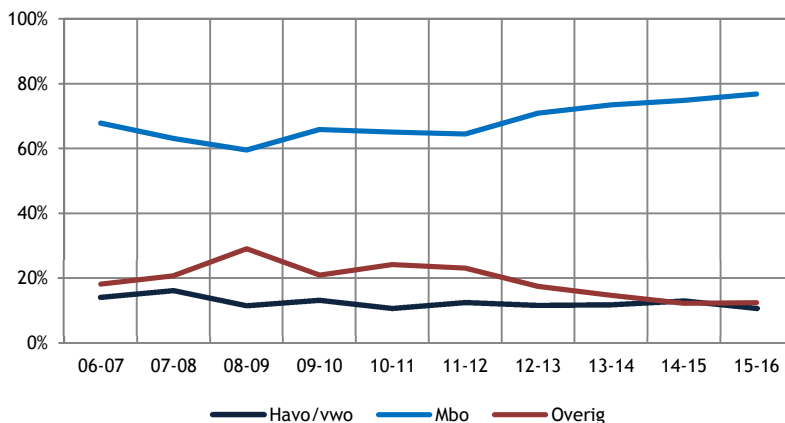
Figuur 2.18: Verdeling van de instroom in Associate degrees naar geslacht (bron: 1cHO 2006-2015)

Over alle jaren heen is de gemiddelde leeftijd van een associate degree-student bij aanvang van de opleiding ruim 27 jaar. In de periode 2008-2012 waren Associate degrees vooral aantrekkelijk voor oudere studenten (28 à 29 jaar). Langzaam wordt de ad-student steeds jonger (in 2015 waren de nieuwe studenten gemiddeld 25 jaar). Deze afname wordt met name veroorzaakt door een daling sinds 2011 van de groep studenten van 30 jaar en ouder.

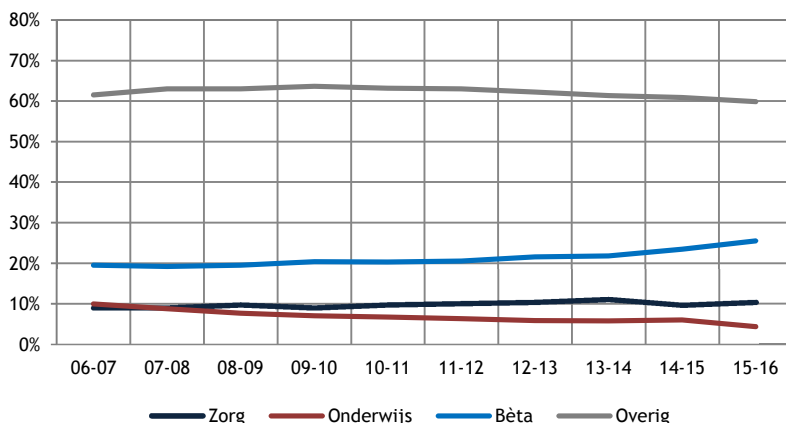
Figuur 2.19: Gemiddelde leeftijd van instroom in Associate degrees (bron: 1cHO 2006-2015)

De Associate degrees worden met name gevolgd door studenten met een mbo-achtergrond. Deze groep is sterk stijgend: hun aandeel steeg sinds 2008 van 63 procent naar 77 procent in 2015. Het aantal nieuwe studenten met havo of vwo (hiervan bestaat de grootste groep uit havo) in een associate degree is in 2015 elf procent (in 2007 was dit nog zestien procent). Ook het aandeel met een vooropleiding in de categorie ‘overig’ is dalend.

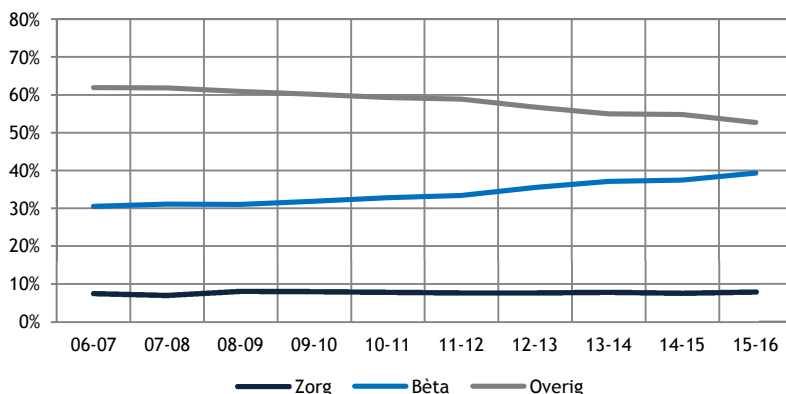
Figuur 2.20: Verdeling van de instroom in Associate degrees naar vooropleiding (bron: 1cHO 2006-2015)

Voor de samenstelling van de instroom naar sector zijn drie sectoren die beleidsmatig aandacht hebben, vergeleken met de overige sectoren. Hieruit kunnen we opmaken dat het aandeel bètastudenten is toegenomen (sinds 2006 van 19% naar 25%), het aandeel studenten in de zorg stabiel is gebleven en het aandeel studenten in de sector onderwijs is gedaald (tussen 2014 en 2015 een daling van 6% naar 4%). Deze daling komt grotendeels door een sterke afname van de pabo-instroom.

Figuur 2.21: Verdeling van de voltijd instroom in het hbo naar sector (%) (bron: 1cHO 2006-2015)

In het wo zet de stijging van het aandeel bètastudenten ook in 2015 door (tussen 2014 en 2015 van 37% naar 39%). Het aandeel studenten in de zorg (grotendeels gereguleerd door selectie) blijft stabiel.

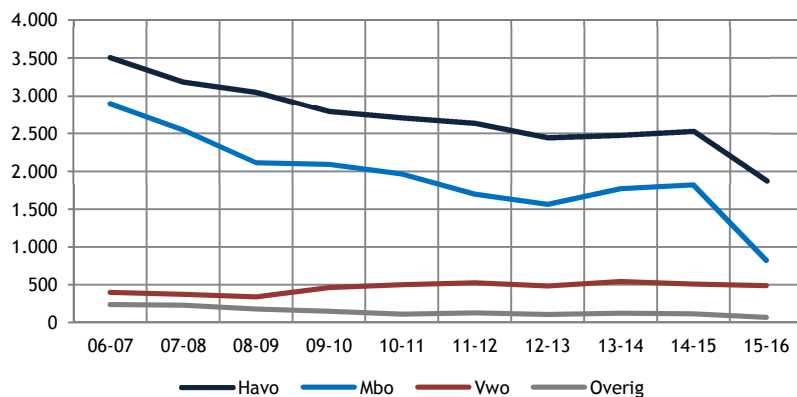

Figuur 2.22: Verdeling van de voltijd instroom in het wo naar sector (%) (bron: 1cHO 2006-2015)

In totaal startten in 2015 3.400 nieuwe ho-studenten met een pabo-opleiding (waarvan 113 in deeltijd en 13 duaal). Het betreft hier, in tegenstelling tot de door de Vereniging Hogescholen gecommuniceerde cijfers, alleen de *nieuwe instroom in het hoger onderwijs* en niet de nieuwe instroom in een hbo-bachelor. Vanaf studiejaar 2015-2016 moeten havisten en mbo'ers die de pabo willen volgen aantonen dat zij over voldoende kennis beschikken. Wanneer zij geen eindexamen hebben gedaan in aardrijkskunde, geschiedenis en natuur en techniek worden zij getoetst op kennis op het gebied van deze vakken.

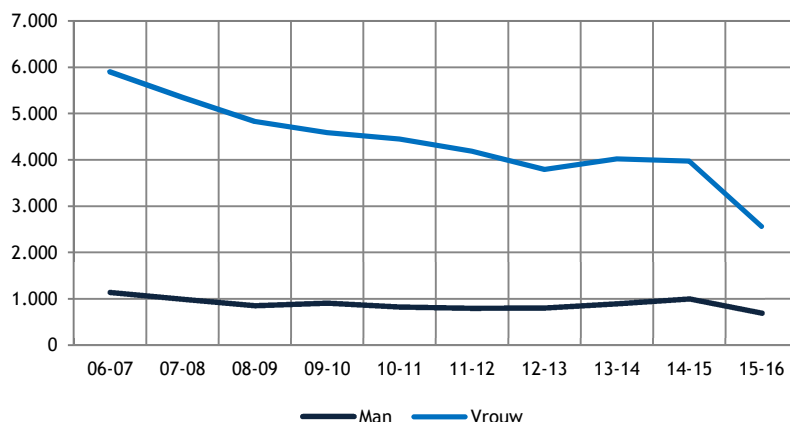
In de praktijk betekent dit dat mbo'ers altijd worden getoetst (omdat vakken geen onderdeel uitmaken van het diploma), maar havisten worden alleen getoetst wanneer zij geen eindexamen hebben gedaan in genoemde vakken. Studenten met een vwo-diploma of een afgeronde hbo- of wo-opleiding zijn hiervan vrijgesteld.

Het aantal nieuwe voltijdstudenten (zie onderstaande figuur) op de pabo neemt met een derde (35%) af. We zien met name een enorme daling van het aantal nieuwe pabo-studenten die afkomstig zijn uit mbo en havo tussen 2014 en 2015, respectievelijk een daling van 55 procent en 26 procent. In 2015 was de totale instroom in de voltijd pabo van nieuwe studenten ongeveer 3.256 studenten (in 2006 waren dat er nog ruim 7.000).

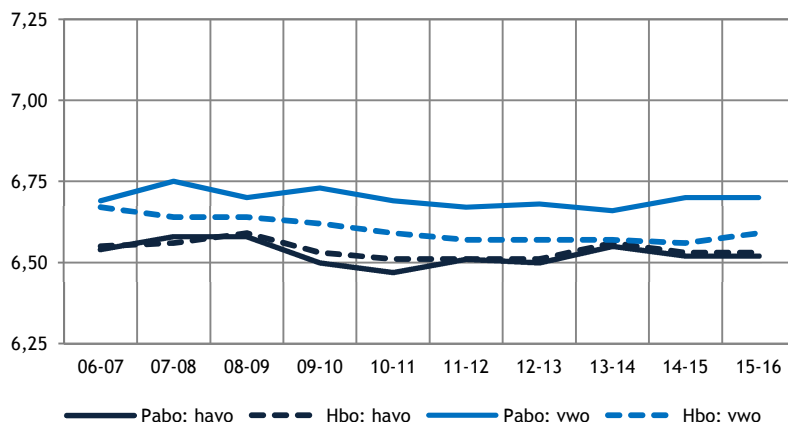
Figuur 2.23: Ontwikkeling van de voltijd bachelorinstroom in de pabo naar vooropleiding (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2015)

Het aantal vrouwen in de pabo daalde met 36 procent; het aantal mannen met 30 procent. Hiermee verandert de man-vrouwverhouding in de pabo ook iets: het aandeel mannelijke pabostudenten was in 2014 20 procent en is in 2015 21 procent (in 2006 was het aandeel mannen in de instroom in de voltijd pabo 16%).

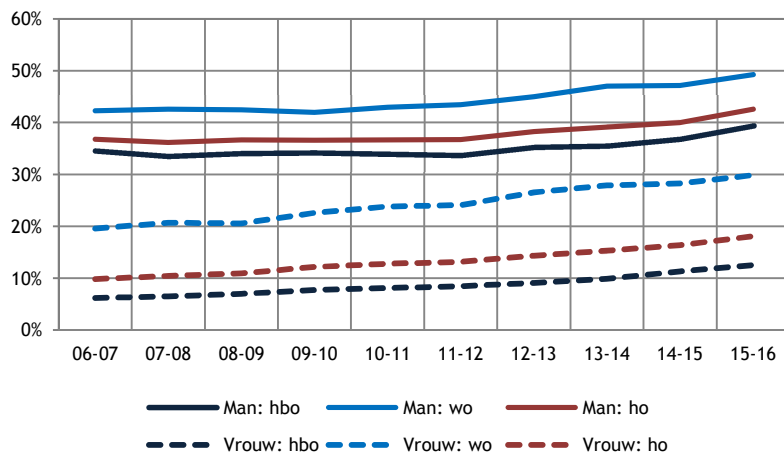
Figuur 2.24: Ontwikkeling van de voltijd bachelorinstroom in de pabo naar geslacht (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2015)

De pabo trekt de ‘betere’ vwo-hbo doorstromer. Uit onderstaande grafiek kunnen we opmaken dat de pabo niet de ‘betere’ of ‘slechtere’ havisten aantrekt. Hun eindexamencijfers ontlopen elkaar niet veel. Wel blijkt dat de vwo-gediplomeerden die kiezen voor de pabo doorgaans iets hogere eindexamencijfers behaalden dan andere vwo-gediplomeerden die kiezen voor het hbo.

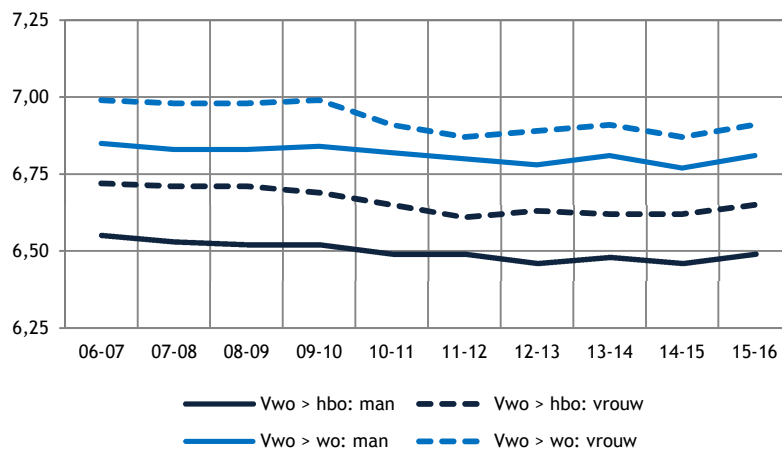
Figuur 2.25: Gemiddeldet havo en vwo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom in de pabo (bron: 1cHO 2006-2015)

Zoals eerder is geconstateerd, zet de stijgende tendens van bètastudenten ook in 2015 door, zowel in het hbo als in het wo en zowel bij mannen als bij vrouwen. Sinds 2006 steeg de bètadeelname van vrouwen in het wo met tien procentpunten: van 20 procent naar 30 procent. Ook in het hbo zijn vrouwen bezig met een inhaalslag, zij het iets minder hard. Daar nam de bètadeelname de laatste tien jaar toe van zes procent naar dertien procent.

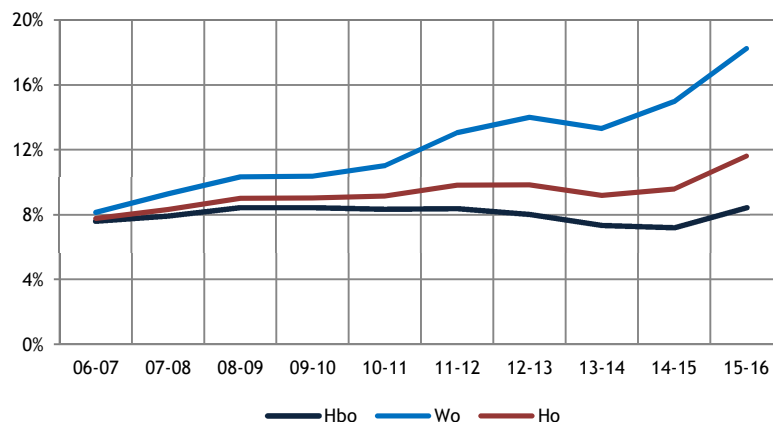
Figuur 2.26: Percentage bètadeelname (voltijd) naar geslacht (% t.o.v. totale instroom) (bron: 1cHO 2006-2015)

De vwo-studenten die doorstromen naar het hbo hebben, in vergelijking met de vwo-gediplomeerden die doorstromen naar het wo, lagere eindexamencijfers behaald. Daarnaast is er een verschil tussen mannen en vrouwen: in alle jaren behaalden vrouwelijke vwo'ers betere eindexamenresultaten.

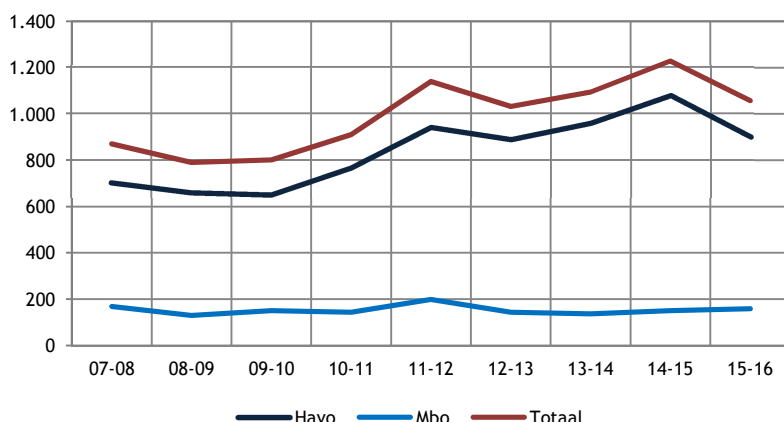
Figuur 2.27: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom uit het vwo naar soort ho (bron: 1cho 2006-2015)

Het aandeel buitenlandse studenten is (ten opzichte van alle studenten) in 2015 fors gestegen. In totaal kent Nederland in 2015 een instroom van bijna 13.000 buitenlandse studenten in de voltijd bachelor: de helft daarvan studeert in het hbo; de andere helft in het wo. In het wo is sinds 2006 het aandeel buitenlandse bachelorstudenten toegenomen van negen naar achttien procent van de wo-voltijd bachelors, een stijging van negen procentpunten; in het hbo bleef het percentage buitenlandse studenten relatief stabiel op ongeveer acht procent. De toestroom van nieuwe buitenlandse bachelorstudenten in het wo (in het laatste jaar een stijging van ruim 20% van ruim 5.400 naar ruim 6.500 studenten) compenseert grotendeels de daling van het aantal vwo-studenten.

Figuur 2.28: Aandeel buitenlandse studenten (instroom) voltijd bachelor (%) (bron: 1cho 2006-2015)

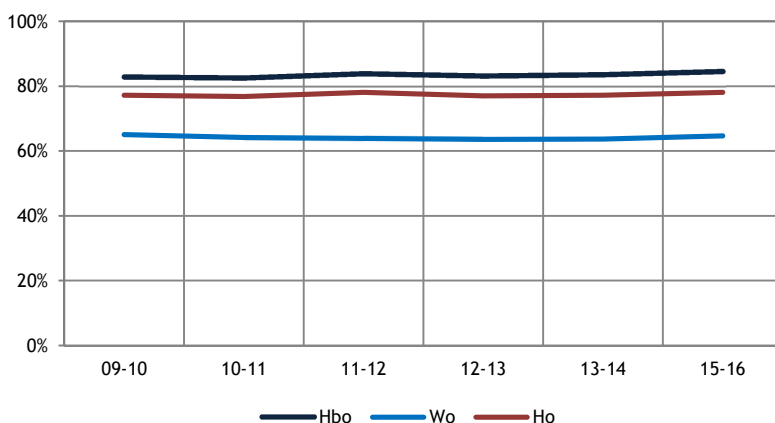
Ruim 1.000 studenten met een havo- of mbo-achtergrond maakten in 2015 na een jaar hbo de overstap naar de universiteit. Deze route is vooral populair bij hbo-studenten met een havo-achtergrond. Na een stijging sinds 2007 lijkt er in het laatste jaar in absolute aantallen sprake te zijn van een daling. In hoeverre deze daling zich verder voortzet, kan volgend jaar worden vastgesteld.

Figuur 2.29: Instroom van studenten (voltijd en deeltijd) met mbo en havo in het wo na één jaar hbo (naar instroomjaar in het wo) (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2015)

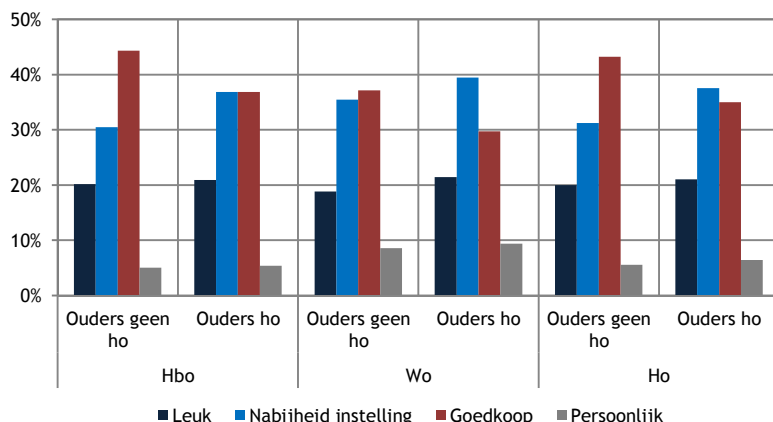
2.6 Woonsituatie, sociale achtergrond en functiebeperking

Het aandeel studenten dat bij hun ouders woont (direct na de instroom in het hoger onderwijs in september) is stabiel gebleven. Omdat het hier de start van het studiejaar betreft, is het mogelijk dat de woonsituatie gedurende het jaar gaat veranderen. In het volgend jaar kan op basis van de Studentenmonitor Hoger Onderwijs ook de woonsituatie van nieuwe studenten in de maand mei worden vastgesteld en kan gekeken worden in hoeverre ‘meer’ studenten besluiten om bij hun ouders te blijven wonen.

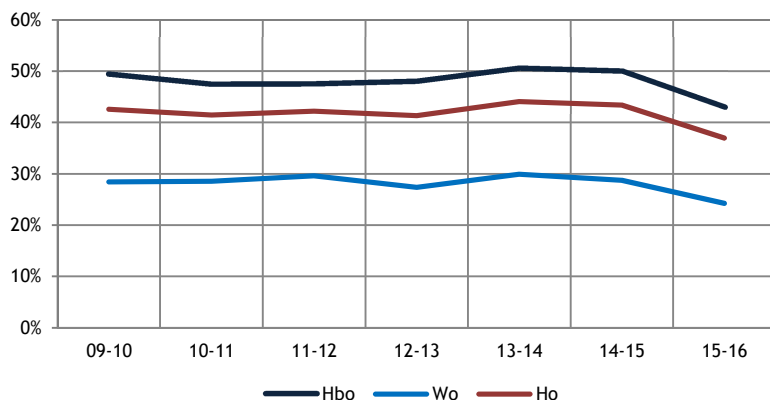
Figuur 2.30: Percentage eerstejaars hoger onderwijs dat aan het begin van het eerste studiejaar thuis woont (bron: Startmonitor 2009-2015)

In de vorm van een nulmeting is in de Studentenmonitor Hoger Onderwijs aan eerstejaars gevraagd wat de reden is dat zij bij hun ouders wonen. Hieruit blijkt duidelijk dat de belangrijkste overwegingen te maken hebben met de nabijheid van de onderwijsinstelling en de kosten. Het thuis blijven wonen uit kostenoverwegingen geldt minder voor studenten met hoogopgeleide ouders.

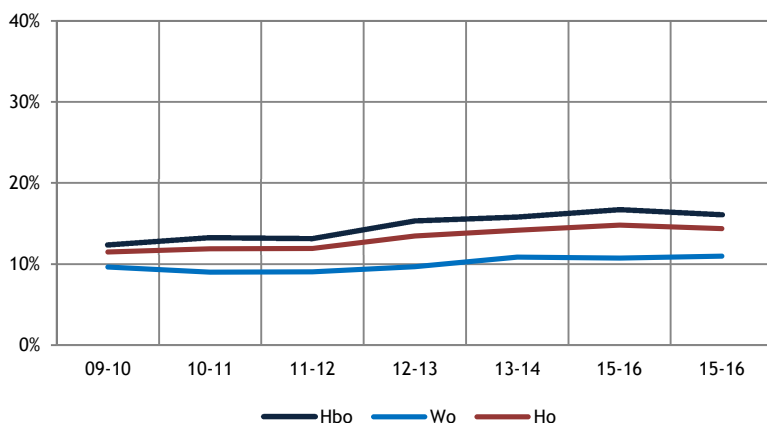
Figuur 2.31:Belangrijkste reden van studenten om thuis te blijven wonen naar opleidingsniveau ouders (Studentenmonitor nulmeting 2015)

Uit onderstaande grafiek (gebaseerd op gegevens uit de Startmonitor Hoger Onderwijs) is te zien dat het hbo meer eerste generatiestudenten kent dan het wo en daarmee toegankelijker is voor studenten met lager opgeleide ouders (tussen 2006 en 2014 had de helft van de hbo-studenten laagopgeleide ouders tegenover ongeveer 30% van de wo-studenten). Op basis van deze grafiek kunnen we verder concluderen dat het aandeel studenten met laagopgeleide ouders het laatste jaar is gedaald. Deze daling is in het hbo iets groter (7 ppnt.) dan in het wo (4 ppnt.). In hoeverre dit op een toegankelijkheidsprobleem duidt, is op dit moment niet met zekerheid te zeggen. Uit figuur 2.33 blijkt daarnaast dat de financiële situatie van ouders het laatste jaar nauwelijks veranderd is. In hoeverre culturele aspecten of leenangst van belang zijn, kan vastgesteld worden als de resultaten van de Studentenmonitor 2015 beschikbaar zijn (najaar 2016) en er meer bekend is over het aantal en de achtergrond van studenten die na een tussenjaar in 2016-2017 instromen.

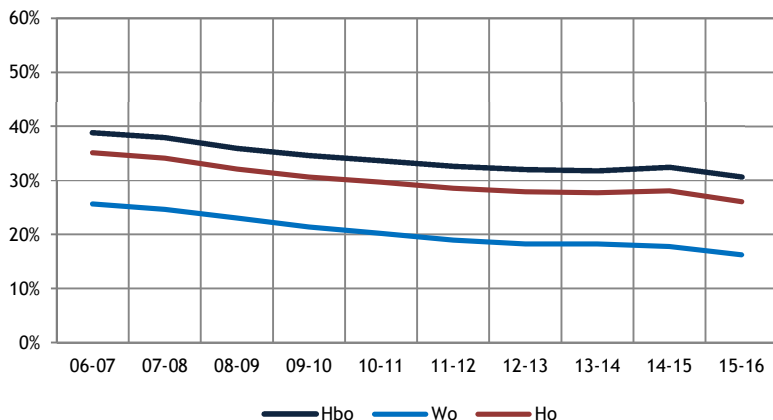
Figuur 2.32:Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan beide ouders geen ho-opleiding hebben (bron: Startmonitor 2009-2015)

Naast het feit dat (meer dan in het hbo) studenten in het wo ouders hebben die hoger opgeleid zijn, hebben de ouders van studenten in het wo doorgaans ook een hoger inkomen (minder ouders hebben een laag inkomen). Het aandeel studenten met ouders met minder dan een modaal inkomen is het laatste jaar ten opzichte van het jaar ervoor stabiel.

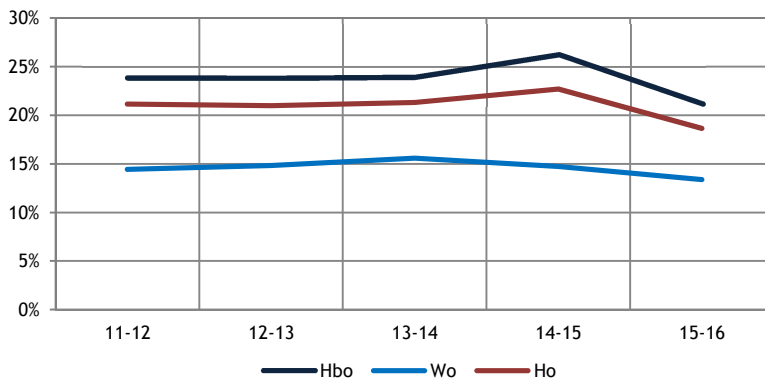
Figuur 2.33: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met minder dan een modaal inkomen (bron: Startmonitor 2009-2015)

Het aandeel nieuwe bachelorstudenten (voltijd) met een aanvullende beurs is ten opzichte van alle voltijd eerstejaars bachelors in de loop der jaren iets gedaald. Sinds vorig studiejaar is de groep die een aanvullende beurs ontvangt gedaald met twee procentpunten (in het hbo van 33% naar 31% en in het wo van 18% naar 16%).

Figuur 2.34: Percentage nieuwe voltijd bachelors met een aanvullende beurs (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/WSF 2006-2015)

De instroom van studenten met een functiebeperking is bepaald op basis van de vraag uit de Startmonitor: ‘Heb je een functiebeperking, aandoening of ziekte, zoals bijvoorbeeld een lichamelijke beperking, een (chronische) ziekte, dyslexie, AD(H)D of een psychische klacht?’, los van de mate waarin de student belemmerd wordt. In 2015-2016 beantwoorden minder studenten dan het jaar ervoor deze vraag positief (een daling van ongeveer 5 ppnt. in het hbo en 1 ppnt. in het wo). Ook hier kan de daling veroorzaakt worden door (bijvoorbeeld) een uitgestelde studiekeuze van deze groep studenten. Pas in het volgend studiejaar kan worden vastgesteld of deze daling te maken heeft met een toegankelijkheidsproblematiek of dat het hier gaat om een incidentele daling.

Figuur 2.35: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met een functiebeperking (bron: Startmonitor 2009-2015)

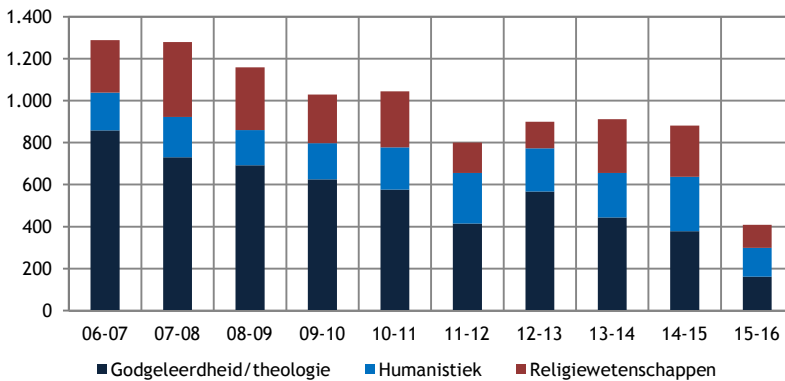
2.7 Theologische opleidingen

De studentenontwikkeling voor opleidingen in het religieuze domein is niet eenduidig aan te geven, omdat dit sterk afhankelijk is van welke opleidingen in de analyse worden meegenomen. Zo zijn er de vier levensbeschouwelijke universiteiten (TUA, TUK, PThU en UvH), de bachelor- en masteropleidingen aan andere hogescholen en universiteiten (theologie, religiewetenschappen, humanistiek, maar bijvoorbeeld ook lerarenopleiding godsdienst) en ook een groeiend aanbod aan post-initiële ambtsopleidingen.

Voor een eerste analyse is daarom uitgegaan van bachelors en masters (eenjarige masters) die potentieel toegang bieden tot een *theologische ambtsopleiding*. Uit het opleidingsregister is een selectie gemaakt van desbetreffende studies (Godgeleerdheid, Theologie, Verdieping, Geestelijke verzorging en Religiewetenschappen). Voor de instroom is gekeken naar het eerste jaar aan de bacheloropleiding of aan de masteropleiding binnen een instelling²⁹) waarin de student voor het eerst is ingestroomd³⁰. De figuur op de volgende pagina geeft de instroomaantallen weer. De instroom is met name sinds 2010 sterk gedaald van jaarlijks meer dan 1.000 studenten naar ongeveer 400 studenten in 2015.

²⁹ Eerste jaar actuele opleiding binnen actuele instelling.

³⁰ Met deze definitie worden alle studenten die aan een universiteit aan één van deze bachelors starten, meegenomen. Dit i.t.t. overige definities waar het vooral de nieuwe instroom in het hoger onderwijs betreft.

*Figuur 2.36: Instroom in de theologische bacheloropleiding (eerstejaars opleiding * instelling, voltijd en deeltijd) (bron: 1cHO 2006-2015)*

2.8 Samenvatting

In dit hoofdstuk is aandacht besteed aan de doorstroom van het toeleverend onderwijs naar het hoger onderwijs en van de instroom in de bachelor. De gepresenteerde percentages wijken soms af van de statistieken die door de VSNU en de Vereniging Hogescholen zijn gepresenteerd vanwege het feit dat de februari-instroom buiten beschouwing is gelaten en een selectie is gemaakt van de ‘zuivere’ eerstejaarscohorten (de eerste keer dat een student instroomt in het hoger onderwijs volgens de tellingen in oktober).

In hoeverre blijft de omvang en samenstelling van de doorstroom vanuit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs stabiel na invoering van de maatregelen?

De directe toestroom vanuit het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs is in 2015 gedaald van 71 naar 64 procent. De daling volgt op een stijging in het jaar ervoor, het laatste jaar waarin het oude studiefinancieringsstelsel nog van kracht was en het aandeel studenten dat een tussenjaar nam sterk was afgenomen. In het instroomjaar ervoor was deze trend al in gang gezet. In 2015 is de doorstroom vanuit havo en vwo weer op het niveau van drie jaar geleden. De doorstroom vanuit mbo ligt in 2015 nog vijf procentpunten onder het niveau van 2012. De doorstroom van vwo-gediplomeerden naar het hbo blijft met tien procent grotendeels stabiel. Het beleid om vwo-studenten te interesseren voor (verkorte) hbo-opleidingen levert tot op heden geen extra instroom op. De doorstroom van vwo-gediplomeerden naar het wo is gedaald sinds 2014, maar ligt nog boven het niveau van 2012.

In diverse andere publicaties is reeds melding gemaakt van dit boeggolfeffect, waarmee bedoeld wordt dat in de jaren voorafgaand aan de invoering van het studievoorschot de verhouding tussen de directe doorstroom en de indirecte doorstroom anders is dan in de jaren ervoor. De definitieve consequenties van de invoering van het studievoorschot voor de doorstroom kunnen pas volgend jaar worden vastgesteld als duidelijk is hoeveel studenten een tussenjaar hebben genomen.

Het directe doorstroomgedrag van allochtone en autochtone studenten met een vwo- of havo-achtergrond verschilt nauwelijks. Wel is de doorstroom van allochtone mbo-gediplomeerden naar het hbo iets groter dan de doorstroom van autochtone mbo-gediplomeerden. Steeds meer scholieren met een bètaprofiel vinden hun weg naar een bètastudie. Dit geldt voor vrouwen minder dan voor mannen. Wel is er bij vrouwen (en met name bij vrouwen met een vwo-achtergrond) de laatste jaren veel winst geboekt. Was het bètaverlies in 2006 nog 59 procent; in 2015 is dit gedaald naar 48 procent.

Verandert de groep studenten die één tussenjaar neemt alvorens in te stromen in het hoger onderwijs?

Een deel van de daling van de directe doorstroom valt samen met een grote daling van de uitgestelde doorstroom (de doorstroom na één tussenjaar): deze uitgestelde doorstroom van gediplomeerden in vwo, havo en mbo is in de laatste drie jaren (meer dan) gehalveerd naar vijf à zes procent. Deze daling vindt plaats na een grote toename van de uitgestelde doorstroom tussen instroomjaren 2007 en 2012.

Verandert de instroom in de bachelor?

In totaal ruim 116.000 studenten startten in 2015-2016 voor het eerst een studie in het hoger onderwijs. Hiervan studeert negen procent aan een duale opleiding of een deeltijdopleiding (11% in het hbo en 1% in het wo). De totale nieuwe instroom in het hbo daalt ten opzichte van 2014-2015 (-9,2%); in het wo stabiliseert de instroom (1,1%), wat neerkomt op een totale daling van het aantal nieuwe ho-studenten ten opzichte van 2014-2015 van 6,8 procent. In 2015 is er, na een jarenlange daling, weer een kleine toename van de groep leven-lang-leren, studenten die een deeltijdopleiding doen of ouder zijn dan 30 (een stijging t.o.v. 2014-2015 van 5%). In vergelijking met de situatie van 2012-2013 (vóór de grote daling van het aantal studenten dat een tussenjaar nam), zijn er in 2015 in het wo bijna 1.700 nieuwe studenten méér (een toename van ongeveer 5%); in het hbo is het aantal ruim 5.400 studenten lager dan in 2012-2013 (een afname van 6%).

Verandert de instroom in Associate degrees?

De instroom in Associate degrees stijgt al jaren gestaag. Het laatste jaar zien we een stabilisatie rond 1.700 studenten. In 2015 is de verhouding man/vrouw 46 versus 54 procent (in 2006 was dit 50/50). Sinds 2011 is de relatieve deelname van mannen en studenten ouder van 30 jaar en ouder gedaald. De ad-student wordt geleidelijk steeds jonger: in 2015 waren de nieuwe studenten gemiddeld 25 jaar, waar dit over de jaren heen gemiddeld ruim 27 jaar is. Van alle Associate degrees volgt ruim de helft (56%) de opleiding voltijds; een derde doet dit in deeltijd en een op de tien (11%) volgt een duale variant. De Associate degrees worden met name gevolgd door studenten met een mbo-achtergrond. Het aandeel van deze groep is sterk stijgend, van 63 procent in 2008 naar 77 procent in 2015. De aandelen studenten met havo, vwo of een overige vooropleiding zijn juist dalend.

Verandert de instroom naar opleidingsvorm, leeftijdsopbouw, vooropleiding en sociaaleconomische status?

De man-vrouwverhouding in het hoger onderwijs is in 2015 relatief in balans (hbo: 48 vs. 52%; wo: 49 vs. 51%). De gemiddelde leeftijd van de startende voltijdstudent ligt in het wo met gemiddeld 18,7 jaar iets lager dan in het hbo, al zijn de hbo-eerstejaars in 2015 gemiddeld iets jonger (19,06 jaar) dan in 2006 (19,34 jaar). Het beeld is verder redelijk stabiel.

Ruim de helft van de instroom in het hbo is afkomstig van het havo (een lichte toename door de jaren heen); 30 procent van het mbo en vijf procent van het vwo (een lichte afname). Het aandeel vwo-gediplomeerden in het wo is sinds 2006 gedaald van 88 naar 78 procent. Deze daling heeft te maken met een toenemende instroom van buitenlandse studenten (een stijging sinds 2006 van 8% naar 13%). Daarnaast zien we een stijging van de toestroom van studenten in de categorie 'overig'. Het betreft hier met name colloquia en beschikkingen en degenen waarvan de vooropleiding onbekend is. De instroom in de theologische bacheloropleidingen is sinds 2006 sterk dalend.

Het hbo is toegankelijker voor studenten met lager opgeleide ouders dan het wo. Uit analyses van de sociaal-economische achtergrond van studenten blijkt uit de eerste resultaten dat de directe doorstroom van studenten met lager opgeleide ouders iets achterblijft. Het aandeel studenten met lager opgeleide ouders is het laatste jaar gedaald, in het hbo iets meer (7 ppnt.) dan in het wo (4 ppnt.). In hoeverre dit op een toegankelijkheidsprobleem duidt, zal blijken uit toekomstige analyses van de instroom na een tussenjaar. De financiële situatie speelt een kleinere rol dan het opleidingsniveau. Naast het feit dat meer studenten in het wo (in vergelijking met het hbo) ouders hebben die hoger opgeleid zijn, hebben de ouders van studenten in het wo doorgaans ook een hoger inkomen. Het aandeel studenten met ouders met een lager dan modaal inkomen blijft het laatste jaar redelijk stabiel.

Het percentage nieuwe voltijd bachelorstudenten met een aanvullende beurs, een indicator voor het percentage studenten met ouders uit lage inkomensgroepen, is sinds vorig studiejaar iets gedaald (met twee procentpunten: in het hbo van 33% naar 31% en in het wo van 18% naar 16%).

Er is in de cijfers geen indicatie gevonden dat de toegankelijkheid van het hoger onderwijs voor niet-westers allochtone studenten in het geding is. Het aandeel nieuwe voltijd niet-westers allochtone bachelorstudenten is tussen 2014 en 2015 stabiel gebleven (en in het wo licht gestegen met 0,6 ppnt.).

De instroom van studenten met een functiebeperking is in 2015 gedaald met ongeveer vijf procentpunten in het hbo en met een procentpunt in het wo. Ook hiervoor geldt dat de cijfers over de uitgestelde instroom meer definitief uitsluitsel geven. In het volgend studiejaar kan worden vastgesteld of deze daling te maken heeft met een toegankelijkheidsprobleem of dat het hier gaat om een incidentele daling vanwege een uitgestelde studiekeuze van deze groep studenten. De route van hbo naar wo is vooral populair bij hbo-studenten met een havo-achtergrond maar lijkt in het laatste jaar te hebben ingeboet aan populariteit.

De instroom bachelors en (eenjarige) masters die toegang geven tot een *theologische ambtsopleiding* is na 2010 behoorlijk gedaald naar ongeveer 400 studenten in 2015. In 2015 betrof de instroom nog meer dan 1.000 studenten.

Verandert de instroom in de sectoren?

Voor de samenstelling van de instroom naar sector zijn drie sectoren die beleidsmatig aandacht hebben vergeleken met de overige sectoren. Het aandeel hbo-bètastudenten is de laatste twee jaren gestegen van 22 naar 25 procent; het percentage hbo-studenten in de zorg is stabiel gebleven en het aandeel studenten in de hbo-sector onderwijs is gedaald (tussen 2014 en 2015 een daling 6% naar 4%).

Deze daling komt grotendeels door een sterke afname van de pabo-instroom. Vanaf studiejaar 2015-2016 worden havisten en mbo'ers die de pabo willen volgen getoetst op hun kennis. In totaal nam de nieuwe instroom in de voltijd pabo met een derde af van bijna 5.000 naar ongeveer 3.250 nieuwe studenten. Er is vooral een grote daling te zien van het aantal nieuwe voltijd pabo-studenten die afkomstig zijn uit mbo (-55%) en havo (-26%). Overigens trekt de pabo de gemiddelde havist en 'betere' vwo-hbo doorstromer, berekend op basis van eindexamencijfers. In het wo zet de stijging van het aandeel bètastudenten ook in 2015 door (tussen 2014 en 2015 van 37% naar 39%). Het aandeel studenten in de zorg (grotendeels gereguleerd door selectie) blijft stabiel.

Verandert de instroom van het aantal buitenlandse studenten?

Het aandeel buitenlandse studenten is fors gestegen in 2015. In totaal is er in 2015 een nieuwe instroom van bijna 13.000 buitenlandse studenten in de voltijd bachelor. De helft daarvan studeert in het hbo, de andere helft in het wo. In het wo is het aantal buitenlandse studenten de laatste tien jaar verdrievoudigd; in het hbo was er in dezelfde periode een stijging van 18 procent. De toestroom van nieuwe buitenlandse bachelors in het wo (in het laatste jaar een stijging van ruim 20% van ruim 5.400 naar ruim 6.500 studenten) compenseert grotendeels de daling van het aantal vwo-studenten.

Vermijden studenten 'moeilijke' studies?

Er is geen indicatie dat studenten 'moeilijke' (bèta) studies vermijden. Integendeel: in de doorstroomanalyse is geconstateerd dat het bètaverlies, namelijk het aandeel bètagekwalificeerden uit het toeleverend onderwijs dat niet doorstroomt naar een bètastudie, afnam: steeds meer gediplomeerden met een bètakwalificatie kiezen ook daadwerkelijk voor een bètastudie in het hoger onderwijs.

Alle inspanningen om de bètadeelname te verhogen, lijken vooralsnog succesvol. De totale deelname aan bètastudies blijft stijgen, zowel in het hbo als in het wo en zowel bij mannen als bij vrouwen. Sinds 2006 steeg de bètadeelname van vrouwen in het wo met tien procentpunten: van 20 procent naar 30 procent. Ook in het hbo zijn vrouwen bezig met een inhaalslag, zij het iets minder hard. Daar nam de bètadeelname de laatste tien jaar toe van zes procent naar dertien procent. Hiermee vinden vrouwelijke studiekeizers, de groep waarin nog steeds het onderbenutte bètapotentieel het hoogst is, in toenemende mate hun weg naar studies in bèta en techniek.

3 Masterdeelname

3.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk gaan we in op de overgang van bachelor naar master, de eerstejaarsinstroom in de master en waarneembare veranderingen daarin over de jaren heen.

Deze analyses zijn verricht op basis van het 1cHO 2015 en de Studentenmonitor Hoger Onderwijs 2015 (studiejaar 2014-2015). In 2015 is in de Studentenmonitor Hoger Onderwijs een aantal vragen toegevoegd die gerelateerd zijn aan de invoering van het studievoorschot.

3_1 Hoe ontwikkelt zich de masterdeelname?

3_2 Verandert de instroom in meerjarige masters?

3_3 Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master?

3.2 Data en definities

Voor de doorstroom van bachelor naar master zijn de volgende cohortdefinities voor de bachelordiplomacohorten gebruikt:

- studenten met een voltijd hoofdinschrijving als student;
- studenten die in een bepaald jaar een bachelordiploma hebben behaald;
- de gediplomeerden in het studiejaar 2015-2016 zijn buiten beschouwing gelaten.

In de tabellen is niet het diplomajaar weergegeven, maar het diploma in de bachelor. De aldus geselecteerde diplomacohorten omvatten de volgende aantallen:

Tabel 3.1: Bachelor diplomacohorten voltijd (bron: 1cHO 2006-2015)

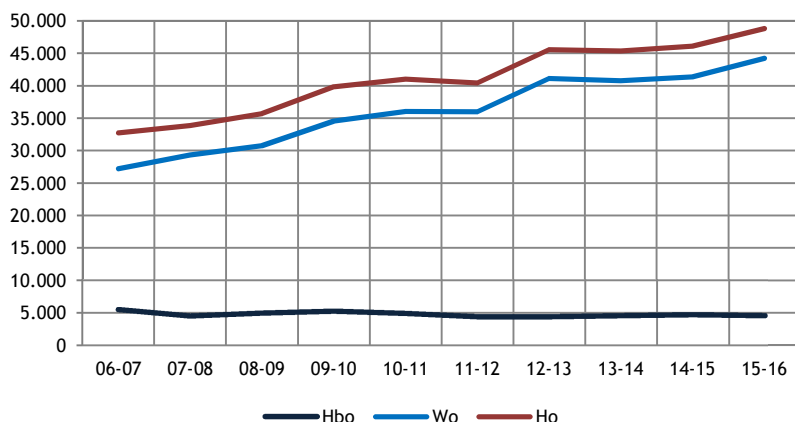
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Hbo	46.939	47.333	48.914	49.375	48.970	51.968	48.540	50.528	54.451
Wo	19.978	22.190	23.598	24.898	28.075	32.893	30.827	31.291	33.455
Ho	66.917	69.523	72.512	74.273	77.045	84.861	79.367	81.819	87.906

Ten slotte is voor het bepalen van de totale instroom in de master de volgende definitie gebruikt:

- hoofdinschrijving binnen het domein type hoger onderwijs binnen hoger onderwijs;
- type hoger onderwijs=master;
- verblijfsjaar type hoger onderwijs=1;
- postmasters zijn buiten beschouwing gelaten;
- zowel voltijd, deeltijd als duale studenten zijn meegenomen in de analyses.

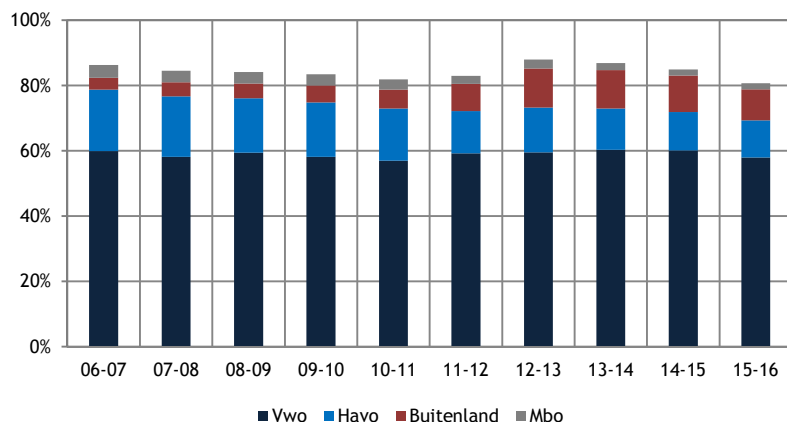
3.3 Instroom in de master

Allereerst is gekeken naar het aantal studenten dat voor het eerst instroomt in een master in het hbo of wo. Hierbij zijn de postmasters (universitaire lerarenopleidingen) buiten beschouwing gelaten. De instroom in de master is in 2015 in het wo gestegen met zeven procent. De masterinstroom in het hbo is licht afgenomen (met 3%).

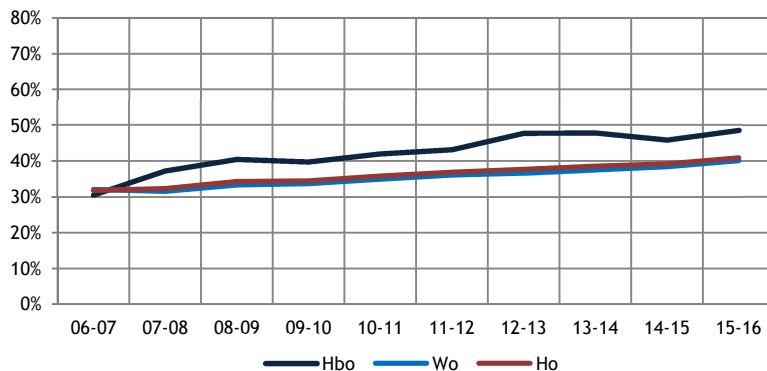
Figuur 3.1: Masterinstroom (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs in absolute aantallen (bron: 1cHO 2006-2015)

Onderstaande figuur laat de instroom in de wo-master zien naar de vooropleiding in het voortgezet onderwijs. Hieruit blijkt dat het vooral studenten zijn die van het vwo afkomen die in het wo naar de master gaan (ongeveer 60% van alle masters komt van het vwo). Het aandeel wo-masterstudenten met havo (dat een traject doorloopt via het hbo) neemt in de totale masterinstroom steeds verder af. In 2010 had nog zestien procent van de wo-masterinstroom een havo-achtergrond; in 2015 is dit gedaald naar elf procent. De groep die in de grafiek niet getoond is, zijn de studenten met een vooropleiding in de categorie 'overig' en 'onbekend'.

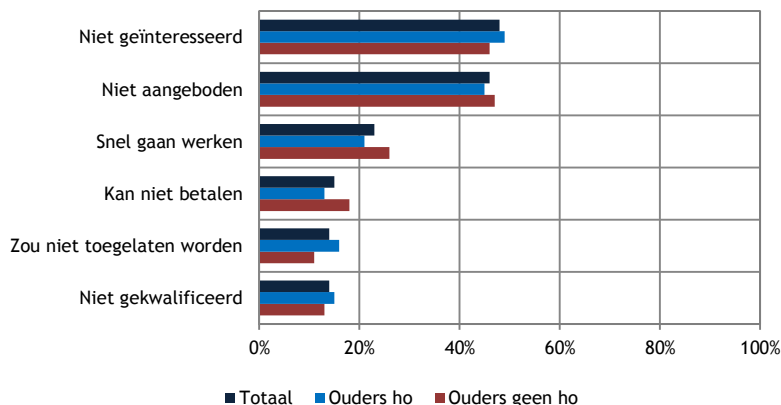
Figuur 3.2: Masterinstroom in het wo (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs (%) en vooropleiding (bron: 1cHO 2006-2015)

Het aandeel studenten dat instroomt in een meerjarige master (een master van meer dan 60 EC) is stijgend, ook in het laatste studiejaar. In het hbo fluctueert de curve, ook vanwege relatief kleine aantallen. De stijging sinds vorig jaar is in het hbo drie procentpunten en in het wo twee procentpunten en in beide gevallen hoger dan in het jaar ervoor. De stijging van het aandeel studenten in meerjarige masters heeft uiteraard te maken met het toenemende aanbod. In 2006 telde nog 42 procent van het masteraanbod in het wo meer dan 60 EC; in 2015 is dit gestegen naar bijna de helft. Ook het percentage researchmasters steeg: in 2006 was dat twaalf procent; in 2015 veertien procent.

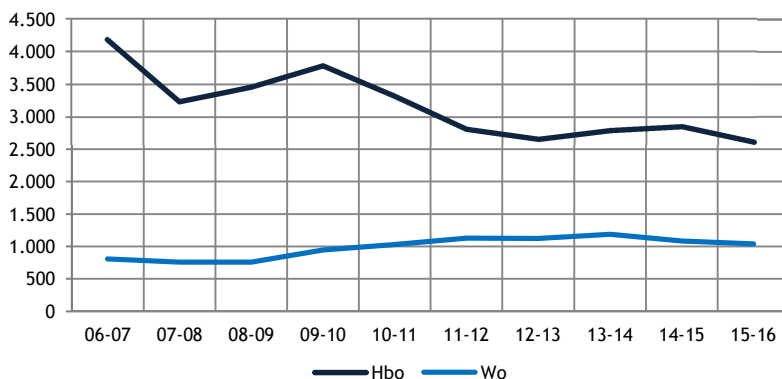
Figuur 3.3: Masterinstroom (% excl. postmasters) in een meerjarige master t.o.v. totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2015)

Onderstaande grafiek geeft inzicht in redenen waarom studenten die kozen voor een eenjarige master hebben afgezien van een meerjarige master. Bijna de helft (48%) geeft aan hier geen interesse in te hebben of dat een dergelijke master op hun vakgebied niet wordt aangeboden (46%). Ruim twintig procent van de studenten die kozen voor een eenjarige master deden dit om zo snel mogelijk de arbeidsmarkt op te gaan. Veertien procent geeft aan niet gekwalificeerd te zijn voor een meerjarige master; elf procent denkt niet toegelaten te worden. Naar sociale herkomst (ouders met of zonder opleiding in het hoger onderwijs) is er een significant verschil ten aanzien van het niet kunnen betalen van een meerjarige master. Dit geldt meer voor eerstegeneratiestudenten (18%) dan voor studenten met ho-opgeleide ouders (13%). Autochtone studenten geven vaker dan allochtone studenten geen interesse te hebben in een meerjarige master.

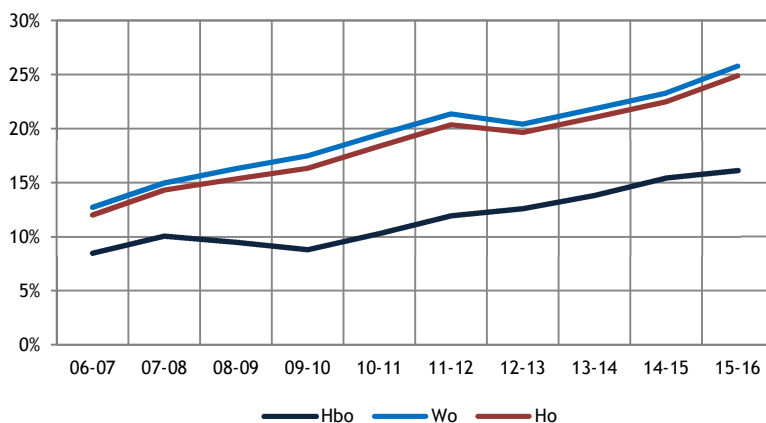
Figuur 3.4: Belangrijkste redenen van voltijdstudenten aan een eenjarige wo-master om niet te kiezen voor een meerjarige master naar opleidingsniveau ouders (Studentenmonitor nulmeting 2015)

De instroom in de eerstegraads lerarenopleidingen en onderwijsmasters (zoals bijv. de master SEN) is in het hbo (waar deze masters een groot deel van het totale masteraanbod bepalen) ten opzichte van de totale hbo-masterinstroom gedaald van ruim 3.700 in 2009 naar ruim 2.600 in 2015. Tussen 2014 en 2015 daalde het aandeel met acht procent. In het wo starten jaarlijks ruim 1.000 studenten met een eerstegraads lerarenopleiding. In 2013 betrof dit 1.189 studenten; in 2015 gaat het om 1.041 studenten, een daling van negen procent tussen 2013 en 2014 en een daling van vier procent tussen 2014 en 2015.

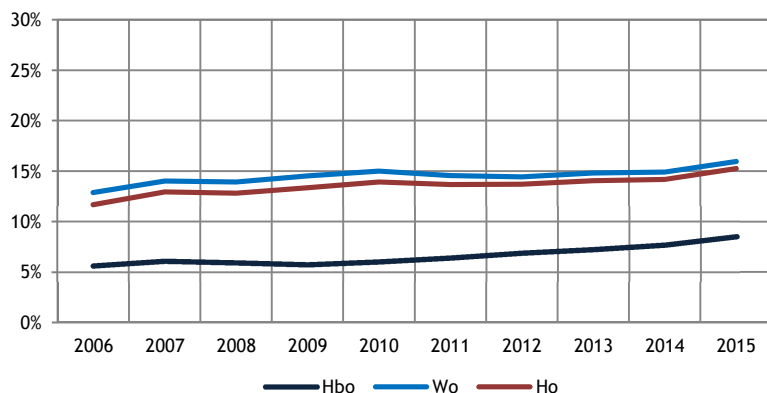
Figuur 3.5: Instroom in eerstegraads lerarenopleidingen c.q. onderwijsmasters (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2015)

Het aandeel buitenlandse studenten dat voor het eerst instroomt in een Nederlandse master is fors gestegen, zowel in het hbo als in het wo. In het wo is in 2015 een kwart van alle masterstudenten afkomstig uit het buitenland: het betreft hier ruim 11.000 studenten. In het hbo is dit zestien procent (ruim 700 studenten). In 2012 was dit nog respectievelijk twintig en dertien procent.

Figuur 3.6: Instroom in master (% exclusief postmasters) van buitenlandse studenten ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2015)

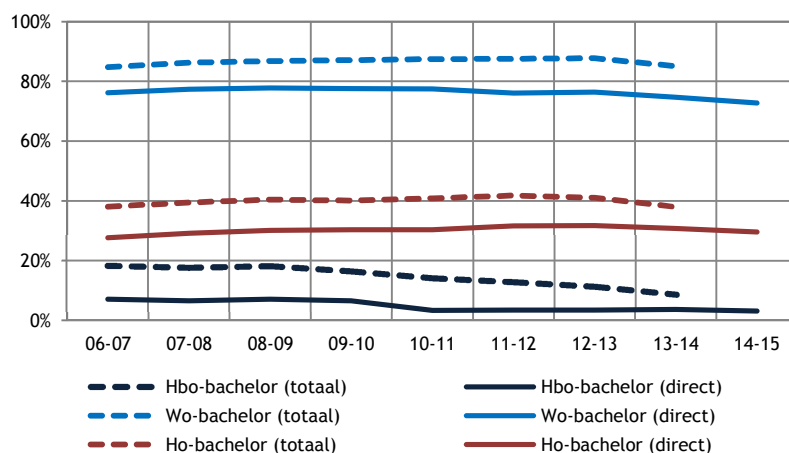
De masterdeelname van niet-westers allochtone studenten is weergegeven in onderstaande figuur. Hieruit blijkt dat steeds meer allochtone studenten instromen in de master. In het wo is er een stijging van masterdeelname van niet-westers allochtone studenten van dertien procent in 2006 naar zestien procent in 2015. Het laatste jaar is de masterdeelname van allochtone studenten gestegen met ongeveer een procent.

Figuur 3.7: Instroom in master (% , exclusief postmasters) van niet-westers allochtonen ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2015)

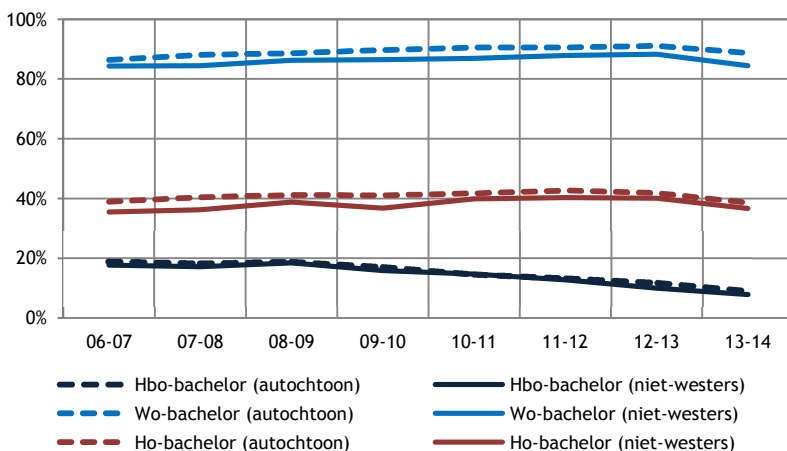
3.4 Doorstroom van bachelor naar master

De analyses die nu volgen zijn doorstroomanalyses van bachelor naar master: uitgangspunt hiervoor zijn *de bachelor diplomacohorten*. De jaartallen zijn de studiejaar waarin het bachelordiploma is behaald; hbo en wo hebben steeds betrekking op het soort hoger onderwijs waarin dit bachelordiploma is behaald. Voor een vergelijking tussen de jaren, kan het beste gekeken worden naar de directe doorstroom. Deze is in het hbo relatief laag omdat studenten voor doorstroom naar een wo-master eerst een schakelprogramma moeten volgen. In het wo is de directe doorstroom tussen bachelor en master sinds 2010 gedaald van 78 procent naar 73 procent (in 2015). In het hbo valt op dat het percentage van de bachelor-gediplomeerden dat in een master terechtkomt tussen 2010 en 2013 gedaald is van veertien procent naar negen procent.

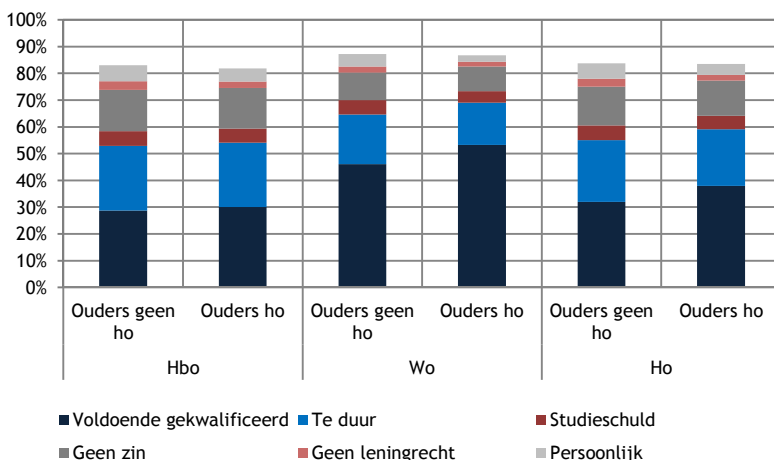
Figuur 3.8: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen (totaal en direct) naar een master naar soort ho bachelor ten opzichte van totale bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2015)

Als studenten hun bachelor eenmaal hebben gehaald, zijn er nauwelijks verschillen in doorstroomproporties tussen autochtone studenten en niet-westers allochtone studenten, zo blijkt uit onderstaande figuur. Het grootste verschil manifesteert zich in het wo. De doorstroomproporties van niet-westers allochtone bachelors naar een master waren in het wo altijd al iets lager dan die van autochtone bachelors. Het verschil bedroeg in 2014 2,7 procentpunten; in 2014 4,3 procentpunten.

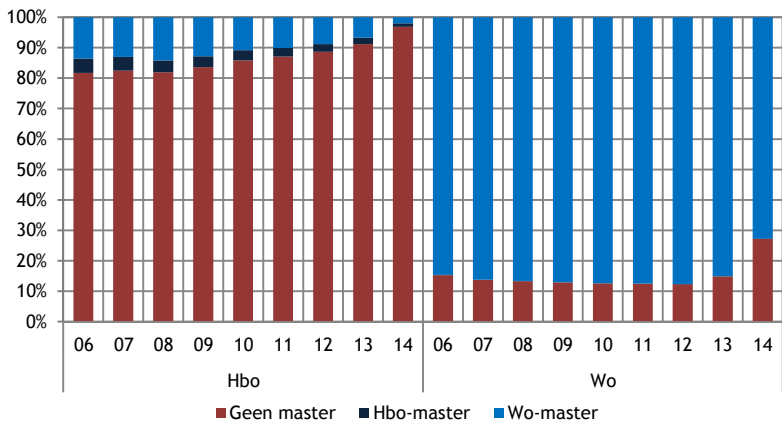
Figuur 3.9: *Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen (direct en indirect) naar een master naar soort ho bachelor: autochtone en niet-westers allochtone studenten (bron: 1cHO 2006-2015)*

Wat weerhoudt bachelorgediplomeerden om door te stromen naar een master? Voor hbo-gediplomeerden speelt vooral dat men van mening is voldoende gekwalificeerd te zijn (29%), dat men een bachelor te duur vindt (24%) of dat men geen zin heeft (15%). Er zijn geen verschillen met betrekking tot het opleidingsniveau van de ouders. In het wo is dit wel het geval. Van studenten met ho-opgeleide ouders vindt 53 procent dat zij voldoende gekwalificeerd zijn; 46 procent van de eerstegeneratiestudenten noemt dit argument. Voor deze laatste groep spelen iets vaker de kosten van een master (19% vs. 16%).

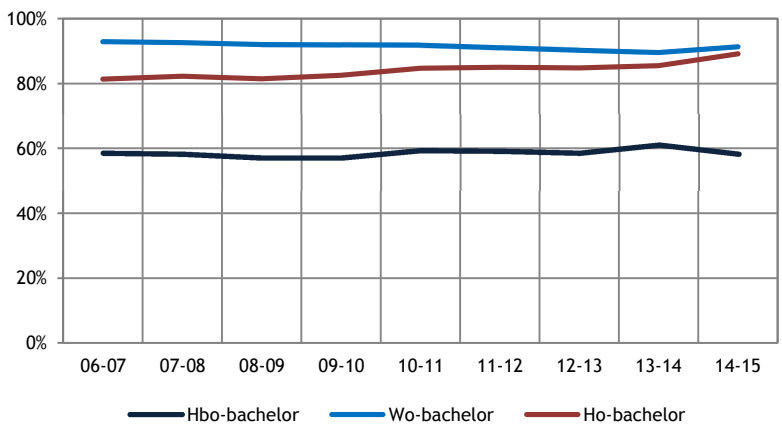
Figuur 3.10: *Redenen van bachelorstudenten om niet door te stromen naar een master naar opleidingsniveau ouders (n=5.590; Studentenmonitor nulmeting 2015)*

In de doorstroom naar bachelor en master zien we dat van alle bachelorgediplomeerden in het hbo de grootste groep geen master gaat doen; tussen de zeven en dertien procent gaat naar een wo-master en een kleine groep (2 à 3%) gaat een hbo-master doen. Uiteraard speelt hier het feit dat een hbo-master veelal op latere leeftijd gevolgd wordt een rol. Van alle hbo-bachelors die doorstromen naar een master kiest ongeveer drie kwart voor een wo-master. De groep wo-bachelors die een master gaat doen in het hbo is verwaarloosbaar klein (tien à twintig studenten). Hierbij kan een rol spelen dat studenten die de nodige studievertraging hebben opgelopen niet verder gaan naar een masteropleiding; toekomstig onderzoek moet dit uitwijzen.

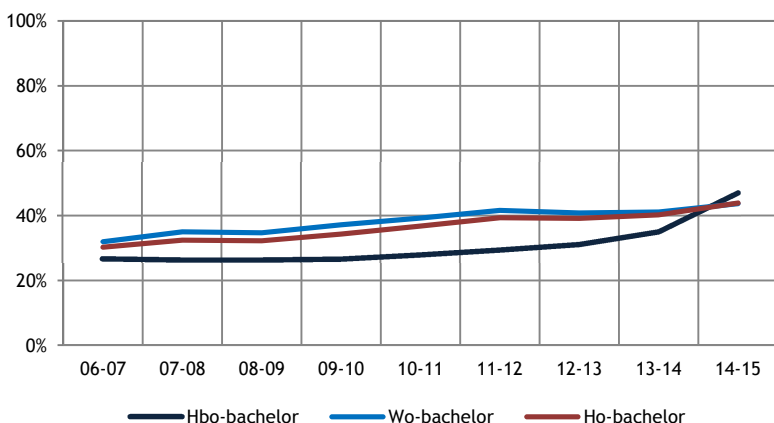
Figuur 3.11: Herkomst bachelor en bestemming master (bron: 1cHO 2006-2015)

In de doorstroom tussen bachelor en master kiest 60 procent van de hbo-bachelors en bijna 90 procent van de wo-bachelors voor een master in dezelfde sector. Omdat de sectoren tussen hbo en wo niet een-op-een overeenkomen, zien we dat het in de overgang van hbo-bachelor naar wo-master ook vaak gaat om aanpalende sectoren (bijv. recht in het hbo maakt deel uit van de sector ‘economie’; in het wo van de sector ‘recht’). De switch die in dat kader het vaakst gemaakt wordt is die tussen economie en gedrag & maatschappij, tussen natuur en techniek en tussen economie en recht.

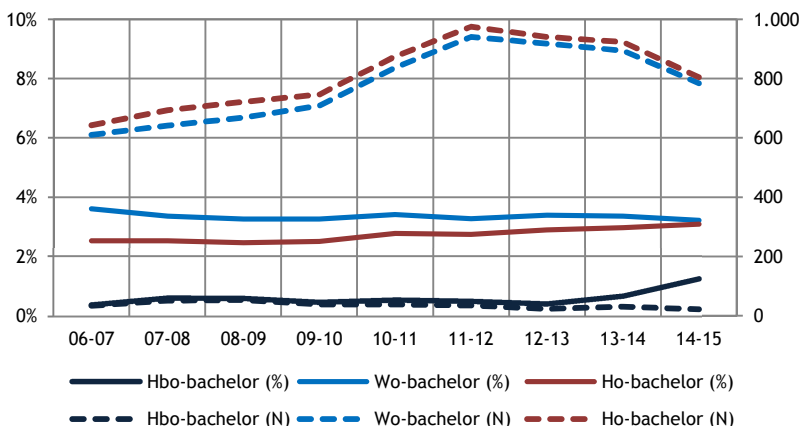
Figuur 3.12: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo-master binnen dezelfde sector ten opzichte van alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2015)

Meerjarige masters worden steeds populairder worden. In de instroomgrafieken zagen we eerder dat de instroom in meerjarige masters is toegenomen. Van alle doorstroom vanuit de bachelor, kiezen steeds meer studenten een meerjarige master (in hbo of wo), blijkt ons onderstaande grafiek.

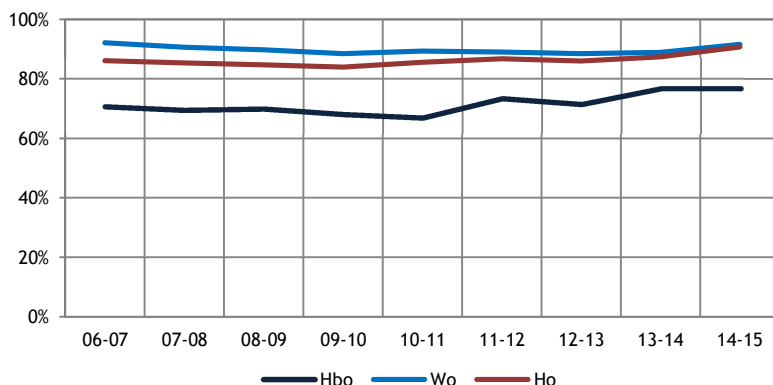
Figuur 3.13: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een meerjarige hbo- of wo-master ten opzichte van alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2015)

Hiervoor werd gemeld dat in 2015 zo'n veertien procent van alle wo-masters een researchmaster is. Dat deze masters klein in omvang zijn en dus in het totaal een kleine groep studenten bedienen, blijkt uit onderstaande figuur. In deze figuur zijn de percentages ten opzichte van alle masterinstroom (%) op de linker as weergegeven en de aantallen (N) op de rechter as. Ten opzichte van alle bachelor-master-doorstroom is de doorstroom naar een researchmaster dus beperkt. Van alle wo-bachelors die doorstromen naar een (met name wo-) master, is in 2015 3,2 procent een researchmaster gaan doen. Eén op de 100 hbo-bachelors die kiezen voor een master, gaat een researchmaster doen. Dit aandeel is gestegen. Hiermee blijft de doorstroom van een bachelor naar een researchmaster redelijk stabiel. De daling in het laatste jaar wordt veroorzaakt door het feit dat hier alleen de rechtstreekse doorstroom is weergegeven; de doorstroom na één jaar kan nog niet berekenen worden.

Figuur 3.14: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een researchmaster t.o.v. alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2015)

Ook in de overgang van bachelor naar master blijft het bètapotentieel grotendeels behouden. Negen van de tien wo-bachelors uit het bètadomein kiezen in de master wederom voor een bètastudie. Ook de hbo-studenten met een bètabachelor kiezen in toenemende mate hun master binnen het bètadomein: in 2010 koos 67 procent van de bèta-doorstromers met een hbo-bachelor voor een bètamaster; in 2015 is dit 77 procent.

Figuur 3.15: Bachelorgediplomeerden voltijd in bètadomein (%) die doorstromen naar een master in bètadomein naar soort ho in bachelor naar laatste bachelorjaar (bron: 1cHO 2006-2015)

3.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk is een analyse verricht van de overgang van bachelor naar master, de eerstejaarsinstroom in de master en waarneembare veranderingen daarin over de jaren heen. De analyses zijn uitgevoerd op basis van het 1cHO 2015 en de Studentenmonitor Hoger Onderwijs 2015 (studiejaar 2014-2015). Dit jaar is te beschouwen als de nulmeting voor monitoring van de invoering van het studievoorschot.

Hoe ontwikkelt zich de masterdeelnemers?

De instroom in de master is in 2015 in het wo gestegen met zeven procent en in het hbo licht afgenomen (met 3%). Ongeveer zestig procent van alle masters in het wo is afkomstig uit het vwo. Het aandeel wo-masterstudenten met havo neemt in de totale masterinstroom steeds verder af, naar elf procent in 2015. Ook het aandeel buitenlandse studenten dat voor het eerst instroomt in een Nederlandse master is fors gestegen, zowel in het hbo (16%; ruim 700 studenten) als in het wo (25%; ruim 11.000 studenten). Dit geldt eveneens voor het aandeel allochtone studenten: ook dat steeg licht.

Verandert de instroom in meerjarige masters?

Er stromen steeds meer studenten naar een meerjarige master (van meer dan 60 EC), ook in het laatste studiejaar. In het hbo gaat het om een stijging sinds vorig jaar van drie procentpunten en in het wo van twee procentpunten. Deze stijging heeft mede te maken met het toenemende aanbod.

Bijna de helft van de studenten aan een eenjarige master geeft aan van een meerjarige master te hebben afgezien vanwege een gebrek aan interesse of omdat een dergelijke master op hun vakgebied niet wordt aangeboden. Ruim een op de vijf studenten die kozen voor een eenjarige master deed dit om zo snel mogelijk de arbeidsmarkt op te gaan. Overige redenen om niet te kiezen voor een meerjarige master zijn dat men niet gekwalificeerd is, niet toegelaten denkt te worden of geen meerjarige master kan betalen. Dit laatste argument wordt vaker genoemd door studenten van wie de ouders geen ho-opbreiding hebben (18%) dan door studenten met ho-opgeleide ouders (13%).

De instroom in de eerstegraads lerarenopleidingen en onderwijsmasters is in het hbo (waar deze masters een groot deel van het totale masteraanbod bepalen) ten opzichte van de totale hbo-masterinstroom gedaald van ruim 3.700 in 2009 naar ruim 2.600 in 2015. Tussen 2014 en 2015 daalde het aandeel met acht procent. In het wo starten jaarlijks ruim 1.000 studenten met een eerstegraads lerarenopleiding; tussen 2013 en 2015 is dit aantal gedaald.

Hoe ontwikkelt zich de doorstroom van bachelor naar master?

De doorstroomanalyses van bachelor naar master hebben als uitgangspunt de voltijd bachelorgediplomeerden in het hbo en wo: van deze groep is gekeken welk deel doorstroomt naar een master (hbo en wo samen en voltijd en deeltijd samengenomen). De directe doorstroom vanuit de wo-bachelor naar een master is voor het diplomacohort 2014 (instroom 2015-2016) iets gedaald met een à twee procentpunten. De doorstroom van een hbo-bachelor naar een master is eveneens licht gedaald.

De doorstroom van een wo-bachelor naar een hbo-master is gering. Van alle hbo-bachelors die doorstromen naar een master (gemiddeld zo'n 12 procent van de gediplomeerden) kiest ongeveer twee derde voor een master in het wo en een kwart voor een hbo-master. Degenen die niet kiezen voor een master hebben als belangrijkste overweging dat een bachelor voldoende kwalificatie biedt (29%). Een kwart ziet op tegen de kosten (in het wo is dit vaker aan de orde bij studenten met niet-ho-opgeleide ouders). Vijf procent van hen heeft als overweging dat zij bang zijn voor studieschuld. De instroom in meerjarige masters neemt toe. Researchmasters zijn vooral toegankelijk voor studenten met een wo-bachelor: ruim drie procent van alle wo-bachelors (dit aandeel blijft redelijk stabiel) volgt een researchmaster; bij hbo-bachelors is dit slecht een procent.

Heeft men eenmaal gekozen voor een master, dan prefereert men dezelfde sector als de bachelors. Sectorale switch (met name voor hbo-gediplomeerden) vindt vooral plaats tussen economie en recht en tussen economie en gedrag & maatschappij. Het bètaverlies wordt in de loop der jaren steeds kleiner; bèta wint aan populariteit: negen van de tien doorstromers met een bachelor in het bètadomein kiezen in de master wederom een bètastudie. De doorstroombproporities van hbo- of wo-bachelors naar een master van autochtone en niet-westers allochtone studenten verschillen nauwelijks.

4 Studiekeuze

4.1 Inleiding en vraagstelling

In dit hoofdstuk staat het studiekeuzeproces centraal. Er is veel beleidsmatige aandacht voor dit thema. Dit komt onder andere tot uiting in de invoering van de studiekeuzecheck in 2014 en de invoering van het studievoorschot in 2015. Hogescholen en universiteiten bieden studenten na hun aanmelding activiteiten aan om te bekijken of hun studiekeuze de juiste is. Dit maakt onderdeel uit van het studiekeuzeproces en zal er naar verwachting toe bijdragen dat studenten zich beter voorbereiden op hun studiekeuze, zich daarmee bewuster op een keuze oriënteren en een verkeerde studiekeuze ook minder vaak opvoeren als reden voor uitval. De Startmonitor en de Studentenmonitor Hoger Onderwijs vormen de basis van deze analyses. Dit hoofdstuk behandelt de volgende vragen:

- 4_1 Verandert het aantal opleidingen waarvoor studenten zich (voor)aanmelden en wat is de reden van het doen van meer (voor)aanmeldingen?
- 4_2 Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en een goede match ervaart met de opleiding?
- 4_3 Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?
- 4_4 Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten?
- 4_5 Kiezen studenten vaker een studie met een betere baankans?
- 4_6 Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, konden zij zich vinden in het advies en heeft dit bijgedragen aan een goede studiekeuze?
- 4_7 In hoeverre is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?

4.2 Data en definities

Voor de beantwoording van de vragen in dit hoofdstuk is gebruikgemaakt van data uit zeven metingen van de Startmonitor (studiejaar 2009-2010 tot en met studiejaar 2015-2016) en van de laatste twee metingen van de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (2013-2014 en 2014-2015). In beide onderzoeken zijn de gegevens gecorrigeerd voor steekproefafwijkingen door middel van weging.

De Studentenmonitor Hoger Onderwijs is een monitor die in opdracht van het ministerie van OCW plaatsvindt onder een landelijk representatieve steekproef van studenten. De meeste vragen over de studiekeuzecheck en de mate waarin studenten baankansen hebben laten meewegen bij hun studiekeuze zijn ontleend aan de Studentenmonitor. Uit de Studentenmonitor is een selectie gemaakt van eerstejaars voltijd bachelors. Het betreft de volgende aantallen:

Tabel 4.1: Aantal records (eerstejaars voltijd bachelors) verwerkt in de Studentenmonitor - ongewogen

	13-14	14-15	Totaal
Hbo	2.051	1.735	3.786
Wo	1.465	1.751	3.216
Ho	3.516	3.486	7.002

De Startmonitor is een initiatief van ResearchNed. De Startmonitor is een landelijk onderzoek dat sinds studiejaar 2008-2009 jaarlijks wordt uitgevoerd. Het onderzoek volgt instromende studenten tijdens hun eerste studiejaar in het hoger onderwijs. De Startmonitor brengt verschillen tussen aanmeldingen en inschrijvingen, het gebruik van voorlichtingsmateriaal en het studiekeuzeproces in kaart en inventariseert hoe studenten hun plek vinden in hun opleiding en of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. De Startmonitor is bij uitstek een instrument dat in staat is om binnen het proces van studiekeuze, start en integratie in de opleiding de determinanten van studiesucces en studieuitval in het eerste studiejaar op te sporen en levert daarmee concrete handvatten op voor beleidsmakers in voortgezet en hoger onderwijs.

In deze monitor worden bij de eerstejaarsstudenten gegevens verzameld op drie cruciale momenten, namelijk de start van het studiejaar (september-oktober); na enkele maanden studie (december-januari) en aan het einde van het eerste studiejaar (juni-juli). Op deze drie momenten wordt aandacht besteed aan de definitieve keuze, gebruik van voorlichtingsmateriaal, motieven en achtergronden van studiekeuze en studiesucces, en studieuitval. Het unieke van deze monitor is dat we aan het eind van het jaar weten welke studenten met hun opleiding zijn gestopt en welke nog studeren en dit kunnen koppelen aan de wijze waarop ze aan hun studie begonnen zijn en hoe ze er tijdens dat eerste jaar zijn 'geland'.

De laatste meting van de Startmonitor heeft plaatsgevonden onder studenten die voor het eerst instromen in het hoger onderwijs en vallen onder het studievoorschot. Voor dit studiejaar zijn de gegevens van de enquête uit september 2015 gebruikt. De metingen van december 2015/januari 2016 en juni 2016 zijn voor het instroomcohort 2015-2016 nog niet voorhanden. De informatie over de cohorten 2009-2010 tot en met 2014-2015 uit de Startmonitor is wel gebaseerd op deze drie metingen. Voor dit hoofdstuk betreft het hier alleen informatie over de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs. In hoofdstuk 5 worden gegevens uit deze monitor gerelateerd aan studieuitval aan het eind van het eerste jaar. Voor de analyses zijn alleen de reguliere vooropleidingen meegenomen: havo > hbo, mbo > hbo, vwo > hbo en vwo > wo.

Tabel 4.2: Aantal records (voltijd) verwerkt in de Startmonitor - ongewogen

		09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	Totaal
September-meting	Hbo	10.720	13.270	13.508	13.056	14.728	13.010	9.774	88.066
	Wo	4.689	3.498	6.832	5.214	5.121	4.543	5.037	34.934
	Ho	15.409	16.768	20.340	18.270	19.849	17.553	14.811	123.000
Vervolg-metingen	Hbo	4.582	6.273	6.184	3.918	6.116	5.339		32.412
	Wo	2.898	2.136	4.277	2.090	2.723	2.312		16.436
	Ho	7.480	8.409	10.461	6.008	8.839	7.651		48.848

Voor het overzicht zijn in dit rapport de *studiekeuzemotieven* van studenten ingedikt naar drie hoofdcategoryën die qua onderliggende items over de jaren te vergelijken zijn. Deze indeling is gebaseerd op een factoranalyse. Voor deze analyse zijn factorscores berekend (gewogen en gestandaardiseerd). Met deze factorscores kunnen we trends en verschillen tussen doelgroepen inzichtelijk maken.

De drie hoofdcategorieën zijn:

- a. Inhoudelijke interesse:
 - inhoudelijk interessanter
 - sluit beter aan bij mijn capaciteiten en vaardigheden
- b. Inrichting van de opleiding:
 - meer praktijk in de studie;
 - meer theorie in de studie;
 - meer aandacht voor onderzoek doen;
 - verkorte route of vrijstellingen;
 - opleiding is met redelijke inspanning haalbaar.
- c. Status van het beroep³¹:
 - meer of bredere beroepsmogelijkheden;
 - meer kans op een baan;
 - hoger salaris;
 - meer maatschappelijke status.

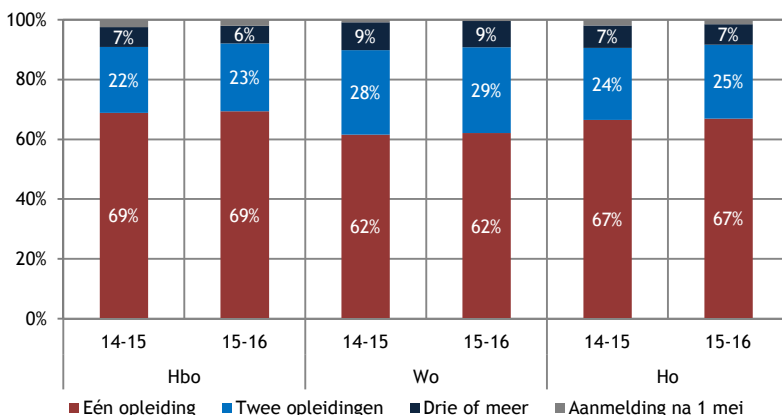
De mate waarin student en studie bij elkaar passen, de *match*, is een samengestelde maat. De onderliggende items vormen samen een betrouwbare schaal om te meten hoe passend de studie is (Cronbach's $\alpha=0,89$). De schaal kent waarden tussen 1 en 5, waarbij een score van 5 staat voor een optimale match en een 1 voor een slechte match tussen studie en student. Indien de gemiddelde score op alle items hoger is dan 3,5 spreken we van een goede tot zeer goede match. De schaal is gebaseerd op de volgende vragen:

- deze opleiding is helemaal mijn eigen keuze;
- deze opleiding past perfect bij mijn interesses;
- deze opleiding past perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;
- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn interesses;
- de beroepen die ik hierna kan uitoefenen passen perfect bij mijn capaciteiten/vaardigheden;
- ik ben zeer gemotiveerd om deze opleiding met succes af te ronden;
- ik heb geen enkele twijfel over de juistheid van mijn opleidingskeuze;
- door deze opleidingskeuze zie ik mijn toekomst met vertrouwen en optimisme tegemoet.

31 De vraag naar de opleidingskeuze vanwege een specifiek beroep is achterwege gelaten vanwege een veranderde vraagstelling.

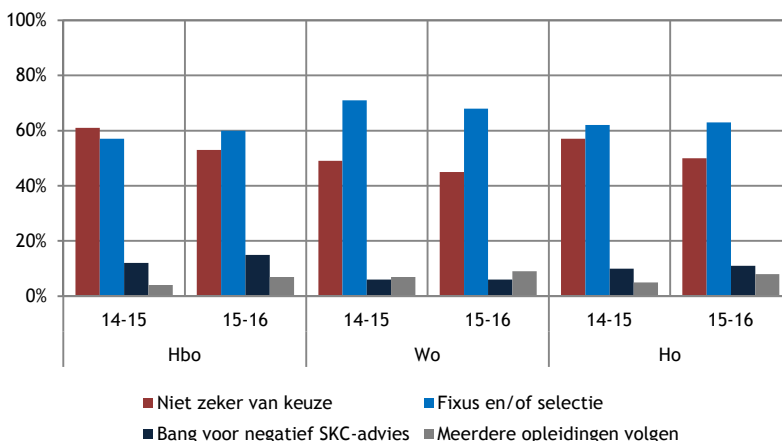
4.3 Aanmelding

Bijna alle studenten melden zich vóór 1 mei aan voor een opleiding in het hoger onderwijs. Deze gegevens zijn gebaseerd op de antwoorden uit de Startmonitor en niet op de feitelijke vooraanmeldingen. Twee derde meldt zich aan voor één opleiding. In het wo komt het iets vaker voor dat een student zich voor meer dan één opleiding aanmeldt: in 2015 is dit 38 procent tegenover 29 procent in het hbo. De ontwikkeling sinds vorig jaar is redelijk stabiel. Een zeer beperkt deel van de studenten (0,5% in het wo en ruim 2% in het hbo) meldt zich na 1 mei aan. Dit aandeel is sinds vorig jaar gedaald.

Figuur 4.1: Aantal aanmeldingen per student bij Studielink, op 1 mei (bron: Startmonitor 2014-2015)

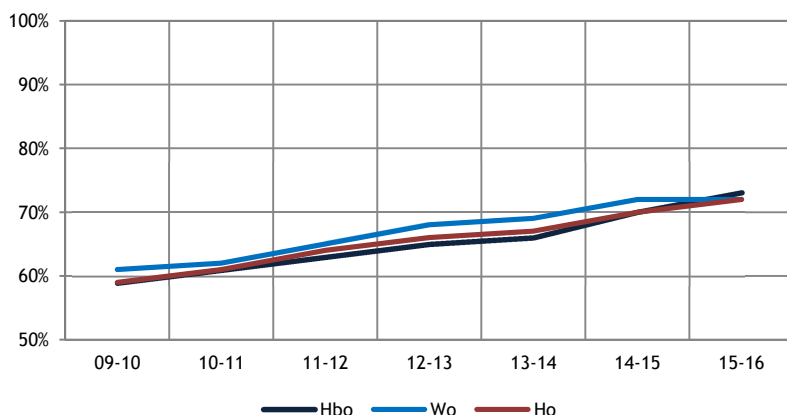
Waarom studenten zich voor meer dan één opleiding hebben aangemeld, is te zien in onderstaande figuur. De belangrijkste reden om aan te melden voor meerdere opleidingen is het feit dat er sprake is van numerus fixus of selectie en de onzekerheid over de studiekeuze. Onzekerheid over de keuze als reden hiervoor neemt significant af sinds vorig jaar; in 2015 geven iets meer studenten aan dat zij ook daadwerkelijk meer studies tegelijkertijd willen gaan doen. Het inschrijven aan meer opleidingen vanwege fixus (met ingang van studiejaar 2017/2018 afgeschaft; alle numerus fixus-opleidingen gaan dan over op een klassieke selectie) of selectie neemt licht af in het wo en stijgt licht in het hbo.

Figuur 4.2: Redenen voor meer dan één aanmelding in Studielink (bron: Startmonitor 2014-2015) (SKC=studiekeuzecheck)

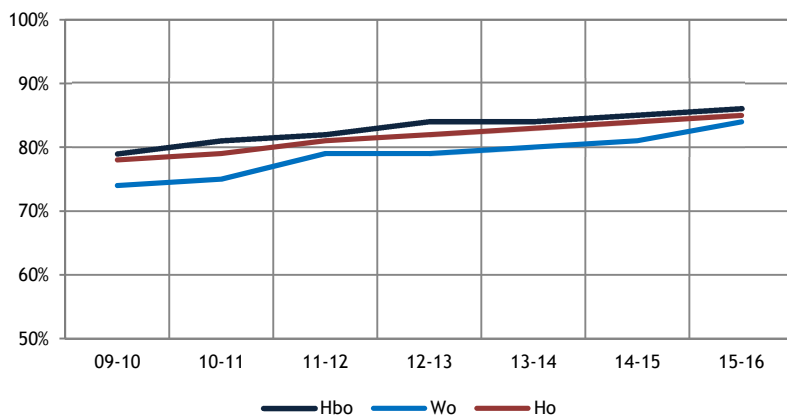
4.4 Keuze en binding

Er is sprake van een significante stijging van het aandeel studenten dat aangeeft een weloverwogen studiekeuze te hebben gemaakt. Er zijn geen verschillen tussen hbo en wo. Wel zien we dat er in alle jaren minder weloverwogen is gekozen door allochtone studenten en mannelijke studenten. Waar studenten met lager opgeleide ouders in eerdere jaren nog een minder weloverwogen keuze maakten, is dit verschil in 2015 verdwenen. Dit geldt ook wanneer we de andere sociaaleconomische factoren bekijken als het inkomen van de ouders: verschillen worden steeds kleiner. Studenten met een mbo- en vwo-achtergrond geven door de jaren heen aan het meest bewust een keuze gemaakt te hebben (67% à 68%). Voor studenten met een havo-vooropleiding is dit iets minder (62%).

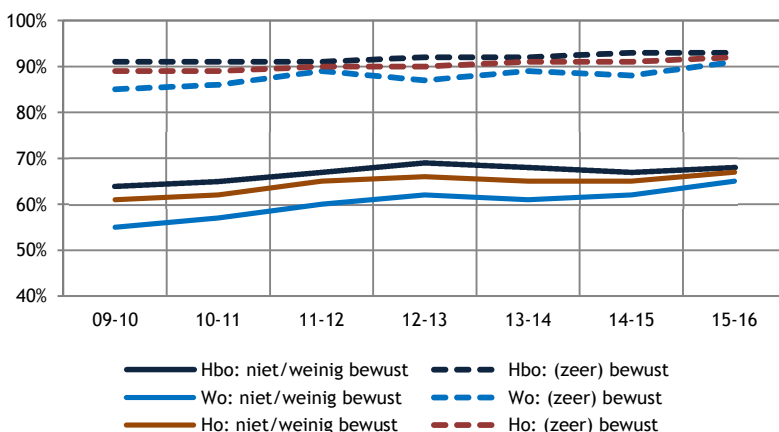
Figuur 4.3: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2015)

De binding die de student ervaart met de opleiding (in september) is geconstrueerd uit acht vragen (zie inleiding). Na een relatief stabiel beeld tussen 2011 en 2013 zien we in 2014 en 2015 een significante verbetering van deze binding. In 2015 is de ervaren binding het grootst bij studenten met een mbo-achtergrond (89%). Studenten met een vwo-vooropleiding (85%) of havo-vooropleiding (84%) blijven iets achter. Ten aanzien van de andere studentkenmerken zijn er weinig verschillen. Ook tussen hbo en wo zijn er nauwelijks meer verschillen.

Figuur 4.4: Percentage studenten dat een goede binding ervaart met de opleiding (bron: Startmonitor 2009-2015)

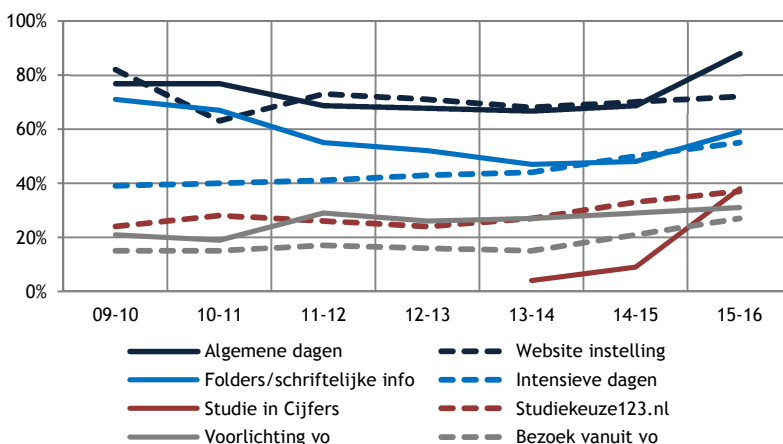
Onderstaande figuur geeft de relatie aan tussen de ervaren binding en de mate waarin men bewust heeft gekozen voor de studie. De lijnen presenteren het percentage studenten dat een goede binding ervaart. Het aandeel dat een goede binding ervaart is groter onder degenen die bewust kozen dan onder degenen die minder bewust kozen voor hun studie. Het percentage studenten dat zowel een weloverwogen keuze maakte als een goede binding ervaart, is sinds 2009 gestegen van 89 procent naar 92 procent (in 2015). De groep die geen weloverwogen keuze maakte noch een goede match ervaart, is gedaald van zestien procent in 2009 naar negen procent in 2015 (niet in figuur).

Figuur 4.5: Percentage studenten dat een goede binding ervaart, naar al dan niet bewuste studiekeuze (bron: Startmonitor 2009-2015)

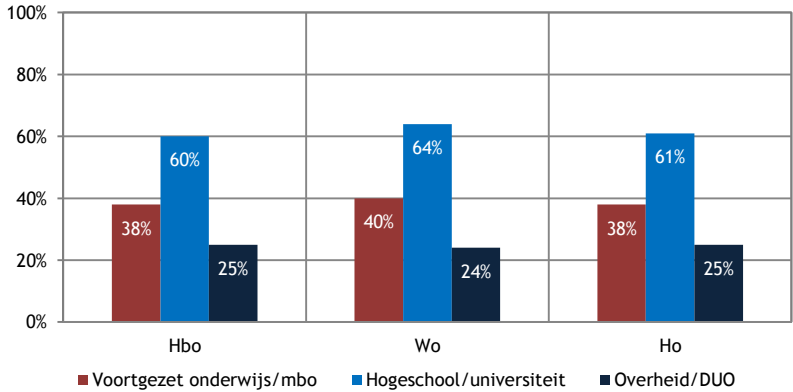
4.5 Studiekeuzebronnen

Studenten zijn zich steeds beter gaan oriënteren. Onderstaande figuur geeft de acht belangrijkste informatiebronnen weer die men gebruikte. Sinds 2013 wordt een aantal bronnen meer benut dan in de jaren ervoor, zoals het gebruik van Studie in Cijfers en Studiekeuze123. Ook het bezoek van open dagen (algemene dagen) stijgt tussen 2014 en 2015 van 69 procent naar 88 procent. Daarnaast krijgen studenten vaker voorlichting vanuit het vo. Hoe intensiever men zicht laat voorlichten, des te groter de binding en het besef dat men een bewuste keuze maakte.

Figuur 4.6: Acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2009-2015)

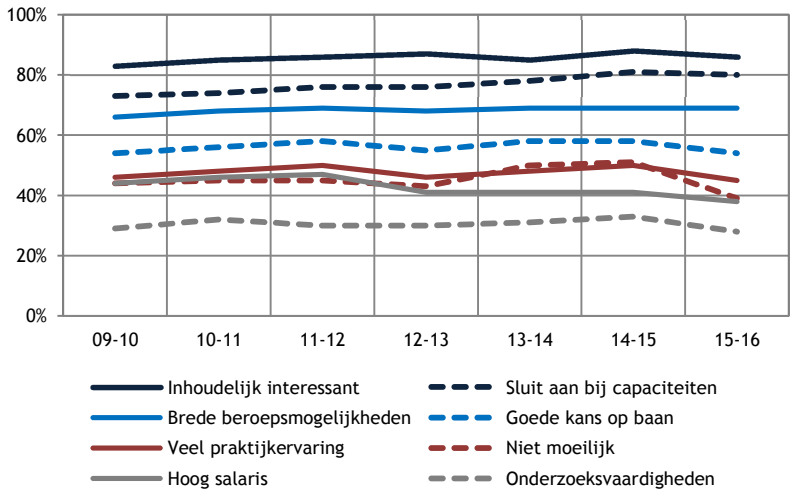
Uit de Studentenmonitor blijkt dat studiekeizers het meest tevreden zijn over de studiekeuzeinformatie vanuit de universiteiten en hogescholen (61%), gevolgd door voorlichting door voortgezet onderwijs/mbo (38%) en informatie vanuit de overheid/DUO (25%). Wo-studenten zijn over het algemeen iets meer dan hbo-eerstejaars tevreden over de verstrekte informatie, met uitzondering van de informatiestroom vanuit de overheid/DUO; hier zijn eerstejaars in het hbo iets vaker zeer tevreden over.

Figuur 4.7: Percentage eerstejaars dat (zeer) tevreden is (score 4 en 5 samengenomen) over studiekeuzeinformatie door vo, ho en overheid (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)

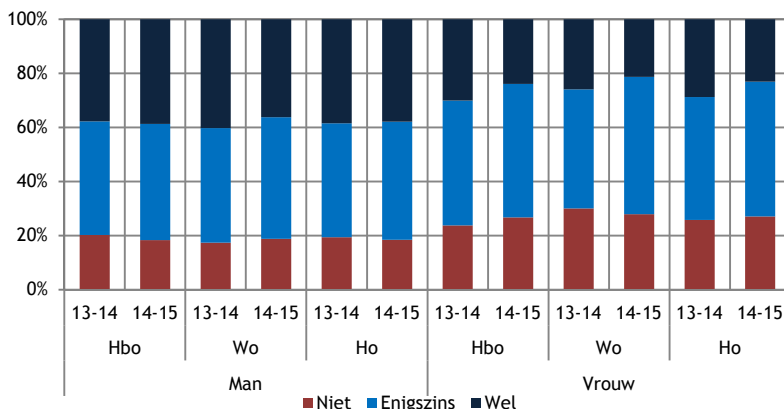
4.6 Studiekeuzemotieven

De belangrijkste beweegredenen om te kiezen voor een studie zijn grotendeels stabiel. Belangrijkste motieven blijven het inhoudelijke aspect van de studie en het aansluiten van de studie bij de eigen capaciteiten; deze vormen voor respectievelijk 86 en 80 procent van de studenten de voornaamste overweging om voor een studie te kiezen.

Figuur 4.8: Belangrijkste keuzemotieven: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden (bron: Startmonitor 2009-2015)

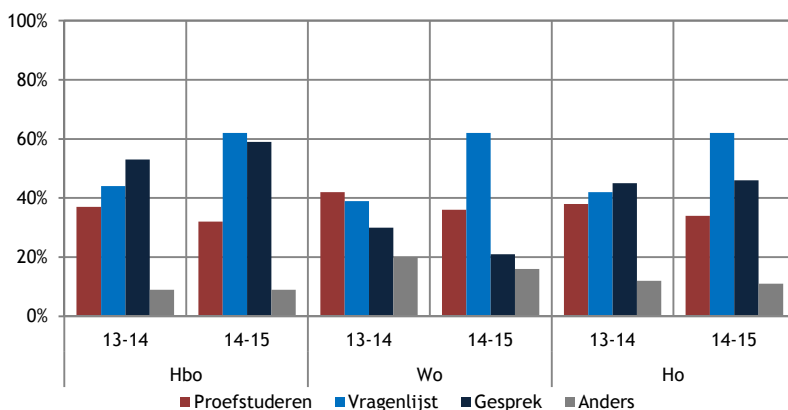
Baankansen speelden voor meer mannen dan vrouwen een rol bij de studiekeuze: achttien procent van de mannen en ruim 27 procent van de vrouwen vonden baankansen in 2014-2015 helemaal niet belangrijk. Het verschil tussen mannen en vrouwen wordt iets groter: steeds minder vrouwen lieten bij hun studiekeuze de baankans een rol spelen (29% in 13-14; 23% in 14-15), terwijl deze percentages onder mannen minder fluctueren (39% in 13-14; 38% in 14-15). Uitzondering hierop vormen de mannelijke wo-studenten: zij vinden baankansen minder belangrijk dan hbo-mannen; ze vinden baankansen in 2014-2015 ook minder belangrijk (36%) dan het jaar ervoor (40%). Hbo- en wo-studentes liggen dicht bij elkaar in mate waarin zij baankansen lieten meewegen bij hun studiekeuze.

Figuur 4.9: Mate waarin eerstejaars baankansen lieten meewegen bij hun studiekeuze naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2015)

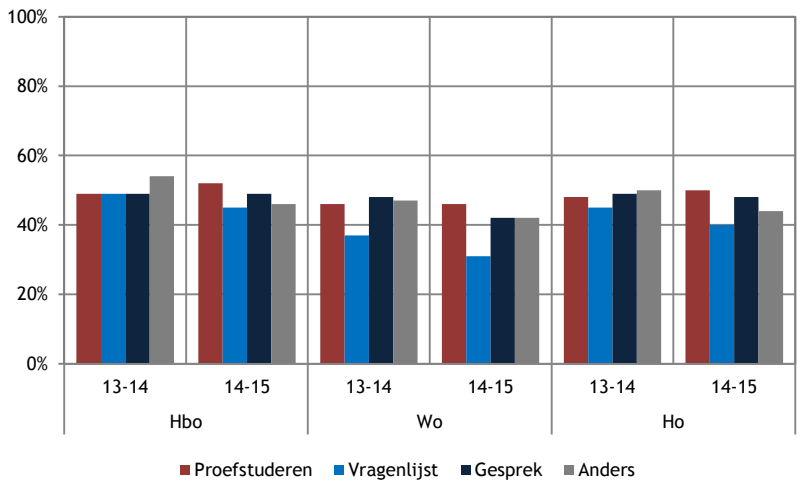
4.7 Studiekeuzecheck

Eerder werd geconstateerd dat studenten zich steeds beter zijn gaan oriënteren om een weloverwogen studiekeuze te maken. Steeds vaker krijgen studenten een vragenlijst in het kader van de studiekeuzecheck. Door de instellingen werd dit voor iets meer dan zes van de tien studenten ingezet als middel om een betere keuze te kunnen maken (een jaar eerder was dit nog 42%). Proefstuderen was voor hbo en wo studentes voor hbo en wo studentes (ruim een op de drie studenten). Hbo-studenten kregen aanzienlijk vaker (59%) dan wo-studenten (21%) en ook vaker dan in 2013 (53%) een gesprek in het kader van de studiekeuzecheck.

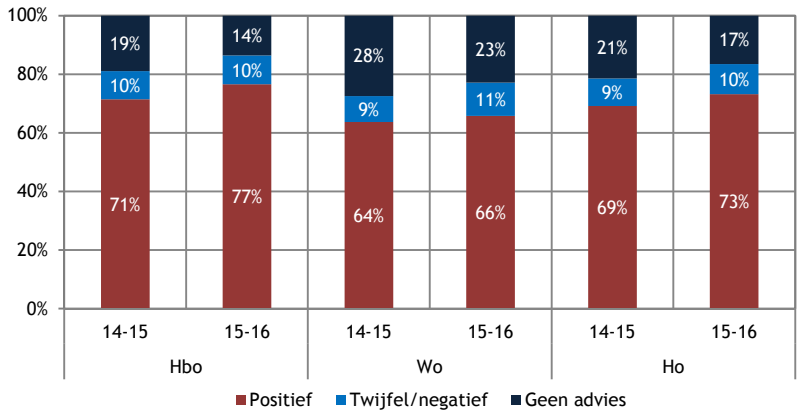
Figuur 4.10: Wijze waarop studenten hebben deelgenomen aan studiekeuzecheck-activiteiten (bron: Studentenmonitor 2014-2015)

De studiekeuzecheck-activiteit die in 2014 het meest aangeboden werd, namelijk de vragenlijst, wordt het minst goed door studenten beoordeeld (met name in het wo) als het gaat om de mate waarin deze heeft bijgedragen aan een goede studiekeuze: 40 procent is hier positief over. In het studiejaar ervoor was dit nog 45 procent. Vragenlijsten werden toen nog minder frequent gebruikt. Over proefstuderen als studiekeuzemiddel is de helft van alle studenten positief en hetzelfde geldt voor bijna de helft van de studenten die hebben deelgenomen aan een gesprek. Dit beeld wijkt weinig af van 2013 (al scoort het gesprek onder wo-studenten met 42% iets minder goed). De categorie ‘Anders’ wordt als studiekeuzemiddel door zowel hbo- als wo-studenten minder goed beoordeeld dan in 2013 (44% tegenover 50%).

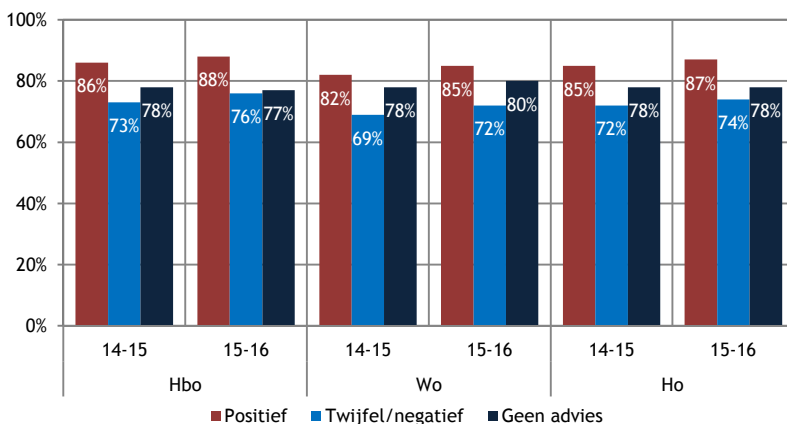
Figuur 4.11:Percentage dat vindt dat SKC-/matchingsactiviteiten hebben bijgedragen aan goede studiekeuze, naar type activiteit (bron: Studentenmonitor 2014-2015)

Uit onderstaande figuur blijkt dat studenten in 2015 vaker een advies ontvangen naar aanleiding van de studiekeuzecheck. De uitslag van dit advies is in 2015 voor bijna drie kwart van de studenten in het hbo positief, waarbij een significante stijging te zien valt ten opzichte van 2014, met name bij de groep hbo-studenten (71% in 2014; 77% in 2015). De groep wo-studenten die een twijfel/negatief advies krijgen, neemt relatief in omvang toe (11%). Daarnaast valt een afname te zien van de categorie die geen advies ontvangt, in zowel hbo als wo. Studenten in het wo ontvangen vaker geen advies dan in het hbo.

Figuur 4.12:Uitslag studiekeuzecheck-advies (bron: Startmonitor 2014-2015)

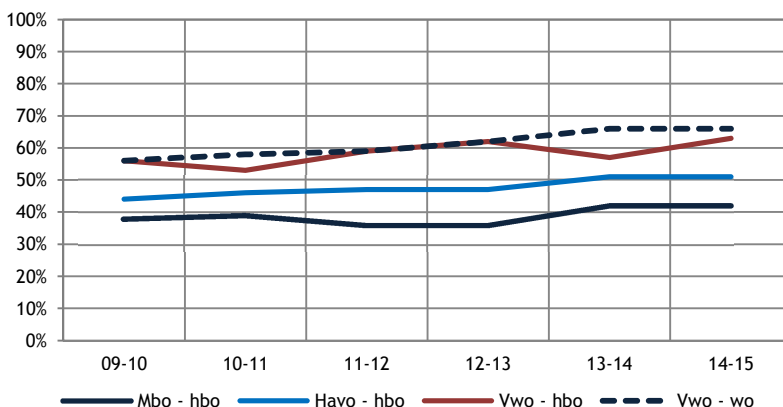
In overeenstemming met het advies van de studiekeuzecheck, blijkt dat studenten met een positief advies vaker een goede match ervaren tijdens hun studie (87%). Dit is zowel onder studenten in het hbo als het wo iets vaker het geval in 2015 dan in 2014. Studenten met een twijfel/negatief advies ervaren deze positieve match weliswaar minder vaak, maar nog steeds zegt bijna drie kwart van hen goed op hun plek te zitten. Ook dit percentage stijgt licht ten opzichte van 2014, van 72 procent naar 74 procent. Studenten zonder advies zitten hier net boven: ruim drie kwart (78%) van hen ervaart een goede match.

Figuur 4.13: Percentage studenten dat goede match ervaart, naar uitslag advies studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2015)

4.8 Aansluiting met de vooropleiding

Als het gaat om aansluiting van de studie met de vooropleiding - wat betreft vakinhoud en diverse vaardigheden - oordelen eerstejaars voltijd bachelorstudenten met een vwo-achtergrond hier het meest positief over: 63 procent is (zeer) tevreden over de aansluiting vwo-hbo en 66 procent is dit over de aansluiting vwo-wo. Dit percentage stijgt geleidelijk sinds 2009, al verloopt deze stijging wat grilliger als het om de tevredenheid over de aansluiting vwo-hbo gaat. Ook de tevredenheid over de aansluiting van een hbo-studie met een mbo- of havo-vooropleiding neemt toe. Wel blijft deze tevredenheid wat achter bij die van de groep oud-vwo'ers, met 42 procent (mbo-hbo) en 51 procent (havo-hbo) van de studenten die hier positief over zijn.

Figuur 4.14: Oordeel over aansluiting van studie met vooropleiding; % (zeer) tevreden: eerstejaars voltijd bachelors (bron: Startmonitor 2009-2014, decembermeting)

4.9 Samenvatting

In dit hoofdstuk is het studiekeuzeproces nader in kaart gebracht, inclusief de studiekeuzecheck. Data uit de Startmonitor (drie metingen gedaan in studiejaar 2009-2010 tot en met studiejaar 2015-2016) en de laatste twee metingen van de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (2013-2014 en 2014-2015) vormen de basis van deze analyses. In deze slotparagraaf worden de belangrijkste bevindingen beschreven.

Verandert het aantal opleidingen waarvoor studenten zich (voor)aanmelden en wat is de reden van het doen van meer (voor)aanmeldingen?

Bijna alle studenten melden zich vóór 1 mei aan voor een opleiding in het hoger onderwijs. Het deel dat zich aanmeldt na 1 mei is zeer beperkt en kleiner dan vorig jaar. Twee derde van de studenten meldt zich aan voor één opleiding. In het wo melden net als in het voorgaande jaar iets meer studenten (38%) zich aan voor meer dan één opleiding dan in het hbo (27%). De belangrijkste reden om aan te melden voor meerdere opleidingen is het feit dat er sprake is van numerus fixus of selectie (dit neemt licht af in het wo en stijgt licht in het hbo) en de onzekerheid over de studiekeuze (al neemt dit significant af sinds vorig jaar). In 2015 geven iets meer studenten aan dat zij ook daadwerkelijk meer studies tegelijkertijd willen gaan doen.

Verandert het aandeel studenten dat bewust een studie kiest en een goede match ervaart met de opleiding?

Er is sprake van een continue stijging van het aandeel studenten dat aangeeft een weloverwogen studiekeuze te hebben gemaakt, zowel in het hbo als in het wo. Met name door studenten met een mbo- en vwo-achtergrond wordt aangegeven dat zij bewust voor hun studie hebben gekozen. In alle jaren wordt wat minder weloverwogen gekozen door allochtone en mannelijke studenten. Verschillen tussen studenten naar sociaaleconomische factoren als het inkomen en het opleidingsniveau van de ouders worden steeds kleiner. In de laatste twee jaren is er een significante verbetering te zien van de binding die studenten ervaren met de opleiding. Deze binding met de opleiding hangt duidelijk samen met het feit of men al dan niet bewust voor de studie heeft gekozen en een weloverwogen opleidingskeuze heeft gemaakt.

Verandert de studiekeuzeoriëntatie van studenten?

Studenten zijn zich steeds beter gaan oriënteren. Sinds 2013 wordt een aantal bronnen beduidend meer benut door studenten bij hun studiekeuze dan in de jaren ervoor. Met name in 2015 is er een belangrijke stijging te constateren, onder meer van het gebruik van Studie in Cijfers en Studiekeuze123 en het bezoek van open dagen (algemene dagen). Ook wordt meer ingezet op voorlichting vanuit het voortgezet onderwijs. Het meest tevreden zijn eerstejaars over de studiekeuzeinformatie die zij ontvangen vanuit hogeronderwijsinstellingen (61%), gevolgd door de voorlichting door voortgezet onderwijs/mbo (38%) en informatie vanuit de overheid/DUO (25%).

Veranderen de studiekeuzemotieven van studenten?

Het belangrijkste motief om voor een studie te kiezen, is dat men de studie inhoudelijk interessant vindt (86%). Voor tachtig procent van de studenten vormt het aansluiten van de studie bij de eigen capaciteiten een reden om voor een studie te kiezen.

Kiezen studenten vaker een studie met een betere baankans?

Baankansen wegen voor mannelijke eerstejaars (38%) zwaarder mee in hun studiekeuze dan voor hun vrouwelijke collega's (23%). Dit verschil wordt bovendien groter tussen 2013 en 2014, doordat studentes met name minder vaak aangeven dat baankansen ertoe doen wanneer ze een studie kiezen. Voor de grootste groep mannen (44%) en vrouwen (50%) spelen baankansen enigszins een rol bij hun studiekeuze; geen rol in de studiekeuze spelen ze voor ruim een kwart (27%) van de vrouwelijke studenten en voor bijna een op de vijf (18%) van de mannelijke studenten. Deze percentages verschillen voor de mannen gemiddeld genomen weinig van 2013; voor vrouwen nemen ze beide iets toe. Tot slot vinden mannelijke wo-studenten baankansen minder belangrijk dan hbo-mannen en ook minder belangrijk (36%) dan in het voorgaande studiejaar (40%), terwijl hbo-mannen juist iets meer belang aan baanperspectief zijn gaan hechten (38% in 2014; 39% in 2015).

Hoe kijken studenten terug op hun activiteiten in het kader van de studiekeuzecheck, konden zij zich vinden in het advies en heeft dit bijgedragen aan een goede studiekeuze?

Een studiekeuzecheck in de vorm van een vragenlijst is in 2014 voor ruim zes van de tien studenten als middel ingezet en is daarmee flink toegenomen in gebruik ten opzichte van 2013 (42%). Tegelijk wordt deze vragenlijst het minst goed beoordeeld als het gaat om de mate waarin deze heeft bijgedragen aan een goede studiekeuze: zes van de tien studenten twijfelen over de effectiviteit ervan. Proefstuderen is door zowel hbo'ers als wo'ers minder benut dan voorheen, maar nog steeds door ruim een op de drie studenten. Als hulpmiddel bij de studiekeuze wordt het door de helft van de studenten positief beoordeeld, net als het gesprek (48%). Hbo-studenten kregen aanzienlijk vaker (59%) dan wo-studenten (21%) en ook vaker dan in 2013 (53%) een gesprek in het kader van de studiekeuzecheck.

Studenten ontvangen vaker een studiekeuzecheck-advies. De uitslag van het advies is in 2015 voor bijna drie kwart van de studenten in het ho positief; een significante stijging ten opzichte van 2014, met name bij de groep hbo-studenten. Wo'ers (23%) ontvangen vaker geen advies dan hbo'ers (14%), al geldt voor beide groepen dat dit significant minder vaak het geval is dan in 2014. Ook krijgen wo-studenten vaker een twijfel/negatief advies (11%; 10% hbo). Studenten die een positief advies ontvingen, ervaren vaker een goede studiematch (87%); een lichte stijging ten opzichte van 2014 (85%). Studenten met een twijfel/negatief advies en zonder advies ervaren deze match minder vaak, maar nog steeds vindt zo'n drie kwart van deze studenten dat ze goed op hun plek zitten.

In hoeverre is de aansluiting tussen de vooropleiding en het hoger onderwijs volgens studenten verbeterd?

Over de aansluiting van de studie met de vooropleiding oordelen eerstejaars voltijd bachelorstudenten met een vwo-achtergrond het meest positief: 63 procent van de hbo'ers en 66 procent van de wo'ers is hier (zeer) tevreden over. Sinds 2009 zijn beide groepen over dit aspect steeds tevredener, al toont de tevredenheid over de vwo-hbo-aansluiting wat kleine inzinkingen in 2010 en 2013. Ook de tevredenheid over de aansluiting van een hbo-studie met een mbo-of havo-vooropleiding neemt toe, tot respectievelijk 42 procent (mbo-hbo) en 51 procent (havo-hbo) in studiejaar 2014-2015.

5 Studieuitval

5.1 Inleiding en vraagstelling

Dit hoofdstuk kijkt naar studieswitch en -uitval tijdens of direct na het eerste jaar. Er wordt gestart met een cijfermatig overzicht: door middel van een analyse van de administratieve trends wordt beschreven in hoeverre studenten op een efficiëntere manier naar een voor hen passende opleiding worden geleid dankzij de getroffen beleidsmaatregelen. Daarna wordt er op basis van resultaten van vragenlijstonderzoek een verdieping gegeven bij die cijfers: is er een relatie tussen de keuze die de studenten kort voor en aan het begin van hun studie maakten en het al dan niet verder studeren na hun eerste jaar? In dit hoofdstuk wordt daarmee antwoord gegeven op de volgende vragen:

- 5_1 Verandert de switch en uitval in het eerste jaar ho?
- 5_2 Verandert het aandeel switchers en uitvallers onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond?
- 5_3 Verandert het aandeel switchers in bètastudies dat na switchen opnieuw voor een bètastudie kiest?
- 5_4 Is er een relatie tussen de BSA-norm en uitval?
- 5_5 Verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een BSA?
- 5_6 Verandert het aandeel switchers en uitvallers dat aangeeft dat een verkeerde studiekeuze de reden is?
- 5_7 Zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en die niet uitvallen?

5.2 Data en definities

Om de omvang van de uitval en switch te bepalen, is gebruikgemaakt van het 1cHO. Voor de verdiepende analyse van de redenen van uitval en de relatie tussen studiekeuze en uitval is gebruikgemaakt van gegevens uit de Startmonitor.

Voor het bepalen van de eerstejaarscohorten waarop de uitvalcijfers gebaseerd zijn, zijn de volgende definities gehanteerd: er is een selectie gemaakt van alle studenten met een hoofdschrijving in het domein hoger onderwijs voltijd in de bachelor. Alleen studenten die niet eerder een diploma hebben behaald in het hoger onderwijs zijn meegenomen. Associate degrees zijn buiten beschouwing gelaten evenals de levensbeschouwelijke universiteiten. De februari-instroom is achterwege gelaten (selectie studiejaar is gelijk aan eerste inschrijffjaar in het hoger onderwijs).

Daarnaast is een correctie toegepast voor joint degrees en voor studenten die in hun eerste inschrijvingsjaar een bachelordiploma halen. Studenten die van instelling veranderen binnen een joint degree en degenen die een bachelordiploma behalen, worden niet als uitval of switch beschouwd. Alle studenten die zonder het behalen van een bachelordiploma in het tweede jaar doorstromen naar een master (het betreft hier vooral studenten met een vooropleiding in de categorie 'onbekend', 'overig' of 'buitenlands') worden niet als uitval of switch beschouwd. Studenten die zijn overleden, zijn uit de bestanden verwijderd. In totaal zijn voor de analyses in dit hoofdstuk 1.110.306 records geanalyseerd.

Aan deze cohorten (alleen voltijdstudenten) zijn de inschrijfgegevens van het volgende jaar gekoppeld. Voorts is bepaald wat het eerste diplomajaar is waarin de student uit het cohort aan de betreffende instelling een bachelordiploma behaalt op basis van de volgende voorwaarden:

- OCW-correspondentienummer is gelijk aan een OCW-correspondentienummer uit het cohort;
- actuele instelling is gelijk aan de actuele instelling van de student in het instroomjaar;
- soort diploma in het soort hoger onderwijs is gelijk aan 03 of 04 (bachelor).

Een student uit het cohort is vervolgens *na één jaar uitgevallen uit de instelling* als de actuele instelling van de inschrijving in het instroomjaar ongelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar + 1) én de student geen ho-einddiploma gedurende het instroomjaar heeft behaald. Voor switch binnen een joint degree (een opleiding die door twee instellingen in samenwerking wordt aangeboden) is gecorrigeerd, evenals voor opleidingen die na het eerste jaar gefuseerd zijn. Een student is een *switcher binnen de instelling* na één jaar wanneer de actuele instelling in instroomjaar gelijk is aan de actuele instelling in (instroomjaar + 1), de opleiding in instroomjaar niet gelijk is aan de opleiding in (instroomjaar + 1) en wanneer de student geen bachelordiploma aan de actuele instelling heeft behaald waarvan diplomajaar gelijk is aan het instroomjaar. Hierbij wordt een opleiding als volgt gedefinieerd: als opleiding historisch equivalent gevuld is, dan wordt de opleiding historisch equivalent gebruikt; indien dit niet gevuld is, wordt de opleiding actueel equivalent gebruikt. De volgende drie groepen zijn als 'uitval' getypeerd:

- uitval uit het hoger onderwijs: de student heeft in instroomjaar + 1 geen inschrijving in het hoger onderwijs;
- uitval uit instelling: de student studeert in instroomjaar + 1 aan een andere instelling;
- switch binnen instelling: de student studeert aan dezelfde instelling, maar aan een andere opleiding.

In het kader van de prestatieafspraken wordt onderscheid gemaakt in switch (de hierboven beschreven groep 3) en uitval (groepen 1 en 2). Omdat dit onderzoek zich met name richt op het stelsel en de landelijke stromen is ervoor gekozen een onderscheid te maken tussen uitval (groep 1) en switch (studenten die in het hoger onderwijs blijven: de groepen 2 en 3). In een aantal figuren zijn deze twee groepen samengenomen onder het kopje 'uitval en switch': studenten die de initieel gekozen opleiding niet voortzetten.

In de figuren waarin de uitval naar achtergrondkenmerken vergeleken wordt, kunnen de percentages afwijken van de cijfers die op grond van het 1cHO geconstateerd zijn. De hier gehanteerde cohortdefinitie sluit aan bij de definitie van de prestatieafspraken. Reden voor deze 'zuivere' cohortdefinitie is onder andere dat de februari-instroom steeds de instroom betreft van een studiejaar eerder. In het kader van de invoering van het studievoorschot is het van belang de cohortdefinitie te hanteren waarmee de 'nieuwe' ho-studenten bij aanvang van het studiejaar zijn te identificeren.

De tabel op de volgende pagina (tabel 5.1) geeft een overzicht van de aantallen studenten die in de analyses zijn meegenomen (grijs gearceerd). Deze selectie van eerstejaars is (vanwege de hiervoor genoemde redenen) strikter dan de definitie die door DUO gehanteerd is in het voorjaar van 2016 (overige cellen).

Tabel 5.1: Records uit 1cHO gebruik voor uitvalanalyses

Jr. 1 ho	Inschrijvingsjaar									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1981	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
1982	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
1987	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
1994	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
1995	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
1997	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
1998	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0
1999	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2000	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
2001	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
2002	6	1	2	0	0	1	0	0	0	0
2003	6	6	3	3	1	0	1	0	0	1
2004	24	13	5	1	1	1	2	0	0	0
2005	2.013	33	13	8	2	0	0	0	0	0
2006	98.035	2.298	42	13	9	4	2	0	0	0
2007	0	101.301	2.295	67	13	6	3	2	2	0
2008	0	0	105.595	2.914	70	16	7	5	3	0
2009	0	0	0	112.530	2.859	78	14	12	1	3
2010	0	0	0	0	111.660	3.334	157	59	30	10
2011	0	0	0	0	0	113.060	3.019	179	48	18
2012	0	0	0	0	0	0	113.234	3.180	155	46
2013	0	0	0	0	0	0	0	123.642	2.587	150
2014	0	0	0	0	0	0	0	0	119.985	3.164
2015	0	0	0	0	0	0	0	0	0	111.264
Totaal*	100.087	103.653	107.958	115.536	114.616	116.500	116.441	127.080	122.812	114.657

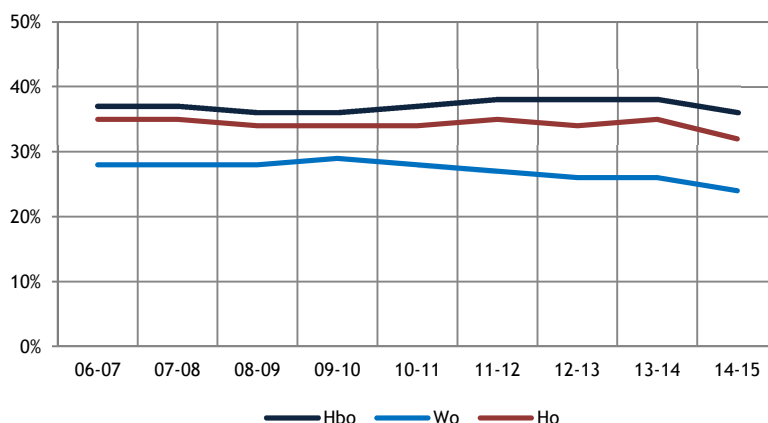
* Zoals gehanteerd door DUO in het voorjaar 2016.

In dit hoofdstuk wordt ook ingegaan op het effect van de BSA-norm op uitval- en switchgedrag. De BSA-normen zijn opgezocht op de websites van instellingen.

Het deel van het onderzoek dat ingaat op de redenen van uitval en de relatie met het studiekeuzeproces is gebaseerd op de Startmonitor: een door ResearchNed ontwikkelde monitor waarmee studenten gedurende hun eerste studiejaar intensief gevolgd worden (met een vragenlijstronde in september, december en juni). Vanwege deze opzet is het mogelijk om gegevens over het studiekeuzeproces die verzameld zijn direct bij aanvang van het eerste studiejaar (zie ook hoofdstuk 4) te vergelijken met de situatie van de student aan het eind van het eerste jaar. Vervolgt de student de opleiding of is hij gestopt?

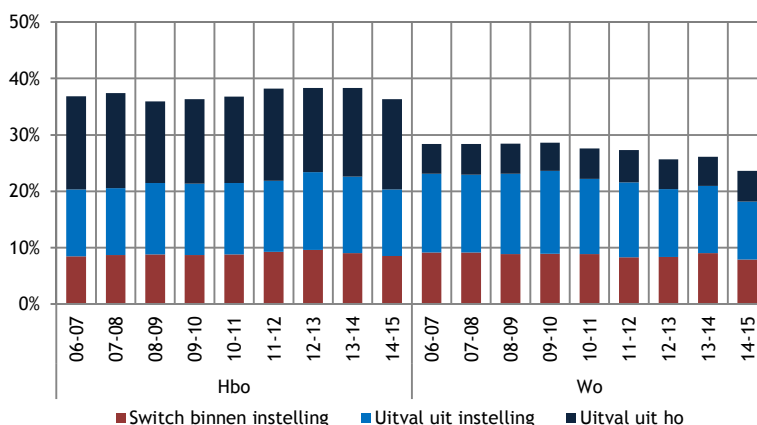
5.3 Omvang van uitval en switch

De uitval onder eerstejaars is ten opzichte van vorig jaar gedaald. Gemiddeld studeert 32 procent van de eerstejaarsstudenten niet verder aan hun initiële opleiding (in 2013-2014 was dit 35%). Dit percentage is lager dan het ooit in de afgelopen jaren is geweest. In het wo is het aantal uitvallers/switchers in of direct na het eerste jaar het laagst: 24 procent (een afname van 2 ppnt. t.o.v. een jaar eerder). In het hbo is er een afname van 38 naar 36 procent. In totaal verlieten 38.953 ho-eerstejaarsstudenten na studiejaar 2014-2015 hun initiële studie: 30.365 hbo-eerstejaars en 8.588 wo-eerstejaars.

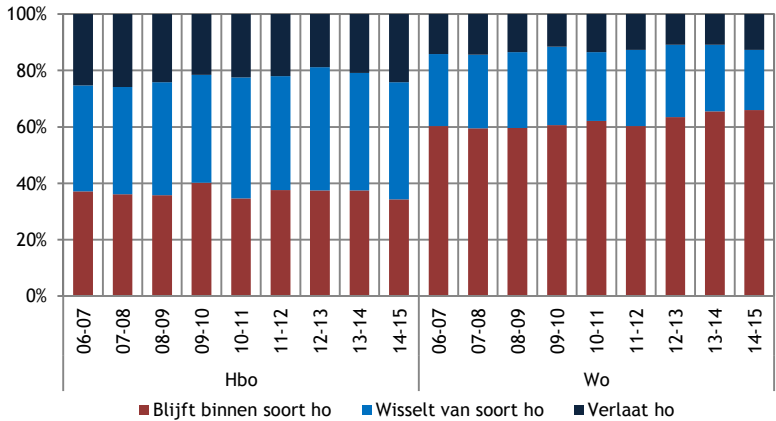
Figuur 5.1: Uitval/switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)

Ingezoomd op de groep uitvallers is in de figuur hieronder een nadere typering van die uitval gegeven. In het hbo is het aandeel dat het ho geheel verlaat (voor ten minste het opvolgende studiejaar) relatief het grootst: na studiejaar 2014-2015 koos 16 procent van de hbo-eerstejaars ervoor niet verder te studeren in het hoger onderwijs. In het wo wordt door de uitvallers relatief vaak de overstap naar een andere instelling en/of een andere opleiding gemaakt. In het wo studeerde na 2014-2015 in totaal vijf procent van de eerstejaars niet verder in het ho, acht procent switchte van opleiding binnen de instelling en tien procent studeerde verder aan een andere instelling.

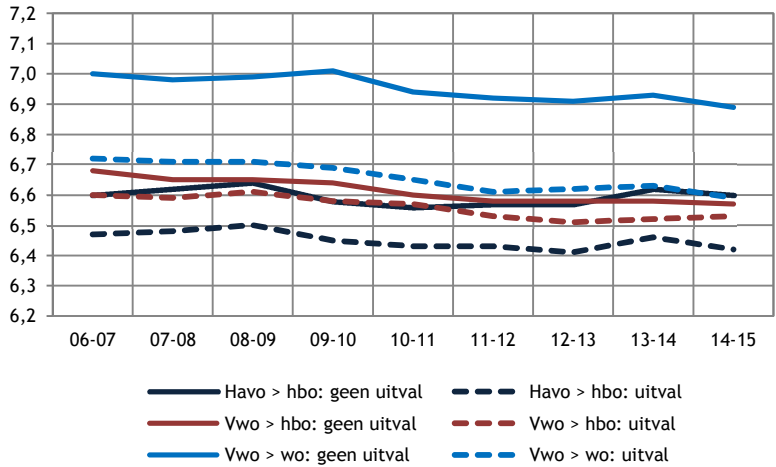
Figuur 5.2: Type uitval/switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)

Hbo-studenten met een vwo-vooropleiding maken als ze met hun initiële opleiding stoppen relatief vaak (jaarlijks zo'n 40%) de overstap naar de universiteit. Van de wo-uitvallers met een vwo-vooropleiding switchen de meesten van studie binnen het wo, telkens iets meer dan zestig procent. Helemaal het ho verlaten komt bij de wo-uitvallers met een vwo-vooropleiding beduidend minder vaak voor dan bij de hbo-uitvallers met een vwo-vooropleiding (in 2014-2015, wo: 13%, hbo: 24%).

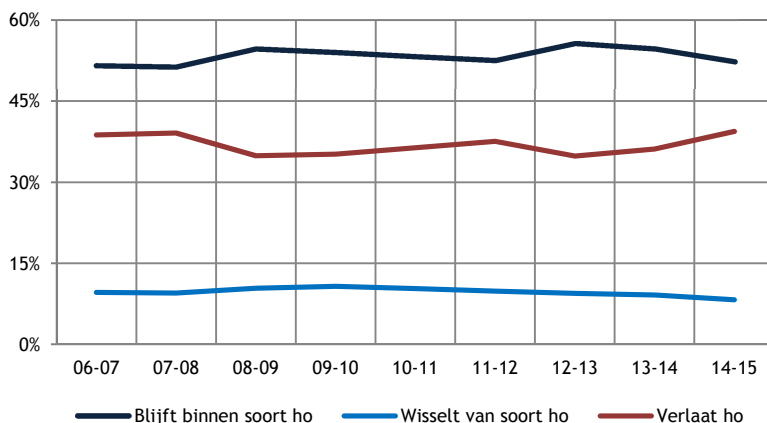
Figuur 5.3: Type uitval/switch van vwo-gediplomeerden binnen of tussen hbo en wo (%) t.o.v. alle vwo-uitval/switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)

Studenten die zijn uitgevallen of zijn geswitcht (onderbroken lijnen in de figuur hieronder) hebben hun voortgezet onderwijs met een lager gemiddeld eindexamencijfer afgerond dan studenten die verder studeerden (de ononderbroken lijnen). Dat verschil is het grootst bij de wo-studenten: de groep die uitgevallen of geswitcht is, behaalde gemiddeld een 6,6. De groep die niet uitviel, sloot het vwo af met gemiddeld een 6,9. Het kleinst zijn de verschillen bij de groep die met een vwo-diploma in het hbo is gaan studeren. De studiestakers binnen deze groep behaalden gemiddeld een 6,5. De groep die wel verder studeerde, behaalde gemiddeld een 6,6.

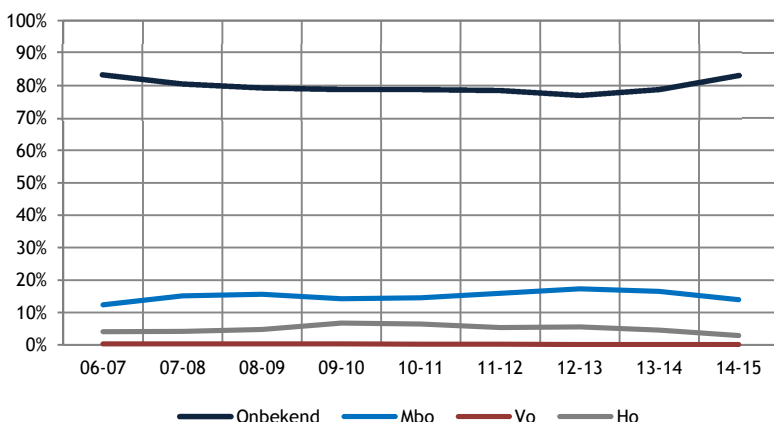
Figuur 5.4: Eindexamencijfers naar wel/niet uitval/switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)

Telkens iets meer dan de helft van de eerstejaars die zijn uitgevallen of geswitcht, kiest ervoor om in het tweede jaar een opleiding binnen hetzelfde soort ho te volgen. Een klein deel (minder dan 10%) wisselt tussen hbo en wo. Het percentage eerstejaars dat in het jaar nadat ze gestopt zijn met hun initiële studie niet in het hoger onderwijs terugkeert (telkens rond een derde van de uitvallers), is iets toegenomen van 36 procent in 2013-2014 naar 39 procent in 2014-2015.

Figuur 5.5: Uitval/switch (%): situatie in jaar 2 t.o.v. alle uitval/switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)

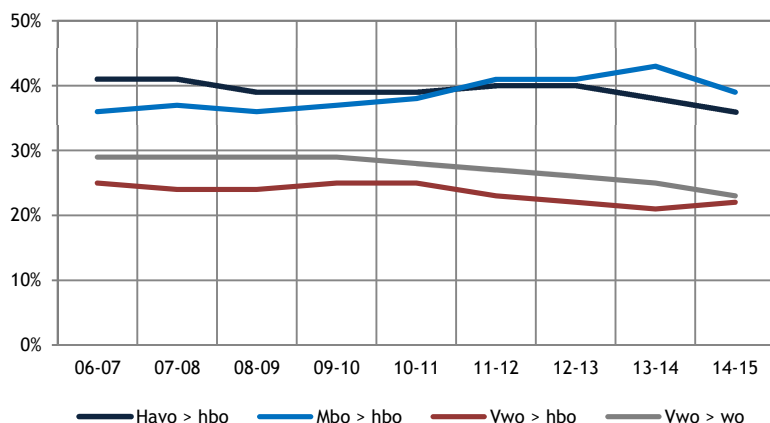
Van de meeste eerstejaars die het ho geheel verlaten, verlaten de meesten het onderwijs volledig; het label onbekend duidt er in dit geval op dat de student een jaar later niet in onderwijsregisters voorkomt. Dat percentage is sinds studiejaar 2013-2014 aan het toenemen, van 77 procent naar 83 procent in 2014-2015. Ongeveer een op de zes uitvallers uit het ho studeert verder in het mbo. Dit betreft in vrijwel alle gevallen voormalig hbo-studenten (niet in figuur). Een klein deel (telkens rond de 5%) keert alsnog later in het studiejaar (februari-instroom) terug naar het ho.

Figuur 5.6: Bestemming van studenten die op t+1 niet meer in het bekostigd ho zijn ingeschreven (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)

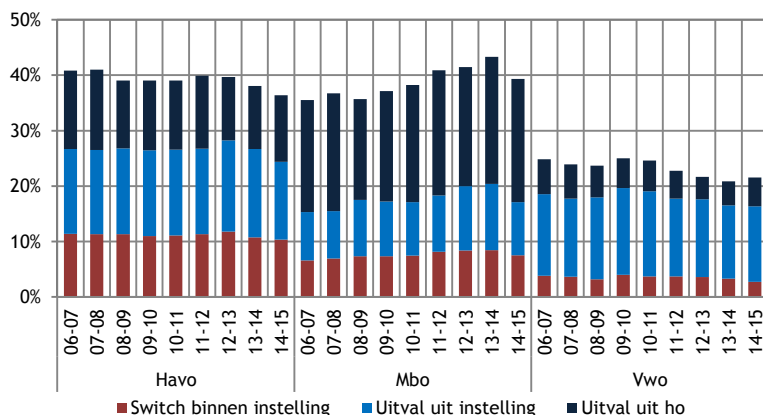
5.4 Uitval/switch naar vooropleiding

De afname in uitval/switch heeft zich in drie van de vier doorstroomgroepen voorgedaan. Uitzondering zijn de hbo-studenten met een vwo-vooropleiding, waar het uitvalpercentage in 2014-2015 iets is toegenomen ten opzichte van het jaar ervoor (en daarmee op nagenoeg hetzelfde niveau komt als de uitval onder vwo'ers die in het wo zijn gaan studeren). De uitval is relatief het hoogst onder studenten die vanuit het mbo in het hoger onderwijs zijn gaan studeren (39%), gevolgd door de havisten (36%). De uitval onder studenten met een vwo-diploma is het laagst: 23 procent van de vwo'ers in het wo stopt met hun initiële opleiding, net als 22 procent van de vwo'ers in het hbo (22%).

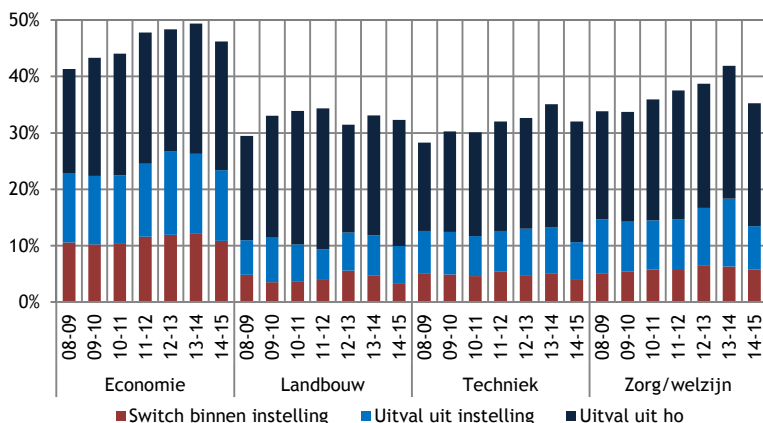
Figuur 5.7: Uitval/switch naar vooropleiding (%) (bron: 1CHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)

Wanneer hbo-studenten hun studie in het eerste jaar staken, is hun vooropleiding van invloed op het type uitval/switch. Hbo-studenten met een vwo-diploma wisselen relatief het vaakst van instelling. Hbo-studenten met een mbo-diploma stoppen relatief vaak helemaal met hun studie in het hoger onderwijs: in totaal keert een op de vijf van deze studenten na het eerste jaar helemaal niet terug in het hoger onderwijs. De groep met een havo-diploma is meer verdeeld: telkens een ongeveer even groot deel switcht binnen de instelling, tussen de instelling of verlaat het ho.

Figuur 5.8: Type uitval/switch van hbo-studenten naar vooropleiding (%) t.o.v. alle eerstejaars in het hbo naar bestemming in jaar 2 (bron: 1CHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)

De uitval onder mbo-studenten in het hbo is met name hoog onder de groep met een diploma mbo-economie. Tegelijk valt op dat deze mbo-economie-studenten relatief vaker switchen binnen of tussen instellingen dan dat ze hun studie helemaal staken. Bij studenten met een vooropleiding in een van de andere sectoren is die verhouding telkens twee derde uitval tegenover een derde switch, waar dit bij de studenten met een mbo-economie-diploma in grote lijnen gelijk verdeeld is.

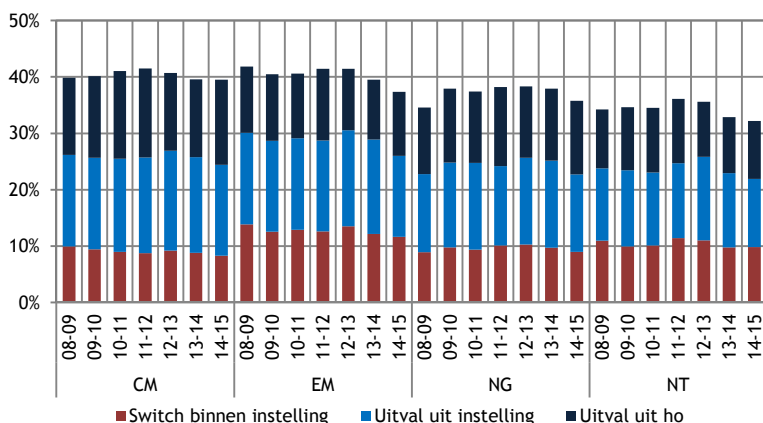

Figuur 5.9: Uitval/switch mbo-hbo bestemming in jaar 2 en sector mbo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2014)

In de volgende drie grafieken wordt gekeken naar de relatie tussen profielkeuze in havo/vwo en uitval in het hoger onderwijs. Combinatieprofielen zijn als volgt toebedeeld:

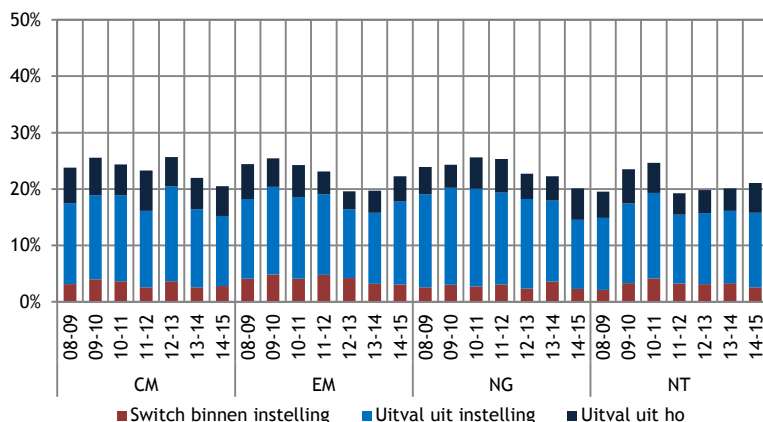
- em/cm > em;
- ng/cm en ng/em > ng;
- nt/cm, nt/em en nt/ng > nt.

De figuur hieronder laat zien dat de uitval van havisten in het hbo het hoogst is onder de groepen met een cm- of em-profiel. Ten opzichte van 2008-2009 is de uitval het sterkst gedaald bij de havisten met een em-profiel (van 40 naar 37%).

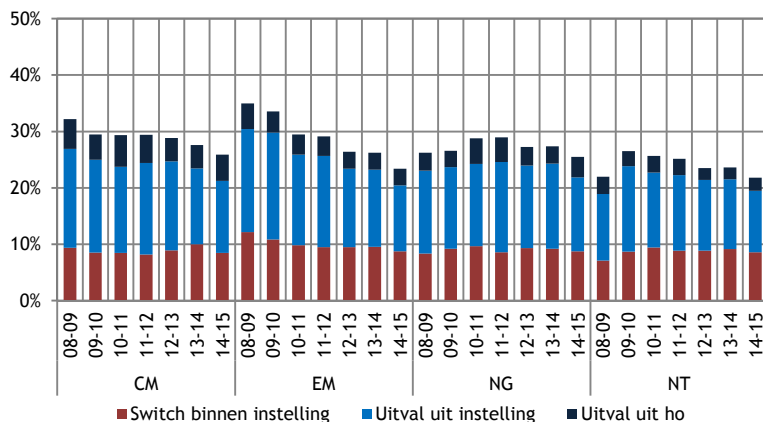
Figuur 5.10: Uitval/switch havo-hbo bestemming in jaar 2 en profiel havo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2014)

De uitval van hbo-studenten met een vwo-diploma in 2014-2015 verschilt minimaal, variërend tussen 20 en 22 procent. Wel zijn er verschillen in de fluctuaties over de afgelopen jaren. De sterkste afname in uitval ten opzichte van 2008-2009 deed zich voor bij de groep met een ng-profiel (van 24 naar 20%). Het percentage dat het ho helemaal verlaat, is in 2014-2015 het hoogst bij de vwo'ers met een cm- of ng-profiel (6%) en het laagst bij de vwo'ers met een em-profiel. Deze studenten met een vwo-em-profiel switchen in verhouding tot de andere profielen vaker van instelling (15%).

Figuur 5.11: Uitval/switch vwo-hbo bestemming in jaar 2 en profiel vwo-diploma (bron: 1cho, eerstejaarscohorten 2008-2014)

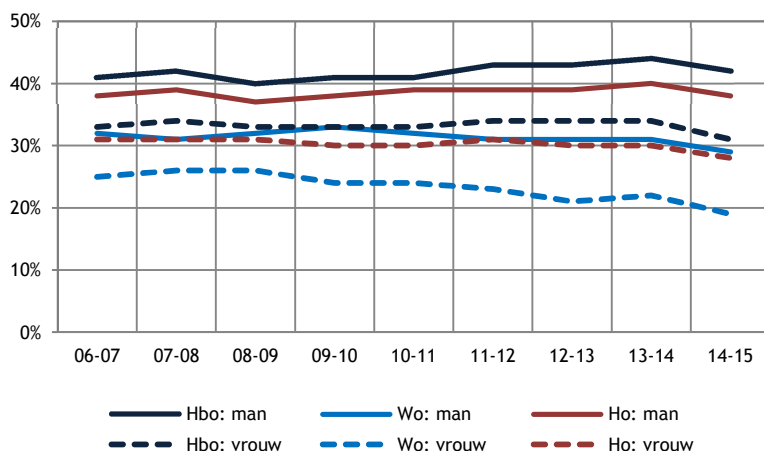
Ook bij de wo-studenten met een vwo-diploma is het percentage dat het ho geheel verlaat verhoudingsgewijs laag. Dit percentage is het hoogst bij de groep met een cm-profiel. Voor alle profielen geldt een sterke afname in de totale uitval/switch ten opzichte van eerdere jaren. Het sterkst deed die afname zich voor onder de vwo-wo-studenten met een em-profiel: ten opzichte van 2008-2009 daalde de uitval/switch hier met twaalf procentpunten van 35 procent naar 23 procent in 2014-2015.

Figuur 5.12: Uitval/switch vwo-wo bestemming in jaar 2 en profiel vwo-diploma (bron: 1cho, eerstejaarscohorten 2008-2014)

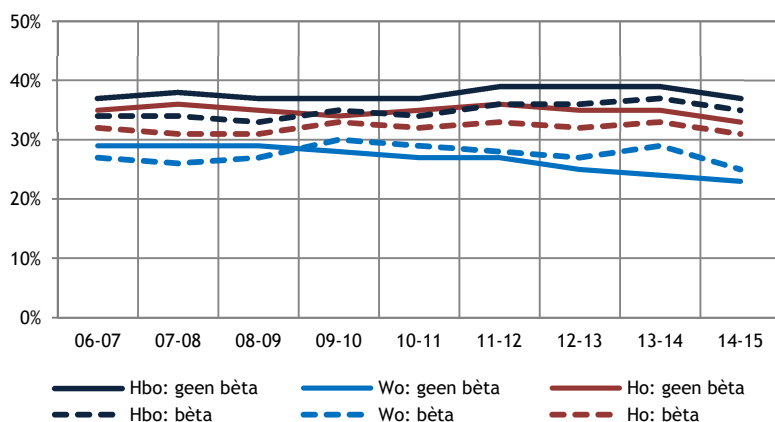
5.5 Uitval/switch naar achtergrondkenmerken

In zowel hbo als wo is de uitval onder mannen hoger dan onder vrouwen: telkens zo'n tien procentpunten meer mannen dan vrouwen stoppen in hun eerste jaar met hun initiële studie. Dat verschil is in de afgelopen jaren steeds iets groter geworden: de afname in uitval onder vrouwelijke studenten is sterker dan die onder de mannelijke studenten. In 2014-2015 bedraagt de uitval/switch onder mannelijke hbo-eerstejaars 42 procent (dit was 44% in 2013-2014). Met negentien procent is de uitval onder de vrouwelijke wo-studenten in dit studiejaar verhoudingsgewijs het laagst.

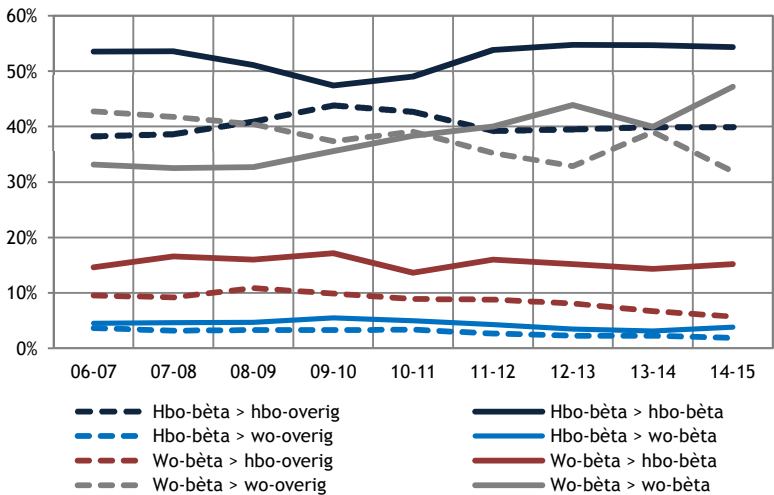
Figuur 5.13: Percentage uitval/switch naar geslacht en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)

De uitval onder bètastudenten in het hbo is iets lager dan onder studenten aan niet-bètastudies (resp. 35 en 37%). In het wo is dat precies omgekeerd, hier is de uitval onder bètastudenten juist twee procentpunten hoger dan onder niet-bètastudenten (25 en 23%). In studiejaar 2013-2014 was dit verschil tussen bèta en geen bèta in het wo groter. De uitval onder wo-bètastudenten bedroeg toen 29 procent en onder de studenten aan niet-bèta-opleidingen was dat 24 procent.

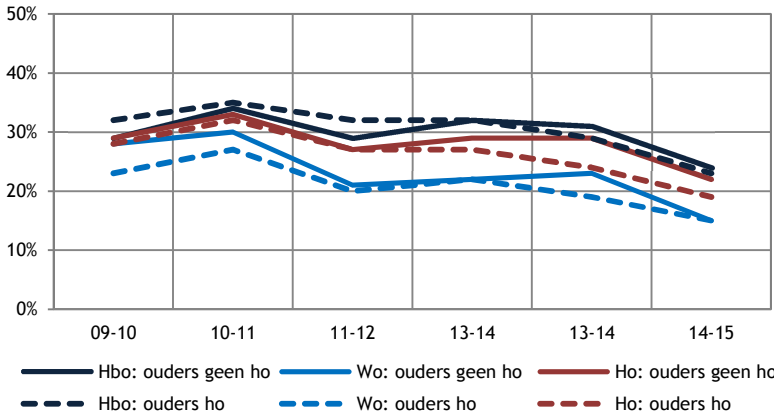
Figuur 5.14: Percentage uitval/switch naar bètastudies en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)

Omdat veel van de studenten die met hun initiële opleiding stoppen ervoor kiezen om naar een andere studie te switchen, is in de grafiek hieronder het switchgedrag van bètastudenten in beeld gebracht. Voor bètastudenten die switchen is gekeken in hoeverre de nieuwe studie opnieuw een bètastudie is (doorlopende lijn) of niet (onderbroken lijn). Van hbo-bètastudenten die switchen, maakt 54 procent de overstap naar een andere hbo-bètastudie en vier procent naar een wo-bètastudie. In het wo kiest 47 procent van de geswitchte bètastudenten opnieuw voor een wo-bètastudie en vijftien procent voor een hbo-bètastudie. De overige 42 procent (hbo) en 38 procent (wo) van de bètastudenten die switchen, kiest voor een studie buiten de bètasector.

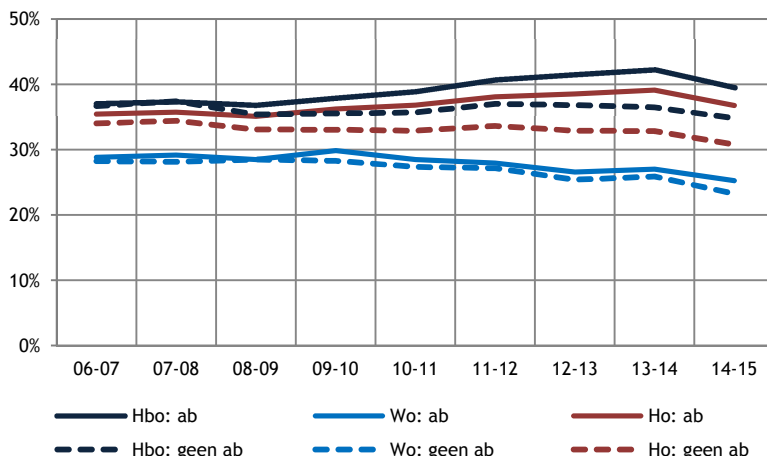
Figuur 5.15: Bètakeuze in t+1 van uitval/switch uit bètastudies naar soort hoger onderwijs in eerste jaar (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)

In de Startmonitor is ook gevraagd naar het opleidingsniveau van de ouders, als een belangrijke indicator voor sociaal-economische status. De uitval onder studenten verschilt in de meeste jaren niet significant tussen studenten van wie de ouders al dan niet zelf in het hoger onderwijs studeerden. Alleen in het wo in studiejaar 2013-2014 was de uitval onder studenten van wie de ouders niet in het hoger onderwijs gestudeerd hebben verhoudingsgewijs hoger dan onder studenten van wie de ouders een ho-studie afrondden.

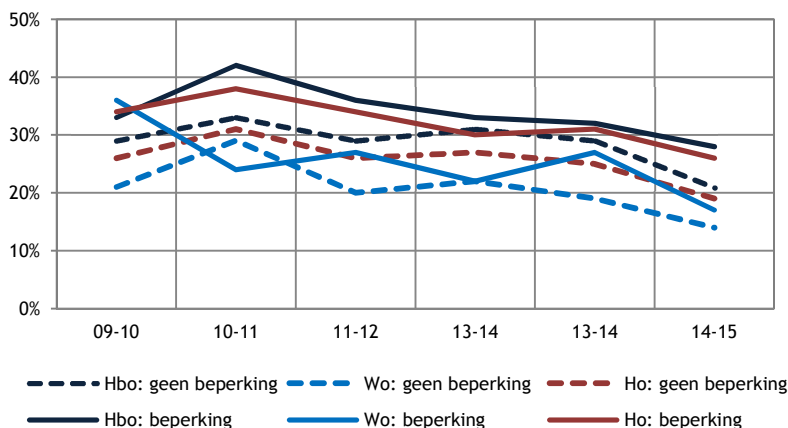
Figuur 5.16: Percentage uitval/switch naar opleidingsniveau ouders en soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2014)

Een andere indicator voor sociale herkomst is het al dan niet hebben van een aanvullende beurs. In het hbo zien we dat de uitval verschilt tussen studenten met en zonder aanvullende beurs en dat de curve ook divergeert: hoewel de uitval is gedaald, zijn verschillen tussen studenten met en zonder aanvullende beurs groter geworden: in het laatste jaar was in het hbo de uitval onder studenten met aanvullende beurs 37 procent tegenover 31 procent van de studenten zonder aanvullende beurs. In het wo zijn deze verschillen er niet.

Figuur 5.17: Percentage uitval/switch naar wel/geen aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO/WSF 2009-2014)

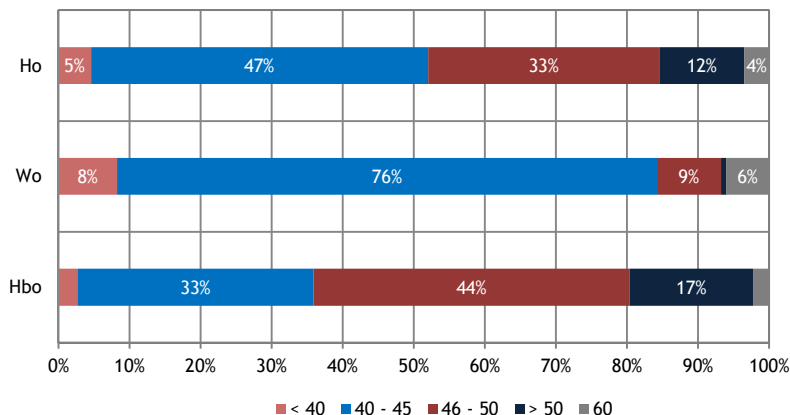
Verskil in uitval tussen studenten met en zonder een beperking wisselt over de jaren. In het hbo is het verschil in 2014-2015 significant: het percentage uitval/switch is in dit jaar significant hoger onder studenten met een beperking (28 vs. 21%). Een studiejaar daarvoor was dit verschil niet significant. In het wo was het verschil in uitval/switch tussen studenten met en zonder beperking juist in 2013-2014 significant, maar in 2014-2015 niet meer.

Figuur 5.18: Percentage uitval/switch naar wel/geen functiebeperking en soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2014)

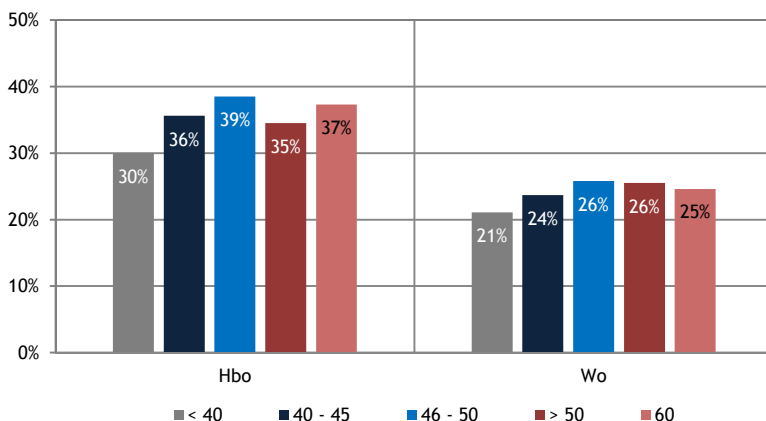
5.6 Relatie tussen BSA-norm en uitval

Om de relatie tussen BSA-normen en uitval te kunnen bepalen, hebben we de normen op de websites van de instellingen opgezocht. In onderstaande figuur zijn de aantallen opleidingen weergegeven, voor de overzichtelijkheid ingedikt naar een aantal categorieën. De figuur laat zien dat de BSA-normen in het hbo meer divers zijn dan in het wo. In het wo is een norm tussen 40 en 45 EC het meest gebruikelijk. In het hbo zijn er drie varianten dominant: 40-45, 46-50 en meer dan 50. Hierna zijn deze gegevens op opleidingsniveau gekoppeld aan de inschrijfgegevens van de studenten.

Figuur 5.19: Aantal bacheloropleidingen in hbo en wo naar BSA-norm (bron: websites instellingen)

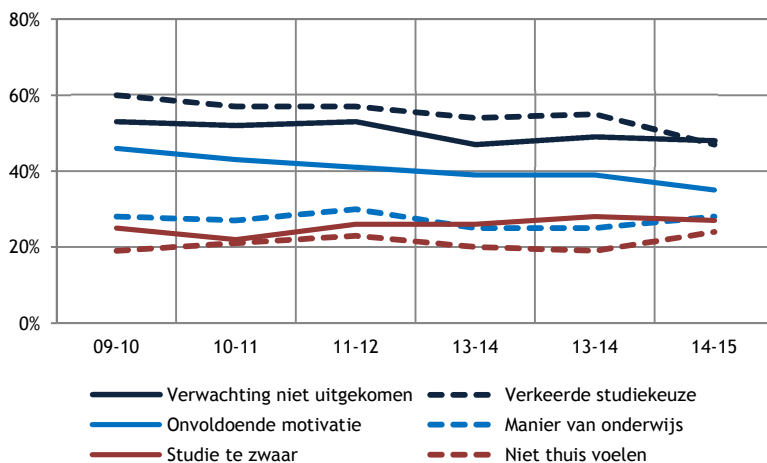
De relatie tussen BSA-norm enerzijds en uitval anderzijds is in onderstaande figuur weergegeven, waarbij het goed is op te merken dat hier geen direct causaal verband kan worden verondersteld: de reden van uitval hoeft immers niet BSA-gerelateerd te zijn. Toch geeft het wel een impressie van de relatie tussen beide. In het hbo valt op dat de uitval het hoogst is onder studenten aan opleidingen met een BSA-norm tussen 46 en 50 EC, gevolgd door de opleidingen met de strengste BSA-norm. In het wo zijn de verschillen veel kleiner. Ook hier is de uitval het hoogst bij opleidingen met een BSA-norm tussen 46 en 50 EC en het laagst bij de opleidingen met een BSA-norm onder de 40 EC.

Figuur 5.20: Percentage uitval naar BSA-normering en soort hoger onderwijs: cohort 2014-2015 (bron: 1CHO en websites instellingen)

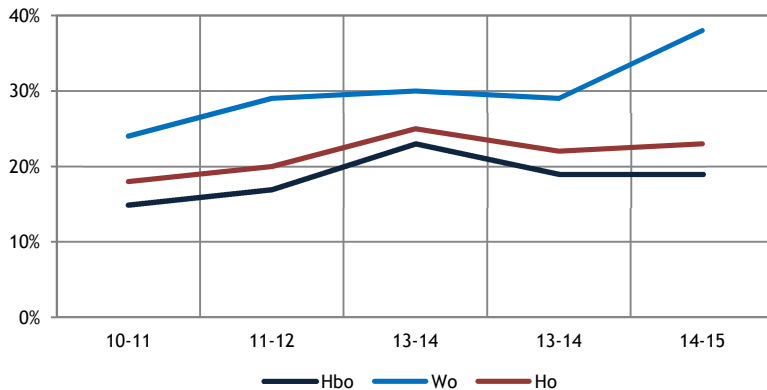
5.7 Redenen van studieuitval

De belangrijkste redenen voor studieuitval zijn het niet uitkomen van verwachtingen (48%), een verkeerde studiekeuze (47%) en het ontbreken van motivatie (35%). Ongeveer een kwart van de studiestakers geeft aan dat dit te maken heeft gehad met de manier van onderwijs (28%), een te zwaar bevonden studie (27%) en het zich niet thuis voelen op de opleiding (24%). Vergeleken naar vooropleiding geven hbo-studenten met een mbo-achtergrond vaker aan te zijn gestopt omdat de studie te zwaar was (mbo: 38%, havo: 22%, vwo: 12%) en minder vaak vanwege een verkeerde studiekeuze (mbo: 37%, havo: 48%, vwo: 56%), niet-uitgekomen verwachtingen (mbo: 40%, havo: 50%, vwo: 60%) of omdat ze onvoldoende gemotiveerd zouden zijn (mbo: 29%, havo: 36%, vwo: 44%).

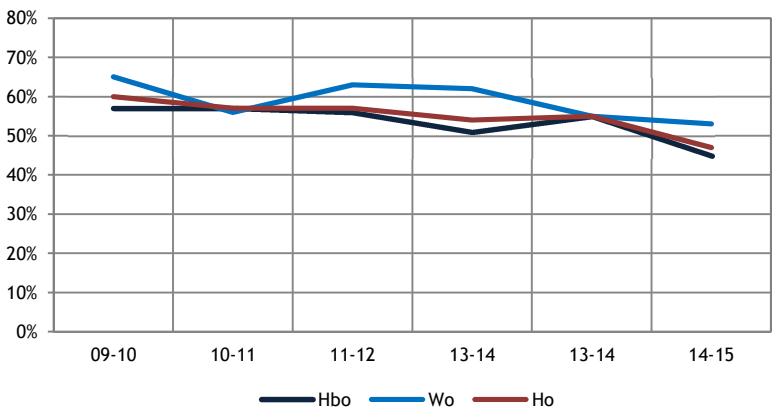
Figuur 5.21: Zes belangrijkste redenen van uitval/switch tijdens het eerste studiejaar (bron: Startmonitor 2009-2014)

BSA als reden voor studieuitval staat net niet in de top-6 van belangrijkste uitvalredenen (23%). Toch is het aandeel studenten voor wie dit bepalend is geweest met name in het wo sterk gestegen ten opzichte van vorig jaar (van 29 naar 38%). Multivariate analyse laat zien dat een toegekend BSA als reden om de studie te staken vaker voorkomt bij mannelijke studenten en bij studenten van allochtone afkomst.

Figuur 5.22: BSA als reden voor studieuitval, naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2010-2014)

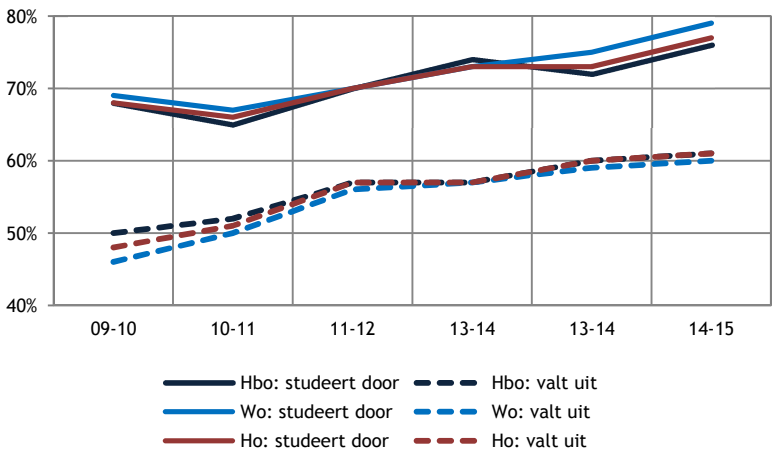
Een verkeerde studiekeuze wordt relatief vaak genoemd als reden om met de studie te stoppen. In het wo wordt deze reden iets vaker genoemd dan in het hbo (wo: 53%, hbo: 45%). Er is hierbij wel verschil naar vooropleiding: vwo'ers in het hbo (56%) geven iets vaker aan dat een verkeerde studiekeuze tot uitval leidde dan vwo'ers in het wo (53%).

Figuur 5.23: Verkeerde studiekeuze als reden voor studieuitval, naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2014)

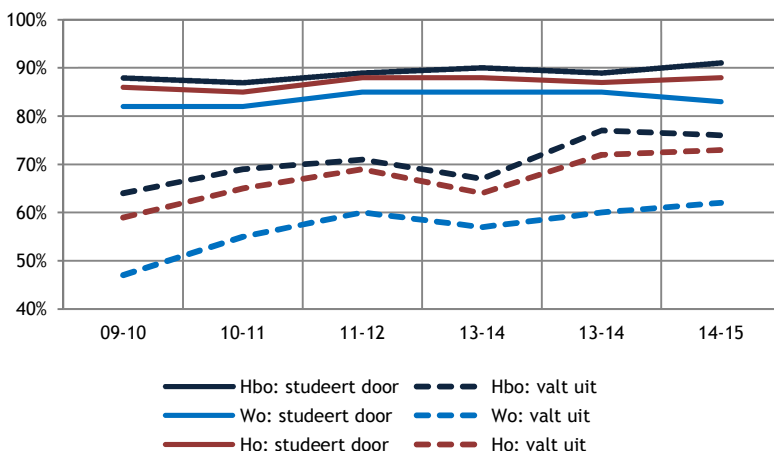
5.8 Studiekeuzeproces en -uitval

Al in september wordt aan respondenten in de Startmonitor gevraagd in hoeverre ze bewust voor hun studie gekozen hebben. Negen maanden later kunnen we dit relateren aan het besluit van studenten om de studie na het eerste jaar voort te zetten. De figuur hieronder laat zien dat het percentage studenten dat bewust voor een studie kiest al een aantal jaar stijgt. Hierbij geven de studie-uitvallers wel beduidend vaker aan geen bewuste studiekeuze te hebben gemaakt dan de studenten die wel verder studeren (ho: 61 en 77%). Het verschil tussen deze twee groepen is het grootst in het wo, waar zestig procent van de uitvallers bewust koos, tegenover 79 procent van de doorstudeerders (in hbo: 61 en 76%).

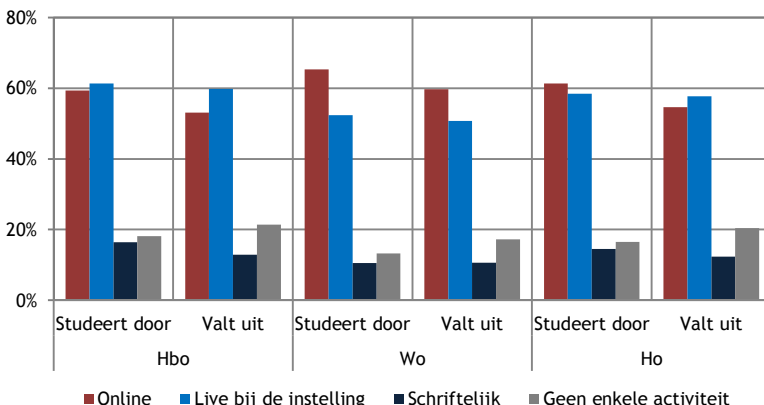
Figuur 5.24: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar studieuitval (bron: Startmonitor 2009-2014)

Een andere vroege indicatie van de kans op uitval is de mate waarin studenten direct in september al een goede match met hun opleiding zeggen te ervaren. Onder de uitvallers (ho-breed) geeft 73 procent aan in september een goede match te ervaren, tegenover 88 procent van de studenten die verder studeren. In het wo zijn de verschillen tussen uitvallers en doorstudeerders opnieuw het grootst (62 en 83%; hbo: 76 en 91%). Wanneer ook gekeken wordt naar vooropleiding, blijkt vooral voor vwo'ers in het hbo een goede match met de opleiding essentieel: onder de groep die doorstudeert, geeft 93 procent aan een goede match te ervaren, onder de groep uitvallers geldt dat voor 68 procent.

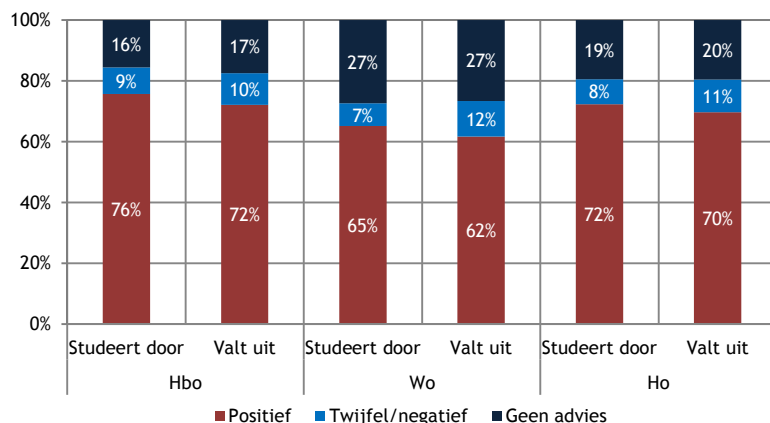
Figuur 5.25: Percentage eerstejaars dat een goede match met de opleiding heeft ervaren naar studieuitval (bron: Startmonitor 2009-2014)

Het effect van deelname aan studiekeuzeactiviteiten is in onderstaande figuur aangegeven. Studenten die in hun eerste jaar de studie staken, geven vaker aan dat zij aan geen enkele studiekeuzeactiviteit hebben deelgenomen (resp. 20% en 17%). Verschillen in het soort studiekeuzeactiviteit dat is gevolgd, zijn eerder verschillen naar sector dan naar al dan niet uitvallen. In het hbo is een activiteit op de instelling (zoals het volgen van proeflessen of een individueel gesprek) populairder dan online activiteiten (zoals het invullen van een vragenlijst, online toets of het opsturen van een motivatiebrief). In het wo is het omgekeerde het geval.

Figuur 5.26: Percentage eerstejaars dat deelgenomen heeft aan studiekeuzeactiviteiten, naar studieuitval (bron: Startmonitor 2014)

Studenten die met een positief studiekeuzeadvies aan hun eerste jaar studie beginnen, hebben een iets grotere kans om een jaar later nog altijd aan de opleiding te studeren. In het hbo bedraagt dit verschil vier procentpunten, in het wo drie procentpunten. Het percentage met een negatief studiekeuzeadvies of waarbij in elk geval een voorbehoud is gemaakt, is telkens net iets hoger onder de groep die uitvalt dan onder de groep die verder studeert.

Figuur 5.27: Studiekeuzeadvies naar studieuitval (bron: Startmonitor 2014)

Om de relatie tussen studiekeuzeproces enerzijds en de kans op uitval anderzijds in kaart te brengen, zijn (logistische) regressieanalyses uitgevoerd. Met behulp van deze analysetechniek wordt duidelijk welke kenmerken van het studiekeuzeproces (geraadpleegde bronnen en studiekeuzemotieven) de groep uitvallers/switchers onderscheiden van de groep die niet uitvalt of switcht. De uitkomstwaarde is een zogenaamde odds ratio. De odds ratio geeft de verhouding weer tussen de kans dat een student uitvalt/switcht en de kans dat een student niet uitvalt/switcht.

De analyse laat zien dat in het wo de kans op uitval/switch groter wordt naarmate studenten minder studiekeuzebronnen raadplegen. Dit effect neemt in het hbo overigens over de jaren heen af: in de studie jaren 2013-2014 en 2014-2015 is het effect zelfs niet meer significant. Het type studiekeuzebron maakt wel uit. In 2014-2015 is in zowel het hbo als in het wo het belang van het raadplegen van folders en schriftelijke informatie voor een juiste studiekeuze toegenomen en het effect van het bezoeken van algemene dagen afgenomen. In het hbo heeft het bekijken van vergelijkingssites een negatief effect: het type student dat de studiekeuze (mede) hierop baseert, heeft een grotere kans om in het eerste jaar de studie te staken. In alle jaren is het bezoeken van intensieve voorlichtingsdagen positief voor het maken van een juiste keuze voor een studie. Voor wo-studenten is ook het belang van voorlichting op scholen in het vo toegenomen: studenten die deze voorlichting actief gevolgd hebben, hebben minder kans op uitval/switch.

Een nadere blik op de studiekeuzemotieven in relatie tot uitval/switch toont aan dat naarmate studenten een studie kiezen omdat deze hen inhoudelijk aanspreekt, de kans kleiner is dat zij voortijdig de studie verlaten.

In het hbo geldt dit in combinatie met het kiezen van een studie op grond van de brede beroepsmogelijkheden. In het wo wordt de kans op uitval vergroot wanneer studenten hun studiekeuze baseren op het uitzicht op een hoog salaris en/of de mogelijkheid een verkorte variant te volgen.

Over de jaren heen zijn er uitsluitend kleine schommelingen in het belang van de verschillende keuzemotieven. Het is wel zo dat het aantal keuzemotieven dat van belang is voor de kans op het al dan niet uitvallen/switchen over de jaren afneemt. In het wo was het bijvoorbeeld in de jaren vóór studiejaar 2013-2014 ook relevant in hoeverre studenten een opleiding kozen die paste bij hun capaciteiten; die relatie kon in 2014-2015 niet meer worden aangetoond.

5.9 Samenvatting

Verandert de switch en uitval in het eerste jaar ho?

De uitval/switch in het eerste jaar hoger onderwijs is sinds studiejaar 2013-2014 aan het dalen. In 2014-2015 is de uitval in het eerste jaar 32 procent (lager dan ooit in de afgelopen jaren). In het wo is deze daling al eerder ingezet dan in het hbo. De uitval onder wo-eerstejaars (24% in 2014-2015) is ook lager dan onder hbo-eerstejaars (36%). De daling doet zich bij vrouwelijke studenten sterker voor dan bij mannelijke studenten. Kijkend naar het type uitval/switch, blijken hbo-eerstejaars in vergelijking met die in het wo relatief vaak het hoger onderwijs helemaal te verlaten. In het wo wordt verhoudingsgewijs vaker geswitcht van instelling of opleiding. Het percentage dat het hoger onderwijs verlaat, neemt over de jaren heen toe. Van deze groep die het hoger onderwijs verlaat, neemt het percentage dat helemaal niet in het onderwijs terugkeert eveneens toe. Het deel dat van hoger onderwijs switcht naar mbo neemt af. In het hbo is het uitvalpercentage onder studenten met een aanvullende beurs hoger dan onder studenten zonder aanvullende beurs.

Verandert het aandeel switchers en uitvallers onder hbo-studenten met een mbo-achtergrond?

Waar ho-breed het aandeel uitvallers en switchers is gedaald, zien we in het hbo een uitzondering bij de hbo-studenten met een vwo-vooropleiding: bij deze groep stijgt het percentage uitval/switch licht. In het hbo is de uitval nog steeds het hoogst onder de studenten met een havo-diploma. Bij de groep met een mbo-diploma daalt het percentage uitval/switch geleidelijker dan bij de andere hbo-studenten. Binnen de groep hbo-studenten met een mbo-diploma zien we dat het percentage dat in het eerste jaar met de studie stopt het hoogst is onder de groep die in het mbo een economische opleiding volgde. Wel blijkt dat deze mbo-economie-studenten in het hbo vaker dan de studenten met een mbo-opleiding in een van de andere sectoren van studie switchen en verhoudingsgewijs minder vaak het hoger onderwijs helemaal verlaten.

Verandert het aandeel switchers in bètastudies dat na switchen opnieuw voor een bètastudie kiest?

Studenten aan bètastudies in het hbo stoppen minder vaak met hun studie dan studenten aan een niet-bètastudie. In het wo is het precies omgekeerd. Kijken we naar de groep bètastudenten die van opleiding switcht, dan valt op dat de meesten opnieuw kiezen voor een bètastudie. In het wo stijgt het percentage dat van een wo-bètastudie overstapt naar een andere wo-bètastudie aanzienlijk. In het hbo blijven de percentages meer stabiel.

Is er een relatie tussen de BSA-norm en uitval?

Er is geen uitgesproken relatie tussen BSA-norm enerzijds en uitval anderzijds. In het hbo is de uitval wel duidelijk het laagst bij opleidingen met een norm van minder dan 40 EC, echter in de categorieën daarboven (waar toch de meeste opleidingen met een BSA-norm toe behoren) liggen de uitvalpercentages dicht bij elkaar.

Verandert het aandeel studenten dat uitvalt vanwege een BSA?

BSA als reden voor studieuitval staat in 2014-2015 in tegenstelling tot eerdere jaren niet meer in de top-6 van belangrijkste uitvalredenen in het hoger onderwijs als totaal. Toch stijgt deze reden in het wo wel sterk: van 29 procent in 2013-2014 naar 38 procent in 2014-2015.

Verandert het aandeel switchers en uitvallers dat aangeeft dat een verkeerde studiekeuze de reden is?

Een verkeerde studiekeuze als reden voor eerstejaars om met hun studie te stoppen, neemt ten opzichte van eerdere jaren af. Voor het eerst is deze reden in 2014-2015 zelfs niet meer de belangrijkste reden: het niet uitkomen van verwachtingen voert in dit jaar de lijst aan. Met name in het hbo geven steeds minder studenten aan dat een verkeerde studiekeuze ten grondslag heeft gelegen aan het besluit de studie te staken. Binnen het hbo geven mbo'ers het minst vaak aan dat deze reden voor hen een rol heeft gespeeld en vwo'ers juist het vaakst. Dat een verkeerde studiekeuze steeds minder vaak ten grondslag ligt aan uitval/switch zien we ook terug in het stijgende percentage studenten dat aangeeft bewust voor een studie te kiezen.

Zijn er verschillen in het studiekeuzeproces tussen studenten die uitvallen en die niet uitvallen?

Zoals gezegd kiezen studenten steeds vaker bewust voor een studie, ook omdat ze daar vaker actief in gestimuleerd worden door de ho-instelling waar ze zich aanmelden. Studenten die gebruikmaken van studiekeuzeactiviteiten vallen minder vaak uit. Ook in de oriënteringsfase zien we verschillen tussen studenten ontstaan. Alhoewel het aantal geraadpleegde studiekeuzebronnen over de tijd minder relevant wordt, maakt het soort bron wel verschil.

Het raadplegen van folders en schriftelijke informatie van de instelling neemt toe in belang, net als voorlichting op het voortgezet onderwijs (wo). Het bezoeken van intensieve voorlichtingsdagen verkleint de kans op uitval. Voor wo-studenten is ook een goede voorlichting op het vo bevorderlijk voor het studiesucces in het eerste jaar. Voor hbo-studenten geldt dat als zij hun keuze mede of uitsluitend baseren op informatie van vergelijkingssites, de kans op uitval toeneemt.

Daarnaast zijn de keuzeoverwegingen van studenten relevant voor hun kansen de opleiding die zij starten ook af te ronden. Studenten die een opleiding kiezen omdat deze interessant is, hebben een lagere kans om in het eerste jaar uit te vallen. Studenten die kiezen omdat ze erop rekenen met een studie een hoog salaris te gaan verdienen, vergroten juist hun kans uit te vallen. Een keuze op basis van brede beroepsmogelijkheden is bevorderlijk voor het studiesucces van hbo-studenten.

6 Een tweede studie

6.1 Inleiding en vraagstelling

Op basis van het 1Cijfer Hoger Onderwijs (1CHO) is nagegaan hoeveel studenten een tweede bachelor- en/of masterstudie volgen. Hierbij is, net als in de voorgaande monitor, aandacht besteed aan zowel de studenten die met hun tweede studie zijn begonnen nadat de eerste studie was afgerond (het volgtijdelijk volgen van een tweede studie) als de studenten die een tweede studie aanvingen voordat het diploma van de eerste studie was behaald (het gelijktijdig volgen van een tweede studie). In dit hoofdstuk laten we allereerst het algemene beeld zien om daarna in te zoomen op bachelor- en masterstudenten en de relatie met achtergrondkenmerken. Gezien de geringe aantallen studenten die gelijktijdig een tweede studie volgen, is deze groep in het verdiepende deel buiten beschouwing gelaten en is over de achtergrondkenmerken gerapporteerd in het algemene deel. De volgende vragen komen in dit hoofdstuk aan de orde:

- 6_1 Verandert het aandeel studenten dat kiest voor een tweede studie (gelijktijdig c.q. volgtijdelijk)?
- 6_2 Welk type student volgt een tweede studie?
- 6_3 Hoe hoog zijn de instellingscollegegelden voor de tweede studie en zijn deze in voldoende mate gemotiveerd?

Elke student kan één bachelor- en één masteropleiding volgen tegen het wettelijk collegegeld. Bij een tweede bachelor- of masteropleiding betaalt de student het (over het algemeen hogere) instellingscollegegeld. Op dit moment is het mogelijk om twee (of meer) studies tegelijk te volgen tegen wettelijk collegegeld, zowel volgtijdelijk als gelijktijdig. Hiervoor gelden bepaalde voorwaarden. Zo kan een student die een tweede bachelor of master in zorg of onderwijs volgt, en in deze sectoren nog geen diploma heeft behaald, tegen het wettelijk collegegeld studeren. Deze maatregel is van kracht sinds het studiejaar 2010-2011.

Gedurende drie studiejaar (2010-2011, 2011-2012 en 2012-2013) was er sprake van een subsidieregeling, waardoor studenten onder bepaalde omstandigheden een tweede studie konden volgen tegen het wettelijk collegegeldtarief. Sinds 1 september 2014 is de subsidieregeling structureel in de wet verankerd zodat excellente studenten en extra gemotiveerde studenten financieel tegemoet worden gekomen. Deze regeling bepaalt dat studenten die vóór het afronden van hun eerste studie een tweede (of derde of volgende) studie beginnen, het wettelijk collegegeld betalen. Als voorwaarde geldt dat de tweede studie onafgebroken gevolgd moet worden.

Voor studenten die een zogeheten schakelprogramma of premaster volgen (dit geldt vooral voor hbo-bachelors die doorstromen naar een wo-master of voor wo-bachelors die doorstromen naar een niet-verwante master) geldt een iets andere regeling. Deze studenten betalen geen collegegeld, maar een vergoeding. Deze vergoeding is met ingang van 1 september 2014 gemaximeerd. Voor een student die een schakelprogramma of premaster volgt van maximaal 30 EC geldt vanaf het studiejaar 2013-2014 dat deze daarvoor de helft van het wettelijk collegegeld betaalt; betreft het een traject van maximaal 60 EC dan betaalt de student maximaal anderhalf keer het wettelijk collegegeld. Boven de 60 EC betaalt de student een vergoeding die de instelling bepaalt. Vanaf studiejaar 2017/2018 wordt het eenvoudiger; de vergoeding wordt dan gemaximeerd op eenmaal de hoogte van het wettelijk collegegeld.

Schakelprogramma's kunnen in meerdere vormen worden aangeboden: als onderdeel van een hbo- of wo-bachelor of als zelfstandig programma. In alle gevallen geldt het wettelijk maximumtarief. Als een schakelprogramma na een hbo-bachelor als onderdeel van een wo-bachelor wordt gevolgd, wordt dit als tweede studie geregistreerd. Het is niet mogelijk om deze schakelstudenten in de administratie te onderscheiden van reguliere bachelors. Indien in dit hoofdstuk over schakelstudenten uitspraken worden gedaan, betreft dit daarom steeds een *schatting*.

Omdat de curven van bachelors en master grotendeels gelijk lopen, worden in dit hoofdstuk alleen de totalen besproken. Wel bevat het hoofdstuk tabellen met aantallen over een tweede bachelor en een tweede master.

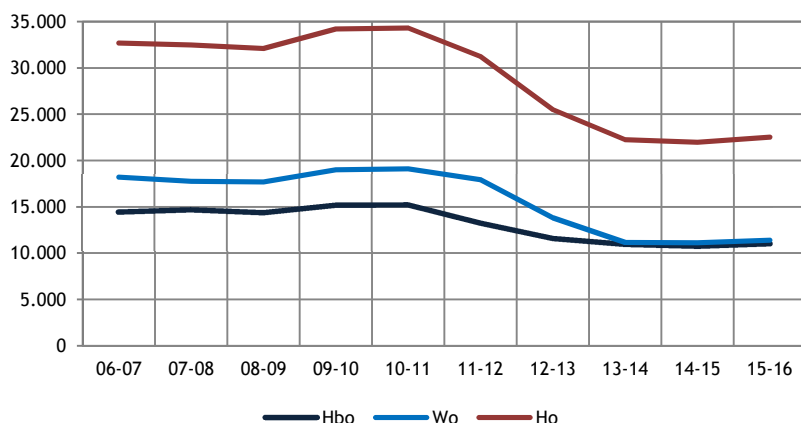
6.2 Data en definities

Bij de identificatie van de hierboven genoemde groepen studenten uit het 1cHO zijn de volgende stappen gevolgd:

- inschrijvingen als 'student' en hoofdingeschrijvingen in bachelor en hbo- en wo-master exclusief postinitiële masters;
- als het diploma behaald is vóór 1 september 1991 telt het record niet als diploma;
- alleen bachelor- en masterdiploma's en diploma's oude stijl tellen mee;
- als de instelling van de eerste studie onbekend of een private instelling is, telt het diploma niet mee;
- bepaalde 'oude' opleidingscodes in de gezondheidszorg tellen niet mee als diploma;
- als de huidige opleidingscode of de historische equivalent gelijk is aan de code van de eerste studie dan telt het niet als diploma;
- bachelordiploma's tellen niet mee voor masters; diploma's oude stijl tellen mee als bachelor- en masterdiploma;
- wanneer het diplomajaar van de eerste studie kleiner of gelijk is aan het aanvangsjaar van de tweede studie betreft het een volgtijdelijke studie; in de andere gevallen betreft het een gelijktijdige studie.

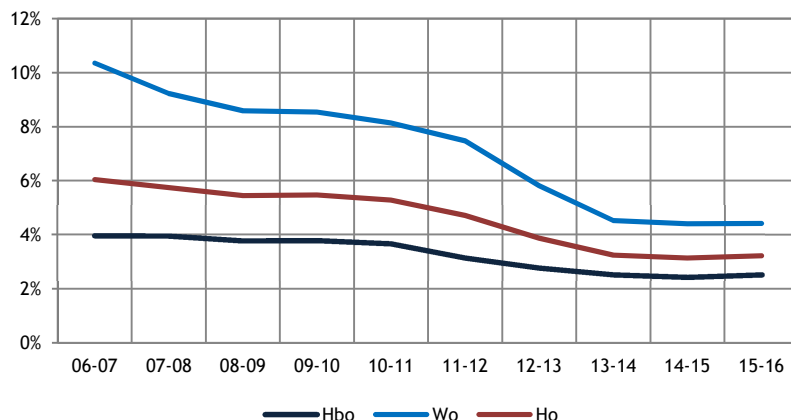
6.3 Een tweede studie

In 2015 volgen 22.521 studenten een tweede studie. Zij zijn nagenoeg gelijk verdeeld over het hbo en het wo. Waar tussen 2010 en 2013 een dalende trend te zien was in het aantal studenten dat een tweede studie volgde (volgtijdelijk én gelijktijdig) (dit aantal nam in deze periode af met 35 ppnt: in het hbo met 27 ppnt. en in het wo met 42 ppnt.), blijft dit aantal de laatste twee jaren nagenoeg gelijk.

Figuur 6.1: Aantal studenten dat een tweede studie volgt (totaal) (bron: 1cHO 2006-2015)

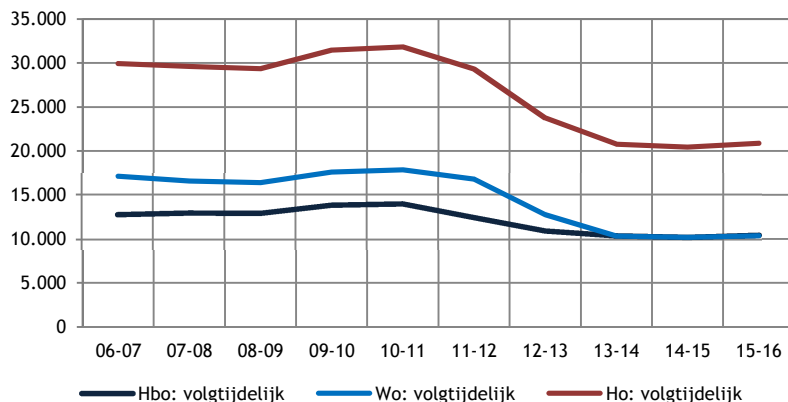
In onderstaande figuur is het percentage studenten dat een tweede studie doet gerelateerd aan de totale studentenpopulatie. In totaal volgt ongeveer drie procent van alle studenten een tweede studie in 2015. Sinds 2013 is er sprake van een stabilisatie van deze aantallen, waar in de jaren ervoor een daling te zien was. Deze daling deed zich met name in het wo voor: tussen 2010 en 2013 daalde het aandeel wo-studenten dat een tweede studie volgt met vier procentpunten.

Figuur 6.2: Aandeel studenten dat een tweede studie volgt (totaal) t.o.v. de studentenpopulatie (bron: 1cHO 2006-2015)

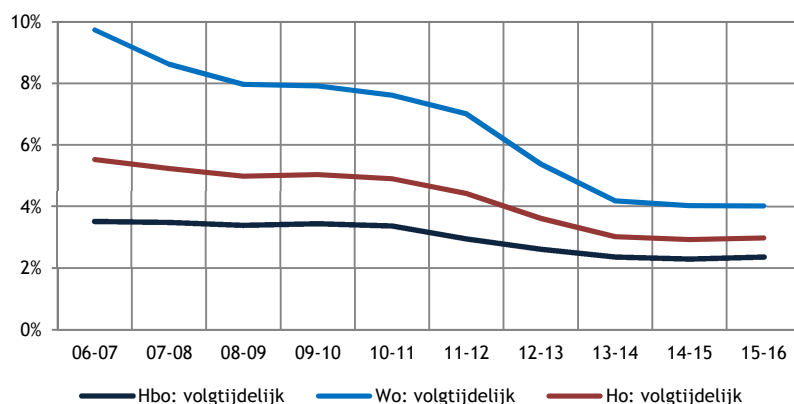
De meeste studenten doen hun tweede studie nadat ze de eerste studie hebben afgerond. Slechts een klein deel startte met de tweede studie vóór het behalen van het eerste diploma, in dit hoofdstuk aangegeven als 'tweede studie gelijktijdig'.

In 2015 doen 10.495 hbo-studenten en 10.365 wo-studenten *volgtijdelijk* een tweede studie, zij zijn met de tweede studie gestart nadat het diploma van de eerste studie was behaald. Ook deze aantallen zijn de laatste jaren min of meer onveranderd. Tussen 2008 en 2013 was het aantal studenten dat volgtijdelijk een studie deed in het hoger onderwijs als geheel met 34 procentpunten gedaald; in 2013 was deze daling sterker in het wo (min 20 ppnt.) dan in het hbo (min 5 ppnt.).

Figuur 6.3: *Aantal studenten dat een tweede studie is gestart na afronding van de eerste studie (volgtijdelijk) (bron: 1cHO 2006-2015)*

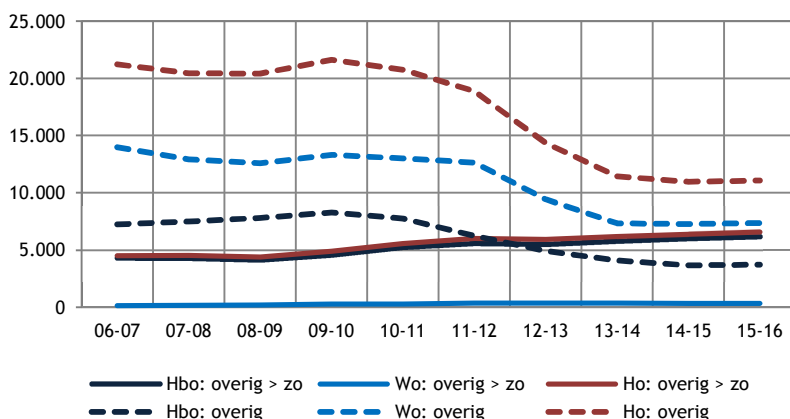
Ten opzichte van de totale studentenpopulatie is het aandeel studenten dat twee studies volgtijdelijk doet tussen 2013 en 2015 gelijk gebleven, zowel in het hbo als het wo. Voor het gehele hoger onderwijs ligt dit aandeel op drie procent. Deze stabilisatie volgt op een jarenlange daling in de aandelen studenten die twee studies volgtijdelijk doen die zich vooral in het wo voordeed. In 2015 deden 17.645 studenten een tweede bachelor (volgtijdelijk: 3% van alle bachelors) en 3.215 studenten een tweede master (volgtijdelijk: 2,9% van alle masters).

Figuur 6.4: *Aandeel studenten (bachelor en master) dat een tweede studie is gestart na afronding van de eerste studie (volgtijdelijk) t.o.v. de studentenpopulatie (bron: 1cHO 2006-2015)*

In totaal deden in 2015 ruim 1.600 studenten een tweede studie *gelijktijdig* (zij zijn met deze tweede studie gestart vóór het behalen van het eerste diploma). In 2014 waren dat ongeveer 1.500 studenten. Van alle studenten die in 2015 gelijktijdig een tweede studie volgen, studeert 62 procent in het wo. Het aandeel studenten dat de tweede studie is begonnen nog voordat het eerste diploma werd behaald, is in 2015 0,24 procent (0,4% in het wo en 0,14% in het hbo) van de studentenpopulatie.

Het aantal bachelorstudenten met een tweede studie die buiten de regeling voor het wettelijk collegegeld vallen, nam in de periode 2009-2013 met meer dan de helft af (hbo: min 49 ppnt.; wo: min 55 ppnt.). In de jaren erna is er een stabiel beeld. We zien daarnaast een stijging van het aantal studenten met een tweede bachelor in de sectoren gezondheidszorg of onderwijs van zes procentpunten in de periode 2013-2015. Het gaat hier voornamelijk om studenten met een hbo-diploma (95% in 2015). De toename van dit aandeel bedraagt zeven procentpunten; onder de kleine groep wo-studenten is juist een afname te zien van zes procentpunten.

Figuur 6.5: Aantal studenten met een tweede bachelor (volgtijdelijk) naar type overgang (bron: 1cHO 2006-2015)

Zoals gezegd, bestaat een groot deel van de tweede studies die volgtijdelijk gevolgd worden uit schakelstudenten. Deze kunnen in de administraties niet exact geïdentificeerd worden, maar het ligt voor de hand dat het merendeel van de hbo-ge diplomeerden die instromen in een wo-bachelor te typeren is als schakelstudenten. Een schatting wijst uit dat van alle tweede studies volgtijdelijk *ongeveer zes van de tien studenten die een tweede bachelor doen schakelstudenten zijn* (minus de groep die met een bachelordiploma buiten zorg en onderwijs kiest voor een tweede bachelor binnen zorg of onderwijs)³². In 2015 gaat het om ongeveer 6.000 studenten die naar verwachting een schakelprogramma volgen³³. Dit aandeel is relatief stabiel over de jaren heen. Het betreft hier degenen met een hbo-bachelor die kiezen voor een wo-bachelor buiten zorg of onderwijs of hun eerste bachelor binnen zorg of onderwijs hebben gedaan (en valt daarmee in de categorie 'overig'). Van alle bachelors die bezig zijn met een tweede studie in 2015 deed 79 procent de eerste studie in het hbo.

32 Ten opzichte van alle studenten die een tweede bachelor of master doen (gelijktijdig of volgtijdelijk) is naar schatting door de jaren heen 31 procent te typeren als een schakelstudent.

33 De schakelstudenten zijn als volgt geïdentificeerd (het gaat om een schatting): eerste bachelor in het hbo, tweede bachelor in het wo, volgtijdelijk en voldoen niet aan de voorwaarde 'eerste studie buiten zorg of onderwijs en tweede studie binnen zorg of onderwijs'.

Van deze schakelstudenten komt 46 procent uit de hbo-sector economie, 20 procent uit techniek en 15 procent uit gedrag en maatschappij. In het wo kiest men doorgaans voor recht, economie of gedrag en maatschappij (vanuit hbo-economie), gedrag en maatschappij (vanuit hbo gedrag en maatschappij) of techniek (vanuit hbo-techniek).

Bij studenten die een tweede studie doen (volgtijdelijk) in het hbo zijn vrouwen en autochtone studenten oververtegenwoordigd. Voorts is er een sterke oververtegenwoordiging van studenten van 31 jaar en ouder en van deeltijdstudenten. Kijken we naar de meest voorkomende vooropleidingen, dan zijn studenten met een vwo-vooropleiding licht oververtegenwoordigd en studenten met een mbo-vooropleiding iets ondervertegenwoordigd. In het wo zijn ook vrouwen oververtegenwoordigd in de groep studenten die een tweede studie doen in de sector zorg of onderwijs en hun eerste diploma hebben behaald buiten deze sectoren. Autochtone studenten zijn licht oververtegenwoordigd in de tweede studies.

Tabel 6.1 en tabel 6.2 tonen de aantallen studenten die een tweede bachelor respectievelijk master doen.

Tabel 6.1: Aantal en aandeel tweede bachelors (volgtijdelijk) en sector tweede bachelor ten opzichte van alle ingeschreven bachelors excl. gelijktijdige tweede studie (bron: 1cHO 2006-2015)

Hbo	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
ov > zo	4.370	4.346	4.195	4.621	5.281	5.632	5.543	5.808	6.032	6.216
ov > ov	3.867	3.951	3.808	4.008	3.627	2.683	1.877	1.330	1.024	933
zo > zo	2.244	2.404	2.805	3.028	3.037	2.737	2.482	2.344	2.328	2.468
zo > ov	1.124	1.148	1.201	1.257	1.073	807	563	413	328	313
Totaal	11.605	11.849	12.009	12.914	13.018	11.859	10.465	9.895	9.712	9.930
N.v.t.	340.195	348.657	357.924	375.525	388.647	398.450	398.906	417.702	423.677	419.451
%	3,3%	3,3%	3,2%	3,3%	3,2%	2,9%	2,6%	2,3%	2,2%	2,3%
Wo	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
ov > zo	143	180	204	282	293	378	384	369	352	346
ov > ov	11.837	10.887	10.482	11.181	10.958	10.677	8.050	6.401	6.321	6.410
zo > zo	226	202	232	293	318	520	390	237	248	180
zo > ov	1.907	1.832	1.877	1.843	1.725	1.447	987	703	711	779
Totaal	14.113	13.101	12.795	13.599	13.294	13.022	9.811	7.710	7.632	7.715
N.v.t.	118.599	125.134	131.662	139.227	143.123	146.175	142.967	148.781	151.289	151.439
%	10,6%	9,5%	8,9%	8,9%	8,5%	8,2%	6,4%	4,9%	4,8%	4,8%
Ho	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
ov > zo	4.513	4.526	4.399	4.903	5.574	6.010	5.927	6.177	6.384	6.562
ov > ov	15.704	14.838	14.290	15.189	14.585	13.360	9.927	7.731	7.345	7.343
zo > zo	2.470	2.606	3.037	3.321	3.355	3.257	2.872	2.581	2.576	2.648
zo > ov	3.031	2.980	3.078	3.100	2.798	2.254	1.550	1.116	1.039	1.092
Totaal	25.718	24.950	24.804	26.513	26.312	24.881	20.276	17.605	17.344	17.645
N.v.t.	458.794	473.791	489.586	514.752	531.770	544.625	541.873	566.483	574.966	570.890
%	5,3%	5,0%	4,8%	4,9%	4,7%	4,4%	3,6%	3,0%	2,9%	3,0%

(zo=zorg/onderwijs; ov=overig; n.v.t.=geen tweede bachelor; totaal=totaal tweede bachelor; %=% tweede bachelor)

Tabel 6.2: Aantal en aandeel tweede masters (volgtijdelijk) en sector tweede master ten opzichte van alle ingeschreven masters excl. gelijktijdige tweede studie (bron: 1cHO 2006-2015)

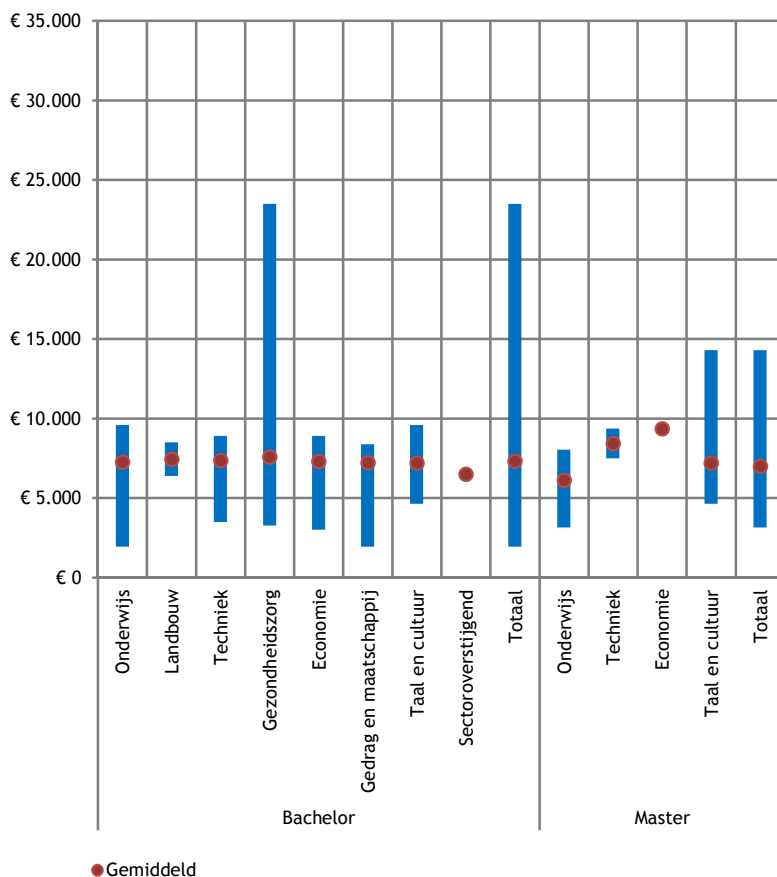
Hbo	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
ov > zo	332	286	288	307	305	223	178	201	226	233
ov > ov	54	63	63	51	66	54	35	35	27	29
zo > zo	651	684	463	472	499	260	208	214	233	243
zo > ov	174	111	117	113	103	92	92	75	64	60
Totaal	1.211	1.144	931	943	973	629	513	525	550	565
N.v.t.	10.948	10.247	10.364	11.529	11.996	11.321	10.409	10.912	11.270	11.379
%	10,0%	10,0%	8,2%	7,6%	7,5%	5,3%	4,7%	4,6%	4,7%	4,7%
Wo	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
ov > zo	689	760	790	915	1.102	1.206	1.211	1.331	1.320	1.286
ov > ov	2.046	2.400	2.439	2.682	2.971	2.154	1.431	1.021	1.012	1.106
zo > zo	100	110	127	175	214	200	171	144	129	147
zo > ov	177	223	263	243	266	230	153	121	96	111
Totaal	3.012	3.493	3.619	4.015	4.553	3.790	2.966	2.617	2.557	2.650
N.v.t.	39.036	49.540	56.588	64.196	72.324	75.702	80.580	87.003	90.512	95.036
%	7,2%	6,6%	6,0%	5,9%	5,9%	4,8%	3,6%	2,9%	2,7%	2,7%
Ho	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
ov > zo	1.021	1.046	1.078	1.222	1.407	1.429	1.389	1.532	1.546	1.519
ov > ov	2.100	2.463	2.502	2.733	3.037	2.208	1.466	1.056	1.039	1.135
zo > zo	751	794	590	647	713	460	379	358	362	390
zo > ov	351	334	380	356	369	322	245	196	160	171
Totaal	4.223	4.637	4.550	4.958	5.526	4.419	3.479	3.142	3.107	3.215
N.v.t.	49.984	59.787	66.952	75.725	84.320	87.023	90.989	97.915	101.782	106.415
%	7,8%	7,2%	6,4%	6,1%	6,2%	4,8%	3,7%	3,1%	3,0%	2,9%

(zo=zorg/onderwijs; ov=overig; n.v.t.=geen tweede master; totaal=totaal tweede master; %=% tweede master)

6.4 Instellingscollegegeld

Studenten die een eerste studie doen in de sector onderwijs of zorg óf de tweede studie buiten deze sector doen, betalen voor een tweede studie volgtijdelijk het instellingscollegegeld. Via websites van instellingen zijn bedragen die instellingen rekenen voor de verschillende opleidingen, opgezocht. Het gemiddelde instellingscollegegeld in het hbo is met ruim € 7.300 in de bachelor en iets meer dan € 7.000 in de master relatief uniform in de bachelor en master en in de verschillende sectoren (figuur 6.6).

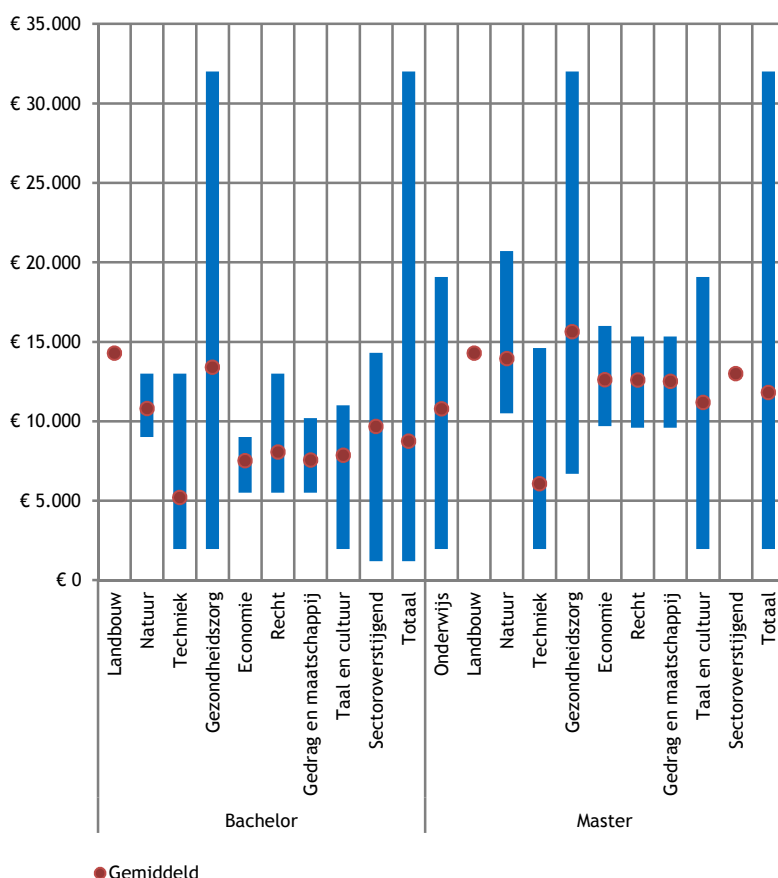
Bij tien van de 37 hbo-instellingen wordt in de bachelor een gedifferentieerd tarief gehanteerd binnen de instelling. Bij de overige hogescholen hanteert men een uniform tarief. Daar waar grote verschillen zijn binnen de hogescholen betreft het vaak één opleiding (bijvoorbeeld verloskunde of kunstopleidingen). Ook in de hbo-masters betreft het, een kleine uitzondering daargelaten, doorgaans een uniform instellingstarief. Bij twee opleidingen in het hbo hanteert men het instellingstarief ter hoogte van het wettelijk tarief: bij de NHL Hogeschool de lerarenopleiding Fries en bij Viaa Gereformeerde Hogeschool de opleiding godsdienst-pastoraal werk.

Figuur 6.6: Instellingscollegegelden hbo 2015-2016 naar sector, minimale, gemiddelde en maximale (bron: websites)

Het wo kent hogere collegegelden (figuur 6.7) en ook meer variëteit binnen de instellingen. In het wo rekent men gemiddeld voor een tweede bachelor € 8.750 en voor een tweede master € 11.800. Drie universiteiten (WUR, TuD en TU/e) hanteren een uniform tarief voor de bachelor. Bij de overige universiteiten hangt het tarief af van de sector waarin men studeert. Weinig variatie is er bij economie en gedrag & maatschappij.

De grootste verschillen in tarieven voor de bachelor binnen de instelling zijn er in Maastricht, Amsterdam, Rotterdam en Groningen. De uitschieters komen vooral voor rekening van de tarieven die men vraagt voor opleidingen in de gezondheidszorg. De duurste bachelors en masters zijn de geneeskunde-opleidingen in Maastricht (€ 32.000). De ‘goedkoopste’ geneeskundeopleiding (bachelor) vinden we in Utrecht (€ 11.180). Instellingscollegegeld ter hoogte van het wettelijk collegegeld wordt gehanteerd bij eerstegraads lerarenopleidingen (UL), joint degrees techniek, wijsbegeerte en filosofie (EUR), religiewetenschappen en theologie (RU) en theologie (Tilburg University).

Figuur 6.7: Instellingscollegegelden wo 2015-2016 naar sector, minimale, gemiddelde en maximale (bron: websites)

Zoals gezegd, ligt het instellingscollegegeld in het hbo in het studiejaar 2015-2016 iets boven de € 7.000 (€ 7.333 in de bachelor en € 7.007 in de master); in het wo is het instellingscollegegeld € 8.750 in de bachelor en € 11.800 in de master. Bij een aantal opleidingen of instellingen wordt een tarief gehanteerd ter hoogte van het wettelijk tarief. Het gemiddelde instellingstarief van voltijd hbo- en wo-bachelors samen bedraagt € 7.794; van de masters € 11.493. Gemiddeld over alle voltijd ho-opleidingen is het tarief € 9.331.

Tabel 6.3 toont alle bedragen naar hbo en wo, bachelor en master en naar sector, het aantal opleidingen binnen de sectoren, de gemiddelden, minimum en maxima die gehanteerd worden en het aantal opleidingen waarvoor dit maximumtarief geldt.

Tabel 6.3: Instellingscollegegelden (voltijd) hbo en wo 2015-2016 naar sector: het aantal opleidingen waarop de cijfers zijn gebaseerd, minimale, gemiddelde en maximale waarden én het aantal opleidingen waar het maximale bedrag gehanteerd wordt (bron: websites)

		Aantal opleidingen	Standaard deviatie	Gemiddeld	Minimum	Maximum	
Hbo-B	Onderwijs	188	1.124	7.278	1.951	9.600	4*
	Landbouw	35	915	7.455	6.400	8.500	13*
	Techniek	187	927	7.374	3.500	8.910	3*
	Gezondheidszorg	72	2.105	7.596	3.280	23.500	1*
	Economie	215	895	7.317	3.017	8.910	7*
	Gedrag en maatschappij	93	1.071	7.219	1.951	8.385	1*
	Taal en cultuur	43	1.759	7.207	4.650	9.600	4*
	Sectoroverstijgend	1		6.500	6.500	6.500	1*
Hbo-M	Onderwijs	15	949	6.120	3.150	8.044	1*
	Techniek	2	1.317	8.432	7.500	9.363	1*
	Economie	1		9.363	9.363	9.363	1*
	Taal en cultuur	41	2.247	7.205	4.650	14.311	1*
Wo-B	Landbouw	18		14.300	14.300	14.300	18*
	Natuur	60	1.002	10.806	9.000	13.000	8*
	Techniek	44	3.891	5.209	1.951	13.000	2*
	Gezondheidszorg	32	7.130	13.406	1.951	32.000	1*
	Economie	31	1.156	7.533	5.500	9.000	5*
	Recht	21	1.823	8.082	5.500	13.000	1*
	Gedrag en maatschappij	62	1.453	7.575	5.500	10.200	6*
	Taal en cultuur	121	2.065	7.874	1.951	11.000	1*
	Sectoroverstijgend	14	3.899	9.681	1.200	14.300	2*
Wo-M	Onderwijs	137	5.130	10.800	1.951	19.080	21*
	Landbouw	27		14.300	14.300	14.300	27*
	Natuur	94	3.055	13.944	10.500	20.700	1*
	Techniek	78	5.605	6.083	1.951	14.600	1*
	Gezondheidszorg	53	5.461	15.654	6.700	32.000	2*
	Economie	84	1.347	12.615	9.685	16.000	1*
	Recht	72	1.723	12.609	9.600	15.330	3*
	Gedrag en maatschappij	120	1.929	12.527	9.600	15.330	10*
	Taal en cultuur	153	3.248	11.189	1.951	19.080	1*
	Sectoroverstijgend	2		13.000	13.000	13.000	2*

* Aantal opleidingen dat het maximumbedrag hanteert

6.5 Motivering van de hoogte van het instellingscollegegeld

In reactie op de Beleidsmaatregelenmonitor 2014-2015 heeft de minister in maart 2015 aangegeven te onderzoeken of de instellingen in het hoger onderwijs transparant communiceren over de motivering van de hoogte van het instellingscollegegeld. Daaraan voorafgaand is op 12 februari 2015 de motie Mohandis ingediend (Kamerstuk 30 012, nr. 47). Hierin is verzocht om instellingen te verplichten om transparant te zijn over hoogte en opbouw van het instellingscollegegeld en dit via de websites van de instellingen te communiceren of in het uiterste geval de regelgeving over transparantie van het instellingscollegegeld aan te scherpen.

ResearchNed heeft in opdracht van het ministerie van OCW in december 2015 en in februari/maart 2016 systematisch de websites van hogescholen en universiteiten geraadpleegd om na te gaan of er sprake was van informatie over de motivering van de hoogte van het instellingscollegegeld. De opdracht was om intensief te zoeken en om niet meer dan ongeveer tien à twintig minuten per instelling tijd te besteden aan het zoekproces. Over het geheel genomen was informatie over het collegegeld makkelijk te vinden. Bij alle instellingen wordt duidelijk uitgelegd welke eisen per tarief gelden. Van de 37 bezochte hogescholen is bij 29 instellingen (bij bijna acht van de tien hogescholen) een beschrijving gevonden van de motivering van de hoogte van het instellingscollegegeld. Van de zeventien geraadpleegde universiteiten is bij dertien instellingen een beschrijving van de motivering van de hoogte van het instellingscollegegeld aangetroffen. Twee universiteiten hanteren een instellingscollegegeld ter hoogte van het wettelijk collegegeld (Technische Universiteit Delft en Technische Universiteit Eindhoven). Hiermee is de hoogte van het instellingscollegegeld gemotiveerd bij alle dertien reguliere universiteiten. Er is geen informatie gevonden bij de levensbeschouwelijke universiteiten, noch bij de OU.

6.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk is de ontwikkeling van het aantal studenten dat een tweede studie volgt, zowel volgtijdelijk als gelijktijdig, geanalyseerd en besproken. Elke student kan één bachelor en één master volgen tegen het wettelijk collegegeld. Bij een tweede bachelor- of masteropleiding betaalt de student het (vaak hogere) instellingscollegegeld. Een uitzondering wordt sinds september 2010 gemaakt voor studenten die hun eerste diploma behaalden in een andere sector dan gezondheidszorg of onderwijs en die hun tweede studie in een van deze sectoren gaan doen. Sinds september 2014 wordt er tevens een uitzondering gemaakt voor studenten die voor het afronden van hun eerste studie een tweede (of derde of volgende) studie beginnen onder voorwaarde dat zij deze studie(s) onafgebroken volgen. Deze twee groepen studenten betalen het wettelijk collegegeld. Vervolgens is er nog specifieke regelgeving c.q. zijn er uitzonderingen voor studenten die een schakelprogramma volgen. In deze slotparagraaf worden de belangrijkste bevindingen beschreven.

Verandert het aandeel studenten dat kiest voor een tweede studie (gelijktijdig c.q. volgtijdelijk)?

In 2015 volgt ongeveer drie procent van alle studenten een tweede studie, zowel in de bachelor- als in de masterfase. Sinds 2013 zien we een stabilisatie van deze aantallen, waar in de jaren ervoor - met name in het wo - een daling zichtbaar was in het aandeel studenten dat een tweede studie volgde (een afname van 35 ppnt. tussen 2010 en 2013). Iets meer dan 22.500 studenten volgen een tweede studie, nagenoeg gelijk verdeeld over het hbo en het wo.

De meeste studenten (20.860) starten met een tweede studie nadat ze de eerste studie hebben afgerond. Ook dit aantal is sinds 2013 redelijk stabiel, na een jarenlange daling die vooral in het wo plaatsvond. Slechts een klein aantal studenten startte met de tweede studie vóór het behalen van het eerste diploma. Het gaat om ruim 1.600 studenten, waarvan zes van de tien in het wo studeren. Daarmee is sinds 2013 in het wo een stijgende trend zichtbaar en in het hbo een nagenoeg stabiel beeld. Dit volgt op een dalende trend tussen 2010 en 2013 die relatief gelijk liep voor hbo en wo.

Het aantal studenten met een *tweede bachelor* dat buiten de regeling voor het wettelijk collegegeld valt, is in de periode 2009-2013 meer dan gehalveerd. In de jaren erna is er sprake van een lichtere daling van drie procentpunten en is er in het wo een stabiel beeld. Binnen de groepen die een tweede studie doen, is tussen 2013 en 2015 een lichte toename te zien van degenen die dit doen vanuit een overige sector naar zorg of onderwijs (in 2015 37%), door een stijging van het aandeel studenten met een hbo-diploma. Het aantal studenten met een tweede bachelor in zorg of onderwijs stijgt in deze periode (6 ppnt., t.o.v. de hele populatie bachelors een minimale stijging van 0,05 ppnt.).

Van de studenten die een tweede studie *volgtijdelijk* doen, heeft ruim drie kwart de eerste studie in het hbo gevolgd. Het grootste deel volgt een wo-bachelor in de categorie overig; sinds 2014 is deze stroom stabiel. Er is een schatting gemaakt van het aantal studenten dat een schakelprogramma doet. Het betrof hier in 2015 ongeveer 6.000 studenten. Dit komt overeen met 31 procent van alle studenten die een tweede studie doen (bachelor en master, volgtijdelijk en gelijktijdig). Ten opzichte van alleen de tweede bachelors die buiten de regeling voor wettelijk collegegeld vallen (eerste studie buiten zorg of onderwijs en tweede studie binnen zorg en onderwijs of gelijktijdige tweede studie, eerste studie hbo-bachelor en tweede studie wo-bachelor), is deze groep ongeveer 60 procent.

Welk type student volgt een tweede studie?

Een tweede bachelor in het hbo wordt vaker gevolgd door vrouwen en autochtone studenten, door oudere studenten, deeltijdstudenten en studenten met een vwo-voorbereiding. In het wo doen vrouwen vaker een tweede studie in de sector zorg of onderwijs terwijl ze hun eerste studie buiten deze sector volgden. Het grootste deel (ruim 40%) van de hbo-wo-doorstroom naar een tweede studie buiten zorg of onderwijs komt uit de sectoren economie en (iets minder) uit de sector gedrag en maatschappij en techniek. Zij kiezen meestal voor opleidingen in het wo in respectievelijk economie, recht, gedrag en maatschappij of techniek. Grotendeels gaat het hier om de schakelprogramma's of premasters (doorstroom van hbo-bachelor via een premaster naar een wo-master). Studenten die in het wo een tweede bachelorstudie doen in de zorg zijn voornamelijk afkomstig uit de sectoren gedrag en maatschappij en natuur (dit is na 2013 min of meer gestabiliseerd).

Hoe hoog zijn de instellingscollegegelden voor de tweede studie en zijn deze in voldoende mate gemotiveerd?

Het instellingscollegegeld in het hbo ligt in het studiejaar 2015-2016 iets boven de € 7.000; in het wo is het instellingscollegegeld € 8.700 in de bachelor en € 11.800 in de master. Het gemiddelde instellingstarief van voltijd hbo- en wo-bachelors samen bedraagt € 7.794; van de masters € 11.493. Gemiddeld over alle voltijd ho-opleidingen is het tarief € 9.331. Het hbo hanteert doorgaans een uniform tarief voor de hele instelling. Dit tarief is relatief stabiel in de bachelor en master en in de verschillende sectoren. Bij tien van de 37 hbo-instellingen wordt in de bachelor een gedifferentieerd tarief gehanteerd binnen de instelling. Het wo kent hogere collegegelden en ook meer variëteit binnen de instellingen, met name in Maastricht, Amsterdam, Rotterdam en Groningen (bachelortarieven). Twee universiteiten (WUR en TU/e) hanteren een uniform tarief voor de bachelor. Bij de overige universiteiten hangt het tarief af van de sector waarin men studeert. Bij economie en gedrag & maatschappij is er weinig variatie; uitschieters zijn er met name bij gezondheidszorg (met € 32.000 zijn de geneeskunde-opleidingen in Maastricht het duurst). Instellingscollegegeld ter hoogte van het wettelijk tarief wordt gehanteerd bij twee opleidingen in het hbo en bij diverse opleidingen aan vier instellingen in het wo.

Over het algemeen is informatie over de hoogte van het collegegeld en de eisen per tarief goed vindbaar. Bij 28 van de 37 hogescholen en bij dertien van de zeventien universiteiten (in ieder geval bij de 13 reguliere universiteiten) is op hun website een beschrijving te vinden van de motivering van de hoogte van het instellingscollegegeld.

7 Studievoortgang, studiegedrag, kwaliteit en excellentie

7.1 Inleiding en vraagstelling

Dit hoofdstuk behandelt het studieproces. Hierbij gaan we, net als in de voorgaande monitoren, nader in op de studievoortgang, studiegedrag, kwaliteit en excellentie. Bij de beantwoording van de onderzoeksvragen in dit hoofdstuk is gebruikgemaakt van drie bronnen: de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (jaren 2011 tot en met 2015), de Nationale Studentenenquête (jaren 2010 tot en met 2015) en de Studiekeuzedatabase, waarin de rendementcijfers zijn opgenomen. De analyses hebben betrekking op de voltijd bachelorstudenten. De volgende onderzoeksvragen worden in dit hoofdstuk beantwoord:

- 7_1 Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt?
- 7_2 Hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?
- 7_3 Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen?
- 7_4 Verbetert de studievoortgang van studenten?
- 7_5 Verbetert de inzet van studenten?
- 7_6 Verbetert de motivatie van studenten?
- 7_7 Verbetert de tijdbesteding van studenten aan hun studie?
- 7_8 Hoe ontwikkelt zich de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?
- 7_9 Welk deel van de eerstejaarsstudenten heeft minder dan twaalf contacturen?
- 7_10 Verandert het aandeel werkende studenten?
- 7_11 Verandert het aantal gewerkte uren?
- 7_12 Is werken naast de studie van invloed op de resultaten?
- 7_13 Waarom werken eerstejaarsstudenten naast de studie?
- 7_14 Verbetert de kwaliteit van de opleiding naar de mening van de studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?
- 7_15 Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring?
- 7_16 Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met studie-ervaring in het buitenland?
- 7_17 Verandert het aandeel ambitieuze studenten?
- 7_18 Verandert de deelname aan excellentietrajecten (het aantal studenten in honoursprogramma's)?
- 7_19 In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?
- 7_20 In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

7.2 Data en definities

In de Studentenmonitor Hoger Onderwijs staan studievoortgang, motivatie, studiekeuze, studiegedrag, tevredenheid, tijdbesteding, inkomsten en uitgaven van de Nederlandse studentenpopulatie centraal. Net als in de vorige Monitor Beleidsmaatregelen, worden dit jaar meerdere jaren van de Studentenmonitor (2011, 2012, 2013, 2014 en 2015) met elkaar vergeleken. In het voorjaar van elke meting vond het veldwerk van de Studentenmonitor plaats onder een steekproef van in Nederland studerende studenten. De studenten zijn deels benaderd via DUO en deels via een studentenpanel.

De resultaten in de Studentenmonitor zijn zodanig gewogen dat het beeld representatief is voor de landelijke studentenpopulatie. In de analyses van dit hoofdstuk zijn alleen de voltijd bachelors meegenomen. De volgende (gewogen) aantallen zijn opgenomen in de analyses:

Tabel 7.1: Steekproefaantallen Studentenmonitor Hoger Onderwijs³⁴

	2011	2012	2013	2014	2015	Alle jaren
Hbo	12.937	6.471	9.525	7.710	8.841	45.485
Wo	6.003	3.643	4.193	3.310	3.911	21.060
Totaal	18.940	10.114	13.718	11.020	12.753	66.545

Alleen bachelor voltijd; gewogen voor steekproefafwijkingen.

De in dit hoofdstuk getoonde tevredenheidsoordelen over de opleiding zijn afkomstig van de Nationale Studentenenquête. Dit is een groot landelijk tevredenheidsonderzoek dat jaarlijks wordt uitgevoerd onder alle opleidingen in het hoger onderwijs. Nadat studenten in dit onderzoek eerst wordt gevraagd een algemeen oordeel te geven over hun opleiding als geheel, worden vervolgens meer specifieke vragen gesteld over onder andere de thema's algemene vaardigheden, wetenschappelijke vaardigheden, voorbereiding op de beroepsloopbaan, docenten, studiebegeleiding, toetsing en beoordeling, informatievoorziening, studierooster, studielast, contacttijd, groepsgrootte, kwaliteitszorg en studieomgeving. De studentoordelen waarover in deze monitor is gerapporteerd hebben betrekking op de thema's algemeen oordeel, docenten, inhoud en studiebegeleiding. De analyses zijn gebaseerd op onderstaande aantallen voltijd bachelor studenten:

Tabel 7.2: Steekproefaantallen Nationale Studentenenquête

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Alle jaren
Hbo	113.471	96.668	101.426	136.480	123.426	147.752	719.222
Wo	53.529	52.512	46.755	59.617	51.284	61.294	324.991
Totaal	167.000	149.180	148.181	196.097	174.710	209.045	1.044.213

Alleen bachelor voltijd bekostigd; gewogen voor steekproefafwijkingen.

De *rendementscijfers* die zijn gebruikt, zijn ontleend aan de VSNU (beschikbaar gesteld door VSNU) en de Vereniging Hogescholen (website VH). Deze cijfers geven een beeld van de mate waarin de studenten die starten aan deze opleiding binnen vier jaar (wo) of vijf jaar (hbo), dus nominaal plus 1 jaar, een diploma halen. De rendementen zijn berekend op basis van de instroomcohorten voor de cohorten 2002 t/m 2011 (wo) en 2002 t/m 2009 (hbo). Hiermee zijn de rendementen van geactualiseerd op basis van het meest recente 1cHO; de laatste rendementen van het hbo dateren van het voorjaar 2015; dat betekent dat de laatste stand van zaken daarin nog niet is verwerkt. De rendementsdefinities van hbo en wo komen niet overeen.

³⁴ De selectiecriteria die in deze monitor zijn gehanteerd voor het samenstellen van de groep bachelor voltijd (NBI's en postinitieel onderwijs niet meegenomen) zijn strenger dan in voorgaande jaren. Er kan aldus sprake zijn van verschillen met eerdere publicaties van de Monitor Beleidsmaatregelen.

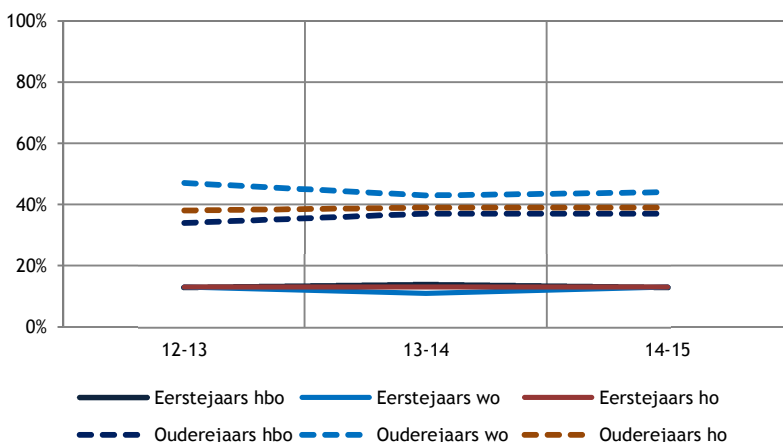
Voor het wo is berekend hoeveel studenten van een cohort binnen nominaal plus 1 (vier jaar) hun bachelordiploma behalen. De cohortdefinitie betreft alle studenten met een vwo-diploma die direct instromen in het wo (maximaal 1 jaar tussen behalen vwo diploma en instroom) en ook zich ook het tweede inschrijfjaar inschrijven (herinschrijvingen) 1) in het wo en 2) in dezelfde opleiding. Voor het wo is berekend hoeveel studenten van een cohort binnen nominaal plus 1 (vier jaar) hun bachelordiploma behalen 1) in het wo (hierbij zijn de switchers meegenomen: 'rendement wo') en 2) in dezelfde opleiding (bachelorrendement opleiding, excl. switchers: 'rendement opleiding').

Voor het hbo zijn de cijfers gebaseerd op het percentage studenten dat aan een opleiding begint en vervolgens binnen vijf jaar een diploma binnen het hoger onderwijs behaalt (niet per se bij de opleiding waaraan de student gestart is). Ook studenten die switchen naar een andere opleiding worden dus meegerekend. Het betreft alle hoofdinschrijvingen van studenten die zich in een bepaald studiejaar (cohort) voor het eerst hebben ingeschreven aan deze opleiding. In het hbo zijn naast de totale rendementen ook de rendementen van de belangrijkste vooropleidingsgroepen (vwo, mbo, havo) opgenomen.

Steeds tonen we voor alle indicatoren een grafische presentatie van de resultaten voor het hbo, voor het wo en het totale hoger onderwijs. Daarnaast zijn voor alle indicatoren regressieanalyses uitgevoerd om na te gaan of er grote verschillen zijn tussen groepen studenten. De regressieanalyses zijn, vanwege de opname van de controlevariabelen, uitgevoerd op de ongewogen data. De volgende studentkenmerken zijn hierin opgenomen: geslacht, opleiding ouders, soort hoger onderwijs, eerstejaars/ouderejaars, allochtoon/autochtoon, studenten die belemmerd worden door een functiebeperking, thuiswonend/uitwonend en bètaopleidingen versus overige opleidingen. De indeling in bèta en niet-bèta is gebaseerd op de indeling in clusters zoals gemaakt door het Platform Bèta Techniek. Voor de indeling in bèta zijn cluster 1 (opleidingen in de sector natuur en techniek) en cluster 2 (opleidingen met meer dan 50% bètavakken) samengenomen. Indien de regressieanalyses grote verschillen laten zien naar deze kenmerken, is hierover tekstueel of in de vorm van een aparte grafiek aandacht aan besteed.

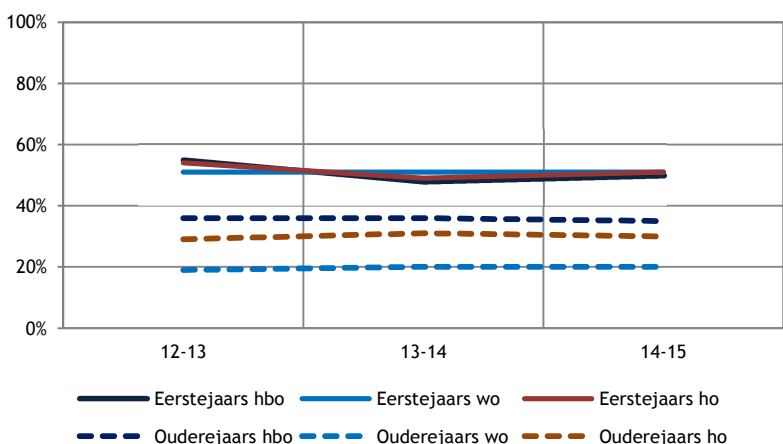
7.3 Studieachterstand

In de Studentenmonitor is gevraagd of studenten een studieachterstand of een studieovertraging hebben opgelopen. De figuur hieronder toont het percentage voltijd bachelors met een studieachterstand of een -overtraging. Te zien is dat het percentage eerstejaarsstudenten met een achterstand weer op het niveau van 2013 zit: dertien procent zowel in het hbo als in het wo. Het percentage ouderejaars is na 2013-2014 stabiel gebleven. In het hbo kampt 37 procent met een studieachterstand, in het wo geldt dit voor 44 procent van de ouderejaars.

Figuur 7.1: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2013-2015)

In studiejaar 2014-2015 is de helft van de eerstejaars aangesproken op hun studieachterstand, zowel in het hbo (50%) als in het wo (51%). Van de lichte daling die ingezet was sinds 2012-2013, is niets meer te zien. Het percentage ouderejaars dat wordt aangesproken op studieachterstand is stabiel gebleven met 30 procent. Net als in voorgaande jaren ligt ook in 2014-2015 het percentage ouderejaars dat wordt aangesproken op studieovertraging in het hbo met 35 procent hoger dan in het wo (20%). Deze percentages zijn stabiel gedurende de afgelopen drie studie jaren.

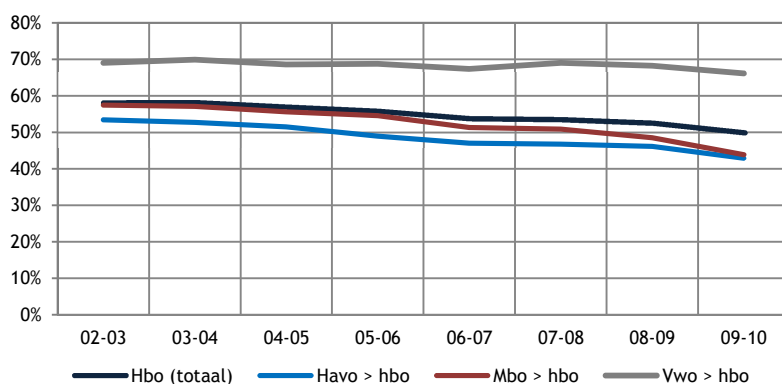

Figuur 7.2: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand dat hierop aangesproken wordt (bron: Studentenmonitor 2013-2015)

7.4 Rendementen

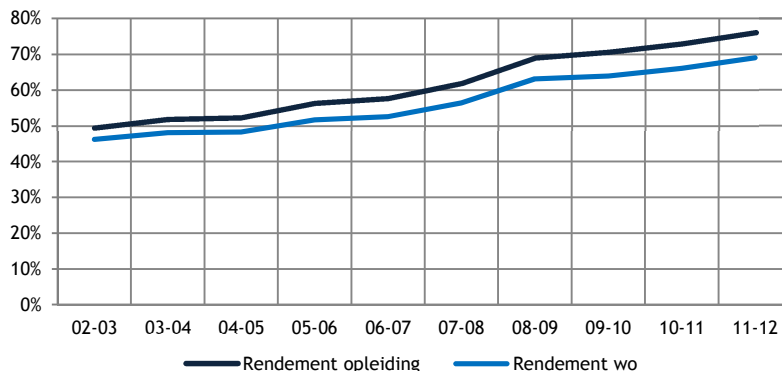
Onderstaande figuren tonen de rendementen in het hbo en wo. De rendementen in het wo zijn bijgewerkt tot en met de afgestudeerden het studiejaar 2014-2015 (tot en met instroomcohort 2011); in het hbo dateren de laatst bekende rendementen van het studiejaar 2013-2014 (tot en met instroomcohort 2009-2010).

De rendementen in het hbo zijn gedaald van 58 procent (cohort 2002) naar 50 procent (cohort 2009). De daling is in het laatste jaar (ten opzichte van de daling in andere jaren, met uitzondering van de rendementen van cohort 2006) relatief sterk (-2,7 ppnt.). De daling het laatste jaar is het sterkst bij de mbo-hbo doorstroom (-4,6%), waardoor de bachelorrendementen van de mbo-hbo studenten nu nagenoeg op hetzelfde niveau liggen als die van het havo-hbo studenten. De rendementen in het hbo zijn het hoogst voor de vwo-hbo doorstroom. Van hen haalt ongeveer 70 procent het diploma binnen vijf jaar. De afname bij deze groep is ook is het kleinst (-2,2%).

Figuur 7.3: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het hbo na 5 jaar (nominaal+1) instroomcohorten 2002 t/m 2009 (bron: website Vereniging Hogescholen)

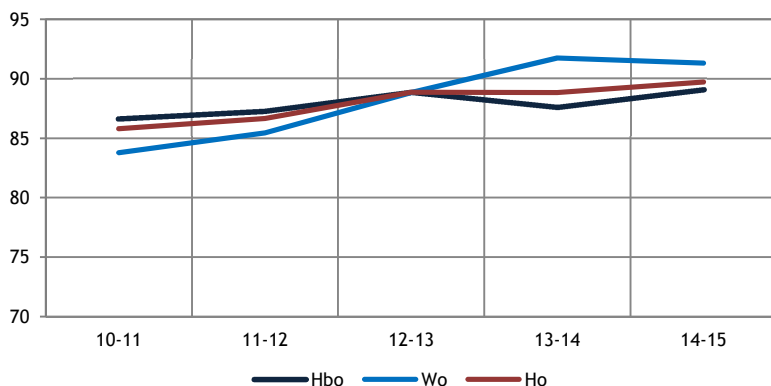
De rendementen in het wo ontwikkelen zich positief. Ook het laatste jaar is het opleidingsrendement weer gestegen van 73 naar 76 procent. Dit kan veroorzaakt zijn door de invoering van het studievoorschot, waardoor in 2014-2015 wellicht (nominale) studenten sneller zijn afgestudeerd om zo nog een jaar basisbeurs in de master te hebben of wellicht vanwege het feit dat derdejaars bachelors in 2014-2015 versneld zijn afgestudeerd omdat voor vertraagde bachelors vanaf 2015-2016 de basisbeurs beëindigd werd.

Figuur 7.4: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal+1) instroomcohorten 2002 t/m 2011 (bron: VSNU)

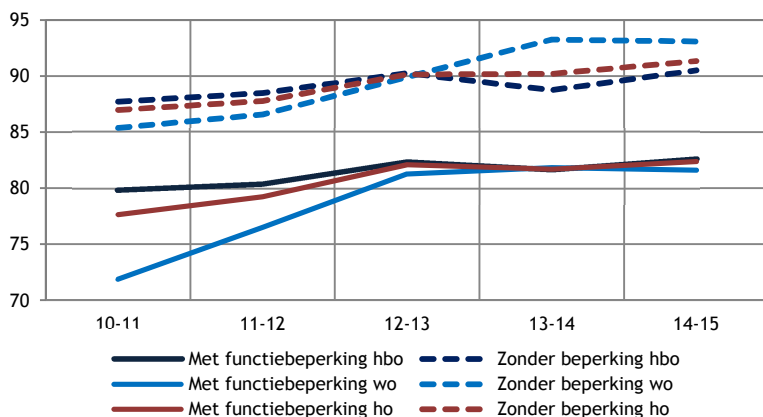
7.5 Studievoortgang

Om de studievoortgang van studenten na te kunnen gaan, is het aantal behaalde EC's gedeeld door de verbruikte studietijd. Een waarde van 100 betekent dat een student nominaal studeert. Voor 2014-2015 is het percentage studenten in het ho dat nominaal studeert 89 procent. Net als in de vorige meting is het percentage studenten dat nominaal studeert in het wo hoger dan in het hbo, maar deze verschillen lijken weer af te nemen. In het hbo is het percentage ouderejaars dat nominaal studeert, vergeleken met 2013-2014, (significant) verbeterd; in het wo is, sinds 2012-2013, onder eerstejaars het aandeel dat nominaal studeert significant verbeterd. Onder eerstejaars in het hbo en ouderejaars in het wo is er geen verschil in studievoortgang te zien.

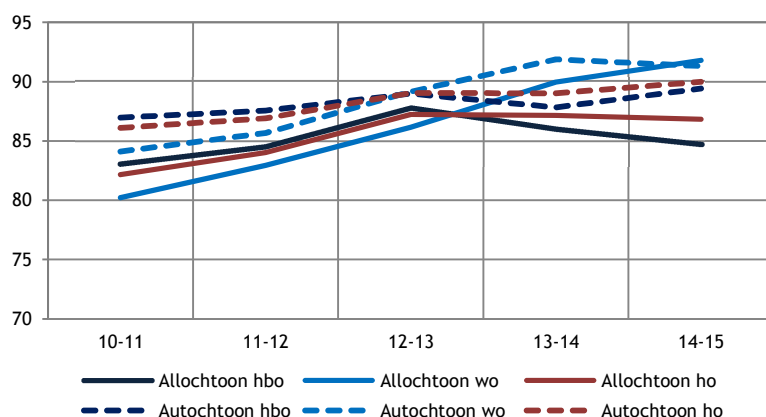
Figuur 7.5: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

De voorgaande monitoren lieten een aantal groepen zien die in studievoortgang achterbleven bij andere studenten. Ook dit jaar zien we verschillen in voortgang. Allereerst bij de groep die zich belemmerd voelt in de studie door een functiebeperking. Deze groep laat een grote achterstand in voortgang zien ten opzichte van de groep die zich niet beperkt voelt. De ontwikkeling sinds 2013-2014 van studievoortgang van studenten met een functiebeperking is vrijwel identiek aan die van studenten zonder een functiebeperking. Alleen de studenten in het hbo zonder studiebeperking zijn in studievoortgang significant vooruitgegaan vergeleken met de hbo'ers met een studiebeperking.

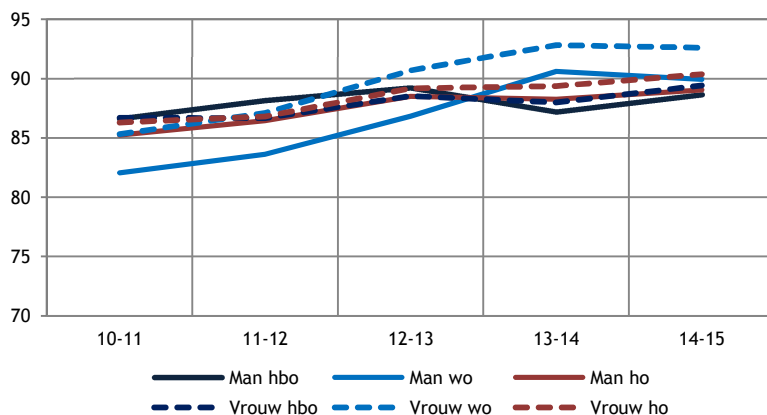
Figuur 7.6: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar wel/geen functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

Voor het eerst sinds 2010-2011 is in het wo de studievoortgang van allochtone studenten op het niveau van dat van autochtone studenten. In het hbo is daarentegen een dalende lijn te zien onder allochtone studenten in studievoortgang sinds 2012-2013, terwijl de studievoortgang onder autochtone studenten sinds 2013-2014 is verbeterd.

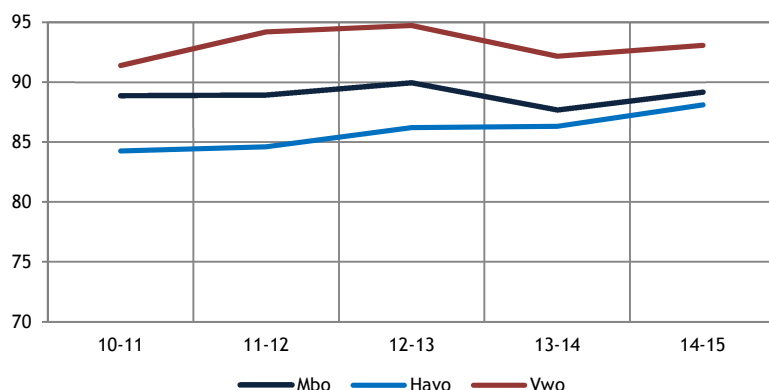
Figuur 7.7: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar etniciteit (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

De inhaalslag in het wo die in de vorige monitor werd gezien bij zowel vrouwen als mannen, stagneert onder vrouwen en loopt onder mannen iets terug. Sinds 2013-2014 stijgt de studievoortgang in het hbo weer licht, bij zowel vrouwen als mannen. De verschillen tussen vrouwen en mannen in studievoortgang zijn ook dit jaar groter in het wo dan in het hbo, waar de verschillen te verwaarlozen zijn.

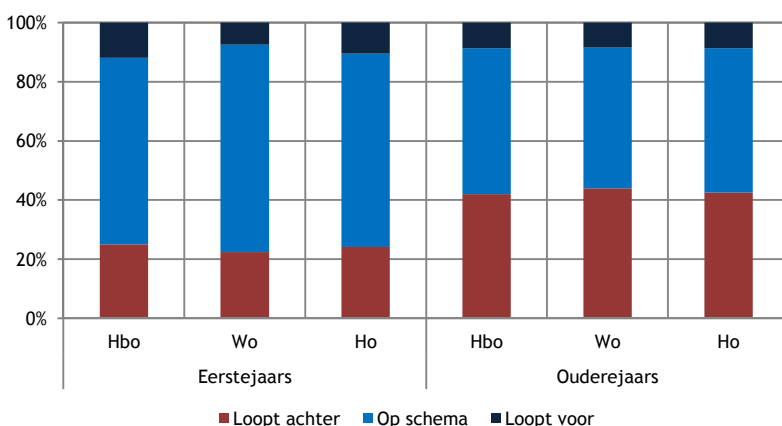
Figuur 7.8: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

Hbo-studenten afkomstig van het vwo hebben een betere studievoortgang dan studenten met een mbo- of havo-achtergrond. Deze laatste groep blijft ook dit jaar achter in studievoortgang; het verschil met studenten met een mbo-vooropleiding is gedurende de afgelopen twee metingen vrijwel gelijk gebleven.

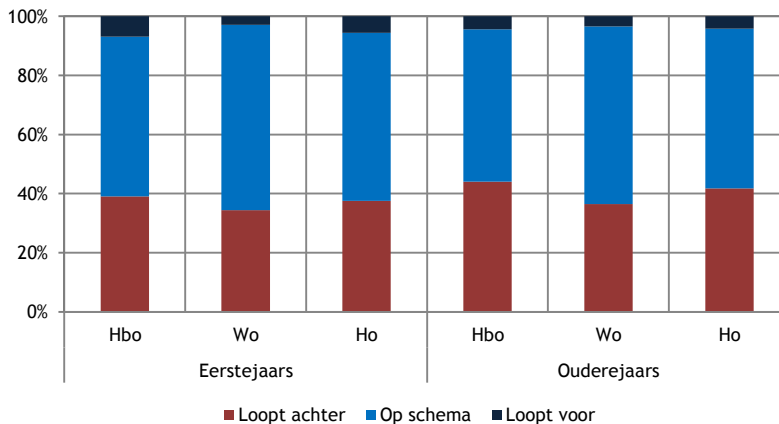
Figuur 7.9: Studievoortgang van voltijd hbo-bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

Eerstejaars lopen naar eigen inschatting meer op schema dan ouderejaars: gemiddeld geeft 65 procent van de eerstejaars aan op schema te lopen en 24 procent schat in dat zij achterlopen op het programma. Onder de ouderejaars geeft 49 procent aan gelijk te lopen met het programma en 42 procent loopt naar eigen mening achter. De studievoortgang wordt gemiddeld positiever ingeschat door vrouwen, niet-bètastudenten, studenten die niet belemmerd worden door een functiebeperking en studenten afkomstig van het vwo of een andersoortige (anders dan mbo, havo, vwo) vooropleiding.

Figuur 7.10: Studievoortgang ten opzichte van programma: eigen inschatting student (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)

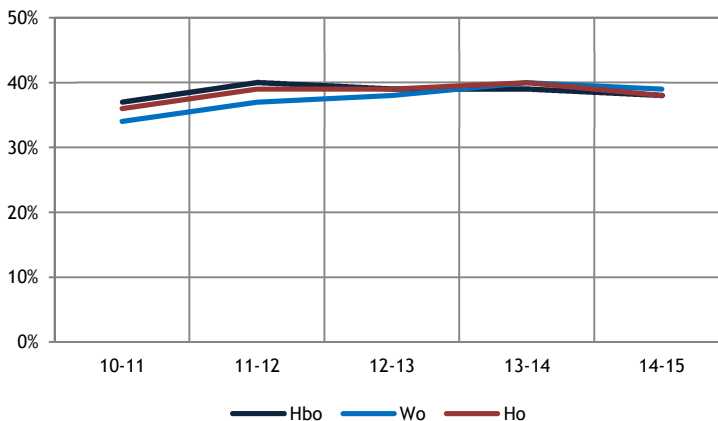
Meer dan de helft van de studenten (eerstejaars: 57%; ouderejaars: 54%) geeft aan dat de studievoortgang gelijk loopt met de geformuleerde ambities. De verschillen tussen hbo en wo en eerste- en ouderejaars binnen beide sectoren zijn klein.

Figuur 7.11: Studievoortgang ten opzichte van eigen ambities: eigen inschatting student (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)

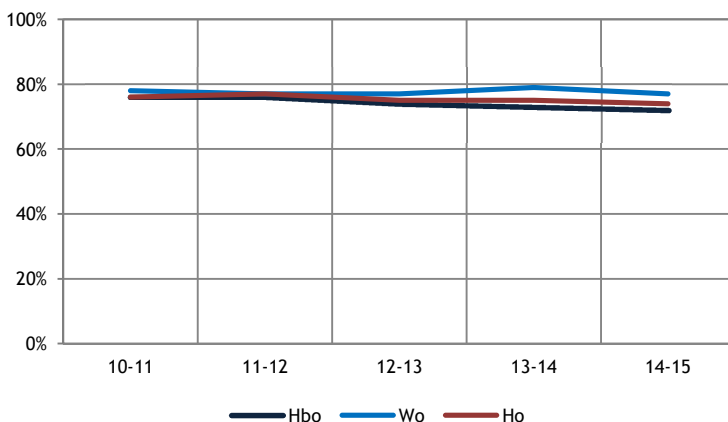
7.6 Inzet en motivatie

De gemiddelde inzet van studenten in het hbo is de afgelopen vijf jaar nauwelijks veranderd. In het wo geldt dit voor de laatste vier jaar. Ouderejaars tonen meer inzet dan eerstejaars; vrouwen tonen meer inzet dan mannen. Studenten die belemmerd worden door een beperking kunnen zich net als voorgaande jaren minder intensief inzetten dan studenten zonder beperking. De gemiddelde inzet van allochtone studenten is iets hoger dan die van autochtone studenten. De inzet van hbo-studenten met een havo-diploma is lager dan van studenten in het hbo met een mbo- of vwo-diploma.

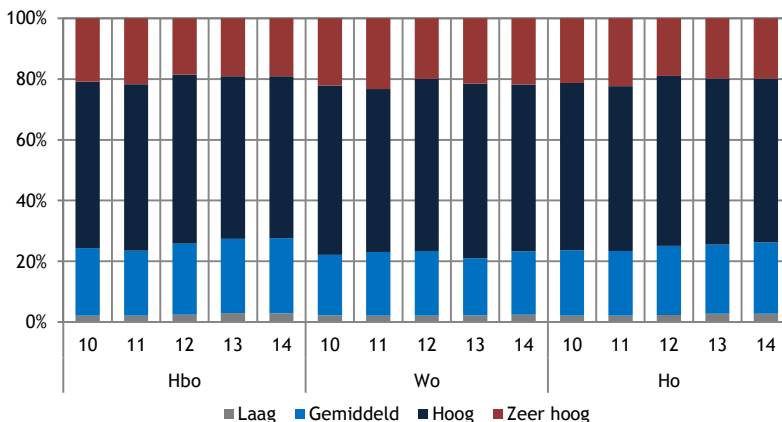
Figuur 7.12: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde inzet (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

De indicator voor motivatie is samengesteld uit de eigen inschatting van de student over zijn motivatie op drie momenten: aan de start van de studie, aan het begin van het studiejaar en in mei van het laatste jaar. De gemiddelde motivatie onder studenten is de afgelopen jaren onveranderd gebleven. In het hbo ligt de gemiddelde motivatie onder studenten lager dan in het wo (hbo: 72%; wo: 77%).

Figuur 7.13:Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

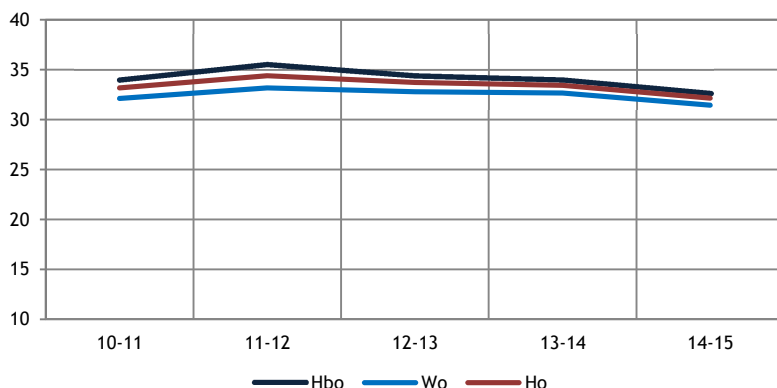
De groep studenten die zichzelf laag gemotiveerd vindt is klein, gemiddeld twee tot drie procent. Een vijfde van de studenten voelt zich zeer gemotiveerd (hbo: 19%; wo: 22%). De verschillen tussen hbo en wo en tussen de verschillende studiejaar zijn niet significant.

Figuur 7.14:Percentage voltijd bachelorstudenten en mate van motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

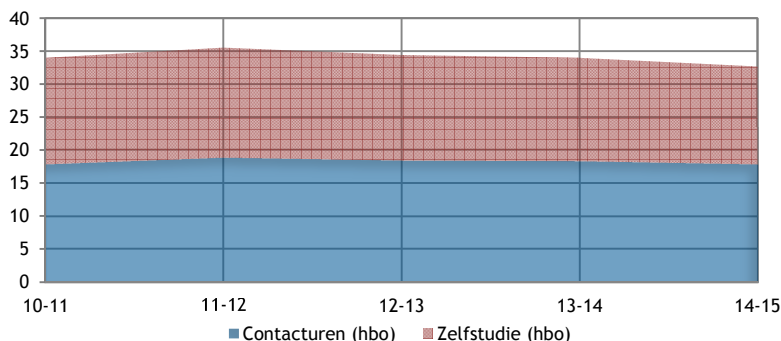
7.7 Tijdbesteding

De getoonde tijdbesteding aan de studie is samengesteld uit de uren besteed aan contactonderwijs aangevuld met de uren voor zelfstudie. De studenten die stage lopen of werken aan hun scriptie zijn buiten de analyses voor tijdbesteding gehouden. In 2014-2015 is de tijdbesteding aan studie onder hbo-studenten 33 uur en onder wo-studenten 31 uur. Dit is een lichte daling ten opzichte van 2013-2014 toen 34 uur (hbo) en 33 uur (wo) aan de studie werd besteed.

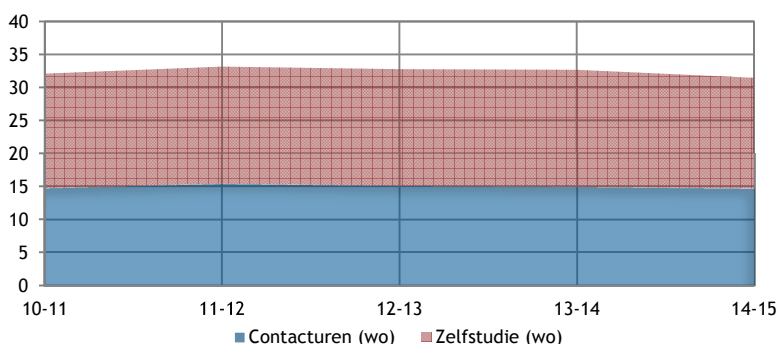
Figuur 7.15: Tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

In het hbo wordt door studenten meer tijd besteed aan contacturen (18 uur) dan aan zelfstudie (15 uur). De tijdbesteding aan contactonderwijs is onveranderd ten opzichte van 2013-2014 en weer op het niveau van 2010-2011. Het aantal uur dat men zelf besteedt aan studeren is sinds 2011-2012 gedaald met anderhalf uur (sinds 2013-2014 met bijna 1 uur). Voor 2014-2015 geldt dat vrouwen, meer dan mannen en meer dan in 2013-2014, meer tijd besteden aan zowel contactonderwijs als aan zelfstudie. Bètastudenten volgen meer contactonderwijs dan niet-bèta's; studenten die worden belemmerd door een functiebeperking en studenten met een mbo-diploma besteden in 2014-2015 meer dan gemiddeld tijd aan zelfstudie.

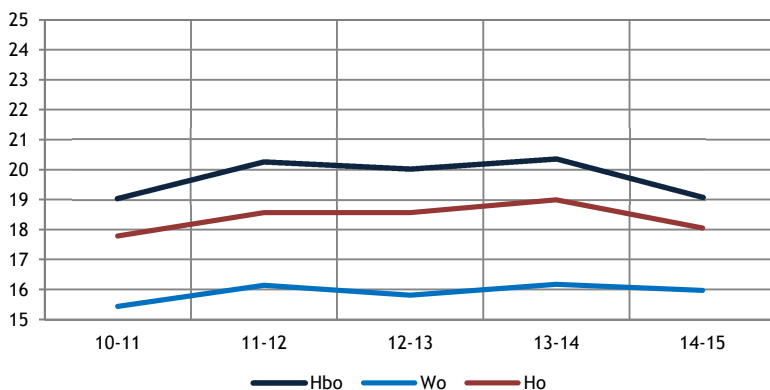
Figuur 7.16: Tijdbesteding hbo voltijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

In het wo besteden studenten, vergeleken met het hbo meer tijd aan zelfstudie (bijna 17 uur) en minder aan contactonderwijs (iets meer dan 14 uur). Het aantal uren dat gemiddeld aan contactonderwijs wordt besteed, is sinds 2010-2011 onveranderd. Het aantal uur dat besteed wordt aan zelfstudie fluctueert meer en is sinds 2013-2014 met één uur gedaald. In het wo wordt in 2014-2015 meer dan door andere groepen tijd besteed aan zowel contactonderwijs als zelfstudie door bètastudenten en vwo'ers. Vergeleken met 2013-2014 betekent dit alleen voor deze groep studenten een verhoging van het aantal uur contactonderwijs. In 2014-2015 besteden vrouwen meer tijd aan zelfstudie dan mannen. In 2013-2014 waren het daarnaast studerenden met een functiebeperking die meer tijd aan zelfstudie besteden en waren er geen verschillen naar vooropleiding.

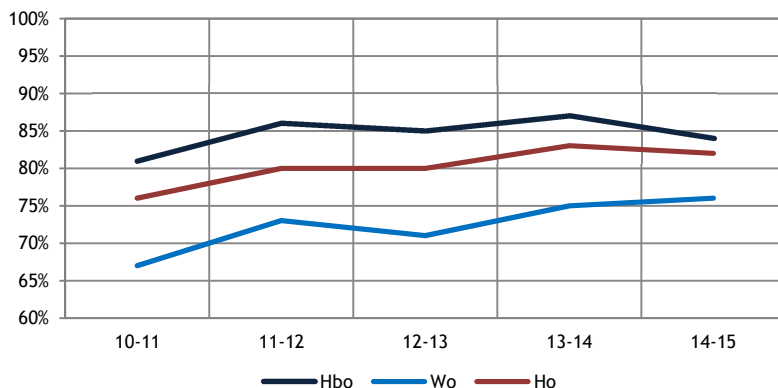
Figuur 7.17: *Tijdbesteding wo voltijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2015)*

Het aantal uur contactonderwijs dat eerstejaarsstudenten in 2014-2015 volgen is in het hbo gemiddeld negentien uur en in het wo met gemiddeld zestien uur, lager. Sinds 2013-2014 is sprake van een kleine, niet significante, daling in aantal uur gevolgd contactonderwijs. Eerstejaars in het hbo die een bètastudie doen, volgen meer contactonderwijs dan studenten van andere studies (verschil van 1 à 2 uur). In het wo zijn het eveneens de bètastudenten en vwo'ers die meer tijd besteden aan contactonderwijs (bèta 7 à 8 uur meer dan niet-bèta; vwo 2 à 4 uur meer dan studenten zonder vwo-vooropleiding).

Figuur 7.18: *Uren contacttijd per week van eerstejaars voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2015)*

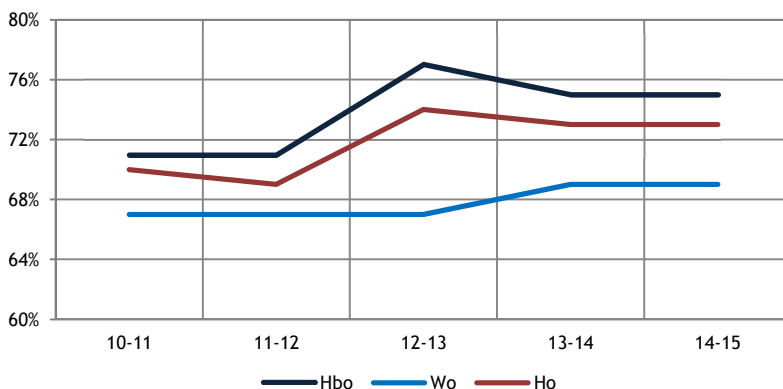
In het kader van de prestatieafspraken is een minimum van twaalf uur geprogrammeerde contacttijd voor eerstejaars bachelorstudenten afgesproken. In de figuur hieronder is te zien dat eerstejaarsstudenten in het ho voor het overgrote deel ook daadwerkelijk twaalf of meer uren contactonderwijs volgen (hbo: 84%; wo: 76%). Dit is vrijwel onveranderd vergeleken met een jaar eerder (daling van 3% in hbo, stijging van 1% in wo). Van de groep eerstejaarsstudenten die aangeeft minder dan twaalf uur contacttijd te volgen, is echter niet bekend waarom zij minder dan twaalf uur contacttijd volgen: omdat minder dan twaalf uur contacttijd wordt aangeboden in de opleiding of omdat deze studenten zelf kiezen om van minder dan twaalf uur contacttijd gebruik te maken.

Figuur 7.19: Percentage eerstejaars voltijd bachelorstudenten dat meer dan twaalf uur contacttijd volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

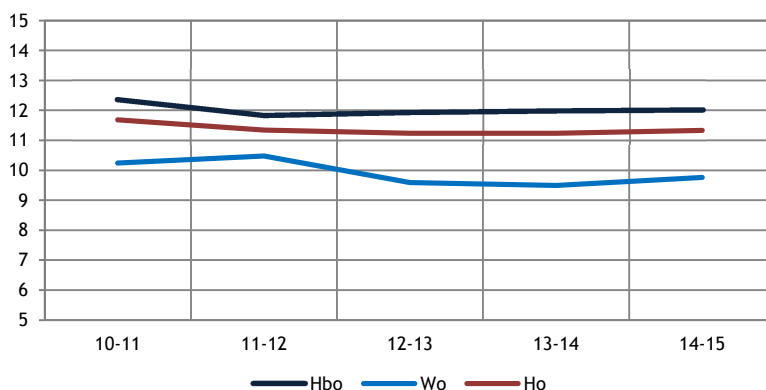
7.8 Betaald werk

Het percentage studenten (voltijd bachelor) met betaald werk is sinds 2013-2014 stabiel gebleven. In het hbo heeft 75 procent van de studenten een betaalde baan, in het wo is dit 69 procent. Kijkend naar het ho als geheel dan hebben vrouwen, studenten zonder belemmerende functiebeperking, niet-bètastudenten, thuiswonende studenten, autochtone studenten en studenten uit een lagere economische klasse vaker betaald werk dan andere studenten.

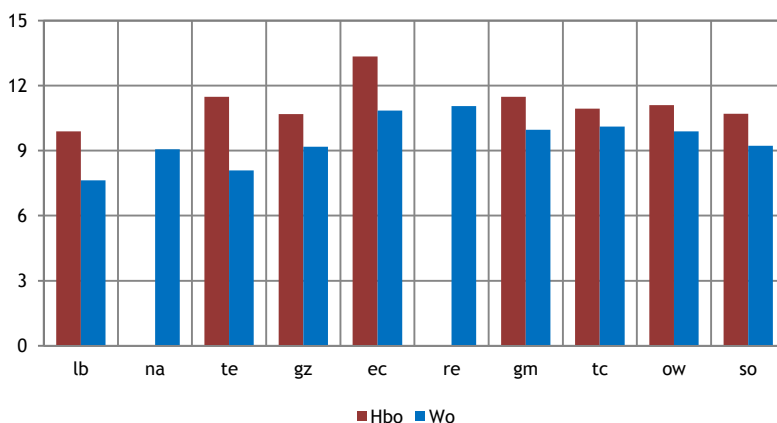
Figuur 7.20: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

Niet alleen het percentage studenten met betaald werk is stabiel gebleven, ook het aantal uur dat deze werkenden gemiddeld per week besteden aan een betaalde baan is sinds 2012-2013 stabiel: meer dan elf uur per week. Op een (tijdelijke) daling van het aantal uur betaald werk in 2013-2014 na (9,5 uur), werken studenten in het wo gemiddeld tien uur per week. In het hbo ligt het gemiddeld aantal werkzame uren met twaalf uur per week hoger. Zowel in het hbo als in het wo werken vrouwen minder uren dan mannen. Ditzelfde geldt voor studenten van bètagerichte opleidingen en autochtone studenten. Net als in de voorgaande monitor zien we dat vrouwen en autochtone studenten vaker een betaalde baan hebben, maar minder tijd besteden aan betaalde arbeid wanneer ze werken.

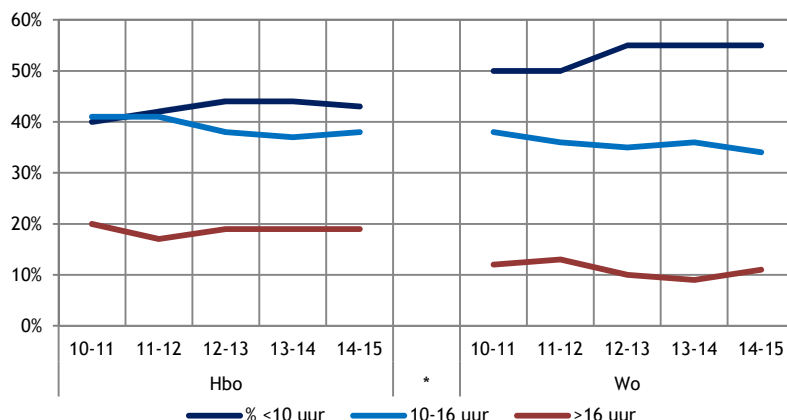
Figuur 7.21: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

Voor alle sectoren geldt dat hbo-studenten meer uren werkzaam zijn in de sector vergeleken met wo-studenten. Uitgezonderd zijn de sectoren natuurkunde en recht, hierin zijn alleen wo-studenten vertegenwoordigd met betaalde arbeid. Hbo-studenten zijn qua gemiddeld aantal uur per week (met 13 uur) het meest vertegenwoordigd in de sector economie, gevolgd door de sector techniek en gedrag & maatschappij (beide 11,5 uur). Wo-studenten werken gemiddeld het meest in de sector recht (11 uur), gevolgd door de sector economie (bijna 11 uur). In de sector landbouw werken studenten het minste aantal uren per week (hbo: 10 uur; wo: bijna 8 uur).

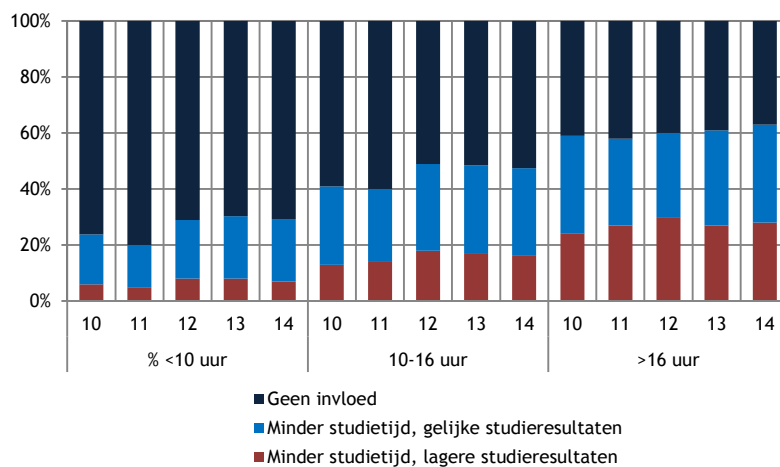
Figuur 7.22: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week naar sector: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2015)

Zowel in het hbo als in het wo werkt het grootste percentage studenten minder dan tien uur. In het hbo is het aandeel studenten dat minder dan tien uur werkt licht aan het dalen sinds 2013-2014 (daling van 1%), ten bate van de groep die tien tot zestien uur werkt (stijging van 1%). In het wo is het aandeel met een baan minder dan tien uur sinds 2012-2013 stabiel gebleven. Het percentage studenten in het wo dat zestien of meer uur werkt is gestegen sinds 2013-2014 met twee procent, ten koste van de groep die tussen de tien en zestien uur werkt.

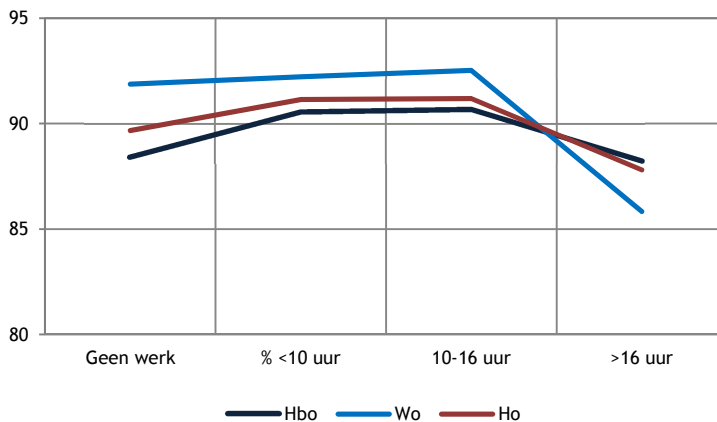
Figuur 7.23: *Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week (gerubriceerd): voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2015)*

Dat een betaalde baan niet altijd van negatieve invloed is op de studieresultaten is te zien in de figuur hieronder. Net als in eerdere jaren is ook nu te zien dat de groep studenten waarvoor geldt dat werken leidt tot lagere studieresultaten, stijgt met het toenemen van het aantal werkende uren. Gemiddeld heeft een op de drie à vier studenten met een baan van zestien uur of meer, minder tijd aan de studie te besteden met als gevolg slechtere studieresultaten. Onder de studenten die minder dan tien uur werken is dit bij een op de dertien à veertien het geval.

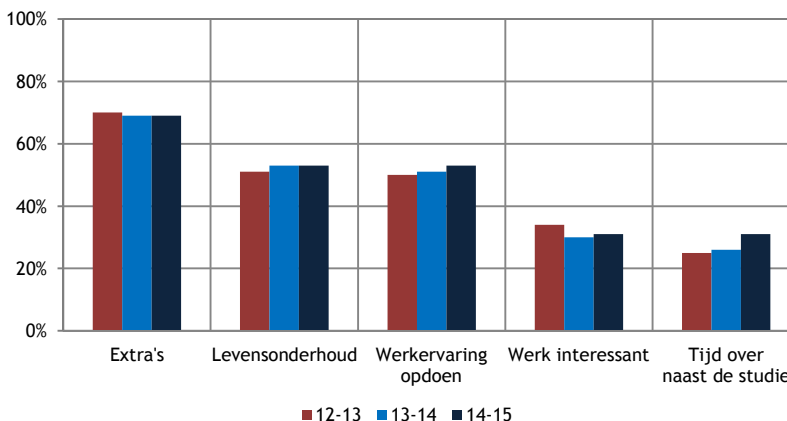
Figuur 7.24: *Invloed baan op studie naar aantal uren werken per week van voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2015)*

Uit eerdere resultaten van de Studentenmonitor blijkt dat minder dan tien uur werken goed te combineren is met een voltijdstudie. De grens waarbij het aantal werkzame uren significant van invloed is op de studievoortgang ligt in 2014-2015 bij zestien uur werken. Vooral in het wo daalt het percentage studenten met een nominale studievoortgang wanneer men meer dan zestien uur werkt. In het hbo is de invloed van werk op nominaal studiegedrag met name positief voor de groep die in ieder geval werkt, maar dit maximaal zestien uur doet. Externe factoren zoals motivatie en capaciteit, die zowel studievoortgang als aantal uur werken kunnen beïnvloeden, zijn hierbij buiten beschouwing gelaten.

Figuur 7.25: Studievoortgang (100=nominaal) van voltijd bachelorstudenten naar aantal uren werken per week (bron: Studentenmonitor 2015)

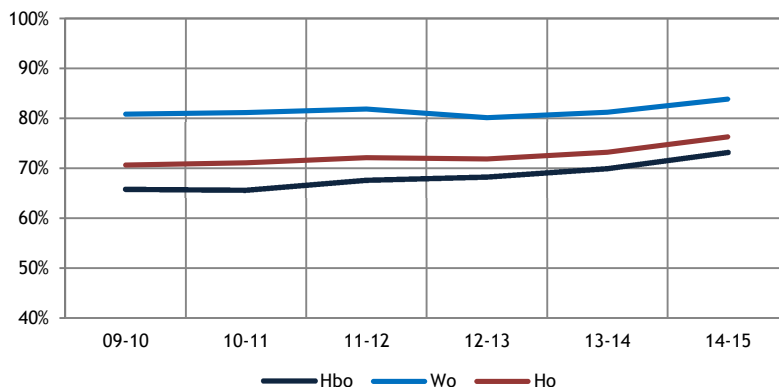
De meest genoemde reden door eerstejaars om te gaan werken is het kunnen doen van extra uitgaven (69%), gevolgd door het bekostigen van het levensonderhoud en het opdoen van werkervaring (beide 53%). Het opvullen van beschikbare tijd naast de studie wordt door minder dan een derde van de studenten genoemd als reden om te gaan werken. De getoonde verschillen naar jaar zijn niet significant.

Figuur 7.26: Percentage eerstejaars voor wie genoemde redenen om te werken belangrijk zijn (bron: Studentenmonitor 2013-2015)

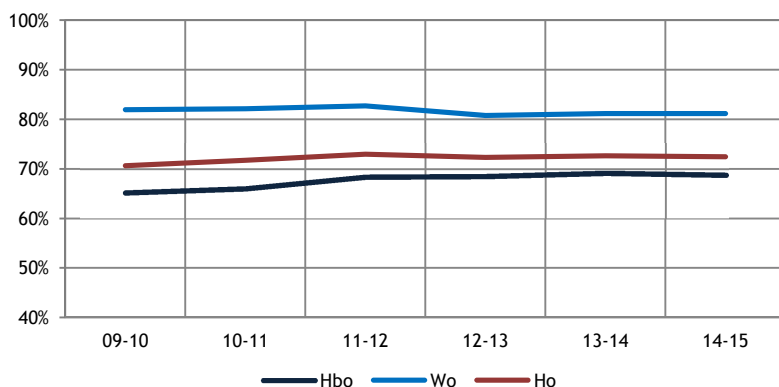
7.9 Kwaliteit van de opleiding

De figuren die de tevredenheid van studenten laten zien, zijn gebaseerd op de Nationale Studentenenquête (NSE) en tonen de percentages studenten die tevreden tot zeer tevreden zijn over hun opleiding (score 4 en 5). Studenten in het wo zijn meer tevreden over hun opleiding dan hbo'ers. In 2014-2015 is 73 procent van de hbo-studenten (voltijd bachelor) tevreden tot zeer tevreden over hun opleiding; in het wo geldt dit voor 84 procent van de voltijd bachelors. Ten opzichte van 2013-2014 is dit een (significante) stijging van drie procentpunten, zowel voor hbo als wo.

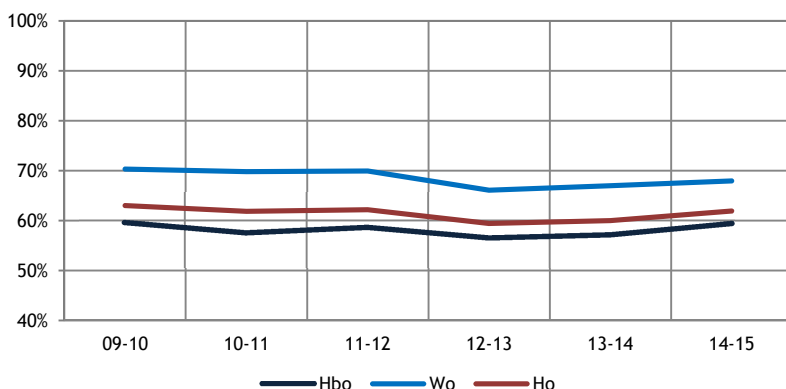
Figuur 7.27: Het oordeel over de opleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2015)

Over de inhoud van de opleiding (zie figuur hieronder) is het merendeel van de studenten (72%) positief. Wo-studenten zijn ook dit jaar meer tevreden over de inhoud dan hbo-studenten (hbo: 69%; wo: 81%). Sinds 2012-2013 zijn de oordelen over de inhoud van de opleiding onveranderd. Het deel van de studenten dat ontevreden is over de inhoud van de opleiding is klein. In het hbo is zes procent van de studenten en in het wo drie procent ontevreden tot zeer ontevreden.

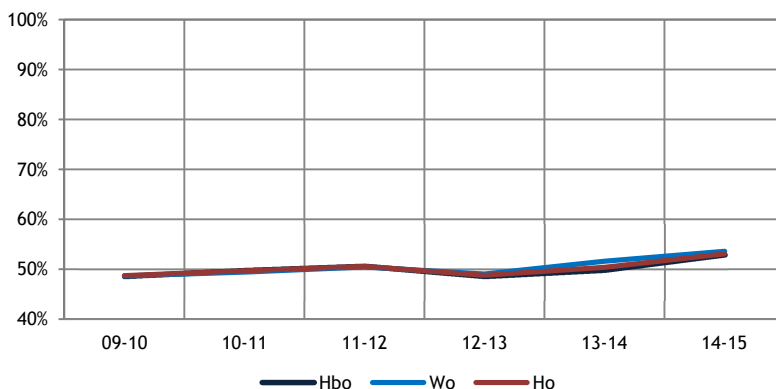
Figuur 7.28: Het oordeel over de inhoud van de opleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2015)

In 2014-2015 is 59 procent van de studenten in het hbo en 68 procent van de studenten in het wo (zeer) positief over de docenten. In het hbo is dit een (significante) stijging van twee procentpunten ten opzichte van een jaar eerder; in het wo gaat het om een kleine (significante) stijging van een procentpunt. Kijkend verder terug in de tijd, dan is het tevredenheidsniveau van voor 2012-2013 voor zowel het hbo als het wo nog niet behaald. De groep studenten die ronduit ontevreden is over de docenten is klein: twee procent in het hbo en nog geen een procent in het wo. Uitgesproken tevreden over de docenten is zeventien procent van de hbo'ers en negentien procent van de wo'ers.

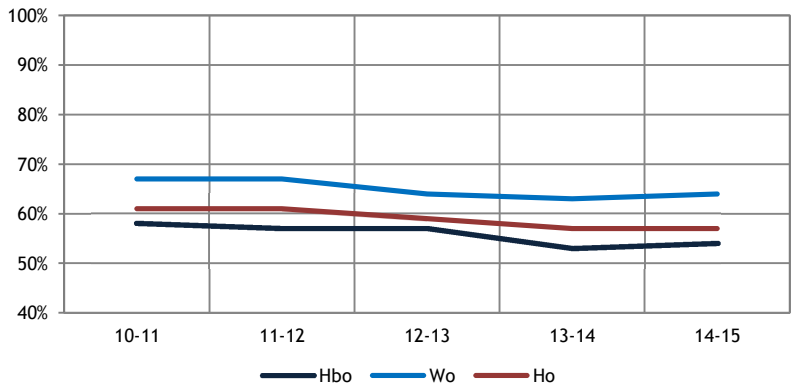
Figuur 7.29: Het oordeel over de docenten; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2015)

Ook in het oordeel over de studiebegeleiding is een positieve lijn te zien. De oordelen in het hbo en wo liggen dicht tegen elkaar aan. In 2014-2015 is 53 procent van de studenten in het ho tevreden tot zeer tevreden over de studiebegeleiding (in 2013-2014: 50%). In het wo is de tevredenheid over de begeleiding gestegen naar 54 procent (2013-2014: 52%). Van alle studenten is twaalf procent ontevreden en drie procent zeer ontevreden over de studiebegeleiding. Een zeer tevreden oordeel over de studiebegeleiding wordt door veertien procent van de studenten gegeven.

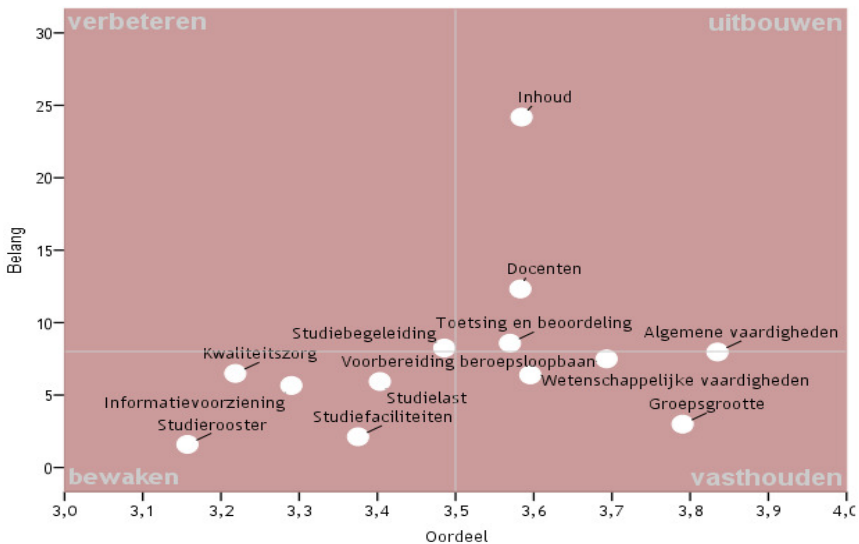
Figuur 7.30: Het oordeel over de studiebegeleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2015)

Sinds 2010-2011 is het aandeel studenten dat tevreden is over de mate waarin het onderwijs uitdagend is, gedaald. In het hbo is 54 procent van de studenten tevreden over de geboden uitdaging. Dit is de laatste twee jaar onveranderd gebleven. In het wo is 64 procent van de studenten tevreden over de uitdaging die de studie hen biedt, een stabiel percentage sinds 2012-2013. De verschillen tussen type student zijn te verwaarlozen.

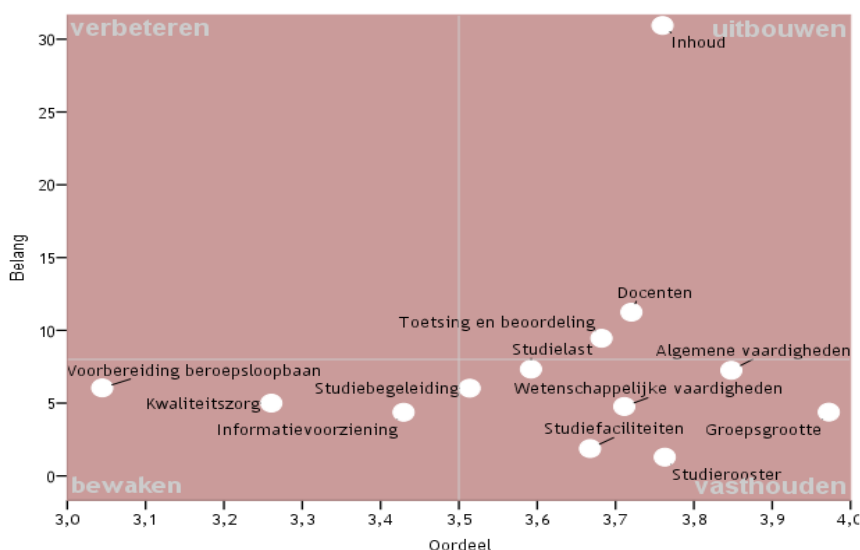
Figuur 7.31: Het oordeel over de mate waarin de studie uitdagend is; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

De samenhang tussen het algemeen opleidingsoordeel en oordelen op afzonderlijke kwaliteitsindicatoren in het hbo is hieronder weergegeven met behulp van een relative weight analyses. Deze analyse geeft antwoord op de vraag waar men het beste op kan sturen om het algemeen oordeel te verbeteren. De inhoud van de opleiding en de kwaliteit van docenten zijn in het hbo het meest bepalend voor het algemeen oordeel van een opleiding. Het oordeel over toetsing en beoordeling is, ten opzichte van 2013-2014, meer bepalend geworden voor het algemeen oordeel. Minder dan gemiddeld beoordeeld is studiebegeleiding terwijl hier meer dan gemiddeld belang aan gehecht wordt.

Figuur 7.32: Relatie tussen algemeen oordeel en oordelen op onderdelen: hbo (NSE 2015)

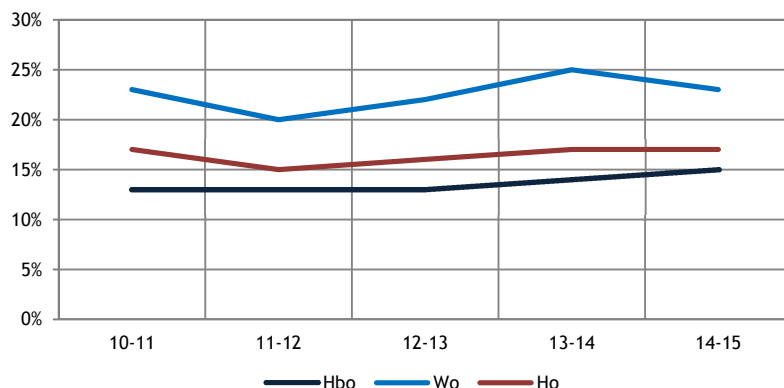
In het wo zijn er opzichte van 2013-2014 nauwelijks veranderingen: het algemeen oordeel wordt bepaald door de inhoud van de opleiding en de kwaliteit van docenten. Ook de indicator toetsing en beoordeling bepaalt, zij het in mindere mate, het algemeen oordeel. Net als in 2013-2014 zijn er geen indicatoren in het wo die relatief bepalend zijn voor de algemene tevredenheid maar minder dan gemiddeld worden beoordeeld.

Figuur 7.33: Relatie tussen algemeen oordeel en oordelen op onderdelen: wo (NSE 2015)

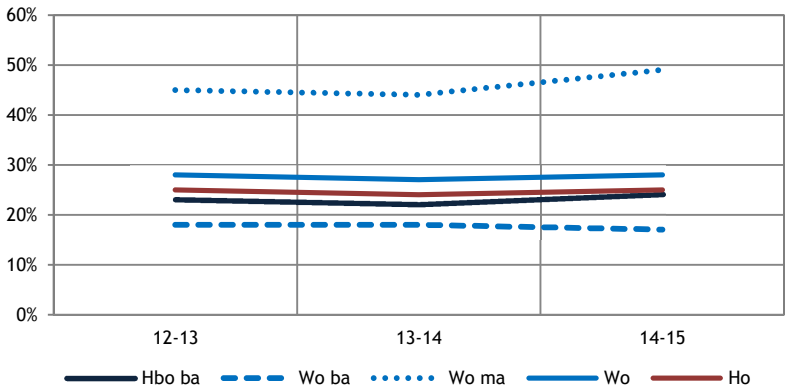
7.10 Ambitieuze studenten

Met het aandeel studenten (voltijd bachelor) dat bestuursactiviteiten verricht, worden die studenten bedoeld die bestuurslid zijn van raden binnen de instelling of van studentenorganisaties. In het hbo is het aandeel studenten met bestuurswerk gestegen naar vijftien procent (significante stijging met 1% sinds 2013-2014). In 2014-2015 verricht 23 procent in het wo bestuurswerk, een jaar eerder was dit 25 procent. Dit verschil is niet significant. Vooral mannen, uitwonende studenten, studenten afkomstig uit een hoger sociaal milieu en studenten met een vwo-diploma nemen vaker bestuurswerk op zich. Tussen allochtone en autochtone studenten is geen verschil gevonden.

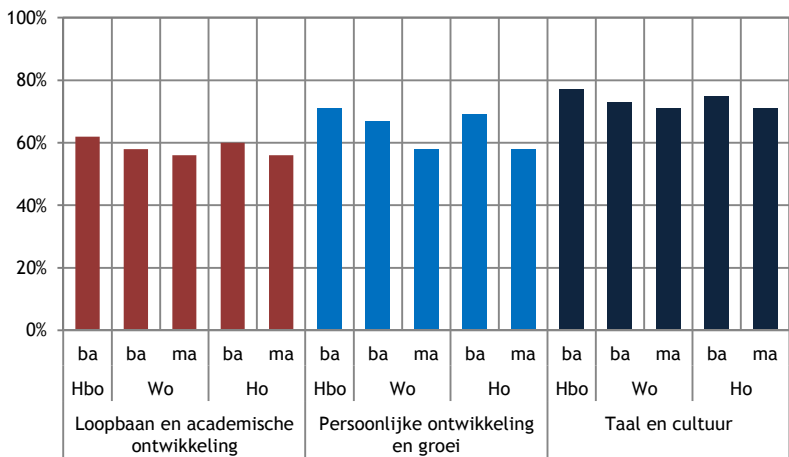
Figuur 7.34: Percentage voltijd bachelorstudenten dat bestuurswerk verricht (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

Onder studiegerelateerde buitenlandervaring wordt hier verstaan: studiereizen, taalcursussen, stages of opleidingen in het buitenland zolang deze betrekking hebben op de studie. Zowel onder bachelors in het hbo als in het wo is gedurende de tijd het aandeel studenten met buitenlandervaring gerelateerd aan de studie nauwelijks veranderd (hbo bachelor 24%; wo bachelor 17%). Onder wo-masters is daarentegen een toename van studiegerelateerde buitenlandervaring te zien: 49 procent in 2014-2015 vergeleken met 44 à 45 procent in eerdere jaren.

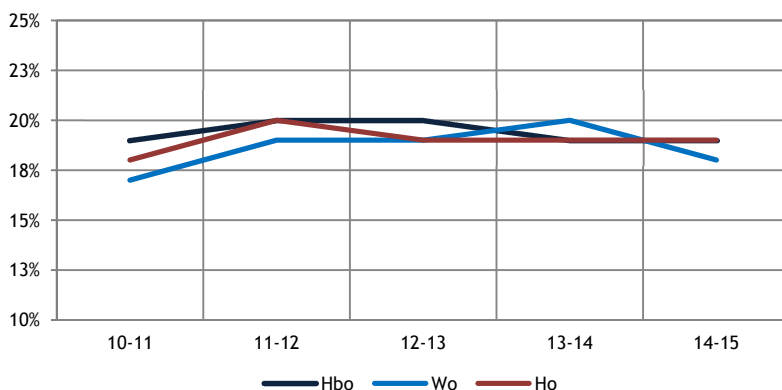
Figuur 7.35:Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor 2013-2015)

Het meest genoemde motief om tijdens de studie naar het buitenland te gaan om daar te studeren is om ervaring op te doen met de taal en cultuur van het land. Persoonlijke groei en ontwikkeling wordt door bachelors (zowel hbo als wo) als twee meest belangrijke motief genoemd. Voor wo-masters is persoonlijke groei en ontwikkeling uitwisselbaar als tweede belangrijke motief met loopbaan en academische ontwikkeling.

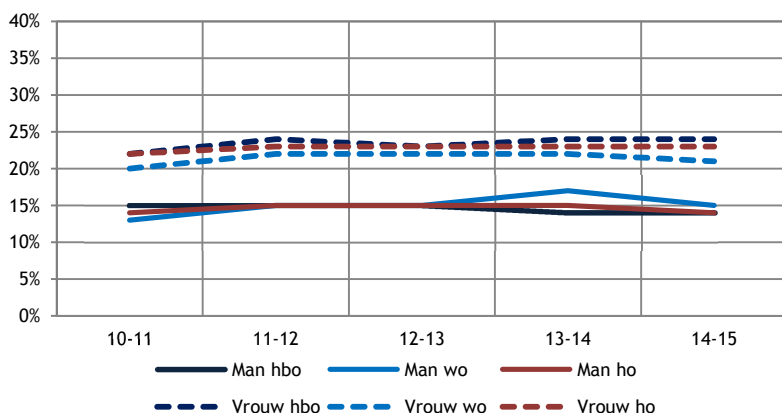
Figuur 7.36:Motieven van voltijd bachelor- en masterstudenten om naar het buitenland te gaan voor studiegerelateerde doeleinden (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)

In de Studentenmonitor zijn ambitieuze studenten gekenmerkt als studenten die zich bovengemiddeld inzetten, een bovengemiddelde motivatie hebben en die 35 of meer uur per week besteden aan de studie. Het aandeel ambitieuze hbo-studenten is sinds 2013-2014 gelijk gebleven (19%). In het wo is het aandeel ambitieuze studenten het afgelopen jaar gedaald (van 20 naar 18%). Mannen zijn minder ambitieus ingesteld in hun studie dan vrouwen. Autochtone studenten zijn iets meer ambitieus dan allochtone studenten.

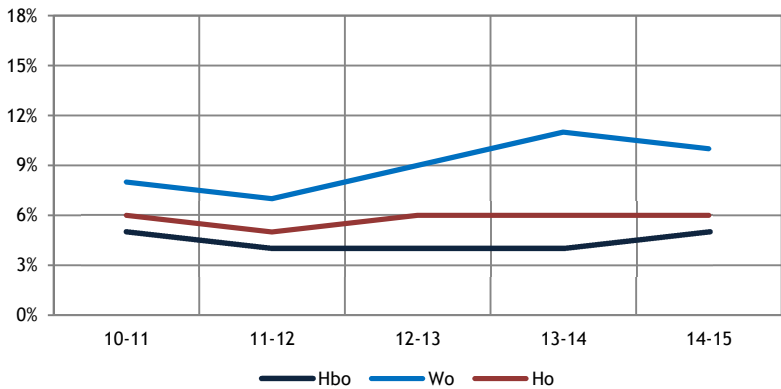
Figuur 7.37: Het aandeel ambitieuze voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

Over het algemeen tonen vrouwen meer ambitie dan mannen. Dit geldt zowel voor het hbo als voor het wo. Het in de Studentenmonitor opgestelde profiel van de ambitieuze student kan aan 24 procent van de vrouwelijke hbo-studenten toegekend worden (14% aan mannelijke hbo-studenten). In het wo voldoet 21 à 22 procent van de vrouwen aan het profiel (tegenover gemiddeld 15% van de mannen in het wo). De stijging van het aandeel mannen dat als ambitieus geïdentificeerd kon worden tussen 2012-2013 en 2013-2014 was van tijdelijke aard.

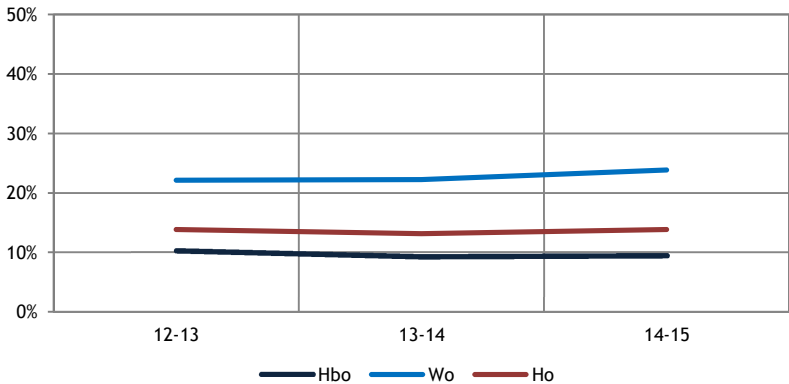
Figuur 7.38: Het aandeel ambitieuze voltijd bachelorstudenten naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

Het aandeel studenten in het hbo dat in 2014-2015 een honoursprogramma volgt, is vrijwel gelijk aan het aandeel in 2013-2014 (4% tegenover 5% in 2014-2015). De stijgende lijn van het aandeel wo-studenten dat sinds 2011-2012 een honoursprogramma is gaan volgen, heeft geen stand gehouden. Sinds de piek in 2013-2014 (11%) is het aandeel iets gedaald naar tien procent in 2014-2015. In het hbo worden honoursprogramma's gemiddeld iets meer gevolgd door allochtone studenten en iets meer door studenten met een vwo-diploma dan een havo-diploma. In het wo zien we vooral verschillen tussen al dan niet bètastudies, sociaal milieu en vooropleiding (bètastudies, hogere sociaal-economische status en andere vooropleiding dan havo/vwo vaker vertegenwoordigd).

Figuur 7.39: Het aandeel voltijd bachelorstudenten dat een honoursprogramma volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

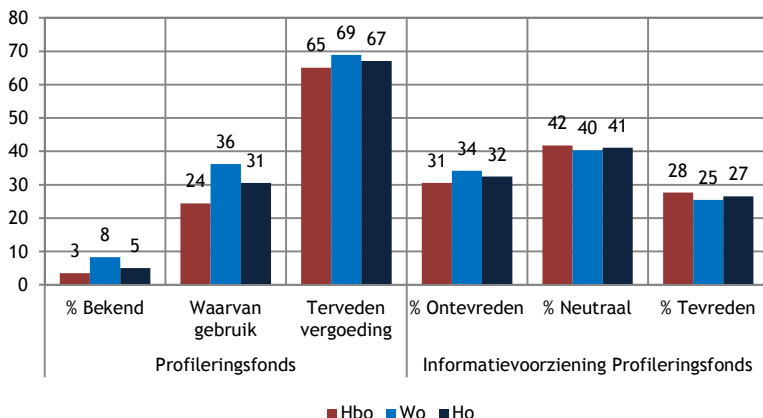
Het aanbieden van een opleidingsprogramma dat grotendeels in een andere taal dan het Nederlands wordt gegeven, is een goede voorbereiding voor Nederlandse studenten op een (vervolg)studie of toekomst in het buitenland. Het aandeel studenten in het hbo dat een opleiding volgt in een niet-Nederlandse taal is de afgelopen drie jaar onveranderd (gemiddeld 9%). In het wo is het laatste jaar het aandeel studenten dat een opleiding volgt in een niet-Nederlandse taal gestegen (van 22 naar 24%). In het hbo zijn het vaker mannen dan vrouwen en minder vaak bèta-studenten dan studenten van niet-bètaopleidingen die een opleiding volgen in een niet-Nederlandse taal. In het wo worden de opleidingen in een niet-Nederlandse voertaal vaker gevolgd door mannen en door bèta-studenten.

Figuur 7.40: Het aandeel voltijd bachelorstudenten waarvan programma grotendeels in niet-Nederlandse taal wordt verzorgd (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

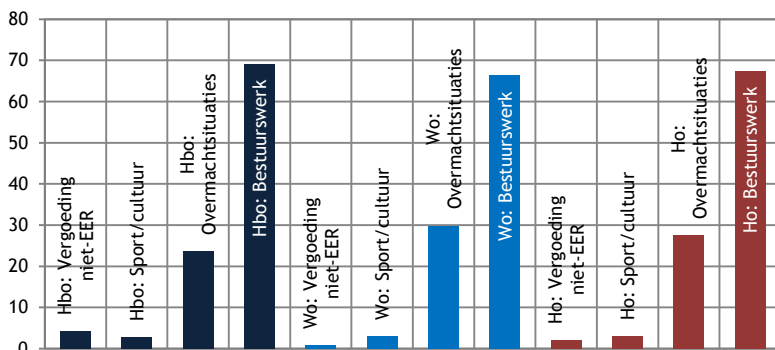
7.11 Profileringsfonds

Vijf procent van de studenten is bekend met het profileringsfonds³⁵; de bekendheid is in het wo (8%) groter dan in het hbo (3%). Van deze groep maakt ongeveer een derde daadwerkelijk gebruik van het profileringsfonds. Dit komt overeen met iets minder dan drie procent van de wo-bachelors en 0,8 procent van de hbo-bachelors (ongeveer 1,5% van de ho-bachelors). Van hen is ongeveer twee derde tevreden over de vergoeding. Over de informatievoorziening (gevraagd aan studenten die het profileringsfonds kennen) is ruim een kwart van de studenten tevreden; 40 procent is neutraal en een derde is ontevreden.

Figuur 7.41: Bekendheid met en oordeel over het profileringsfonds: alleen voltijd bachelors (%) (bron: Studentenmonitor 2015)

De grafiek hieronder geeft de percentages studenten en het doel waarvoor een beroep is gedaan op het profileringsfonds. Er zijn weinig verschillen tussen hbo en wo. Het vaakst (ongeveer in twee derde van de gevallen) doet men een beroep vanwege bestuurswerk of medezeggenschap. In 30 procent van de gevallen wordt de bijdrage van het profileringsfonds aangewend voor overmachtsituaties (chronisch ziek, handicap, familieomstandigheden, zwangerschap, onstudeerbaarheid e.d.). Ongeveer drie procent beroept zich op het fonds vanwege bijzondere prestaties op het gebied van sport of cultuur en twee procent (4% in hbo en minder dan 1% in wo) betreft niet-EER-studenten die een vergoeding van het instellingscollegegeld vragen.

Figuur 7.42: Gebruik van het profileringsfonds (%) : alleen voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2015)

³⁵ Gevraagd is: Ben je bekend met het Profileringsfonds (ook wel genoemd afstudeerfonds/afstudeerregeling/Fonds Ondersteuning Student (FOS)/universiteitsfonds, SNUF van je instelling?

7.12 Samenvatting

In dit hoofdstuk is een analyse gemaakt van de ontwikkeling van studievoortgang, studiegedrag, kwaliteit en excellentie. De gegevens zijn gebaseerd op de Studentenmonitor Hoger Onderwijs van 2010-2011 tot en met 2014-2015. De resultaten aangaande de kwaliteit van de opleidingen zijn gebaseerd op de Nationale Studentenenquête 2009-2010 tot en met 2014-2015. De rendementscijfers zijn afkomstig van de VSNU en de Vereniging Hogescholen. De ontwikkeling in tijd is, waar mogelijk, weergegeven evenals de belangrijkste verschillen tussen studenten op basis van achtergrondkenmerken. Alleen voltijdstudenten in de bachelorfase zijn meegenomen in de analyses. In deze slotparagraaf worden de belangrijkste bevindingen beschreven.

Verandert het aandeel eerstejaarsstudenten dat op schema ligt?

Dertien procent van zowel de eerstejaarsstudenten in het hbo als in het wo geeft aan in 2014-2015 een studieachterstand te hebben. Dit aandeel is in de afgelopen drie jaar nauwelijks veranderd. Onder ouderejaars wordt vaker een studieachterstand opgemerkt: 37 procent in het hbo en 44 procent in het wo. Ook deze cijfers zijn stabiel.

Hoe ontwikkelt zich het percentage studenten dat aangesproken wordt op studieachterstand in het eerste jaar?

Het aandeel eerstejaars dat naar eigen zeggen actief wordt aangesproken op hun studieachterstand ligt op ongeveer de helft. In het hbo schommelt dit aandeel de afgelopen drie jaar (12-13: 55%; 13-14: 48%; 14-15: 50%); in het wo is het aandeel dat aangesproken wordt op hun achterstand stabiel gebleven. Ouderejaars worden in mindere mate dan eerstejaars aangesproken op een studieachterstand (hbo: 35%; wo: 20%).

Hoe is de ontwikkeling van bachelorrendementen?

De bachelorrendementen in het hbo zijn lager dan in het wo: in het hbo is het rendement van het laatste instroomcohort 50 procent; in het wo 76 procent. In het wo zijn de rendementen gestegen, in het hbo zijn deze gedaald. In het hbo zijn de bachelorrendementen het hoogst voor studenten met een vwo-achtergrond en het laagst voor havisten. Het rendement is het sterkst gedaald bij studenten met een mbo-vooropleiding, zodanig dat deze het laatste jaar nagenoeg op gelijk niveau zijn met respectievelijk 43 en 44 procent. De ontwikkeling van de rendementen in het wo kan te maken hebben met de invoering van het studievoorschot. De oorzaak zou kunnen liggen in een versnelde doorstroom naar de master met behoud van de basisbeurs in 2014-2015 of het realiseren van meer bachelordiploma's, in verband met de invoering van het studievoorschot voor vertraagde bachelorstudenten in het wo in 2015-2016.

Verbetert de studievoortgang van studenten?

De stijgende lijn in studievoortgang onder wo-studenten die is ingezet na 2012-2013 neemt in 2014-2015 iets af. De studievoortgang onder hbo-studenten is in 2014-2015 verbeterd ten opzichte van een jaar eerder. De studievoortgang in het wo is nog altijd hoger dan in het hbo. Studenten die zich belemmerd voelen in hun studie door een studiebeperking laten vaker een achterlopende studievoortgang zien dan studenten die zich niet beperkt voelen in hun studie. Van verschillen in studievoortgang naar etniciteit is in 2014-2015 alleen sprake in het hbo. In het wo laten allochtone studenten eenzelfde studievoortgang zien als autochtone studenten; in het hbo hebben autochtone studenten een betere studievoortgang dan allochtone studenten. Vrouwen hebben een grotere studievoortgang dan mannen, vooral in het wo.

Wat betreft vooropleiding: hbo-studenten met een havo-opleiding blijven nog altijd achter in hun studievoortgang. Het verschil met studenten met een mbo- en vwo-vooropleiding is de afgelopen twee meetjaren stabiel gebleven. Ten opzichte van het studieprogramma lopen, naar eigen inschatting, eerstejaars het meest op schema. Ten opzichte van eigen geformuleerde ambities geldt hetzelfde: eerstejaars lopen qua studievoortgang meer in lijn met hun ambities dan ouderejaars.

Verbetert de inzet van studenten?

In het hbo vertoont 38 procent van de studenten een meer dan gemiddelde inzet, in het wo gaat het om 39 procent van de studenten die zich meer dan gemiddeld inzetten voor hun studie. Het aandeel studenten dat zich meer dan gemiddeld inzet voor hun studie is daarmee nauwelijks veranderd gedurende de afgelopen jaren. Ten opzichte van 2013-2014 is dit een lichte daling van een procentpunt. Net als voorgaande jaren tonen ouderejaars en vrouwen meer inzet. Ditzelfde geldt voor studenten die zich niet belemmerd voelen door een beperking en voor allochtone studenten. Hbo-studenten met een havo-diploma vertonen minder inzet dan hbo-studenten met een mbo- of vwo-vooropleiding.

Verbetert de motivatie van studenten?

De motivatie van studenten is de afgelopen jaren vrijwel onveranderd gebleven. Zeven op de tien studenten in het hbo en acht op de tien studenten in het wo is naar eigen inschatting hoog tot zeer hoog gemotiveerd. Twee tot drie procent van de studenten geeft aan dat zij een lage motivatie hebben.

Verbetert de tijdbesteding van studenten aan hun studie?

Tijdbesteding is samengesteld uit het aantal contacturen en uren zelfstudie per week. In het hbo besteden studenten gemiddeld 33 uur aan hun studie, in het wo is de tijdbesteding van studenten gemiddeld 31,5 uur. Dit is iets minder dan in 2013-2014 toen in het hbo 34 uur en in het wo 33 uur aan de studie werd besteed. Zowel in het hbo als in het wo is deze daling te wijten aan het verminderen van het aantal zelfstudie-uren; het aantal contacturen is gelijk gebleven. In het hbo is het aantal contacturen hoger dan het aantal uren dat men zelf aan de studie besteedt per week (bijna 18 versus bijna 15 uur). In het wo is dit juist andersom (contacturen per week: bijna 15; uren zelfstudie per week: bijna 17 uur).

Hoe ontwikkelt zich de onderwijsintensiteit (aantal contacturen) in het eerste jaar?

Eerstejaarsstudenten volgen in het hbo gemiddeld 19 uur contactonderwijs en in het wo ligt het aantal contacturen op gemiddeld 16 uur per week. Tussen 2010-2011 en 2011-2012 is een toename in onderwijsintensiteit te zien maar bleef daarna redelijk stabiel. Tussen 2013-2014 en 2014-2015 is de intensiteit weer licht gedaald in zowel hbo als wo. Het aantal contacturen onder eerstejaars is daarmee weer op het niveau van 2010-2011. Bètastudenten in hbo volgen met een à twee uur verschil meer contactonderwijs dan andere studenten. In het wo zijn het eveneens de bètastudenten die meer contacturen hebben: zeven à acht uur meer dan studenten van niet-bètagerichte opleidingen.

Welk deel van de eerstejaarsstudenten heeft minder dan twaalf contacturen?

Het merendeel van de eerstejaarsstudenten volgt naar eigen zeggen twaalf of meer uren contactonderwijs. In het hbo geeft zestien procent van de studenten aan dat zij minder dan twaalf contacturen per week hebben. In het wo volgt 23 procent minder dan twaalf uur per week contactonderwijs. Het gaat hier om gevolgde contacturen, niet om aangeboden contacturen.

Verandert het aandeel werkende studenten?

De grote toename van het aandeel werkende studenten tussen 2011-2012 en 2012-2013 heeft zich niet doorgezet. Sinds 2013-2014 is het percentage studenten met een betaalde baan stabiel gebleven. Van de hbo-studenten heeft 75 procent betaald werk; in het wo is dit met 69 procent lager. Vrouwen hebben vaker een betaalde baan dan mannen. Hetzelfde geldt voor studenten met een niet-bètaopleiding, autochtone studenten en studenten zonder beperking.

Verandert het aantal gewerkte uren?

Niet alleen hebben meer studenten in het hbo een betaalde baan dan in het wo, zij werken gemiddeld ook twee uur meer per week dan wo-studenten. Vrouwen werken minder uur per week dan mannen, bèta's minder dan niet-bèta's en autochtone studenten minder dan allochtone studenten. In de economische sector werken hbo-studenten het meeste aantal uur per week, gevolgd door techniek en gedrag en maatschappij. Wo-studenten werken het meest aantal uur in de sectoren recht en economie.

Is werken naast de studie van invloed op de resultaten?

Meer dan zestien uur werken per week is vooral onder wo-studenten van grote invloed op de studievoortgang. In het hbo stijgt de voortgang wanneer men gaat werken, maar moet men net als in het wo niet meer dan zestien uur werken per week. Gemiddeld geldt voor studenten die meer dan zestien uur werken, dat 28 procent van deze groep studenten minder tijd aan de studie kan besteden en daardoor lagere studieresultaten behaalt. Onder de groep die tien tot zestien uur werkt geldt dit voor zestien procent van de studenten. Werkt men minder dan tien uur, dan geldt voor zeven procent dat zij slechtere resultaten haalt vanwege tijdgebrek.

Waarom werken eerstejaars naast de studie?

Bijna 70 procent van de eerstejaars noemt als reden om gaan werken naast de studie het kunnen bekostigen van extra uitgaven. Het is daarmee de meest genoemde reden. Levensonderhoud en het opdoen van werkervaring zijn de tweede en derde meest genoemde reden door eerstejaars om een betaalde baan te zoeken. De redenen om de gaan werken zijn niet veranderd gedurende de tijd.

Verbeterd de kwaliteit van de opleiding naar de mening van de studenten (algemeen, inhoud, docenten, begeleiding)?

Het algemene oordeel over de opleiding is dit jaar hoger dan voorgaande jaren. Van de hbo-bachelors die in voltijd studeren is 73 procent (zeer) tevreden over de opleiding; van de wo-bachelors is 84 procent hierover (zeer) tevreden. De stijging betreft drie procentpunten in zowel hbo als wo. Ook over de docenten en de studiebegeleiding is men dit jaar meer tevreden dan in 2013-2014. Over de inhoud is het oordeel onveranderd gebleven en ook de mate van uitdaging die de studie biedt, is stabiel gebleven.

Net als in het voorgaande jaar wordt in zowel hbo als in wo het oordeel over de opleiding het meest beïnvloed door de tevredenheid over de inhoud en de docenten. De tevredenheid over de wijze van toetsing en beoordeling is de derde indicator die het oordeel over de opleiding het meest beïnvloedt. De algemene tevredenheid over de opleiding zal het meest toenemen als aan deze drie indicatoren wordt gewerkt.

Voor het hbo geldt daarnaast dat aandacht voor studiebegeleiding, en verbetering daarvan, het algemene oordeel over de opleiding zal laten toenemen. Deze indicator scoort nu lager dan gemiddeld op tevredenheid maar wordt wel als bovengemiddelde indicator voor tevredenheid gezien door hbo'ers.

Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met bestuurlijke ervaring?

In het hbo is een lichte toename te zien van het aandeel studenten dat bestuurswerk verricht. In 2014-2015 doet vijftien procent van de hbo'ers bestuurlijke ervaring op. In het wo is het aandeel met bestuurlijke ervaring met 25 procent hoger dan in het hbo, maar is gedurende de jaren niet in hoogte veranderd. Het zijn vooral mannen, uitwonende studenten, studenten uit een hoger sociaal milieu die bestuurswerk doen.

Hoe verloopt de ontwikkeling van het aandeel studenten met studie-ervaring in het buitenland?

Wo-masters doen het meest van alle voltijdstudenten een buitenlandse ervaring op welke gerelateerd is aan de studie. In 2014-2015 is er daarnaast sprake onder wo-masters van een toename in het opdoen van een buitenlandse studie-ervaring: 49 procent heeft een buitenlandse studie-ervaring, in 2013-2014 was dit 44 procent. Onder de bachelorstudenten is het aandeel met een studie-ervaring in het buitenland nauwelijks veranderd (hbo-ba: 24%; wo-ba: 17%). Studenten noemen het opdoen van ervaring met taal en cultuur als belangrijkste reden om naar het buitenland te gaan.

Verandert het aandeel ambitieuze studenten?

Studenten die zich bovengemiddeld inzetten, een bovengemiddelde motivatie hebben en daarnaast per week 35 uur of meer aan hun studie besteden, worden als ambitieus geclassificeerd. In 2014-2015 valt negentien procent van de voltijd bachelors onder deze definitie. Dit is hetzelfde aandeel als een jaar eerder. Onder wo-bachelors is het aandeel ambitieuze studenten gedaald met twee procentpunten naar achttien procent. Vrouwelijke studenten zijn meer ambitieus dan mannelijke studenten; in het hbo scheelt het tien procentpunten en in het wo zes à zeven procentpunten.

Verandert de deelname aan excellentietrajecten (het aantal studenten in honoursprogramma's)?

De stijging van het aantal studenten in het wo dat een honoursprogramma volgt, ingezet sinds 2011-2012, heeft niet doorgezet. Tot aan 2013-2014 steeg dit aandeel naar elf procent; in het jaar hierna is het aandeel gezakt naar tien procent. In het hbo is de deelname aan excellentietrajecten al jaren op hetzelfde niveau, rond de vier, vijf procent van de studenten in een honoursprogramma.

In hoeverre worden programma's aangeboden in een buitenlandse taal?

In het wo is het volgen van een onderwijsprogramma in een buitenlandse taal aan het toenemen. In 2014-2015 volgt 24 procent van de wo-studenten een programma in een niet-Nederlandse taal, een jaar eerder was dit 22 procent. In het hbo is het minder gebruikelijk om een onderwijsprogramma te volgen dat niet in het Nederlands gegeven wordt; negen procent van de hbo-studenten volgt een programma in een buitenlandse taal. Dit is de afgelopen jaren onveranderd gebleven.

In hoeverre zijn studenten op de hoogte van het profileringsfonds en hoeveel studenten maken er gebruik van?

Ongeveer een op de twintig studenten kent het profileringsfonds (dat in de enquête is omschreven als afstudeerfonds/afstudeerregeling/Fonds Ondersteuning Student - FOS/universiteitsfonds, SNUF). Eén op de drie van hen maakt gebruik van het fonds, veelal voor bestuurswerk (in twee derde van de gevallen) of overmachtsituaties (30%). Veel minder wordt een beroep gedaan vanwege bijzondere prestaties in sport of cultuur (3%) of betreft het niet-ERR studenten die een vergoeding vragen voor het instellingscollegegeld. Twee van de drie studenten die een vergoeding ontvangen zijn tevreden over de hoogte van de vergoeding. Over de informatievoorziening ten aanzien van het profileringsfonds is een kwart tevreden; ruim een derde is ontevreden.

8 Leengedrag en leenmotieven

8.1 Inleiding en vraagstelling

Centraal in dit hoofdstuk staat het leengedrag van studenten en de motieven om te lenen. Met de beoogde invoering van het studievoorschot is de basisbeurs vervallen en kunnen studenten het gehele bedrag voor hun studie lenen. De aanvullende beurs blijft wel bestaan en wordt enigszins verhoogd. In dit eerste jaar van de invoering van het studievoorschot is het van belang te kijken naar ontwikkelingen in het leengedrag. De analyses in dit hoofdstuk zijn voor een deel gebaseerd op de eerste lichting studenten van het studievoorschot (DUO-1cHO gegevens) en voor een deel op de laatste lichting studenten met een basisbeurs (Studentenmonitor). De vragen die in dit hoofdstuk worden beantwoord zijn:

- 8_1 Wat is de omvang van de groep studenten die valt onder het studievoorschot?
- 8_2 Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?
- 8_3 In hoeverre verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?
- 8_4 Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?
- 8_5 Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?
- 8_6 Verandert de financiële situatie van studenten?

8.2 Data en definities

Voor de analyse van het leengedrag van studenten zijn alle hoofdinschrijvingen uit het 1cHO meegenomen. Daarmee wordt de centeringsbasis gevormd door voltijd, deeltijd en duale studenten aan alle bekostigde en niet-bekostigde opleidingen. Met de selectie van de hoofdinschrijvingen (soort inschrijving hoger onderwijs = '1' of 'A') worden alle studenten per studiejaar eenmaal meegeteld. Tabel 8.1 geeft een beschrijving van deze populatie naar het type studiefinanciering dat men ontvangt in desbetreffend studiejaar. Hierbij zijn alle postmasters en postinitiële masters onder de categorie 'master' opgenomen. De definities wijken hiermee iets af van de cijfers die in voorgaande jaren zijn gepubliceerd; toen is gerapporteerd over de mainstream studenten: voltijdstudenten in de reguliere bachelors (hbo en wo) en masters (wo) in het bekostigd hoger onderwijs. Alle studenten die op enig moment een studiefinancieringsproduct hebben ontvangen in desbetreffend jaar zijn 'studiefinancieringsgerechtigd' genoemd.

Als over 'lenen' wordt gerapporteerd, zijn altijd het collegegeldkrediet en de reguliere studielening samengenomen, tenzij anders vermeld is. Het percentage leners is bijvoorbeeld gebaseerd op alle studenten die op enig moment in het studiejaar een bedrag hebben geleend, hetzij in de vorm van een collegegeldkrediet, hetzij door middel van een reguliere studielening.

Het stelsel waar de studenten onder vallen is in 2015 ontleend aan de codering die DUO hiervoor hanteert:

- 0 Er is in een maand sprake van een van de volgende situaties: geen toekenning aanwezig, een nul-toekenning of een toekenning waarvoor geen van de andere waarden kan worden bepaald.
- 1 Er is voor een maand sprake van een toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) gemengde financiering met recht op basisbeurs voor een studie aan het Hoger Onderwijs.

- 2 Er is voor een maand sprake van een toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) gemengde financiering zonder recht op basisbeurs voor een studie aan het Hoger Onderwijs onder het studievoorschot.
- 3 Er is voor een maand sprake van toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) (gedereguleerde) rentedragende lening voor een studie aan het Hoger Onderwijs.
- 4 De maand valt in de PB-Bol-financieringsduur en er is een toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) gemengde financiering.
- 5 De maand valt in de PB-Bol-financieringsduur en er is een toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) (gedereguleerde) rentedragende lening.
- 6 De maand valt in de gift-buitenland-financieringsduur en er is een toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) gemengde financiering
- 7 De maand valt in de gift-buitenland-financieringsduur en er is een toekenning groter dan nul in de vorm van (verlengde) (gedereguleerde) rentedragende lening
- 8 Er is voor een maand sprake van een EER-toekenning.

De coderingen kunnen variëren per maand. Op basis van bovenstaande codering zijn de studenten ingedeeld in:

- studievoorschot (in de periode sept. 2015 tot en met dec. 2015 heeft de student ten minste eenmaal een code 2);
- nominale fase (in de periode sept. 2015 tot en met dec. 2015 heeft de student in alle maanden een code 1 en voor alle andere jaren geldt dat de student ten minste gedurende één maand een basisbeurs of aanvullende beurs heeft ontvangen);
- leenfase (in de periode sept. 2015 tot en met dec. 2015 heeft de student in alle maanden een code 3 en voor alle andere jaren geldt dat de student geen enkele maand een basisbeurs of aanvullende beurs heeft ontvangen);
- indien een student in de periode sept. 2015 tot en met dec. 2015 een code 0 heeft of de student gedurende een studiejaar geen enkel product bij DUO heeft afgenomen (dus ook geen ov-kaart) is deze gekwalificeerd als een student zonder studiefinancieringsrecht.

Tabel 8.1: Aantallen hoofddinschrijvingen gebruikt in analyses (bron: 1CijferHo/STUFI)

Geen studiefinanciering											
Hbo		06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
Bachelor	vt	68.699	53.017	39.709	30.670	30.538	30.898	30.076	32.860	33.698	38.221
	dt	50.081	49.631	50.939	52.292	52.083	49.357	42.962	40.011	36.241	34.952
	du	4.501	3.903	3.684	3.198	3.124	2.966	2.639	2.711	2.582	3.190
Master	vt	1.153	1.150	1.085	919	904	875	893	1.033	1.239	1.371
	dt	10.494	9.846	9.498	10.474	10.710	9.321	8.123	8.436	8.504	8.832
	du	662	711	782	896	984	1.046	1.143	1.137	1.134	1.180
AD	vt	12	55	84	69	67	86	92	115	136	201
	dt	41	359	1.007	1.043	1.298	1.478	1.545	1.809	1.835	1.928
	du	30	157	308	372	454	492	474	495	429	386
Wo		06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
Bachelor	vt	17.805	15.364	14.839	15.292	15.673	16.089	15.615	17.615	18.673	21.696
	dt	5.967	5.913	5.734	5.609	4.969	3.980	2.794	2.283	1.900	1.696
	du	0	0	0	0	1	2	1	0	0	0
Master	vt	27.013	23.942	20.989	19.063	20.500	21.897	22.144	26.113	27.252	30.610
	dt	6.333	5.615	5.241	5.489	5.372	4.637	3.915	3.871	3.641	3.422
	du	141	145	135	95	125	115	93	98	113	131

Studievoorschot ³⁶										
Hbo	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
Bachelor vt										67.537
dt										14
du										644
Master vt										280
du										2
AD vt										865
dt										1
du										45
Wo	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
Bachelor vt										52.460
dt										22
Master vt										9.138
dt										5
du										58
Nominale fase ³⁶										
Hbo	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
Bachelor vt	198.399	219.693	236.672	260.101	271.393	279.907	285.250	297.443	302.010	226.680
dt	116	112	137	147	156	149	145	125	116	46
du	5.667	5.913	6.186	6.595	6.773	6.404	5.880	5.040	4.380	2.962
Master vt	376	434	449	519	556	612	598	683	704	187
dt	2	4	4	5	6	3	1	2	7	2
du	6	8	15	22	24	18	14	9	7	2
AD vt	133	638	926	1.184	1.154	1.435	1.851	2.542	2.894	2.136
dt	0	2	2	3	2	7	10	4	8	4
du	19	71	123	137	155	213	297	288	252	142
Wo	06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
Bachelor vt	91.033	98.538	104.679	112.307	117.028	121.077	120.548	123.846	125.457	70.649
dt	71	80	103	128	56	43	46	38	71	55
du	1	3	0	1	0	0	0	0	0	0
Master vt	17.637	19.259	20.980	22.217	22.733	23.259	25.302	28.019	28.809	19.682
dt	7	4	5	5	9	7	4	14	11	1
du	25	54	56	52	71	79	65	82	94	28

Het aantal studenten zonder studiefinanciering is in het laatste jaar gestegen: in 2014-2015 had ongeveer 15 procent van alle eerstejaars (voltijd en duaal) geen studiefinanciering; in 2015-2016 is dit 20 procent. Als we deze groep nader bekijken dan blijkt dat elf procent van deze eerstejaars (zonder studiefinanciering) hier wel recht op zou hebben (zij vragen geen lening en geen reisproduct aan); 85 procent van deze groep is afkomstig uit het buitenland en de overige studenten zijn 30 jaar of ouder.

36 Een enkele deeltijdstudent ontvangt studiefinanciering. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt door het feit dat opleidingsvorm en dus ook de studiefinanciering door het jaar kan wijzigen en het 1cho een foto is van de situatie op 1 oktober.

Leenfase ³⁶											
Hbo		06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
Bachelor	vt	23.117	25.661	30.228	33.343	35.814	37.264	38.007	43.619	47.879	48.567
	dt	856	1.090	1.097	1.051	1.096	876	703	472	513	57
	du	944	989	1.040	1.127	1.252	1.183	1.109	1.099	1.067	1.018
Master	vt	185	160	164	180	212	193	185	186	229	223
	dt	130	99	87	94	144	137	138	99	124	4
	du	3	0	1	0	5	5	1	2	1	1
AD	vt		9	26	56	85	102	123	190	219	254
	dt	1	12	11	14	24	35	16	20	30	3
	du	2	3	7	9	9	16	13	13	17	17
Wo		06-07	07-08	08-09	09-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16
Bachelor	vt	18.917	19.589	20.402	20.847	19.893	19.128	14.848	13.644	13.868	13.661
	dt	220	207	216	221	211	141	80	55	48	17
Master	vt	21.996	22.958	26.029	30.905	34.618	34.061	34.940	33.463	34.487	35.771
	dt	280	137	146	199	220	125	104	96	76	21
	du	118	156	209	206	211	233	258	254	231	227

De leenmotieven en bestedingsdoelen zijn ontleend aan de Studentenmonitor Hoger Onderwijs in de jaren 2010-2014 (zie voor een volledige beschrijving ook hoofdstuk 6). Het gaat om de geënquêteerde hbo- en wo-bachelors en wo-masters die recht hebben op studiefinanciering en waarvan het leengedrag bekend is. Onderstaande tabel laat de aantallen studenten zien die in de analyses zijn betrokken. In totaal zijn de gegevens geanalyseerd van 69.045 studenten.

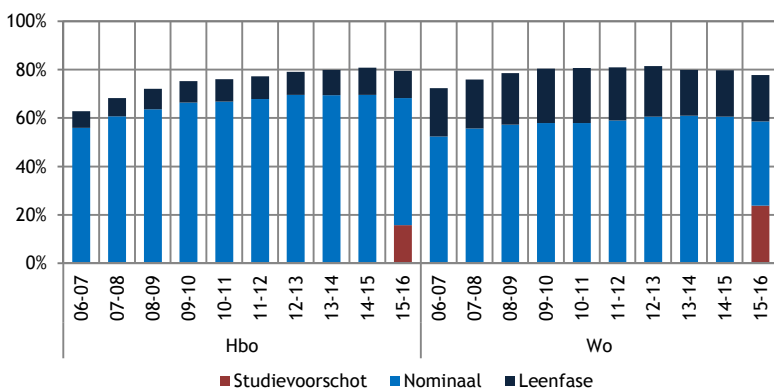
Tabel 8.2: Aantallen records gebruikt voor analyses studiefinanciering (Studentenmonitor) - ongewogen

		10-11		11-12		12-13		13-14		14-15	
		n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening	n	% lening
Hbo	ba	7.957	24%	3.551	25%	6.541	25%	5.543	26%	5.401	28%
Wo	ba	7.761	30%	4.943	29%	5.405	27%	4.269	28%	5.545	34%
	ma	3.417	45%	1.998	43%	2.195	45%	1.969	43%	2.550	47%
Ho	ba	15.718	27%	8.494	28%	11.946	26%	9.812	27%	10.946	31%
	ma	3.417	45%	1.998	43%	2.195	45%	1.969	43%	2.550	47%

Betreft een selectie uit de Studentenmonitor Hoger Onderwijs (alleen voltijd hbo-bachelor en wo-bachelor en wo-master, die recht hebben op studiefinanciering en waarvan bekend is of zij lenen of niet).

8.3 Gebruik studiefinanciering

Ongeveer 80 procent van de studenten ontvangt de laatste jaren studiefinanciering. Het laatste jaar is dit iets gedaald (met 1 ppnt. in het hbo en 2 ppnt. in het wo). In het eerste trimester van 2015-2016 vallen ruim 130.000 studenten onder het studievoorschot. Dit komt overeen met 19 procent van alle studerenden. In het wo betreft het 68.477 studenten, in het hbo 61.683. Van alle hbo-studenten heeft zestien procent studievoorschot; in het wo is dit 24 procent. In het wo gaat het dan om nieuwe eerstejaarsstudenten, vertraagde bachelors en studenten die in 2015 voor het eerst gestart zijn in een master. De tabel hieronder geeft aan om hoeveel studenten het gaat en in welke groep zij vallen.

Figuur 8.1: Verdeling studenten naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

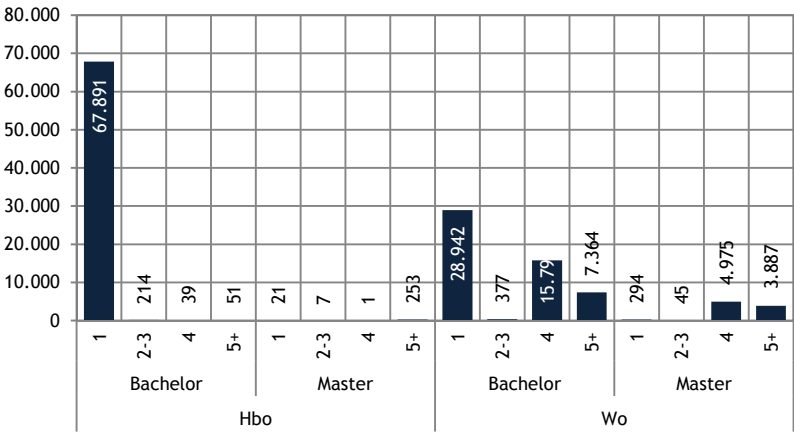
8.4 Studievoorschot

Tabel 8.3 toont de (kolom)percentages van de studenten die onder de verschillende regelingen vallen naar het verblijfsjaar in het hoger onderwijs. Van alle nieuwe *eerstejaars* valt 81 procent (hbo) en 79 procent (wo) onder het studievoorschot. De kleine groep die hier niet onder valt, betreft grotendeels de instroom in februari 2015. De groep vertraagde wo-bachelors die onder het studievoorschot vallen, beslaat (totaal) 23.163 studenten (vanaf vierde jaar). Dit is veertien procent van alle wo-bachelors (niet in tabel). Voorheen zou deze groep een basisbeurs ontvangen hebben en zouden ze onder de groep 'nominale studenten' vallen. Met de invoering van het studievoorschot geldt dat zij bij nominaal studeren maximaal drie jaar basisbeurs ontvangen en dus in het vertraagde (vierde) jaar onder het studievoorschot vallen, gelijk aan de eerstejaars onvertraagde wo-masters die ook in hun eerste masterjaar studievoorschot ontvangen. Van alle wo-bachelors die in het vierde jaar van hun studie zitten, ontvangt driekwart (74%) studievoorschot. Van alle vertraagde wo-bachelors (die langer dan vier jaar studeren in de bachelor) heeft bijna de helft (45%) studievoorschot; een kwart (25%) zit in de leenfase in het oude stelsel. Negen procent van alle wo-masters valt onder het studievoorschot. In het hbo is dit respectievelijk twee procent.

Tabel 8.3: *Percentage studenten (alle studenten) naar studiefinancieringskenmerken en verblijfsjaar hoger onderwijs*

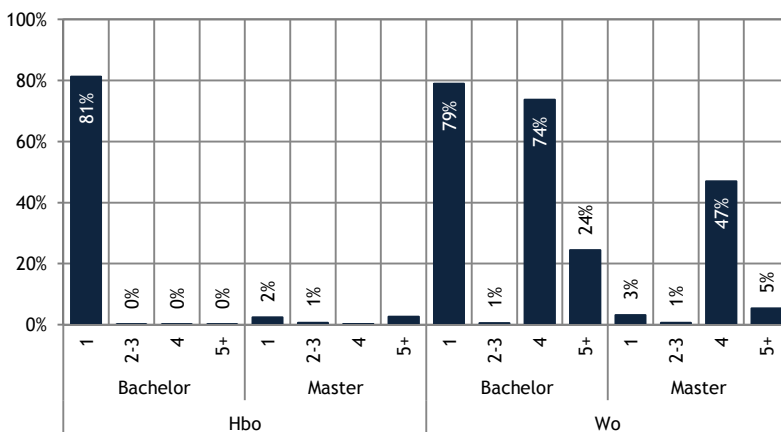
Verblijfsjaar ho	Bachelor						Master				
	1e jr.	2e-3e jr.	4e jr.	5e jr e.v.	Ver-traagd	Totaal	1e jr.	2e-3e jr.	4e jr.	5e jr e.v.	Totaal
Hbo											
Geen SF	15%	11%	12%	34%	34%	18%	96%	95%	97%	94%	94%
Studievoorschot	81%	0%	0%	0%	0%	16%	2%	1%	0%	3%	2%
Nominaal	3%	89%	87%	23%	23%	54%	0%	3%	2%	1%	2%
Leenfase	1%	0%	0%	43%	43%	12%	1%	1%	0%	2%	2%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Wo											
Geen SF	19%	11%	7%	24%	17%	15%	94%	88%	17%	25%	34%
Studievoorschot	79%	1%	74%	24%	45%	33%	3%	1%	47%	5%	9%
Nominaal	1%	88%	19%	9%	13%	44%	1%	8%	35%	21%	20%
Leenfase	1%	1%	1%	42%	25%	9%	2%	3%	1%	49%	36%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

In de onderstaande figuur is te zien wat de omvang is van de groepen die onder het studievoorschot vallen. Zoals hiervoor vermeld betreft het de eerstejaars, de vertraagde bachelorstudenten in het wo en de nieuwe masterstudenten. Alle andere studenten vallen onder het oude stelsel of hebben geen recht op studiefinanciering. Studenten die langer dan drie jaar (wo) of vier jaar (hbo) studeren en toch recht hebben op een basisbeurs zijn studenten die een verlenging gekregen hebben en studenten die een of meerdere jaren gestudeerd hebben zonder aanspraak te maken op een basisbeurs.

Figuur 8.2: *Aantal studenten in studievoorschot naar verblijfsjaar in het hoger onderwijs, soort ho en type ho (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)*

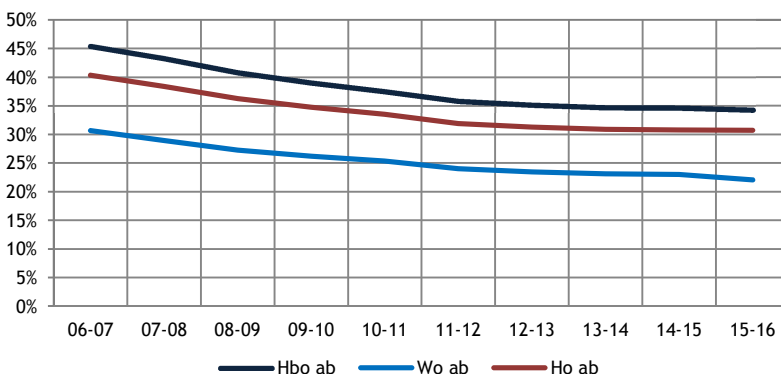
In onderstaande figuur is duidelijk te zien dat van de vertraagde wo-bachelors drie kwart onder het studievoorschot valt. De reden dat binnen de groep die vijf jaar en langer over de bachelor doet 24 procent onder de studievoorschotregeling valt, is dat het merendeel daar leent onder het oude stelsel. De vierdejaars die onder de studievoorschotregeling vallen in de master zijn in 2015 voor het eerst onvertraagd ingestroomd in de master.

Figuur 8.3: Percentage studenten in studievoorschot ten opzichte van alle ingeschreven studenten naar verblijfsjaar in het hoger onderwijs, soort ho en type ho (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

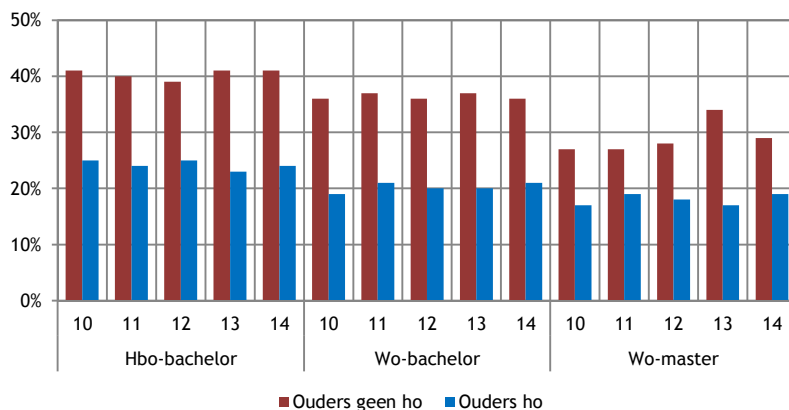
8.5 Aanvullende beurs

Het aandeel studenten met een aanvullende beurs is een indicatie voor de toegankelijkheid van het onderwijs. Studenten in het studievoorschot hebben maximaal vier jaar recht op een aanvullende beurs; studenten in het oude stelsel ontvangen een aanvullende beurs in de nominale fase. Omdat tussen 2014 en 2015 criteria voor een aanvullende beurs niet veranderd zijn (alleen de hoogte van de aanvullende beurs is onder het nieuwe stelsel gewijzigd) zijn percentages vergelijkbaar. Het aandeel studenten met een aanvullende beurs is sinds vorig jaar iets gedaald (1 ppnt.). Sinds 2006 is het percentage studenten met een aanvullende beurs gedaald (in het ho van 40% naar 30%).

Figuur 8.4: Percentage studenten een aanvullende beurs ten opzichte van studenten met een basisbeurs of studenten binnen studievoorschot (verblijfsjaar ho 1-4) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

Studenten waarvan de ouders niet in het hoger onderwijs hebben gestudeerd ontvangen vaker een aanvullende beurs dan studenten waarvan de ouders zelf ook in het hoger onderwijs hebben gestudeerd. Het percentage studenten met aanvullende beurs is in het hbo hoger dan in het wo en onder wo-bachelors hoger dan onder wo-masterstudenten.

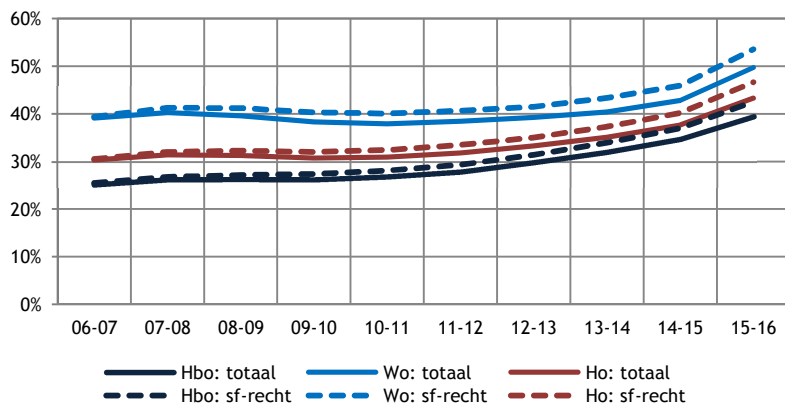

Figuur 8.5: Studenten met een aanvullende beurs naar opleidingsniveau ouders (bachelor en master) (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

8.6 Leengedrag

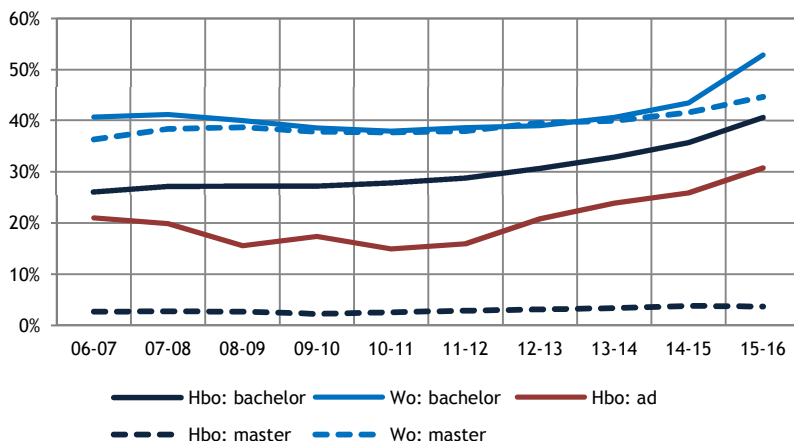
In deze paragraaf wordt gekeken naar het leengedrag: het aantal studenten dat een leenbedrag gevraagd heeft bij DUO. Hier vallen dus ook alle studenten onder die onder het studievoorschot vallen en vanuit die hoedanigheid een lening hebben gevraagd.

De onderstaande figuur toont het aandeel studenten met een lening (collegegeldkrediet en lening samen) ten opzichte van alle in dat jaar ingeschreven studenten en ten opzichte van de studenten met recht op studiefinanciering. Het totale aandeel lenende studenten in het hbo is lager dan in het wo. Het aandeel lenende studenten in het ho is fors gestegen van 38 procent naar 43 procent. Ook een jaar eerder was er al sprake van een stijging. In het hbo is de stijging sinds 2014 minder groot (5 ppnt.) dan in het wo (7 ppnt.). In totaal 47 procent van degenen in ho met recht op studiefinanciering leent (in 2014 was dat 40%). Sinds 2006 wordt steeds vaker geleend voor de studie en steeg het aandeel studenten met een lening met dertien procentpunten (in het hbo 14 ppnt.; in het wo 11 ppnt.).

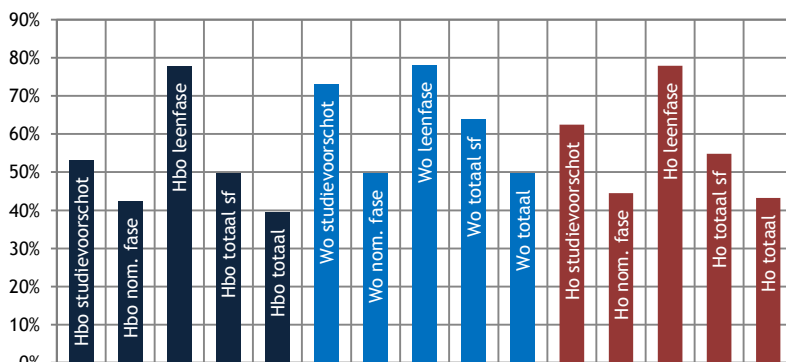
Figuur 8.6: Percentage studenten met lening t.o.v. alle studenten en t.o.v. studenten met SF-recht (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

Het aandeel studenten met een lening in het wo verschilde in het verleden nauwelijks voor bachelors of masters. In het laatste jaar, na de invoering van het studievoorschot, is het aandeel studenten met een lening in de bachelor forser gestegen (van 42% naar 53%) dan in de master (van 42% naar 45%). In de hbo-bachelor is een stijging waar te nemen van 36 procent naar 41 procent. Ook de associate degrees maken in toenemende mate gebruik van de leenfaciliteiten: in 2011 leende zestien procent van de ad's; in 2015 is dit 31 procent. In een hbo-master wordt nauwelijks geleend (in 2015 4%).

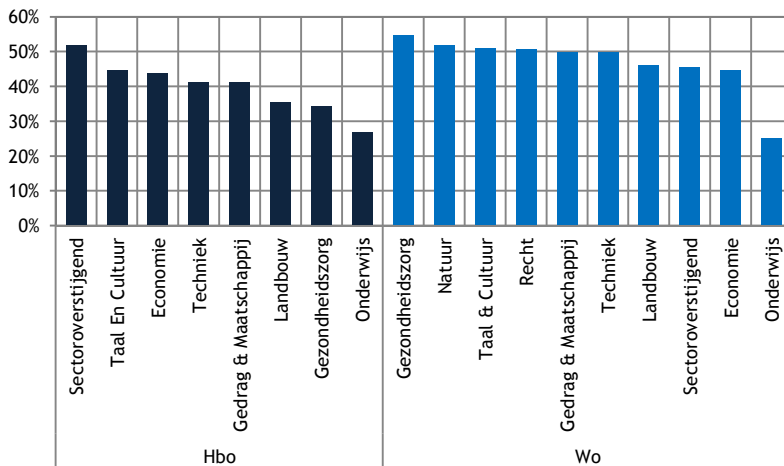
Figuur 8.7: Aandeel studenten met lening t.o.v. alle studenten naar type ho (bron: DUO-1cHO 2006-2015; DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

Onderstaande figuur toont het percentage met een lening waarbij onderscheid is gemaakt naar het studiefinancieringsstelsel waar de student onder valt. Hieruit blijkt dat het aandeel studenten met een lening in de leenfase onder het oude stelsel het hoogst is (in totaal 78% van hen leent). Deze groep wordt op de voet gevolgd door wo-studenten die vallen onder het studievoorschot: van hen leent 73 procent (van dezelfde groep in het hbo leent 53%). Van alle studenten met recht op studiefinanciering (i.e. studenten die in het betreffend studiejaar voorkomen in de DUO-bestanden) leent meer dan de helft (55% in het ho; 50% in het hbo en 64% in het wo). In de nominale fase onder het oude stelsel wordt minder vaak geleend (45% in het ho; 42% in het hbo en 50% in het wo).

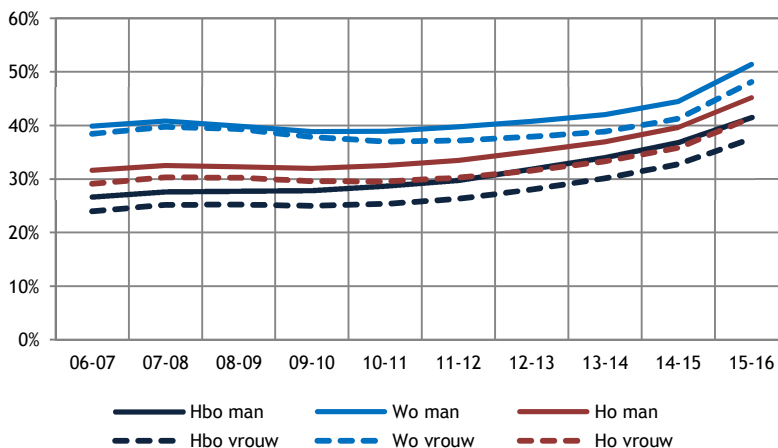
Figuur 8.8: Percentage studenten met een lening (2015) naar type studiefinanciering: alleen studiefinancieringsgerechtigden (bron: 1cHO 2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

Onderstaande figuur toont het aantal studenten met een lening, onderscheiden naar de sector waarin men studeert. In het wo zijn de verschillen tussen de sectoren wat minder groot dan in het hbo. Het minst wordt geleend in de sector onderwijs. Dat is op zich logisch omdat daar relatief veel oudere studenten studeren en de groep in deze sector aanspraak kan maken op extra regelingen (zoals bijv. de lerarenbeurs). Verder lenen relatief weinig studenten in het hbo in de sector landbouw en gezondheidszorg en relatief veel bij de (zeer kleine) sector overstijgende opleidingen. Een duidelijke lijn is hieruit niet te destilleren: het al dan niet lenen heeft ongetwijfeld ook te maken met de financiële positie van de ouders, de zwaarte van de studie, de mogelijkheden om naast de studie te werken en de kans op het hebben van een bijbaan.

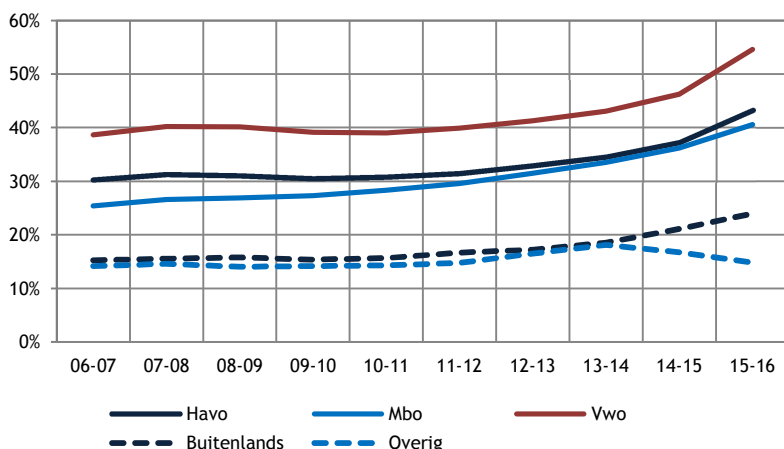
Figuur 8.9: Leengedrag naar croho-sector (2015) (bron: 1cHO 2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

Iets meer vrouwen dan mannen maken gebruik van de leenfaciliteiten. In het wo zijn de twee curven sinds 2006 iets meer gaan divergeren; vanaf 2012 is het verschil in aandeel lenende mannen en vrouwen redelijk constant, ongeveer drie à vier procentpunten.

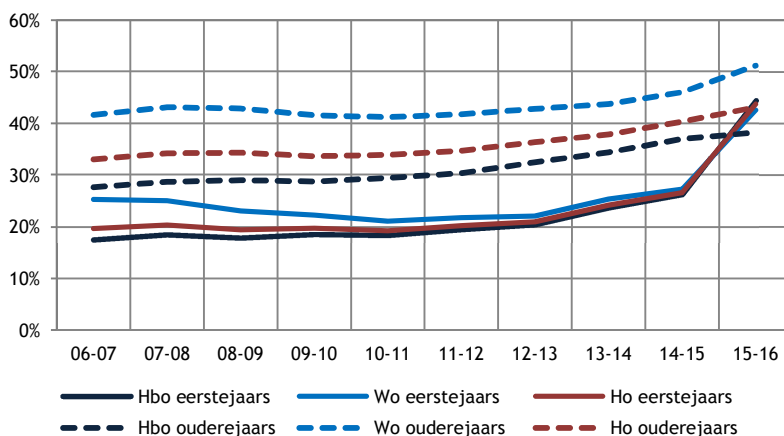
Figuur 8.10: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten naar geslacht (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

De groep waarin relatief veel studenten een lening hebben, zijn degenen met een vwo-vooropleiding. Van hen leent 55 procent tegenover 43 procent van de havisten en 41 procent van degenen met een mbo-vooropleiding. Daarnaast is de toename van het aantal lenende studenten met vwo iets groter (8 ppnt.) dan van havisten (6 ppnt.) of studenten met een mbo-vooropleiding (4 ppnt.). Ook buitenlandse studenten lenen steeds vaker.

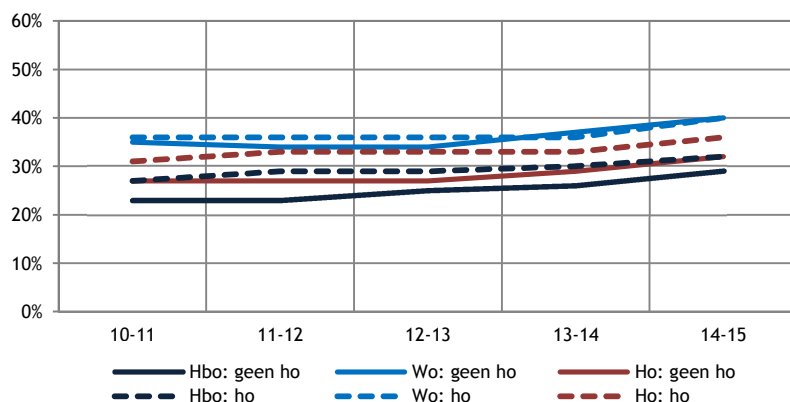
Figuur 8.11: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten naar vooropleiding vóór het ho (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 t/m dec. 2015)

Het is duidelijk dat de toename in het aantal studenten dat leent in het laatste jaar voor het grootste deel voor rekening komt van de eerstejaars. In het ho steeg het aandeel lenende studenten in deze groep van 27 naar 44 procent. Het leengedrag van eerstejaars verschilt de laatste jaren nauwelijks tussen hbo en wo. Waar in eerdere jaren het verschil tussen eerstejaars en ouderejaars nog varieerde tussen de tien en twintig procentpunten, is in 2015 het verschil voor het hele hoger onderwijs nagenoeg verdwenen (1 ppnt.). In het hbo lenen in 2015 zelfs meer eerstejaars dan ouderejaars (44% vs. 38%). In het wo is het aandeel leners onder eerstejaars nog kleiner dan onder ouderejaars (43% vs. 51%).

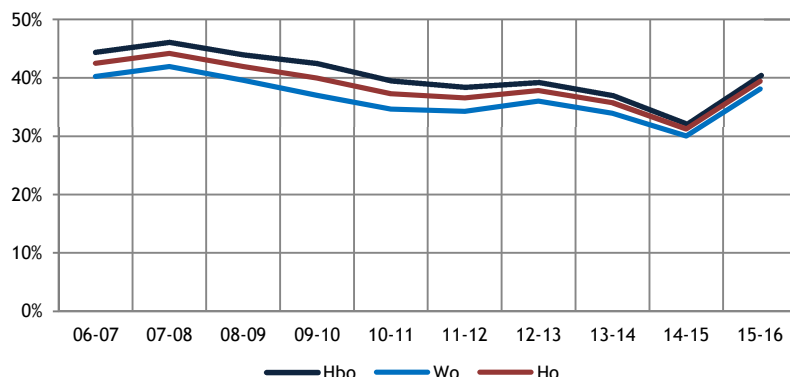
Figuur 8.12: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten naar eerstejaars en ouderejaars (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

Vergeleken met collegejaar 2013-2014 is het percentage studenten dat leent gestegen in 2014-2015. In het hbo leent gemiddeld 29 procent van de studenten van wie de ouders geen achtergrond in het hoger onderwijs hebben en 32 procent van de studenten van wie de ouders opgeleid zijn in het hoger onderwijs. Vergeleken met 2013-2014 is dit een significante stijging van twee tot drie procentpunten. In het wo leent 40 procent van de studenten, ongeacht de onderwijsachtergrond van de ouders. Dit is een stijging ten opzichte van 2013-2014 van drie tot vier procentpunten. Wo-masters lenen vaker dan wo-bachelors en mannen lenen vaker dan vrouwen.

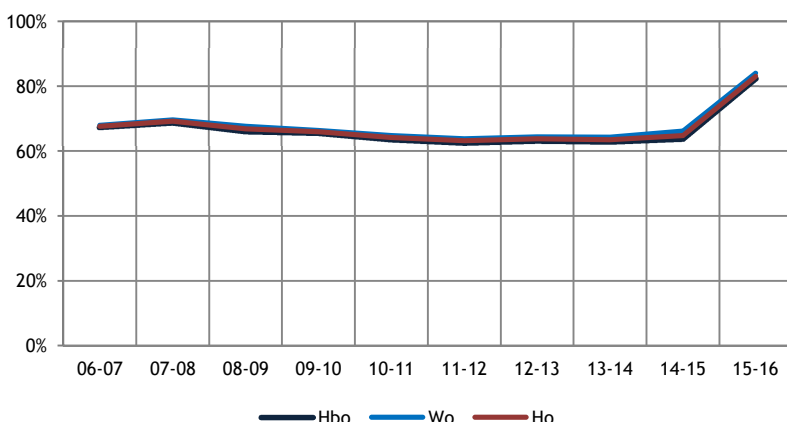
Figuur 8.13: Percentage leners naar opleiding van ouders (hoger onderwijs vs. geen hoger onderwijs) (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

Onderstaande figuur geeft het percentage studenten aan dat gedurende het studiejaar ten minste tien maanden 90 procent of meer van het maximale bedrag leende. Het betreft hier de door de student gevraagde bedragen. Voor 2015-2016 is gekeken naar studenten die in de periode september-december 2015 vier maanden het maximale bedrag hebben geleend. De meetmethode wijkt hiermee in het laatste jaar af van de andere jaren. Vier maanden lenen in sept-dec is de beste proxy voor tien maanden lenen gedurende het jaar, omdat het afzien van een lening vaak in de zomermaanden gebeurt. Studenten lenen steeds bewuster: leende in 2006 nog 42 procent van de studenten het maximale bedrag, in 2014 was dit gedaald naar 31 procent. Steeds vaker bepaalt men zelf welk bedrag er geleend wordt. In 2015 is er een stijging van dit bedrag waar te nemen. Of deze stijging blijft, is pas aan het eind van het studiejaar met zekerheid te zeggen.

Figuur 8.14: Percentage leners ten opzichte van alle leners dat > 9 mnd. (in 2015 4 mnd.) maximaal leent excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

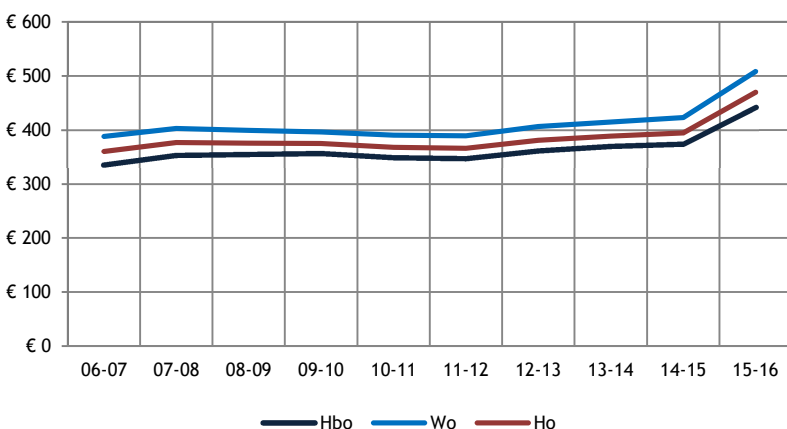
Het percentage studenten dat structureel leent, is relatief stabiel gebleven; in 2015 is het percentage 'structurele leners' gestegen. Ook hier is gekeken naar studenten die alle vier maanden van 2015 hebben geleend. Of deze stijgende lijn blijft, kan vastgesteld worden aan het eind van het studiejaar 2015-2016. Van alle lenende studenten deed meer dan 80 procent dat in alle maanden.

Figuur 8.15: Percentage leners ten opzichte van alle leners dat structureel (>9 mnd. of - in 2015 - 4 mnd.) leent ten opzichte van alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

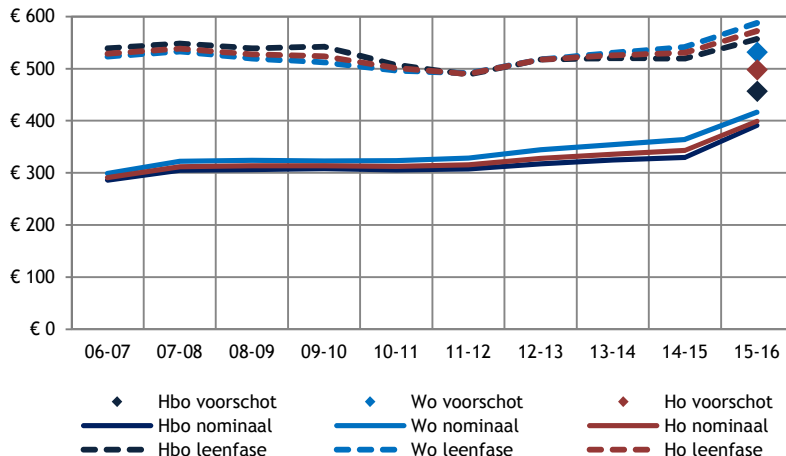
8.7 Leenbedragen per maand

De maandelijkse leenbedragen zijn (berekend over alle lenende studenten, ongeacht de studiefinancieringsregeling waar men onder valt) gestegen met gemiddeld € 76 per maand (van € 394 in 2014 naar € 470 in 2015). In het wo wordt nog steeds een hoger bedrag geleend (€ 508) dan in het hbo (€ 442). Hoewel de de stijging grotendeels te maken heeft met het feit dat er een hoger bedrag geleend wordt door studenten die onder het studievoorschot vallen, blijkt dat bij de andere twee groepen (studenten in de leenfase en studenten in de nominale fase) de bedragen harder zijn gestegen dan in de jaren ervoor.

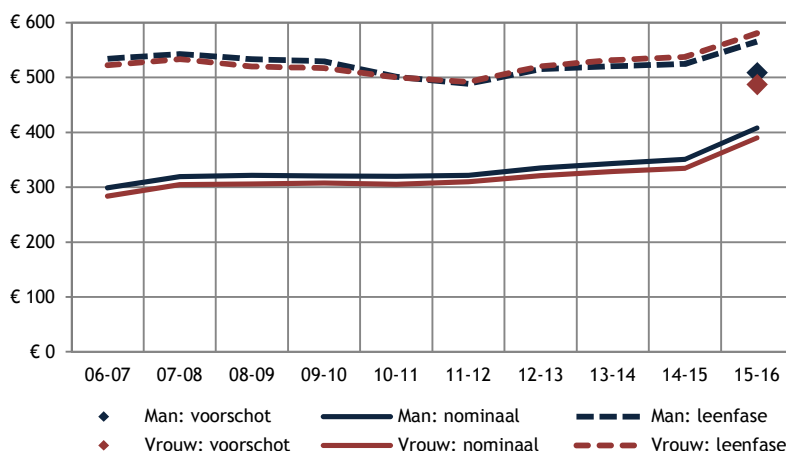
Figuur 8.16: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet en rentedragende lening samen genomen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

Er is, zoals gezegd, bij alle groepen studenten sprake van een algehele stijging van het maandelijkse leenbedrag. In de nominale fase wordt in 2015 € 56 meer geleend dan in 2014 (van € 343 naar € 399); in de leenfase stijgt het bedrag met € 42 (van € 531 naar € 572). Vergelijken we de leenbedragen van studenten in de nominale fase (studenten met een basisbeurs) met de studenten die vallen onder het studievoorschot, dan kunnen we concluderen dat onder het studievoorschot ongeveer € 100 per maand meer wordt geleend (ten opzichte van de nominale studeerders in 2014 is het verschil € 155 per maand). Het is overigens mogelijk dat deze bedragen het volgend jaar, als het gehele studiejaar 2015-2016 in de analyses wordt betrokken, veranderen.

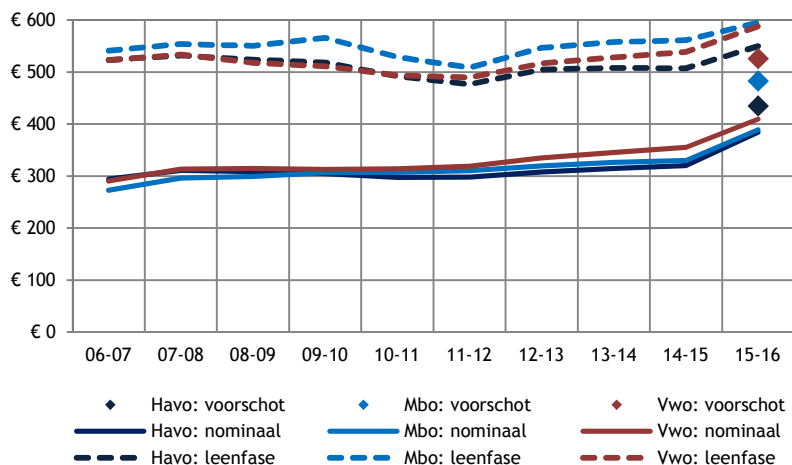
Figuur 8.17: Maandelijkse leenbedragen (collegegeldkrediet en rentedragende lening samen) naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

Onder het studievoorschot lenen de mannelijke studenten een iets hoger bedrag (€ 508) dan de vrouwelijke studenten (€ 487), een verschil van € 21. Voor de studenten in de nominale fase onder het oude stelsel is het verschil tussen mannen en vrouwen € 18 (€ 408 vs. € 390). In de leenfase lenen vrouwen iets meer (€ 15) dan mannen (€ 566 en € 580 per maand).

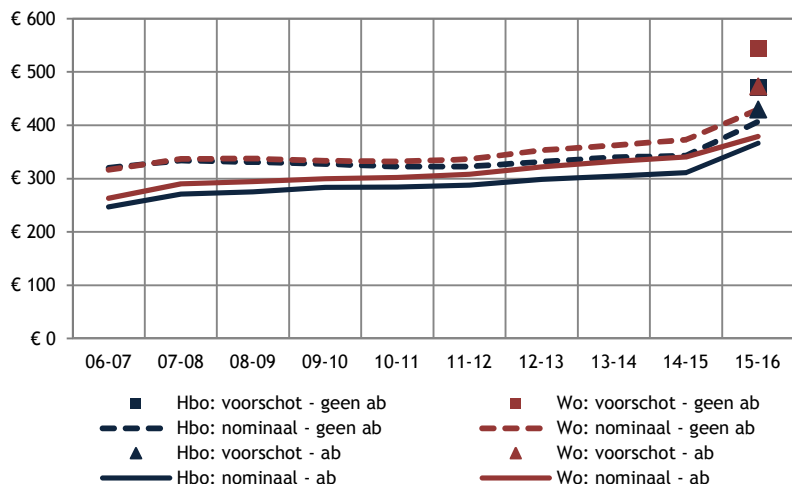
Figuur 8.18: Leenbedragen per maand naar geslacht en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 t/m dec. 2015)

De leenbedragen van de studenten, onderscheiden naar vooropleiding, verschillen niet veel van elkaar. In de leenfase is het leenbedrag het hoogst; in de nominale fase het laagst. Voor de studenten die vallen onder het studievoorschot liggen de bedragen iets verder uit elkaar: studenten met een vwo-vooropleiding lenen een hoger bedrag (€ 526) dan studenten met havo (€ 435) of mbo (€ 483). Studenten uit andere vooropleidingen (buitenland en overig) zijn in deze figuur achterwege gelaten.

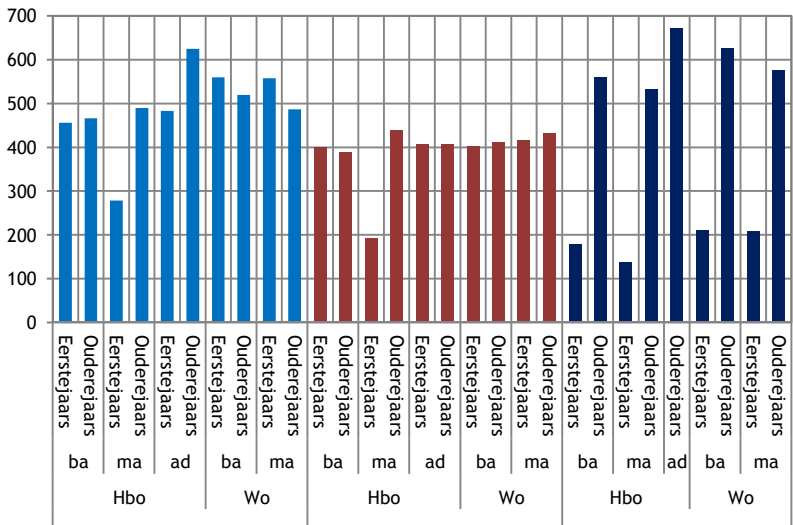
Figuur 8.19: Leenbedragen per maand naar vooropleiding en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015; DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

Onderstaande grafiek toont de leenbedragen van alle studenten die onder het studievoorschot vallen én vier jaar of minder in het ho verblijven of studenten die basisbeurs ontvangen. Beide groepen kunnen in potentie aanspraak maken op een aanvullende beurs. De verschillen in leenbedragen naar wel of geen aanvullende beurs liggen tussen € 40 en € 70 per maand: in alle gevallen wordt iets meer geleend door studenten zonder aanvullende beurs dan door studenten met een aanvullende beurs.

Figuur 8.20: Leenbedragen per maand naar wel/geen aanvullende beurs (collegegeldkrediet en rentedragende lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)

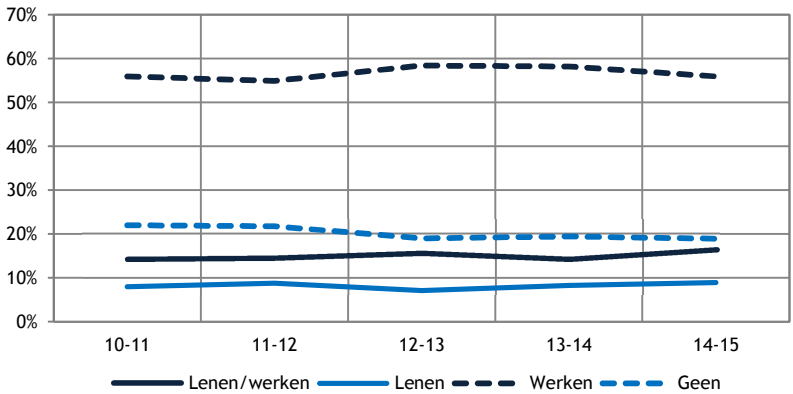
De leenbedragen van alle groepen studenten in 2015 zijn in onderstaande figuur op een rij gezet. Het betreft hier het gemiddelde leenbedrag in de periode september-december 2015. Uit de grafiek komt naar voren dat de leenbedragen van de meeste groepen studenten die onder het studievoorschot vallen, hoger zijn dan die van de studenten in de nominale fase.

Figuur 8.21: Leenbedragen per maand naar studiefinancieringskenmerken, studiejaar en type hoger onderwijs (collegegeldkrediet en rentedragende lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept-dec. 2015)

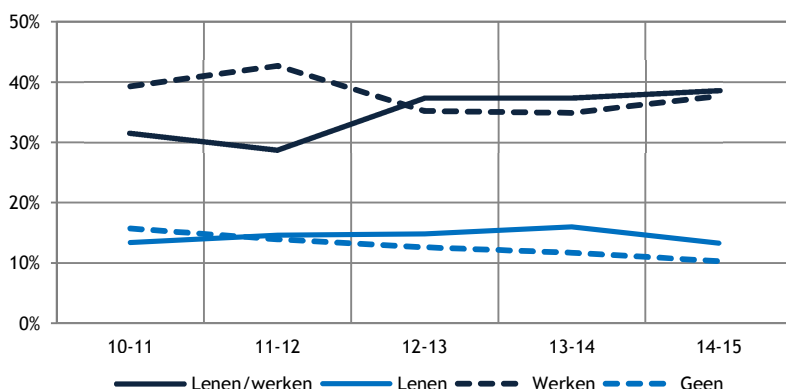
8.8 Lenen en werken

Onderstaande figuur toont de relatie tussen lenen en werken van studenten (nominaal excl. incidentele leners). In 2014-2015 werkt 56 procent van de nominale studenten uitsluitend (daling van 2 ppnt. t.o.v. 2013-2014) en combineert zestien procent het werken met een lening (stijging t.o.v. 2013-2014 met 2 ppnt.). Een op de vijf studenten leent en werkt niet in de nominale fase. In het hbo werkt 60 procent dit jaar uitsluitend, vijftien procent combineert werken en lenen; achttien procent financiert de studie op een andere manier. In het wo werkt 49 procent uitsluitend naast de studie, combineert negentien procent werken en lenen en 21 procent werkt en leent niet.

Figuur 8.22: Relatie tussen lenen en werken van bachelor en masters in nominale fase (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

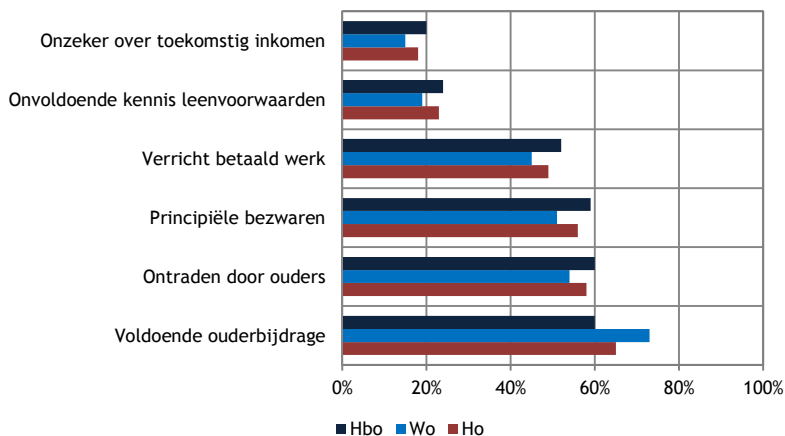
In de leenfase is het deel dat uitsluitend werkt (38%) (bachelor en master samen) vrijwel gelijk aan de groep die zowel leent als werkt (39%). Vergeleken met een jaar eerder is dit een lichte stijging van twee procentpunten onder de groep die leent en werkt en een lichte stijging van drie procentpunten onder de groep die alleen werkt (beide niet significant). Tien procent van de studenten leent en werkt in 2014-2015 niet naast de studie (in de leenfase). In het hbo werkt 48 procent uitsluitend en combineert 32 procent werken met lenen. In het wo is het meer gebruikelijk om werken en lenen te combineren (45%), wordt er minder uitsluitend gewerkt (wo: 27%) en is de groep die niet leent en niet werkt vrijwel gelijk aan die in het hbo (hbo: 11%; wo: 10%). Met 18 procent is de groep die alleen leent groter in het wo dan in het hbo (9%).

Figuur 8.23: Relatie tussen lenen en werken van bachelor- en master-studenten in leenfase (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

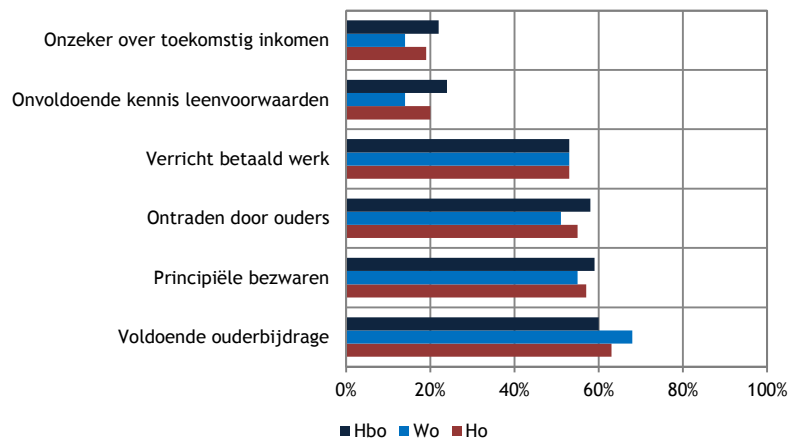
8.9 Motieven om wel of niet te lenen

De belangrijkste reden voor studenten in het wo om af te zien van een lening in de nominale fase is het verkrijgen van een voldoende hoge ouderlijke bijdrage (hbo: 60%; wo: 73%). In het hbo speelt daarnaast mee dat lenen door ouders wordt afgeraden en men principiële bezwaren heeft tegen lenen. Minder belangrijk voor de keuze om af te zien van een lening zijn onzekerheid over toekomstig inkomen en het niet kennen van leenvoorwaarden.

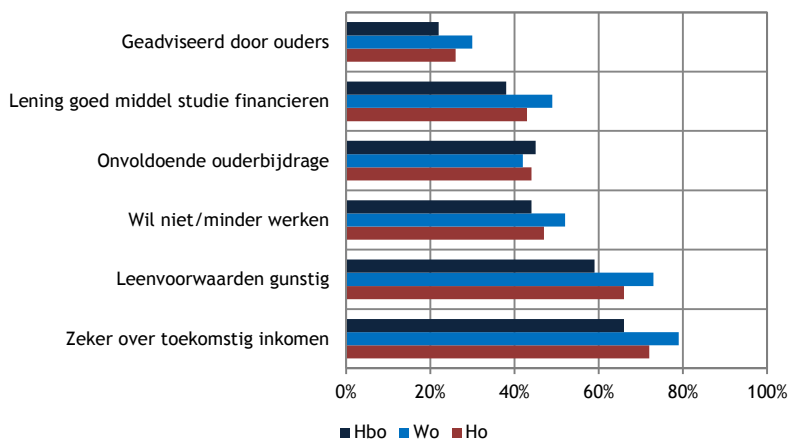
Figuur 8.24: Redenen waarom studenten in de nominale fase afzien van een lening (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)

Ook in de leenfase wordt de verkregen ouderbijdrage als belangrijkste reden genoemd om niet te gaan lenen (hbo: 60%; wo: 68%). Onvoldoende kennis over leenvoorwaarden en onzekerheid over toekomstig inkomen zijn net als in de nominale fase het minst vaak genoemd als reden om af te zien van een lening. Voor studenten van wie de ouders ho-opgeleid zijn, speelt het krijgen van voldoende ouderbijdrage een significant grotere rol in het afzien van een lening in de leenfase dan voor studenten waarvan de ouders geen ho-opleiding hebben gevolgd.

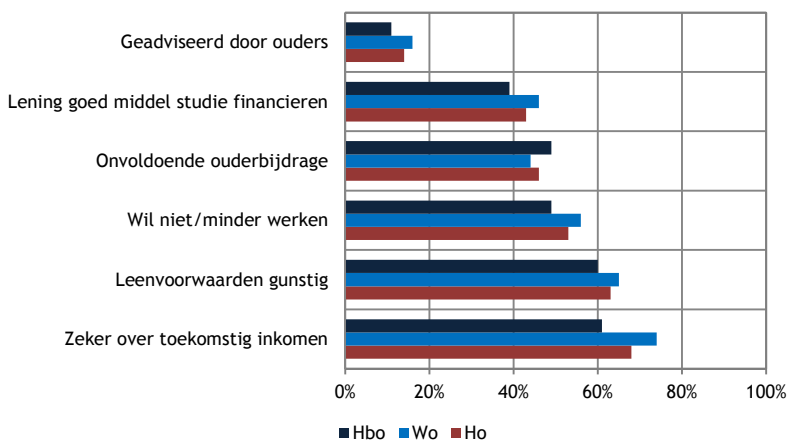
Figuur 8.25: Redenen waarom studenten in de leenfase afzien van een lenen (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)

De belangrijkste reden om in de nominale fase te lenen is de zekerheid over toekomstig inkomen. Daarnaast spelen gunstige leenvoorwaarden en het niet of minder willen werken een rol in de keuze om te gaan lenen. Studenten worden in mindere mate geadviseerd door ouders om te gaan lenen. Het verkrijgen van onvoldoende ouderbijdrage is voor 44 procent een reden om te gaan lenen. Studenten waarvan ouders geen ho-opleiding hebben noemen vaker als reden om te gaan lenen de niet toereikende ouderbijdrage. De overige motieven, behalve het niet/minder willen werken, worden vaker genoemd door studenten met ouders met een ho-opleiding. Wo-masters noemen vaker dan wo-bachelors het niet of minder willen werken als reden om te gaan lenen.

Figuur 8.26: Motieven van studenten om in de nominale fase te lenen (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)

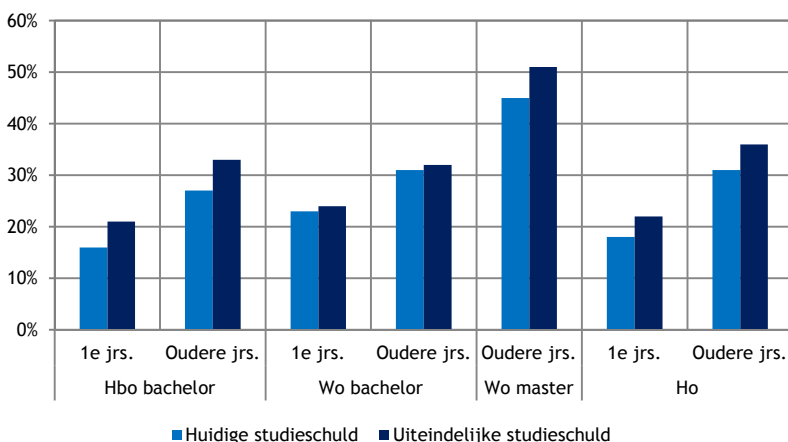
De motieven om te gaan lenen in de leenfase zijn in belangrijkheid gelijk aan die in de nominale fase. Een zeker inkomen wordt door studenten, en dan voornamelijk wo-studenten, het meest genoemd als motief om te gaan lenen. Voor hbo'ers spelen daarnaast gunstige leenvoorwaarden een even grote rol om te gaan lenen in de leenfase. Voor studenten van wie de ouders in het ho gestudeerd hebben, speelt de ouderbijdrage een minder grote rol in het gaan lenen; studenten van wie de ouders niet in het ho hebben gestudeerd, worden minder vaak geadviseerd door hun ouders om te gaan lenen.

Figuur 8.27: Motieven van studenten om in de leenfase te lenen (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)

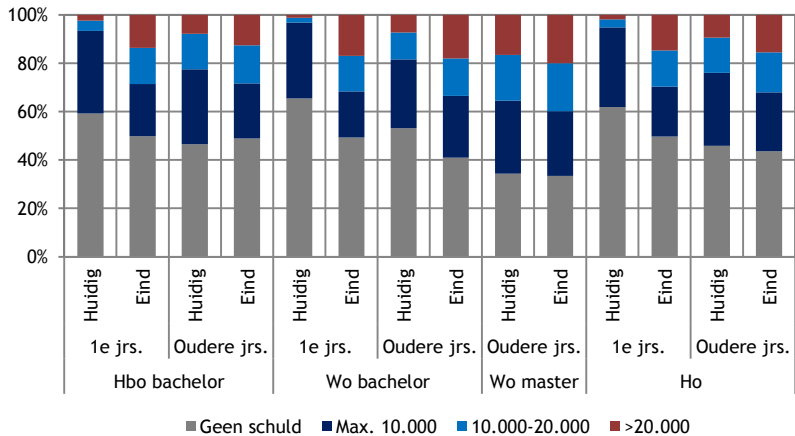
8.10 De financiële situatie van studenten

Onderstaande figuur laat voor de studenten die een studieschuld hebben opgebouwd, de bekendheid met deze schuld zien. Ouderejaars zijn gemiddeld meer op de hoogte van hun studieschuld dan eerstejaars. De grootste groep die de hoogte van de studieschuld kent, is te vinden onder de wo-masters. Eerstejaars bachelors in het hbo zijn het minst bezig met de opgebouwde studieschuld. Hbo-bachelors en wo-masters geven daarnaast aan meer op de hoogte te zijn van hun uiteindelijke studieschuld dan van hun huidige studieschuld.

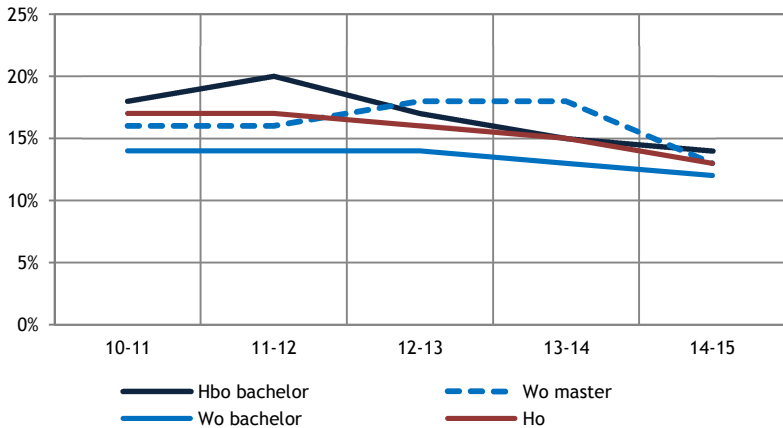
Figuur 8.28: Studenten die op de hoogte zijn van de hoogte van hun studieschuld (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)

Van de eerstejaars geeft 62 procent aan (nog) geen studieschuld te hebben; aan het eind van de studie verwacht 50 procent nog steeds geen studieschuld te hebben. Van de eerstejaars bachelors met een studieschuld, heeft het merendeel een schuld van maximaal 10.000 euro. Onder ouderejaars bachelors is het percentage met een studieschuld alsook de percentage met een hoge studieschuld groter dan voor eerstejaars. Het percentage studenten met een studieschuld is onder wo-masters het hoogst. De grootste studieschuld zien we onder wo-studenten: zo'n zeventien procent van de bachelors en twintig procent van de masters verwacht aan het eind van hun studie een schuld van meer dan 20.000 euro te hebben (in het hbo verwacht 13% van de ouderejaars een studieschuld boven € 20.000 te hebben).

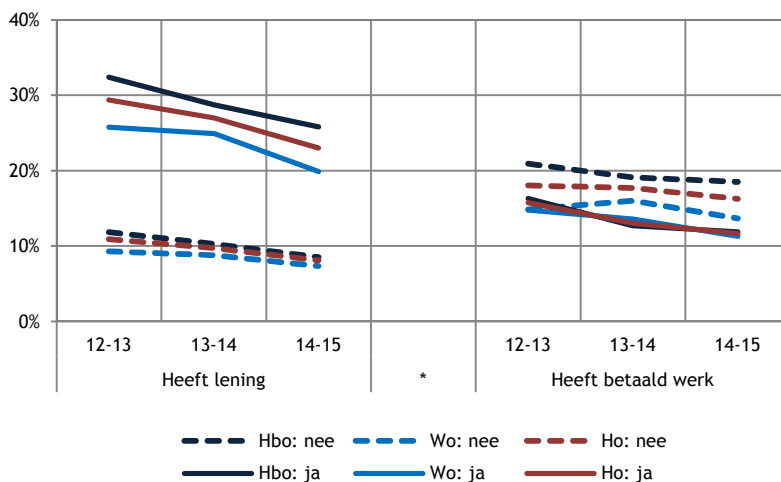
Figuur 8.29: Huidige studieschuld en verwachte studieschuld aan het einde van de studie (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)

Dertien procent van de ho-studenten ervaart in 2014-2015 financiële moeilijkheden tijdens hun studie. Dit is een significante afname met twee procent vergeleken met een jaar eerder. Hbo-bachelors ervaren meer financiële moeilijkheden dan wo-bachelors (hbo:14%; wo: 12%). Studenten van wie de ouders ook in het ho hebben gestudeerd ervaren minder financiële moeilijkheden dan studenten van wie de ouders geen ho-achtergrond hebben. Uitwonende studenten ervaren meer financiële moeilijkheden dan thuiswonenden.

Figuur 8.30: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

Onderstaande figuur heeft betrekking op de relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden en het leen- en werkgedrag van de studenten. De relatie tussen de ervaren moeilijkheden en het leen- en werkgedrag is significant. Werken hangt positief samen met de ervaren financiële moeilijkheden en lenen negatief. Ook is de negatieve impact van het lenen op de ervaren financiële problemen groter dan de positieve impact van werken. Toch is de impact van lenen op de ervaren financiële problemen de laatste jaren minder geworden, wellicht omdat het lenen voor studiedoeleinden meer geaccepteerd is.

Figuur 8.31: De relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden en het leengedrag (bron: Studentenmonitor 2011-2015)

8.11 Samenvatting

In dit hoofdstuk is nader ingegaan op het leengedrag van de studenten. Dit jaar is voor het eerste de groep studenten betrokken die onder het studievoorschot valt. Van deze groep is de leensituatie en zijn de leenbedragen gebaseerd op de maanden september tot en met december van 2015. Het stelsel waar de studenten onder vallen, is ontleend aan de codering van DUO. Verder zijn alle studenten die onder het oude stelsel vallen én een basisbeurs of aanvullende beurs ontvangen aangemerkt als *studenten in de nominale fase*. Alle andere studenten die in een betreffend studiejaar een studiefinancieringsproduct bij DUO hebben afgenomen én geen basisbeurs en/of aanvullende beurs ontvangen, zijn aangemerkt als *studenten in de leenfase*. Alle studenten die ingeschreven zijn in de onderscheiden studie jaren en niet onder een van deze drie groepen vallen, zijn *niet-studiefinancieringsgerechtigd* genoemd. De belangrijkste conclusies vatten we in deze laatste paragraaf kort samen aan de hand van de in de inleiding geformuleerde vragen.

Wat is de omvang van de groep studenten die valt onder het studievoorschot?

Onder het studievoorschot vallen de nieuwe eerstejaarsstudenten, vertraagde bachelors in het wo en studenten die in 2015 voor het eerst gestart zijn in een master. Alle andere studenten vallen onder het oude stelsel of hebben geen recht op studiefinanciering. Studenten die langer dan drie jaar (wo) of vier jaar (hbo) studeren en toch recht hebben op een basisbeurs, zijn studenten die een verlenging gekregen hebben en studenten die een of meerdere jaren gestudeerd hebben zonder aanspraak te maken op een basisbeurs.

In de eerste vier maanden van 2015-2016 valt negentien procent van alle studenten onder het studievoorschot: in het hbo zestien procent en in het wo 24 procent. Van alle eerstejaars in het hbo betreft dit 81 procent en van alle eerstejaars in het wo betreft dit 79 procent. Van alle wo-bachelors valt vijftien procent onder het studievoorschot als gevolg van opgelopen vertraging. Van *alle vertraagde wo-bachelors* valt drie kwart onder het studievoorschot. Onder masterstudenten is het aandeel dat valt onder het studievoorschot het kleinst: twee procent in het hbo en negen procent in het wo.

Verandert het aandeel studenten met een aanvullende beurs?

Een indicatie voor de toegankelijkheid van het onderwijs is het aandeel studenten met een aanvullende beurs. Tussen 2014 en 2015 zijn de criteria voor het verkrijgen van een aanvullende beurs onveranderd (alleen de hoogte van de aanvullende beurs is onder het nieuwe stelsel gewijzigd) en zijn daarom tussen de twee jaren vergelijkbaar. Sinds vorig jaar is een lichte daling (met 1 ppnt) te zien in het aandeel studenten dat een aanvullende beurs ontvangt. Het aandeel studenten met een aanvullende beurs is sinds 2006 fors gedaald (in het ho van 40% naar 30%).

In hoeverre verandert de omvang en de samenstelling van de groep leners?

In de loop der jaren zijn steeds meer studenten gaan lenen voor hun studie. Het aandeel studenten met een lening is sinds 2006 gestegen met dertien procentpunten (in het hbo 14 ppnt.; in het wo 11 ppnt.). Deze stijging vond vooral plaats tussen 2014 en 2015. In deze periode steeg in het hbo het aandeel leners van 38 naar 43 procent en in het wo van 43 naar 50 procent. In totaal 47 procent van degenen met recht op studiefinanciering leent (in 2014 was dat 40%).

Waren er vóór de invoering van het studievoorschot geen verschillen in aandeel leners in het wo, na de invoering stijgt het aandeel studenten in de bachelor met een lening forser dan in de master. Ook hbo-bachelors en Associate degrees zijn meer gebruik gaan maken van de leenfaciliteiten. Studenten in een hbo-master lenen daarentegen nauwelijks en dit is met de invoering van het studievoorschot niet veranderd.

Van de groep studenten die recht heeft op studiefinanciering, leent meer dan de helft. In het wo is het aandeel leners onder studiefinancieringsgerechtigden hoger dan in het hbo. Het aandeel studenten met een lening is in de leenfase onder het oude stelsel het hoogst. Wo-studenten die vallen onder het studievoorschot zijn de op een na grootste groep leners. Het minst vaak lenen de studenten die onder het oude stelsel vallen en in de nominale fase studeren.

Iets meer vrouwen dan mannen maken gebruik van de leenfaciliteiten. Ditzelfde geldt voor studenten met een vwo-vooropleiding (vergeleken met degenen met een havo-diploma en een mbo-diploma). De grootste toename van het aandeel leners is te zien onder studenten met een vwo-diploma en onder buitenlandse studenten. Deze toename is vooral toe te schrijven aan de eerstejaars: het laatste jaar leent van deze groep 44 procent terwijl dit een jaar eerder nog 27 procent was. In het hbo lenen daarnaast in 2015 voor het eerst meer eerstejaars dan ouderejaars; in het wo lenen voornamelijk de ouderejaars vaker dan de eerstejaars.

Verandert de manier van lenen en veranderen de bedragen die studenten lenen?

Studenten lenen steeds bewuster. Men bepaalt zelf welk bedrag er wordt geleend en steeds minder wordt het maximale bedrag geleend (of ten minste 90% hiervan). In 2015 zien we weer een stijging van het aandeel studenten dat het maximale bedrag leent. Het aandeel structurele leners (ten minste 10 maanden lenen) blijft redelijk stabiel. De maandelijkse leenbedragen zijn wel gestegen met gemiddeld € 76 per maand (van € 394 in 2014 naar € 470 in 2015). In het wo leent men niet alleen vaker dan in het hbo, er worden ook hogere bedragen geleend.

De stijging van het maandelijkse leenbedrag heeft grotendeels te maken met het feit dat studenten die vallen onder het studievoorschot hogere bedragen lenen dan de andere groepen studenten. De algehele stijging heeft echter niet alleen te maken met de hogere bedragen die studenten onder het studievoorschot lenen, maar ook met het feit dat de andere twee groepen (nominaal studerenden en studenten in de leenfase) gemiddeld een iets hoger bedrag zijn gaan lenen.

Onder het studievoorschot wordt in 2015 ongeveer € 100 per maand meer geleend dan door studenten in de nominale fase (studenten met een basisbeurs). Ten opzichte van de nominale studeerders in 2014 is het verschil € 155 per maand. Mannelijke studenten lenen ook onder het studievoorschot een hoger bedrag dan vrouwelijke studenten (verschil van € 21; € 508 vs. € 487). Dit verschil was onder studenten in de nominale fase onder het oude stelsel iets lager (€ 18; € 408 vs. € 390).

Tien procent van de studenten leent en werkt in 2014-2015 in de leenfase niet naast de studie. In het hbo werkt 48 procent uitsluitend en combineert 32 procent werken met lenen. In het wo is het meer gebruikelijk om werken en lenen te combineren (45%), wordt er minder uitsluitend gewerkt (wo: 27%) en is de groep die niet leent en niet werkt vrijwel gelijk aan die in het hbo (hbo: 11%; wo: 10%). Met achttien procent is de groep die alleen leent groter in het wo dan in het hbo (9%).

Wat zijn de belangrijkste motieven om wel of niet te lenen?

De meeste studenten geven aan niet te lenen in de nominale fase wanneer zij een voldoende hoge ouderlijke bijdrage krijgen. Ook in de leenfase is de belangrijkste reden om niet te gaan lenen, een voldoende hoge geldelijke bijdrage van ouders. In beide fasen zien studenten de onzekerheid over het toekomstig inkomen en onvoldoende kennis over leenvoorwaarden niet als reden om af te zien van lenen.

In zowel de nominale fase als in de leenfase is het belangrijkste motief om te gaan lenen de zekerheid over het toekomstig inkomen. Daarnaast worden de gunstige leenvoorwaarden genoemd als belangrijk motief om te gaan lenen en ook het verkrijgen van onvoldoende ouderbijdrage is een belangrijke reden om te gaan lenen.

Verandert de financiële situatie van studenten?

Ouderejaars zijn gemiddeld meer bekend met de hoogte van hun studieschuld dan eerstejaars. Vooral wo-masters geven aan de hoogte van hun studieschuld te kennen. Eerstejaars hbo-bachelors zijn minder bezig met de hoogte van hun opgebouwde studieschuld. Hbo-bachelors en wo-masters geven daarnaast aan meer op de hoogte te zijn van hun uiteindelijke studieschuld dan van hun huidige studieschuld.

Vóór studenten vóór invoering van het studievoorschot heeft het merendeel van de eerstejaars (62%) naar eigen zeggen (nog) geen studieschuld opgebouwd en de helft van de eerstejaars verwacht ook aan het eind van de studie geen studieschuld te hebben. Ongeveer 30 procent van de eerstejaars bachelors die al wel een studieschuld hebben, hebben een schuld van maximaal 10.000 euro. Wo-masters hebben het vaakst een studieschuld en ook de grootste studieschuld is te vinden onder wo-studenten. Zeventien procent van de bachelors en twintig procent van de masters in het wo verwacht aan het eind van hun studie een schuld van minimaal 20.000 euro te hebben.

Het aandeel studenten dat financiële moeilijkheden ervaart, is dalend. Dertien procent ervaart financiële moeilijkheden (in 2010 was dit nog 17%). Leent men, dan ervaart men veel vaker een problematische financiële situatie; werkt men, dan ervaart men de financiële situatie juist positiever, waarmee gezegd moet worden dat de negatieve impact van lenen op de ervaren financiële situatie sterker is dan de positieve impact van werken. Overigens hangt de financiële positie daarnaast ook samen met de achtergrond van de ouders: relatief meer studenten met laagopgeleide ouders ervaren financiële moeilijkheden dan studenten met hoogopgeleide ouders.

9 Deelname aan het hoger onderwijs en studieloopbanen

9.1 Inleiding en vraagstelling

Jongeren uit hogere inkomensgroepen gaan vaker naar universiteit of hogeschool dan jongeren uit lagere inkomensgroepen. Dat komt vooral doordat zij vaker havo of vwo hebben gedaan: als ze havo of vwo hebben gedaan, gaan ook veel jongeren uit de lagere inkomensgroepen naar het hoger onderwijs. Verschillende onderzoekers hebben aangegeven dat het ouderlijk inkomen hier verwijst naar sociaal-culturele factoren die in dit verband het belangrijkste zijn³⁷. De centrale vraag in dit hoofdstuk luidt dan ook:

9_1 In hoeverre hangen doorstroom, onderwijsdeelname en studiesucces samen met de inkomenspositie van de ouders?

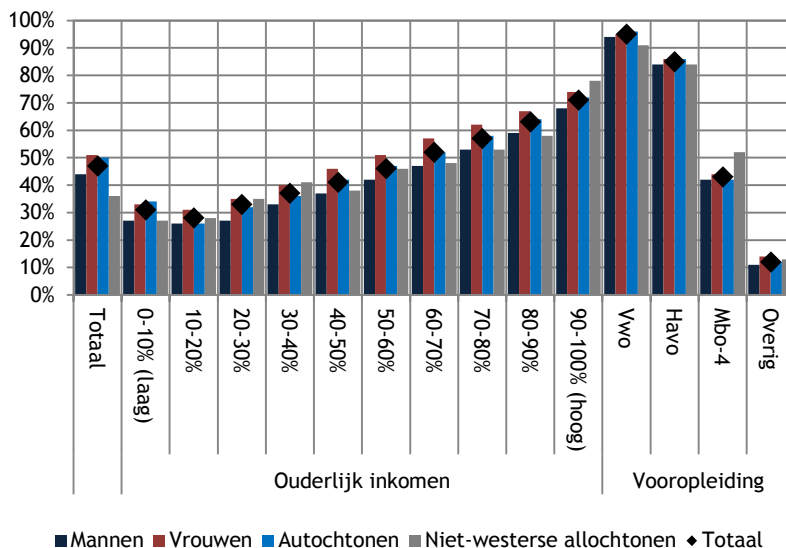
Het CBS brengt op verzoek van het ministerie van OCW de hogeronderwijsdeelname en de studieloopbanen van studenten in beeld naar geslacht, etniciteit, vooropleiding en inkomenspositie van ouders. Door verschillende bestanden te combineren, kan het CBS daarin de onderlinge samenhang laten zien. Periodieke herhaling hiervan stelt ons in staat om hiermee de achtergronden van eventuele veranderingen in toegankelijkheid en studiesucces te volgen. Hieronder wordt verslag gedaan van de tweede meting. De eerste meting werd in 2013 uitgevoerd. Ten opzichte daarvan zijn geen grote veranderingen waargenomen. Het beeld dat toen werd gevonden wordt nu grotendeels bevestigd. Het CBS kijkt voortdurend naar waar metingen met onder meer de inzet van nieuwe informatietechnologie kunnen worden verbeterd. Zo is de laatste meting uitgebreid met gegevens van jongeren die op hetzelfde moment aan hun studie zijn begonnen. Daaruit komt naar voren dat de kans op studiesucces bij gegeven opleidingsniveaus samenhangt met het ouderlijk inkomen. Toekomstige metingen moeten uitwijzen in hoeverre dat beeld aan verandering onderhevig is.

9.2 Hogeronderwijsdeelname

De hogeronderwijsdeelname is in kaart gebracht door van alle jongeren van dezelfde leeftijd (leeftijdscohort) over een periode van zes jaar in de CBS-statistieken na te gaan of ze in die periode al dan niet met een studie in het hoger onderwijs zijn begonnen. Op deze manier wordt rekening gehouden met het feit dat mensen langs verschillende wegen het hoger onderwijs kunnen bereiken: direct vanuit de middelbare school, al dan niet met een tussenjaar, via verschillende onderwijsroutes en/of na een tijd werkervaring te hebben opgedaan. Hieronder gaat het om de onderwijsdeelname van de jongeren die in 2007 zestien jaar oud waren. Voor hen is tot en met 2013 nagegaan of zij in de tussenliggende zes jaren hoger onderwijs hebben gevolgd en is een vergelijking gemaakt naar achtergrondkenmerken.

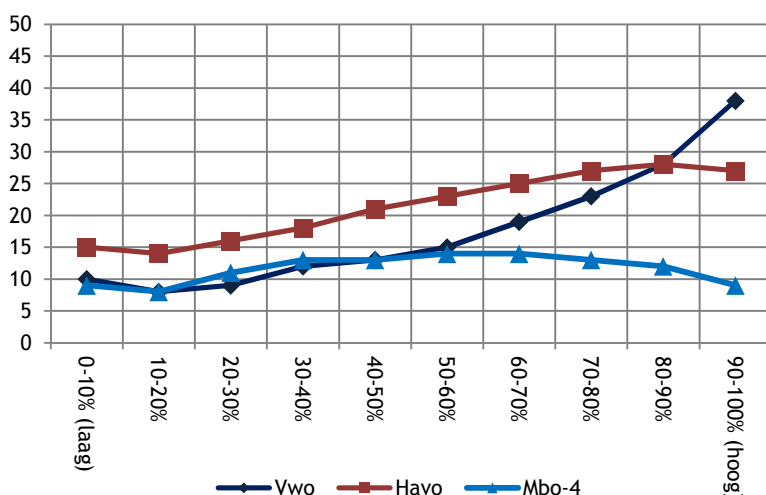
37 Zie: Kazemier, B (CBS): *Ouderlijk inkomen en deelname aan het hoger onderwijs*, in: Thema hoger onderwijs nr.3: *Sociaal leenstelsel*, 2013. <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/A2EF3D60-A8BD-49B3-AA78-AF64979A8DDD/0/2013vakpersthemaart.pdf>

De onderstaande figuur brengt de onderwijsdeelname van dit cohort in beeld naar geslacht, etniciteit, ouderlijk inkomen en vooropleiding. In totaal ging 47 procent van de jongeren uit dit leeftijdscohort studeren. De hogeronderwijsdeelname van vrouwen (51%) was hoger dan die van mannen (44%) en die van autochtonen (50%) hoger dan van niet-westerse allochtonen (36%). De deelname was hoger naarmate het ouderlijk inkomen hoger was, van circa 30 procent voor de laagste twee inkomensgroepen tot en met ruim 70 procent voor de hoogste inkomensgroepen. Dat heeft vooral met de vooropleiding te maken: binnen de afzonderlijke vooropleidingen bestaan nauwelijks verschillen tussen mannen en vrouwen en naar etniciteit (uitgezonderd mbo-4/etniciteit).

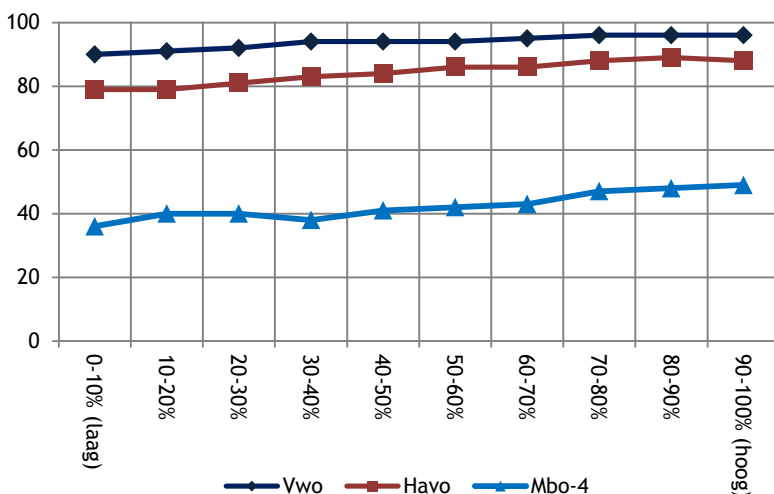
Figuur 9.1: Hogeronderwijsdeelname als percentage van het totaal van de subgroep naar geslacht, etniciteit, ouderlijk inkomen (0-10% = 10% laagste inkomens (huishoudinkomen)) en vooropleiding, bron: CBS.

Dat het verschil in hogeronderwijsdeelname naar ouderlijk inkomen vooral te maken heeft met vooropleiding blijkt uit de navolgende grafiek. Jongeren vanuit hogere inkomensgroepen gaan veel vaker naar het vwo en het havo dan jongeren uit lagere inkomensgroepen. Over de hele linie neemt het percentage jongeren dat naar vwo of havo is gegaan toe met het ouderlijk inkomen. Bij het vwo is dat het sterkst (bij het laagste inkomen gaat 10% van de jongeren naar het vwo tegenover bijna 40% bij het hoogste inkomen). Bij het havo is die toename minder sterk (van ongeveer 15% in de laagste inkomensgroepen tot rond de 28% in de hoogste inkomensgroepen). Bij mbo-4 is dit verband minder duidelijk aanwezig. Daar gaan relatief meer jongeren uit de middelste inkomensgroepen naartoe (14%).

Figuur 9.2: Percentage jongeren per inkomenscategorie dat vwo, havo of mbo-4 heeft gevolgd naar ouderlijk inkomen (0-10% = 10% laagste inkomens (huishoudinkomen), bron: CBS.

De doorstroomkansen per vooropleiding verschillen sterk. Vanuit het vwo stroomde 95 procent door naar het hoger onderwijs, vanuit het havo 85 procent en vanuit het mbo 43 procent. Binnen de afzonderlijke vooropleidingen bestaan wel verschillen naar ouderlijk inkomen, maar die zijn ten opzichte hiervan niet erg groot. De onderstaande grafiek laat dat zien. De verschillen zijn het kleinst binnen het vwo, van 90 procent doorstroming naar het hoger onderwijs bij een laag ouderlijk inkomen tot 96 procent bij een hoog ouderlijk inkomen. Vanuit het havo stroomt 79 procent bij een laag ouderlijk inkomen tot 88 procent bij een hoog ouderlijk inkomen door naar het hoger onderwijs. Bij het mbo zijn de verschillen naar ouderlijk inkomen het grootst, van 36 procent doorstroming naar het hoger onderwijs bij een laag ouderlijk inkomen tot 49 procent bij een hoog ouderlijk inkomen.

Figuur 9.3: Percentage jongeren per inkomenscategorie dat naar het hoger onderwijs doorstroomt na vwo, havo of mbo-4 te hebben gevolgd (0-10% is 10% laagste inkomens (huishoudinkomen), bron: CBS.

Als in de toekomst de toegankelijkheid van het hoger onderwijs zou gaan veranderen, dan zal dat met name zichtbaar worden in de doorstroomkansen naar opleidingsniveau en ouderlijk inkomen. Daarom wordt deze meting periodiek herhaald. Ten opzichte van het verleden - bij de vorige meting is in 2013 van het leeftijdscohort 2005 de onderwijsdeelname tot en met 2011 in kaart gebracht - is geen grote verandering waargenomen. De deelname aan het hoger onderwijs is gelijk gebleven op 47 procent. De grootste verandering is een afname van de doorstroomkansen vanuit mbo-4 met in totaal 2 procentpunten. Deze afname concentreert zich niet rond specifieke inkomensgroepen. Mogelijk ging het om een over de hele linie verminderde interesse om vanuit het mbo naar het hoger onderwijs te gaan.

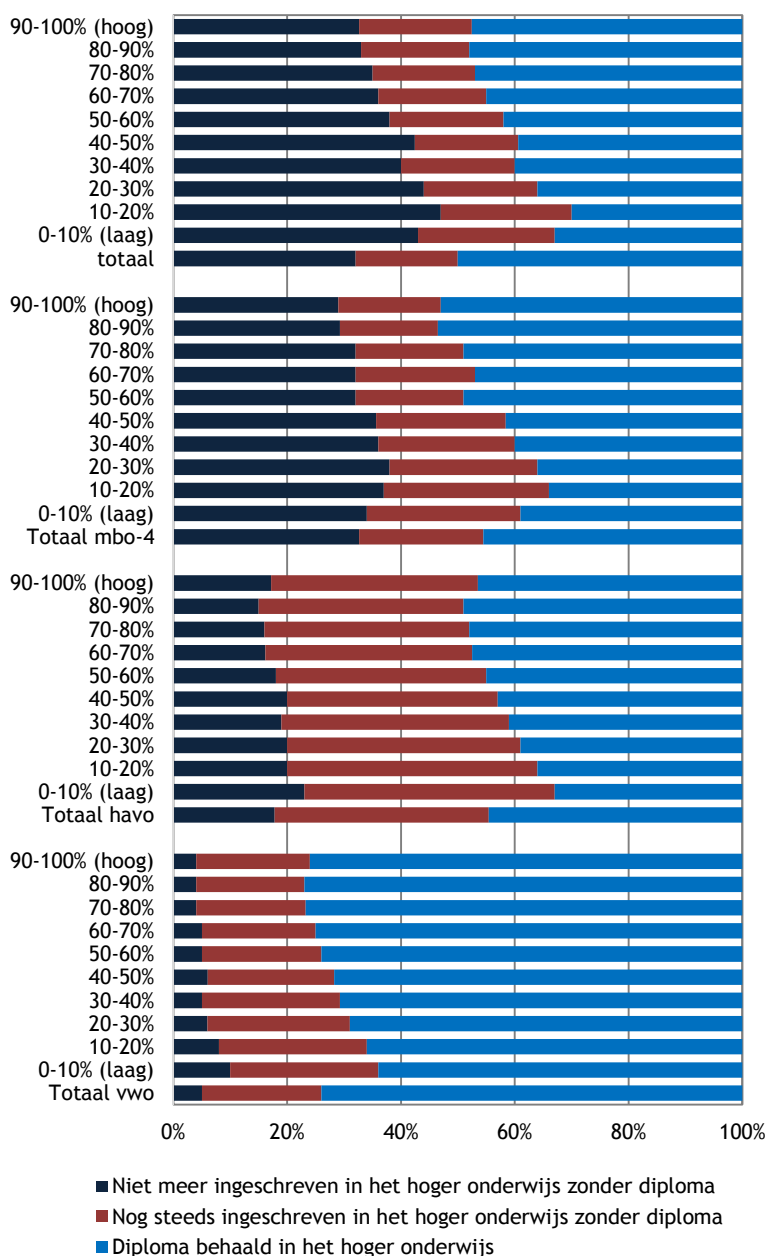
9.3 Studiesucces

Studiesucces is hier voor de eerste keer gemeten aan de hand van de studieloopbaan van een instroomcohort. Vanaf een gegeven startjaar wordt via de CBS-statistieken de studieloopbaan in beeld gebracht van alle studenten die in dat jaar begonnen zijn. Hier gaat het om het instroomcohort van de jongeren die in 2009 met een studie begonnen zijn. Hun studieloopbanen zijn tot en met 2014 in kaart gebracht. Per opvolgend jaar is gekeken of studenten in dit instroomcohort een diploma gehaald hebben, nog studeren dan wel zonder diploma met de studie zijn gestopt en zijn hun achtergrondkenmerken (vooropleiding en ouderlijk inkomen) in onderlinge samenhang vergeleken.

In de grafiek op de volgende pagina (figuur 9.4) zijn de studieloopbanen over een periode van vijf jaar weergegeven naar vooropleiding en ouderlijk inkomen. In totaal is na vijf jaar 19 procent van de studenten met de studie gestopt zonder een hogeronderwijsdiploma te behalen, is 27 procent nog aan het studeren om een diploma op het niveau van wo- of hbo-bachelor te halen en heeft 54 procent een dergelijk diploma behaald. De kans om binnen vijf jaar een bachelordiploma te behalen, is het grootst met een vwo-vooropleiding (74%). Bij het havo als vooropleiding is dat 45 procent en bij het vooropleidingsniveau mbo-4 46 procent. Hierbij moet bedacht worden dat havisten en mbo-4-gediplomeerden vaker een hbo-bachelor met een nominale studieduur van vier jaar volgen, terwijl de nominale studieduur van de wo-bachelor die door de meeste vwo'ers gevolgd wordt, een jaar korter is.

Het uitvalrisico - geoperationaliseerd als het binnen vijf jaar stoppen met studeren zonder hoger onderwijsdiploma te hebben behaald - is het hoogst bij een mbo-4-vooropleiding (33%) en het laagst bij een vwo-vooropleiding (5%). Bij het havo is het uitvalrisico 18 procent. Hierbij moet worden opgemerkt dat het mbo-4-diploma al een volwaardige arbeidsmarktkwalificatie is, waardoor deze groep wellicht een beter alternatief heeft dan havisten of vwo'ers. Ook moet aangetekend worden dat nog een grote groep na vijf jaar aan het studeren is.

Voor alle opleidingsniveaus geldt dat met het ouderlijk inkomen de kans op studiesucces toeneemt en het uitvalrisico afneemt. Belangrijk is dat het ouderlijk inkomen hier ook kan verwijzen naar zaken als aanleg, sociaal en cultureel kapitaal die van invloed kunnen zijn op studiesucces en uitvalrisico. De maat wordt gemeten om veranderingen in studiesucces en uitvalrisico naar sociaaleconomische afkomst te kunnen volgen. Daarbij is ook van belang dat een grote groep studenten op het meetmoment nog aan het studeren was. Toekomstige metingen moeten laten zien in hoeverre dit beeld aan verandering onderhevig is.

Figuur 9.4: Verdeling van de uitval en studiesucces naar ouderlijk inkomen (0-10% is 10% laagste inkomens (huishoudinkomen)) en vooropleiding, bron CBS.

9.4 Samenvatting

Doordat het CBS hogeronderwijsdeelname en studieloopbaan in onderlinge samenhang met geslacht, etniciteit, vooropleiding en ouderlijk inkomen meet, kunnen de achtergronden bij eventuele veranderingen in toegankelijkheid van het hoger onderwijs en studiesucces gevolgd worden. Hier is verslag gedaan van uitkomsten van de tweede meting die antwoord geeft op de navolgende vraag.

In hoeverre hangen doorstroom, onderwijsdeelname en studiesucces samen met de inkomenspositie van de ouders?

Deze meting bevestigt het eerder gevonden beeld dat verschillen in deelname aan het hoger onderwijs naar ouderlijk inkomen vooral te maken hebben met de vooropleiding. Jongeren uit hogere inkomensgroepen gaan vaker naar havo en vwo dan jongeren uit lagere inkomensgroepen en binnen deze opleidingsniveaus zijn de verschillen relatief beperkt. Daarin is nagenoeg geen verandering waargenomen.

De meting laat ook zien dat de kans op studiesucces bij de afzonderlijke vooropleidingen verschilt naar ouderlijk inkomen. Daarbij moet aangetekend worden dat een grote groep nog aan het studeren is. Uit toekomstige metingen zal moeten blijken in hoeverre dit beeld aan verandering onderhevig is.

10 Motieven van mbo-gediplomeerden om niet door te stromen naar het hbo

10.1 Inleiding en vraagstelling

De directe instroom vanuit het middelbaar beroepsonderwijs naar het hoger onderwijs is in 2015 gedaald van 48 naar 41 procent en is daarmee lager dan ooit. Hierbij moet rekening worden gehouden met het feit dat de uitgestelde doorstroom sinds 2012 fors is gedaald. Toen bekend werd dat het studiefinancieringsstelsel veranderd zou worden, is het aandeel studenten dat een tussenjaar nam tussen mbo en hbo sterk afgenomen.³⁸ Nu het studievoorschot is ingevoerd, is het mogelijk dat het aandeel studenten dat kiest voor een tussenjaar toeneemt en dat hiermee de daling in de instroom uiteindelijk lager uitvalt of zelfs geheel teniet wordt gedaan. De definitieve consequenties van de invoering van het studievoorschot voor de doorstroom van mbo naar hbo kunnen daardoor pas op zijn vroegst volgend jaar worden vastgesteld, als duidelijk is hoeveel studenten een tussenjaar nemen.

De vraag die opkomt, is wat mogelijke oorzaken zijn voor de in 2015 geconstateerde daling van de doorstroom van mbo-studenten naar het hoger onderwijs. In het kader van de invoering van het studievoorschot is door ResearchNed een mixed-method onderzoek gedaan naar de motieven van gediplomeerden in mbo4 voor het wel of niet doorstromen naar het hbo vóór en na de invoering van het studievoorschot. Hierbij is een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve methoden toegepast waarbij in eerste instantie de spontane motivatie om al dan niet door te stromen naar het hbo is gemeten.

Gediplomeerden zijn door middel van een open vraag gevraagd naar de keuzes die zij hebben gemaakt in hun loopbaan na het mbo en welke motieven hieraan ten grondslag lagen. Hiermee zijn van alle gediplomeerden de motieven in de vorm van teksten verzameld. Vervolgens is aan de respondenten gevraagd deze teksten aan de hand van brede thema's te classificeren. Door een getrapte aanpak, waarbij elke stap verder op dit thema inzoomt, kon in dit onderzoek worden vastgesteld welke concrete motieven de keuze van mbo-gediplomeerden om al dan niet door te stromen naar het hbo hebben beïnvloed en of deze motieven verschillen voor mbo-gediplomeerden voor en na de invoering van het studievoorschot. Het onderzoek is uitgevoerd onder mbo-4-gediplomeerden die hun diploma hebben behaald in 2013-2013 (vóór de invoering van het studievoorschot) en gediplomeerden uit 2014-2015 (na invoering van het studievoorschot). Zij zijn benaderd via het Studentenpanel van ResearchNed. Er is een verdeling gemaakt in de groep wel en geen doorstroom naar het hbo en het diplomacohort.

Tabel 10.1: Deelname onderzoek doorstroom van mbo naar hbo (netto respons)

Type student	Aantal respondenten	%
Geen doorstroom, diplomacohort 2013-2014	452	12%
Geen doorstroom, diplomacohort 2014-2015	628	16%
Doorstroom, diplomacohort 2013-2014	1.419	37%
Doorstroom, diplomacohort 2014-2015	1.371	35%
Totaal	3.870	100%

38 Bron: DUO instroomgegevens.

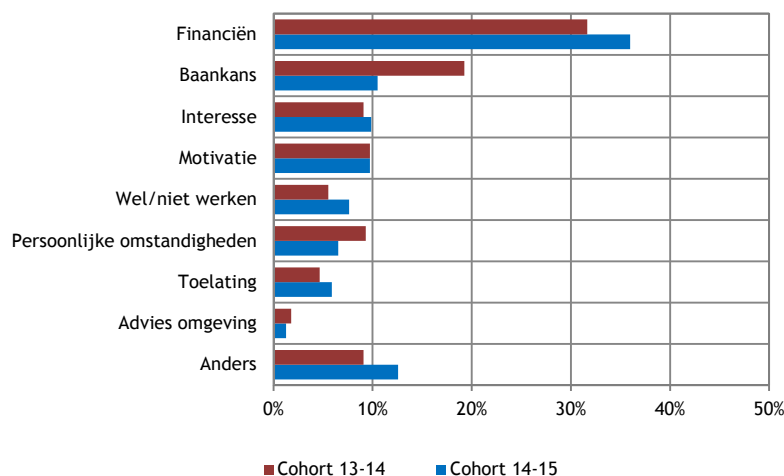
Voor deze monitor zijn de eerste, voorlopige resultaten uit dit onderzoek berekend. Over een nadere kwalitatieve analyse van de open antwoorden alsook over de motieven om wél door te stromen, zal op een later tijdstip worden gepubliceerd. In de hier gepresenteerde analyse staat de volgende vraag centraal:

10_1 Welke motieven geven mbo-studenten aan om niet door te stromen naar het hbo, en in hoeverre verschillen deze voor en na de invoering van het studievoorschot?

10.2 Belangrijkste reden om af te zien van doorstroom

Uit dit onderzoek komt naar voren dat motieven om af te zien van doorstroom naar het hbo van mbo-gediplomeerden uit 2014-2015 niet zijn veranderd ten opzichte van het jaar vóór de invoering van het studievoorschot (zie figuur 10.1). Verwacht werd dat financiële overwegingen een belangrijke reden zouden vormen voor mbo-gediplomeerden om niet door te stromen naar het hbo. In lijn met deze aanname blijken financiële overwegingen voor 31,6 procent van de mbo-gediplomeerden in het oude stelsel de belangrijkste reden om niet direct door te stromen naar het hbo. In het jaar van de invoering van het studievoorschot is dat 36 procent. Dit is een lichte (statistisch geen significant) verschil. Ook al zijn financiële overwegingen voor mbo-gediplomeerden de belangrijkste reden om niet door te stromen naar het hbo, dit motief is niet veranderd ten opzichte van de situatie voordat het studievoorschot van kracht was.

Naast financiële overwegingen gaven mbo-gediplomeerden die niet naar het hbo zijn doorgestroomd aan dat werken en baankans een belangrijke reden voor hun besluit waren. Hier zien we in diplomacohort 2014-2015 (10,5%) wel een significant verschil ten opzichte van diplomacohort 2013-2014 (19,2%). Baankansen spelen in het laatste cohort minder een rol

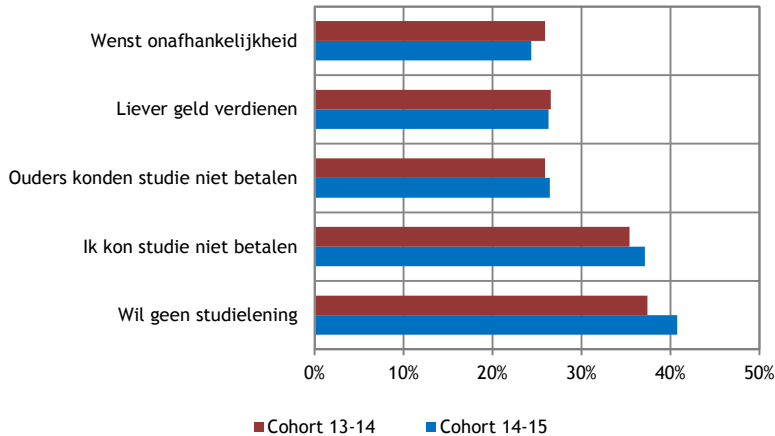

Figuur 10.1:Belangrijkste reden om niet door te stromen naar het hbo (percentage berekend op alle gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd; n=1.080)

10.3 De rol van financiën

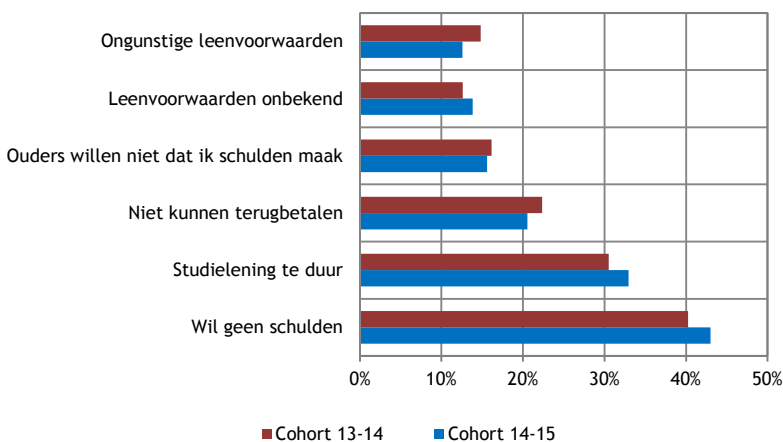
Aan gediplomeerden die aangaven dat financiële overwegingen een belangrijk motief waren om niet direct door te stromen naar het hbo, is vervolgens gevraagd wélke financiële aspecten hierbij een rol speelden.

In figuur 10.2 is te zien dat ten opzichte van alle gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd 37,4 procent van de niet-doorstromers in cohort 2013-2014 en 40,8 procent van de niet-doorstromers in cohort 2014-2015 aversie tegen een studielening als reden noemt. Leenaversie speelt hiermee zeker rol in de keuze om af te zien van doorstroom naar het hbo, maar ook dit motief is voor het doorstroompotentieel van na invoering van het studievoorschot niet significant verschillend ten opzichte van de situatie vóór de invoering van het studievoorschot.

Figuur 10.2: Aspecten van financieel motief (percentage berekend op alle gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd; n=1.080)

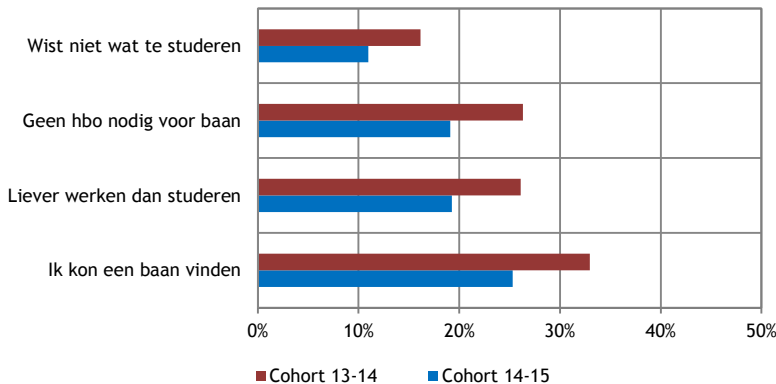
Om te achterhalen waarom studenten geen lening willen afsluiten, is aan studenten die aangaven dat zij niet willen lenen gevraagd wat hiervoor de reden is. Uit de resultaten in figuur 10.3 komt naar voren dat de belangrijkste reden om niet te willen lenen, is dat men geen schulden wil hebben. Voor het diplomacohort 2013-2014 speelt dit voor 40,3 procent van de gediplomeerden. Na invoering geldt dit motief voor 43 procent van de gediplomeerden die niet doorstromen. Dit verschil is statistisch niet significant. Verder vinden veel mbo-gediplomeerden de studielening te duur (studievoorschot: 33%; oude stelsel: 30,5%). Ook zien we dat na de grote aandacht voor het studievoorschot meer dan tien procent van de mbo-gediplomeerden de leenvoorwaarden niet kent.

Figuur 10.3: Redenen om niet te lenen (percentage berekend op alle gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd; n=1.080)

10.4 Werken en baankans

Naast financiële overwegingen speelt het thema werken en baankans voor veel mbo-afgestudeerden een rol in de keuze om niet door te stromen naar het hbo. Figuur 10.4 laat zien dat het vinden van een baan een belangrijke reden was om niet door te stromen: van gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd, speelt het vinden van een baan bij 33 procent uit cohort 2013-2014 en bij 25,3 procent uit cohort 2014-2015. Van cohort 2013-2014 geeft zestien procent aan dat zij niet wisten wat ze moesten studeren; ruim 26 procent van hen denkt geen hbo-diploma nodig te hebben voor een baan of wil liever werken dan studeren. Ten aanzien van de arbeidsmarktindicatoren geldt dat deze voor diplomacohort 2014-2015 (na invoering van het studievoorschot) significant *minder* aan de orde zijn dan voor diplomacohort 2013-2014 (jaar vóór invoering van het studievoorschot).

Figuur 10.4: Belangrijkste aspecten van werken en baankans (N=1.080)

10.5 Het nemen van een tussenjaar

In het huidige onderzoek is aan mbo-studenten die niet zijn doorgestroomd naar het hbo gevraagd wat zij dan wél zijn gaan doen. Uit de resultaten blijkt dat er in het jaar van de invoering van het studievoorschot significant meer mbo-studenten zijn die hebben gekozen voor een tussenjaar. In het jaar voor de invoering (cohort 2013-2014) hebben volgens dit onderzoek 4,4 procent van de mbo-studenten gekozen voor een tussenjaar. In het jaar van de invoering (cohort 2014-2015) is dit aantal significant hoger, namelijk 17,2 procent.

10.6 Samenvatting

Welke motieven geven mbo-studenten aan om NIET door te stromen naar het hbo, en in hoeverre verschillen deze voor en na de invoering van het nieuwe studiefinancieringsstelsel?

Uit de eerste resultaten van dit onderzoek komen geen significante verschillen naar voren in financiële motieven die mbo-gediplomeerden hebben om *niet* door te stromen naar het hbo vóór en na invoering van het studievoorschot. Het vermoeden dat de instroomdaling van mbo-studenten in het hbo verklaard kan worden door invoering van het studievoorschot en daaraan gerelateerde leenaversie wordt in dit onderzoek niet bevestigd. Leenaversie en financiële overwegingen spelen in beide doorstroomgroepen een rol. Wel blijkt dat baankansen en het vinden van een baan sterker een rol spelen bij de potentiële hbo-studenten van vóór het studievoorschot dan bij mbo-gediplomeerden uit het jaar na de invoering van het studievoorschot. Ook is geconcludeerd dat van cohort 2013-2014 (vóór invoering van het studievoorschot) aanzienlijk minder gediplomeerden een tussenjaar namen dan van cohort 2014-2015 (na invoering van het studievoorschot).

Overzicht van tabellen en figuren

Tabel 3.1:	Bachelor diplomacohorten voltijd (bron: 1cHO 2006-2015)	55
Tabel 4.1:	Aantal records (eerstejaars voltijd bachelors) verwerkt in de Studentenmonitor - ongewogen	67
Tabel 4.2:	Aantal records (voltijd) verwerkt in de Startmonitor - ongewogen	68
Tabel 5.1:	Records uit 1cHO gebruik voor uitvalanalyses	83
Tabel 6.1:	Aantal en aandeel tweede bachelors (volgtijdelijk) en sector tweede bachelor ten opzichte van alle ingeschreven bachelors excl. gelijktijdige tweede studie (bron: 1cHO 2006-2015)	106
Tabel 6.2:	Aantal en aandeel tweede masters (volgtijdelijk) en sector tweede master ten opzichte van alle ingeschreven masters excl. gelijktijdige tweede studie (bron: 1cHO 2006-2015)	107
Tabel 6.3:	Instellingscollegegelden (voltijd) hbo en wo 2015-2016 naar sector: het aantal opleidingen waarop de cijfers zijn gebaseerd, minimale, gemiddelde en maximale waarden én het aantal opleidingen waar het maximale bedrag gehanteerd wordt (bron: websites)	110
Tabel 7.1:	Steekproefaantallen Studentenmonitor Hoger Onderwijs	116
Tabel 7.2:	Steekproefaantallen Nationale Studentenenquête	116
Tabel 8.1:	Aantallen hoofdinschrijvingen gebruikt in analyses (bron: 1CijferHo/STUFI)	146
Tabel 8.2:	Aantallen records gebruikt voor analyses studiefinanciering (Studentenmonitor) - ongewogen	148
Tabel 8.3:	Percentage studenten (alle studenten) naar studiefinancieringskenmerken en verblijfsjaar hoger onderwijs	150
Tabel 10.1:	Deelname onderzoek doorstroom van mbo naar hbo (netto respons)	175
Figuur 1.1:	Stroomschema collegegeld tweede studies	14
Figuur 2.1:	Omvang diplomacohorten havo/vwo/mbo (aantallen) vanaf eindexamenjaar 2006-2007 (bron: DUO stroomdata)	33
Figuur 2.2:	Directe doorstroom vanuit havo/vwo/mbo naar het ho t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)	33
Figuur 2.3:	Gediplomeerden vwo (%) die direct zijn doorgestroomd naar hbo of wo t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)	34
Figuur 2.4:	Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct en uitgesteld zijn ingestroomd in het hoger onderwijs t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)	34
Figuur 2.5:	Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die na één jaar zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs eindexamenjaar t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)	35
Figuur 2.6:	Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)	35
Figuur 2.7:	Gediplomeerden havo/vwo/mbo (%) die direct zijn doorgestroomd naar het hoger onderwijs: autochtoon vs. niet-westers allochtoon t.o.v. alle gediplomeerden (bron: DUO stroomdata)	36
Figuur 2.8:	Bètaverlies: gediplomeerden met bètaprofiel die NIET kiezen voor een bètastudie (directe doorstroom) naar geslacht t.o.v. alle gediplomeerden met bètaprofiel die naar het ho gaan (bron: DUO stroomdata)	36

Figuur 2.9: Instroom in de bachelor (absolute aantallen, eerstejaars hoger onderwijs, voltijd, deeltijd en duaal, exclusief Associate degrees) (bron: 1cHO 2006-2015)	37
Figuur 2.10: Instroom (absolute aantallen) in deeltijdopleidingen en/of studenten ouder dan 30 (excl. februari-instroom; alleen hoofdschrijvingen ho) (bron: 1cHO 2006-2015)	37
Figuur 2.11: Instroom in Associate degrees (absolute aantallen) opleidingsvorm (betreft alleen nieuwe instroom in het hoger onderwijs, incl. februari-instroom) (bron: 1cHO 2006-2015)	38
Figuur 2.12: Verdeling van de instroom in de voltijd bachelor naar geslacht (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2015)	38
Figuur 2.13: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2015)	39
Figuur 2.14: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar leeftijd (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2015)	39
Figuur 2.15: Verdeling van de instroom in de voltijd hbo-bachelor naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2015)	40
Figuur 2.16: Verdeling van de instroom in de voltijd wo-bachelor naar vooropleiding (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO 2006-2015)	40
Figuur 2.17: Percentage niet-westers alloctonen in nieuwe voltijd bachelorinstroom (bron: 1cHO 2006-2015)	41
Figuur 2.18: Verdeling van de instroom in Associate degrees naar geslacht (bron: 1cHO 2006-2015)	41
Figuur 2.19: Gemiddelde leeftijd van instroom in Associate degrees (bron: 1cHO 2006-2015)	42
Figuur 2.20: Verdeling van de instroom in Associate degrees naar vooropleiding (bron: 1cHO 2006-2015)	42
Figuur 2.21: Verdeling van de voltijd instroom in het hbo naar sector (%) (bron: 1cHO 2006-2015)	43
Figuur 2.22: Verdeling van de voltijd instroom in het wo naar sector (%) (bron: 1cHO 2006-2015)	43
Figuur 2.23: Ontwikkeling van de voltijd bachelorinstroom in de pabo naar vooropleiding (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2015)	44
Figuur 2.24: Ontwikkeling van de voltijd bachelorinstroom in de pabo naar geslacht (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2015)	44
Figuur 2.25: Gemiddelde havo en vwo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom in de pabo (bron: 1cHO 2006-2015)	45
Figuur 2.26: Percentage bètadeelname (voltijd) naar geslacht (% t.o.v. totale instroom) (bron: 1cHO 2006-2015)	45
Figuur 2.27: Gemiddelde vo-eindexamencijfers van de voltijd bachelorinstroom uit het vwo naar soort ho (bron: 1cHO 2006-2015)	46
Figuur 2.28: Aandeel buitenlandse studenten (instroom) voltijd bachelor (%) (bron: 1cHO 2006-2015)	46
Figuur 2.29: Instroom van studenten (voltijd en deeltijd) met mbo en havo in het wo na één jaar hbo (naar instroomjaar in het wo) (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2015)	47
Figuur 2.30: Percentage eerstejaars hoger onderwijs dat aan het begin van het eerste studiejaar thuis woont (bron: Startmonitor 2009-2015)	47
Figuur 2.31: Belangrijkste reden van studenten om thuis te blijven wonen naar opleidingsniveau ouders (Studentenmonitor nulmeting 2015)	48

Figuur 2.32: Percentage eerstejaars hoger onderwijs waarvan beide ouders geen ho- opleiding hebben (bron: Startmonitor 2009-2015)	48
Figuur 2.33: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met ouders met minder dan een modaal inkomen (bron: Startmonitor 2009-2015)	49
Figuur 2.34: Percentage nieuwe voltijd bachelors met een aanvullende beurs (eerstejaars hoger onderwijs) (bron: 1cHO/WSF 2006-2015)	49
Figuur 2.35: Percentage eerstejaars hoger onderwijs met een functiebeperking (bron: Startmonitor 2009-2015)	50
Figuur 2.36: Instroom in de theologische bacheloropleiding (eerstejaars opleiding * instelling, voltijd en deeltijd) (bron: 1cHO 2006-2015)	51
Figuur 3.1: Masterinstroom (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs in absolute aantallen (bron: 1cHO 2006-2015)	57
Figuur 3.2: Masterinstroom in het wo (excl. postmasters) naar soort hoger onderwijs (%) en vooropleiding (bron: 1cHO 2006-2015)	57
Figuur 3.3: Masterinstroom (%), excl. postmasters) in een meerjarige master t.o.v. totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006-2015)	58
Figuur 3.4: Belangrijkste redenen van voltijdstudenten aan een eenjarige wo- master om niet te kiezen voor een meerjarige master naar opleidingsniveau ouders (Studentenmonitor nulmeting 2015)	58
Figuur 3.5: Instroom in eerstegraads lerarenopleidingen c.q. onderwijsmasters (absolute aantallen) (bron: 1cHO 2006-2015)	59
Figuur 3.6: Instroom in master (%), exclusief postmasters) van buitenlandse studenten ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006- 2015)	59
Figuur 3.7: Instroom in master (%), exclusief postmasters) van niet-westers allochtonen ten opzichte van totale masterinstroom (bron: 1cHO 2006- 2015)	60
Figuur 3.8: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen (totaal en direct) naar een master naar soort ho bachelor ten opzichte van totale bachelor diplomacohort (bron: 1cHO 2006-2015)	60
Figuur 3.9: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen (direct en indirect) naar een master naar soort ho bachelor: autochtone en niet-westers allochtone studenten (bron: 1cHO 2006-2015)	61
Figuur 3.10: Redenen van bachelorstudenten om niet door te stromen naar een master naar opleidingsniveau ouders (n=5.590; Studentenmonitor nulmeting 2015)	61
Figuur 3.11: Herkomst bachelor en bestemming master (bron: 1cHO 2006-2015)	62
Figuur 3.12: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een hbo- of wo- master binnen dezelfde sector ten opzichte van alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2015)	62
Figuur 3.13: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een meerjarige hbo- of wo-master ten opzichte van alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2015)	63
Figuur 3.14: Bachelorgediplomeerden voltijd die doorstromen naar een researchmaster t.o.v. alle doorstroom naar diplomajaar bachelor (bron: 1cHO 2006-2015)	63
Figuur 3.15: Bachelorgediplomeerden voltijd in bètadomein (%) die doorstromen naar een master in bètadomein naar soort ho in bachelor naar laatste bachelorjaar (bron: 1cHO 2006-2015)	64
Figuur 4.1: Aantal aanmeldingen per student bij Studielink, op 1 mei (bron: Startmonitor 2014-2015)	71

Figuur 4.2: Redenen voor meer dan één aanmelding in Studielink (bron: Startmonitor 2014-2015) (SKC=studiekeuzecheck)	71
Figuur 4.3: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos (gemeten in september) (bron: Startmonitor 2009-2015)	72
Figuur 4.4: Percentage studenten dat een goede binding ervaart met de opleiding (bron: Startmonitor 2009-2015)	72
Figuur 4.5: Percentage studenten dat een goede binding ervaart, naar al dan niet bewuste studiekeuze (bron: Startmonitor 2009-2015)	73
Figuur 4.6: Acht belangrijkste geraadpleegde informatiebronnen bij studiekeuze eerstejaars (bron: Startmonitor 2009-2015)	73
Figuur 4.7: Percentage eerstejaars dat (zeer) tevreden is (score 4 en 5 samengenomen) over studiekeuzeinformatie door vo, ho en overheid (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)	74
Figuur 4.8: Belangrijkste keuzemotieven: aandeel voor wie de motieven een (grote) rol speelden (bron: Startmonitor 2009-2015)	74
Figuur 4.9: Mate waarin eerstejaars baankansen lieten meewegen bij hun studiekeuze naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2015)	75
Figuur 4.10: Wijze waarop studenten hebben deelgenomen aan studiekeuzecheck-activiteiten (bron: Studentenmonitor 2014-2015)	75
Figuur 4.11: Percentage dat vindt dat SKC-/matchingsactiviteiten hebben bijgedragen aan goede studiekeuze, naar type activiteit (bron: Studentenmonitor 2014-2015)	76
Figuur 4.12: Uitslag studiekeuzecheck-advies (bron: Startmonitor 2014-2015)	76
Figuur 4.13: Percentage studenten dat goede match ervaart, naar uitslag advies studiekeuzecheck (bron: Startmonitor 2014-2015)	77
Figuur 4.14: Oordeel over aansluiting van studie met vooropleiding; % (zeer) tevreden: eerstejaars voltijd bachelors (bron: Startmonitor 2009-2014, decembermeting)	77
Figuur 5.1: Uitval/switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)	85
Figuur 5.2: Type uitval/switch (%) t.o.v. alle eerstejaars (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)	85
Figuur 5.3: Type uitval/switch van vwo-gediplomeerden binnen of tussen hbo en wo (%) t.o.v. alle vwo-uitval/switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)	86
Figuur 5.4: Eindexamencijfers naar wel/niet uitval/switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)	86
Figuur 5.5: Uitval/switch (%): situatie in jaar 2 t.o.v. alle uitval/switch (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)	87
Figuur 5.6: Bestemming van studenten die op t+1 niet meer in het bekostigd ho zijn ingeschreven (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)	87
Figuur 5.7: Uitval/switch naar vooropleiding (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)	88
Figuur 5.8: Type uitval/switch van hbo-studenten naar vooropleiding (%) t.o.v. alle eerstejaars in het hbo naar bestemming in jaar 2 (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)	88
Figuur 5.9: Uitval/switch mbo-hbo bestemming in jaar 2 en sector mbo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2014)	89
Figuur 5.10: Uitval/switch havo-hbo bestemming in jaar 2 en profiel havo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2014)	89

Figuur 5.11: Uitval/switch vwo-hbo bestemming in jaar 2 en profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2014)	90
Figuur 5.12: Uitval/switch vwo-wo bestemming in jaar 2 en profiel vwo-diploma (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2008-2014)	90
Figuur 5.13: Percentage uitval/switch naar geslacht en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)	91
Figuur 5.14: Percentage uitval/switch naar bètastudies en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)	91
Figuur 5.15: Bètakeuze in t+1 van uitval/switch uit bètastudies naar soort hoger onderwijs in eerste jaar (%) (bron: 1cHO, eerstejaarscohorten 2006-2014)	92
Figuur 5.16: Percentage uitval/switch naar opleidingsniveau ouders en soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2014)	92
Figuur 5.17: Percentage uitval/switch naar wel/geen aanvullende beurs en soort hoger onderwijs (bron: 1cHO/WSF 2009-2014)	93
Figuur 5.18: Percentage uitval/switch naar wel/geen functiebeperking en soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2014)	93
Figuur 5.19: Aantal bacheloropleidingen in hbo en wo naar BSA-norm (bron: websites instellingen)	94
Figuur 5.20: Percentage uitval naar BSA-normering en soort hoger onderwijs: cohort 2014-2015 (bron: 1cHO en websites instellingen)	94
Figuur 5.21: Zes belangrijkste redenen van uitval/switch tijdens het eerste studiejaar (bron: Startmonitor 2009-2014)	95
Figuur 5.22: BSA als reden voor studieuitval, naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2010-2014)	95
Figuur 5.23: Verkeerde studiekeuze als reden voor studieuitval, naar soort hoger onderwijs (bron: Startmonitor 2009-2014)	96
Figuur 5.24: Percentage eerstejaars dat bewust voor studie koos naar studieuitval (bron: Startmonitor 2009-2014)	96
Figuur 5.25: Percentage eerstejaars dat een goede match met de opleiding heeft ervaren naar studieuitval (bron: Startmonitor 2009-2014)	97
Figuur 5.26: Percentage eerstejaars dat deelgenomen heeft aan studiekeuzeactiviteiten, naar studieuitval (bron: Startmonitor 2014)	97
Figuur 5.27: Studiekeuzeadvies naar studieuitval (bron: Startmonitor 2014)	98
Figuur 6.1: Aantal studenten dat een tweede studie volgt (totaal) (bron: 1cHO 2006-2015)	103
Figuur 6.2: Aandeel studenten dat een tweede studie volgt (totaal) t.o.v. de studentenpopulatie (bron: 1cHO 2006-2015)	103
Figuur 6.3: Aantal studenten dat een tweede studie is gestart na afronding van de eerste studie (volgtijdelijk) (bron: 1cHO 2006-2015)	104
Figuur 6.4: Aandeel studenten (bachelor en master) dat een tweede studie is gestart na afronding van de eerste studie (volgtijdelijk) t.o.v. de studentenpopulatie (bron: 1cHO 2006-2015)	104
Figuur 6.5: Aantal studenten met een tweede bachelor (volgtijdelijk) naar type overgang (bron: 1cHO 2006-2015)	105
Figuur 6.6: Instellingscollegegelden hbo 2015-2016 naar sector, minimale, gemiddelde en maximale (bron: websites)	108
Figuur 6.7: Instellingscollegegelden wo 2015-2016 naar sector, minimale, gemiddelde en maximale (bron: websites)	109
Figuur 7.1: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand (bron: Studentenmonitor 2013-2015)	119

Figuur 7.2: Percentage voltijd bachelorstudenten met studieachterstand dat hierop aangesproken wordt (bron: Studentenmonitor 2013-2015)	119
Figuur 7.3: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het hbo na 5 jaar (nominaal+1) instroomcohorten 2002 t/m 2009 (bron: website Vereniging Hogescholen)	120
Figuur 7.4: De ontwikkeling van bachelorrendementen in het wo na 4 jaar (nominaal+1) instroomcohorten 2002 t/m 2011 (bron: VSNU)	120
Figuur 7.5: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	121
Figuur 7.6: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar wel/geen functiebeperking (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	121
Figuur 7.7: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar etniciteit (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	122
Figuur 7.8: Studievoortgang van voltijd bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	122
Figuur 7.9: Studievoortgang van voltijd hbo-bachelorstudenten t.o.v. nominaal studeren (=100) naar vooropleiding (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	123
Figuur 7.10: Studievoortgang ten opzichte van programma: eigen inschatting student (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)	123
Figuur 7.11: Studievoortgang ten opzichte van eigen ambities: eigen inschatting student (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)	124
Figuur 7.12: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde inzet (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	124
Figuur 7.13: Percentage voltijd bachelorstudenten met meer dan gemiddelde motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	125
Figuur 7.14: Percentage voltijd bachelorstudenten en mate van motivatie (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	125
Figuur 7.15: Tijdbesteding aan studie in uren per week van voltijd bachelorstudenten: alleen studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	126
Figuur 7.16: Tijdbesteding hbo voltijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	126
Figuur 7.17: Tijdbesteding wo voltijd bachelors: contacturen en zelfstudie (uren p.w.): studenten die geen stage lopen en niet aan hun scriptie werken (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	127
Figuur 7.18: Uren contacttijd per week van eerstejaars voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	127
Figuur 7.19: Percentage eerstejaars voltijd bachelorstudenten dat meer dan twaalf uur contacttijd volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	128
Figuur 7.20: Percentage voltijd bachelorstudenten met betaald werk (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	128
Figuur 7.21: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	129
Figuur 7.22: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week naar sector: voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2015)	129
Figuur 7.23: Tijdbesteding van werkenden aan hun baan in uren per week (gerubriceerd): voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	130
Figuur 7.24: Invloed baan op studie naar aantal uren werken per week van voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	130

Figuur 7.25: Studievoortgang (100=nominaal) van voltijd bachelorstudenten naar aantal uren werken per week (bron: Studentenmonitor 2015)	131
Figuur 7.26: Percentage eerstejaars voor wie genoemde redenen om te werken belangrijk zijn (bron: Studentenmonitor 2013-2015)	131
Figuur 7.27: Het oordeel over de opleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2015)	132
Figuur 7.28: Het oordeel over de inhoud van de opleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2015)	132
Figuur 7.29: Het oordeel over de docenten; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2015)	133
Figuur 7.30: Het oordeel over de studiebegeleiding; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: NSE 2010-2015)	133
Figuur 7.31: Het oordeel over de mate waarin de studie uitdagend is; percentage (zeer) tevreden: voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	134
Figuur 7.32: Relatie tussen algemeen oordeel en oordelen op onderdelen: hbo (NSE 2015)	134
Figuur 7.33: Relatie tussen algemeen oordeel en oordelen op onderdelen: wo (NSE 2015)	135
Figuur 7.34: Percentage voltijd bachelorstudenten dat bestuurswerk verricht (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	135
Figuur 7.35: Percentage voltijd bachelor- en masterstudenten met studiegerelateerde buitenlandervaring (bron: Studentenmonitor 2013-2015)	136
Figuur 7.36: Motieven van voltijd bachelor- en masterstudenten om naar het buitenland te gaan voor studiegerelateerde doeleinden (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)	136
Figuur 7.37: Het aandeel ambitieuze voltijd bachelorstudenten (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	137
Figuur 7.38: Het aandeel ambitieuze voltijd bachelorstudenten naar geslacht (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	137
Figuur 7.39: Het aandeel voltijd bachelorstudenten dat een honoursprogramma volgt (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	138
Figuur 7.40: Het aandeel voltijd bachelorstudenten waarvan programma grotendeels in niet-Nederlandse taal wordt verzorgd (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	138
Figuur 7.41: Bekendheid met en oordeel over het profileringsfonds: alleen voltijd bachelors (%) (bron: Studentenmonitor 2015)	139
Figuur 7.42: Gebruik van het profileringsfonds (%): alleen voltijd bachelors (bron: Studentenmonitor 2015)	139
Figuur 8.1: Verdeling studenten naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	149
Figuur 8.2: Aantal studenten in studievoorschot naar verblijfsjaar in het hoger onderwijs, soort ho en type ho (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	150
Figuur 8.3: Percentage studenten in studievoorschot ten opzichte van alle ingeschreven studenten naar verblijfsjaar in het hoger onderwijs, soort ho en type ho (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	151

Figuur 8.4: Percentage studenten een aanvullende beurs ten opzichte van studenten met een basisbeurs of studenten binnen studievoorschot (verblijfsjaar ho 1-4) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	151
Figuur 8.5: Studenten met een aanvullende beurs naar opleidingsniveau ouders (bachelor en master) (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	152
Figuur 8.6: Percentage studenten met lening t.o.v. alle studenten en t.o.v. studenten met SF-recht (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	152
Figuur 8.7: Aandeel studenten met lening t.o.v. alle studenten naar type ho (bron: DUO-1cHO 2006-2015; DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	153
Figuur 8.8: Percentage studenten met een lening (2015) naar type studiefinanciering: alleen studiefinancieringsgerechtigden (bron: 1cHO 2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	153
Figuur 8.9: Leengedrag naar croho-sector (2015) (bron: 1cHO 2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	154
Figuur 8.10: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten naar geslacht (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	154
Figuur 8.11: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten naar vooropleiding vóór het ho (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 t/m dec. 2015)	155
Figuur 8.12: Percentage studenten met een lening ten opzichte van alle studenten naar eerstejaars en ouderejaars (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	155
Figuur 8.13: Percentage leners naar opleiding van ouders (hoger onderwijs vs. geen hoger onderwijs) (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	156
Figuur 8.14: Percentage leners ten opzichte van alle leners dat > 9 mnd. (in 2015 4 mnd.) maximaal leent excl. collegegeldkrediet (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	156
Figuur 8.15: Percentage leners ten opzichte van alle leners dat structureel (>9 mnd. of - in 2015 - 4 mnd.) leent ten opzichte van alle studenten met een lening (excl. collegegeldkrediet) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	157
Figuur 8.16: Leenbedragen per maand van studenten met een studielening (collegegeldkrediet en rentedragende lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	157
Figuur 8.17: Maandelijks leenbedragen (collegegeldkrediet en rentedragende lening samen) naar type studiefinanciering (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	158
Figuur 8.18: Leenbedragen per maand naar geslacht en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 t/m dec. 2015)	158
Figuur 8.19: Leenbedragen per maand naar vooropleiding en type studiefinanciering (collegegeldkrediet/rentedragende lening samen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015; DUO-WSF sept. 2006 -dec. 2015)	159
Figuur 8.20: Leenbedragen per maand naar wel/geen aanvullende beurs (collegegeldkrediet en rentedragende lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept. 2006 - dec. 2015)	159

Figuur 8.21: Leenbedragen per maand naar studiefinancieringskenmerken, studiejaar en type hoger onderwijs (collegegeldkrediet en rentedragende lening samengenomen) (bron: DUO-1cHO 2006-2015 en DUO-WSF sept-dec. 2015)	160
Figuur 8.22: Relatie tussen lenen en werken van bachelor en masters in nominale fase (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	160
Figuur 8.23: Relatie tussen lenen en werken van bachelor- en master-studenten in leenfase (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	161
Figuur 8.24: Redenen waarom studenten in de nominale fase afzien van een lening (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)	161
Figuur 8.25: Redenen waarom studenten in de leenfase afzien van een lenen (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)	162
Figuur 8.26: Motieven van studenten om in de nominale fase te lenen (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)	162
Figuur 8.27: Motieven van studenten om in de leenfase te lenen (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)	163
Figuur 8.28: Studenten die op de hoogte zijn van de hoogte van hun studieschuld (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)	163
Figuur 8.29: Huidige studieschuld en verwachte studieschuld aan het einde van de studie (bron: Studentenmonitor nulmeting 2015)	164
Figuur 8.30: Percentage studenten dat financiële moeilijkheden ervaart (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	164
Figuur 8.31: De relatie tussen de ervaren financiële moeilijkheden en het leengedrag (bron: Studentenmonitor 2011-2015)	165
Figuur 9.1: Hogeronderwijsdeelname als percentage van het totaal van de subgroep naar geslacht, etniciteit, ouderlijk inkomen (0-10% = 10% laagste inkomens (huishoudinkomen)) en vooropleiding, bron: CBS.	170
Figuur 9.2: Percentage jongeren per inkomenscategorie dat vwo, havo of mbo-4 heeft gevolgd naar ouderlijk inkomen (0-10% = 10% laagste inkomens (huishoudinkomen)), bron: CBS.	171
Figuur 9.3: Percentage jongeren per inkomenscategorie dat naar het hoger onderwijs doorstroomt na vwo, havo of mbo-4 te hebben gevolgd (0-10% is 10% laagste inkomens (huishoudinkomen)), bron: CBS.	171
Figuur 9.4: Verdeling van de uitval en studiesucces naar ouderlijk inkomen (0-10% is 10% laagste inkomens (huishoudinkomen)) en vooropleiding, bron CBS.	173
Figuur 10.1: Belangrijkste reden om niet door te stromen naar het hbo (percentage berekend op alle gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd; n=1.080)	176
Figuur 10.2: Aspecten van financieel motief (percentage berekend op alle gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd; n=1.080)	177
Figuur 10.3: Redenen om niet te lenen (percentage berekend op alle gediplomeerden die niet zijn doorgestroomd; n=1.080)	177
Figuur 10.4: Belangrijkste aspecten van werken en baankans (N=1.080)	178